

Knud Kugleberg Berlin - Det norske og danske rigsraads stilling til Island (1911)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Bókasafns Kópavogs.

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

400/—

DET NORSKE OG DANSKE RIGSRAADS STILLING TIL ISLAND

ET BIDRAG TIL BELYSNING AF ISLANDS STATSRETlige STILLING
INDTIL ENEVÆLDENS INDFØRELSE

AF

DR. JURIS KNUD BERLIN

Professor ved Københavns Universitet

UDGIVET MED BIDRAG AF DET FINNESKE LEGAT

KØBENHAVN
BRØDRENE SALMONSEN A/S

1911

9.1

2
RL K
RS

342 BERL K NORS

Berlin, Knud Kugleberg,

Det norske og danske rigsraads sti

Ólafssafn

Bókasafn Kópavogs

16949499

BÓKASAFN KÓPAVOGS

- 101 -

1944
949.1
Ber
m

DET NORSKE OG DANSKE RIGSRAADS STILLING TIL ISLAND

ET BIDRAG TIL BELYSNING AF
ISLANDS STATSRETTLIGE STILLING INDTIL ENEVÆLDENS INDFØRELSE

AF

DR. JURIS KNUD BERLIN
PROFESSOR VED KØBENHAVNS UNIVERSITET

UDGIVET MED BIDRAG AF DET FINNESKE LEGAT

KØBENHAVN
BRØDRENE SALMONSEN A/S.
1911

BOKASAFN KÓPAVOGS

Nº 4045

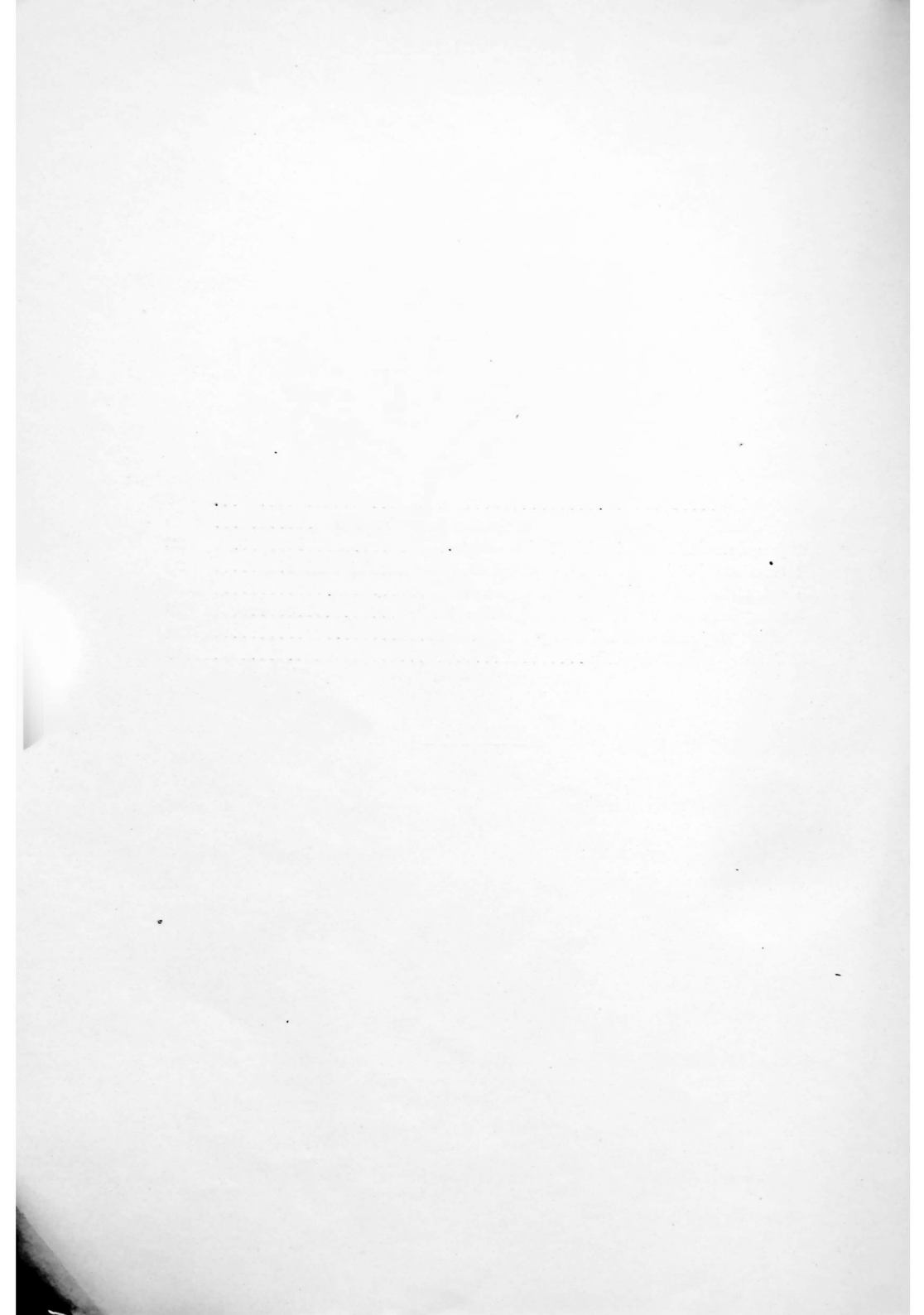
TRYKT I UNIVERSITETSBOGTRYKKERIET (J. H. SCHULTZ A/S)

INDHOLD.

	Side
Indledning	5
Det norske Kongeraads Stilling til Island indtil ca. 1320.....	9
Rigsraadets Stilling i islandske Domssager.....	23
Rigsraadets Stilling til Islands Lovgivning og Administration.....	29
Rigsraadets Styre af Island i Kongens Sted.....	61
Rigslovgivningen og Islands særlige Lovgivning.....	79
Islandsk Repræsentation i Norges Rigsraad	134
Afslutning og Tilbageblik	150

INDLEDNING.

Det fra et historisk Synspunkt saa vigtige Spørgsmaal om det norske og senere danske Rigsraads Stilling i islandske Anliggender har lige indtil den allernyeste Tid kun været meget lidt behandlet, uagtet i Virkeligheden kun en indtrængende Undersøgelse af dette Hovedpunkt giver det afgørende Svar paa Spørgsmaalet om Islands virkelige statsretlige Stilling indtil Enevældens Indførelse.

Afdøde Prof. juris J. E. Larsen dvæler saaledes i sin i øvrigt saa fortjenstfulde Afhandling af 1855 om »Islands hidtilværende statsretlige Stilling« saa godt som slet ikke ved dette Spørgsmaal. Han søger kun at paavise, hvorledes den dansk-norske Konge allerede længe før Enevældens Indførelse faktisk besad al øverste Myndighed i Islands Anliggender, men bortset fra, at han lige nævner, at Kongen og Danmarks Riges Raad ved Frd. af 27. Marts 1563 og 6. December 1593 fik den øverste Domsmagt i islandske Sager¹⁾, undersøger han i øvrigt intetsteds nærmere, hvilken Rolle Rigsraadet spillede ved Udøvelsen af Kongens Regeringsmagt paa Island. Kun paa ét Sted udtaler han i Forbigaaende: »Det fælles højeste Organ for disse Myndigheders Udøvelse var nemlig i Almindelighed Kongen og det danske Rigsraad«²⁾. Det norske Rigsraads Stilling til Island omtaler han altsaa ikke, og selv med Hensyn til Danmarks Rigsraad forudsætter han altsaa kun, at det i den senere Tid var medvirkende uden dog — vel, fordi han har anset det for unødvendigt — at anføre nærmere Beviser derfor.

---

¹⁾ J. E. Larsen, Islands statsretlige Stilling, S. 25.

²⁾ Anf. Skr. S. 28.

Det kan for saa vidt — i hvert Fald fra et rent taktisk Synspunkt — ikke undre, at Jón Sigurðsson i sit Modskrift »Om Islands statsretlige Forhold« af 1855, hvori han søgte at paavise, at Island aldrig har været anset som en Del af Norges eller Danmarks Rige, men som et selvstændigt Forbundsland, heller ikke folte sig stærkere opfordret til at dvæle nærmere ved Spørgsmaalet om Rigsraadets Stilling til Island. Han indskrænker sig derfor til et enkelt Sted paa den af J. E. Larsen direkte givne Foranledning flygtigt at udtale, at Rigsraadets Stilling som Højesteret i islandske Sager formentlig intet beviste¹⁾, medens han i øvrigt i Tavshed ganske gaar uden om J. E. Larsens Udtalelse om Rigsraadet som Islands og Rigets almindelige overste fælles Organ sammen med Kongen. Men selv om han saaledes forsigtigt ikke direkte udtalte sig nærmere om Rigsraadets Stilling, søgte han dog indirekte at fremstille det, som om det intet havde haft med Islands Styre at gøre — bortset altsaa fra Domssager. Thi uagtet han, som en nyere islandsk Forfatter har udtalt, er »den eneste Mand, der har gennemgaaet omtrent alt, hvad der findes i offentlige Arkiver og Haandskriftssamlinger i Norden angaaende Island«²⁾, og saaledes *umuligt* kan have været uvidende om Rigsraadets Deltagelse i Styret af Islands Sager, nægtede han flere Steder ligefrem, at andre Rigsmyndigheder end den fælles Konge havde haft med Islands Styre at gøre. Saaledes slaar han straks paa Afhandlingens første Blad fast, at »Island oprindeligt har tiltraadt Foreningen med Norge som en selvstændig Del af den norske Stat, *kun forbunden til Kronen*«, at det aldrig har været betragtet som en Del af Norge, og at det bestandig ogsaa under Foreningen med Danmark retlig har bevaret samme Stilling³⁾. Og i den islandske Oversættelse af denne Afhandling gengives denne Udtalelse endnu skarpere saaledes, at Island i Begyndelsen blev et Forbundsland af Norge (*sambandsland Noregs*), som en Del af Norges Konges Rige, men styrende sig selv og *Kongen alene undergivet* (*veinungis háður konungi*), men at det aldrig blev en Del af Norge⁴⁾. Han vil altsaa her aabenbart hævde,

¹⁾ Jón Sigurðsson, Om Islands statsretlige Forhold, S. 45.

²⁾ Bogi Th. Melsted i Salmonsens Konversationslexikon for Norden i Art.: »Sigurðsson, Jón«.

³⁾ Jón Sigurðsson, anf. Skr. S. 5.

⁴⁾ Ný félagsrit XVI (1856), S. 5.

at Island hele Tiden kun har været regeret af Kongen, ikke af andre Rigsmyndigheder, og at Islænderne aldrig har anerkendt andre Rigsmyndigheders Ret til at styre Island eller deltage i dets Styrelse. Og i Overensstemmelse dermed udtaler han da ogsaa om Ordningen lige før Enevældens Indførelse: »*Islands hele Administration stod, som hele Tiden forhen, aldeles selvstændig eller særskilt for sig. Islands Statholder (hirðstjóri, senere kaldet höfuðsmaðr) stod umiddelbart under Kongen* og havde ikke det mindste f. Eks. med Norges Statholder at gøre efter at Kongens Sæde var i Danmark. Endnu et nyt Bevis paa, at Island ansaas som et Land for sig, og hverken som en Del af Norges Rige eller af Danmarks Rige, men kun af Staten, nemlig hørende til den Komplex af Lande, som stod under Kongens Scepter¹⁾.

Selv om alle disse Udtalelser aabenbart er satte paa Skruer, idet de f. Eks. forsigtigt ikke direkte omtaler Rigsraadets Stilling til Island, saa kan de dog naturligt kun forstaaes som Udtalelser om, at hele Islands Styre i hele Tiden lige til Enevældens Indførelse har staaet alene under Kongen, men ikke ogsaa under andre norske eller danske Rigsmyndigheder, altsaa navnlig ikke under det norske og danske Rigsraad. Hele Jón Sigurðssons Lære hviler da ogsaa paa denne Paastand. En senere ukritisk islandsk Forfægter af hans Lære gengiver derfor ogsaa de anførte Udtalelser af Jón Sigurðsson paa følgende ganske utvetydige Maade: »*Islands hele Styre var særskilt. Statholderen, som senere blev kaldt Hovedsmand, lød kun Kongen alene. Med Norges Regering havde han intet at gøre, efter at Kongens Sæde var i Danmark. Det er et af de mange Beviser for, at Island hverken blev betragtet som en Del af Norge eller Danmark, men som et fuldt selvstændigt Land, Kongen alene undergivet, ligestillet med Danmark og Norge efter Loven. Og Enevoldsperioden medfører ingen Forandring i Islands retslige Stilling overfor andre Lande*»²⁾. Og senere resumerer han det samme i den Udtalelse, at »*Statholderen (Hovedsmanden) lige til Enevælden havde været det eneste Mlemled mellem Folket og Kongen*»³⁾. Men naar saaledes Jón Sigurðsson, Islands grundigste Kender af hele Landets Historie, ikke syntes at kende det mindste til

---

¹⁾ Jón Sigurðsson, anf. Skr. S. 50.

²⁾ Einar Hjörleifsson, Danmark og Island 1907, S. 7.

³⁾ L. c. S. 11.

det norske eller danske Rigsraads Deltagelse i Islands Styre, bortset i alt Fald fra Domssager, er det kun forstaaeligt, at ogsaa senere islandske Forfattere — danske Historikere har jo med faa Undtagelser slet ikke fundet Anledning til at beskæftige sig med islandske Spørgsmaal — med lignende Faamælted er gaaet let hen over Rigsraadets Stilling til Island, enten de virkelig har været uvidende om dette Forhold, eller de efter Jón Sigurðssons Eksempel ikke har ønsket at røre ved dette kildne Spørgsmaal.

Nu er denne Tavshed dog endelig brudt. I mit Skrift om »Islands statsretlige Stilling« af 1909 har jeg viet et langt Kapitel til dette Emne¹⁾. Jeg har der i en udførlig Dokumentation paavist, hvorledes Norges Rigsraad, vistnok hele Tiden, har deltaget i Styrelsen af Island, nemlig i Almindelighed sammen med Kongen og i kongeløse Tidsrum paa egen Haand, og at det danske Rigsraad efter det norske Rigsraads Ophor har spillet ganske samme Rolle. Og jeg har ligeledes paavist, hvorledes ikke blot Kongen og Rigsraadet gennemgaaende har været enig i denne Raadets Kompetence i islandske Sager som i andre Rigets Anliggender, men hvorledes ogsaa Islænderne selv — og det mere og mere tydeligt, jo længere man kommer frem i Tiden — utvivlsomt direkte og indirekte har anerkendt denne Rigsraadets og dermed Rigets Ret og Myndighed. Jeg har ogsaa haft den store Tilfredsstillelse at den fremragende islandske Lærde, nuværende Professor ved Islands ny Universitet, Dr. phil. Björn Magnússon Ólsen, i en udførlig Kritik af mit Skrift ganske har tiltraadt denne min Opfattelse af Rigsraadets Stilling til Island²⁾.

At denne min Paavisning paa den anden Side ikke kunde undgaa at støde paa stærk Modsigelse fra islandsk Side, var jeg naturligvis forberedt paa, da den jo i Virkeligheden tager Grundvolden bort for hele Jón Sigurðssons Lære om Kongen som Islands og Rigets eneste fælles øverste Organ. Og nylig har da ogsaa et islandsk Skrift set Lyset, en Afhandling om »Islands Stilling lige overfor andre Stater« (»gagnvart öðrum ríkjum«) indtil Reformationen« i Tidsskriftet »Andvari« for 1910, hvori hele min Fremstilling af Rigsraadets Stilling søges gendrevet

¹⁾ Se mit ovenfor anførte Skrift. S. 128 fg. (Kap. 19).

²⁾ I »Enn um upphaf konungsvalds á Íslandi eptir Björn Magnússon Ólsen, Reykjavík 1909, S. 69 fg.

Ord til andet¹⁾). Forfatteren af det paagældende Afsnit i denne Afhandling, Einar Arnórsson, der nu ogsaa er Professor ved Islands ny Universitet, drister sig vel ikke længere til som i sin Tid Jón Sigurðsson at fortie eller nægte, at Rigsraadet faktisk deltog eller som han udtrykker det »blandede sig« i Styrelsen af Island, — thi dette lader sig efter min Dokumentation overhovedet ikke længere nægte. Allerede deri ligger et tydeligt Tilbagetog, thi allerede derved er jo Urigtigheden af Jón Sigurðssons Lære om Kongen — og hans Statholder paa Island — som det eneste Mellemlid mellem Island og Riget faktisk indrømmet. Arnórsson forsøger derimod at hævde, at denne det norske og senere danske Rigsraads Deltagelse i Islands Styre helt igennem har været ganske ulovlig og aldrig hverken direkte eller indirekte anerkendt fra islandsk Side. Da dette Punkt jo, som det allerede vil være klart, danner saa at sige Kærnepunktet i hele Spørgsmaalet om Islands tidligere statsretlige Stilling, vil det sikkert have sin Interesse nærmere at eftergaa denne hans Kritik og paavise, at ogsaa dette ny Standpunkt under det vigende Forsøg paa at opretholde Jón Sigurðssons Lære er ganske uholdbart og maa forlades. Og dette gamle historiske Spørgsmaal er jo heller ikke uden en vis aktuel Interesse, eftersom det jo i moderne islandsk Theori og Politik med en Overbevisning, der var en bedre Sag værdig, bestandig hævdes, at islandske Sagers Behandling i det danske Riges Statsraad og Islands Ministers Sæde der skulde være i Strid med Islands »historiske Ret«. En fornyet, uddybet Undersøgelse af det gamle Rigsraads Stilling til Island vil da ogsaa tjene til at kaste nyt Lys over Holdbarheden af denne moderne islandske Yndlingspaastand.

DET NORSKE KONGERAADS STILLING TIL ISLAND INDTIL CA. 1320.

Einar Arnórsson gør som Indledning til sit Afsnit om Rigsraadet den Forhaandsbemærkning, at selv om Rigsraadets Lov-

¹⁾ Afhandlingen, hvis fulde islandske Titel er »Ísland gagnvart öðrum ríkjum fram að siðaskiptum« er forfattet af Dr. Jón Thorkelsson og Einar Arnórsson i Forening, men den sidstnævnte bærer særligt Ansvar for Afsnittet om Rigsraadet som den egentlige Forfatter af dette.

hjemmel til at styre Islands Anliggender kunde godtgøres, saa vilde det ikke bevise synderligt. »Selv om det kunde bevises«, udtaler han, »saa vilde det i hvert Fald kun bevise, at Island og Norge havde haft flere Anliggender fælles end Kongen alene. Men dermed vilde ikke noget være sagt om, hvor vidt Island havde været et selvstændigt Rige eller ej, thi det udelukkede ikke Islands Suverænitet (fullvaldi Íslands), at det havde haft flere Regeringsmyndigheder fælles med Norge end Kongen alene. Det kunde f. Eks. have været en »Realunion« som den, der f. Eks. finder Sted, naar to Stater har samme Mand til Minister, Gesandt, Handelskonsul o. s. v.¹⁾).

Denne Fremstilling lægger imidlertid ikke Sagen rigtigt frem. Godtgøres det, at Rigsraadet besad anerkendt Adkomst til Styrelse af Island jævnsides med Kongen eller uden Kongen, naar ingen Konge var, saa er dermed for det første godtgjort Uholdbarheden af det Kardinaldogme, som Jón Sigurðsson opstillede og som ogsaa Arnórsson vedblivende forfægter, at Island stod i en blot Personalunion med Norge og Danmark-Norge uden at have anden Rigsmyndighed fælles end Kongen alene. Men yderligere vilde dermed være godtgjort Uholdbarheden af den Sætning, som ogsaa begge de nævnte Forfattere forfægter, at Island som selvstændigt Land eller særlig Stat hele Tiden stod i lige saa selvstændigt og uafhængigt Forhold til Norge som Norge til Danmark. Thi det er vist, at Norge, saa længe det udgjorde et med Danmark ligestillet Rige, d. v. s. lige til 1537, da det norske Rigsraads Virksomhed ophørte, ikke havde Rigsraad fælles med Danmark men besad sit eget norske Rigsraad, der styrede Norge enten sammen med Kongen eller paa egen Haand. Samtidigt dermed havde Island derimod aldrig noget særligt islandske Rigsraad, men styredes altid af det norske Rigsraad som saadant: det styredes altsaa indtil 1537 i Forhold til Danmark sammen med det øvrige Norge som en Del af Norges Rige. Men endelig styredes det heller ikke under Norge som en med selve Moderlandet eller Hovedlandet Norge ligeberettiget Del af Norges Rige. Thi de allerfleste Medlemmer af Norges Riges Raad var Normænd, og paa Islands Vegne deltog i det norske Rigsraad i Almindelighed kun de to islandske Bisper ligesom de øvrige norske Skatlandes Bisper,

---

¹⁾ Andvari for 1910, S. 146.

og dette kun, ligesom disse, for saa vidt de tilfældigt var til Stede i Norge. Islands Repræsentation i Raadet var derfor ikke af anden Art end de andre norske Skatlandes, Orknøernes, Færøernes og Grønlands, d. v. s., at Island styredes af Norges Riges Raad som et norsk Skatland, om end vel som det langt anseeligste af de Skatlande, der laa under Norges Riges Krone.

Naturligvis vil Arnórsson da heller ikke erkende, at nogen lovlig Hjemmel for Rigsraadets Medvirkning kan eftervises. Han udtaler først, at der ikke i Norge fandtes noget egentligt fast Kongeraad paa den Tid, de gamle norske og islandske Lovbøger vedtoges, hvorfor Udtrykket »de bedste Mænd«, hvis Raad eller Samtykke Kongen i visse Tilfælde skal indhente, formentlig heller ikke i Magnus Lagabøters norske Lovgivning af 1274 kan antages at have nogen bestemtere Betydning som sigtende til Kongeraadet, men maa tages efter Ordene som sigtende alene ubestemt til de bedste eller mere fremragende Mænd. Og han henviser yderligere til, at der heller ikke senere i Norge findes nogen klar »Lovbestemmelse« om Kongens Raad førend i 1302, hvor der dog kun tales om Rigsstyrelsen, naar Kongen er umyndig, hvorfor Raadet formentlig først ved Haakon Magnussons Død (1319) blev en nogenlunde fast Institution, der oftere, men dog ingenlunde altid, nævnes i Lovbudene, uden at det kan ses, om det har været spurgt, hvor det ikke udtrykkeligt nævnes, og som Kongerne undertiden gjorde Forsøg paa helt at sætte sig udover¹⁾.

Ved dette skal jeg dog ikke dvæle længe. At de »bedste Mænd« allerede i Magnus Lagabøters Lovgivning utvivlsomt sigter til Kongeraadet eller til dette i den udvidede Form, hvorved det blev til Rigsmøde, uagtet Raadet endnu ikke havde antaget nogen fastere Skikkelse, men dets Sammensætning tværtimod endnu næsten helt stod i Kongens Haand, derom er norske Retshistorikere enige²⁾. Og naar Forf. ogsaa med Hensyn til Rigs-

---

¹⁾ Andvari S. 147 fg.

²⁾ Se herom Aschehoug, Statsforfatningen i Norge og Danmark indtil 1814, Kra. 1886, S. 145 og Yngvar Nielsen, Det norske Rigsraad, Kra. 1880, S. 7 fg. og 10, der begge gaar ud fra, at Lovbogens Ord sigter til Kongeraadet. Taranger, Udsigt over den norske Rets Historie, II, Kra. 1904 anses det vel S. 267 for uvist, om der i Lovbogen i det enkelte Tilfælde sigtes til Kongeraadet eller til Rigsmødet — der var da heller ikke paa den Tid nogen skarp Grænse

raadets senere Myndighed synes at savne klare og bestemte Lovregler derom, — hvilke dog til Dels er givne i de senere Haandfæstninger —, hænger det sammen med, at han helt igennem synes kun at anse den formelle skrevne Lov som Lov, men ganske overser, at den uskrevne Sædvaneret, der er ældre end Loven og som til alle Tider har gældt som Lov — i hvert Fald som udfyldende den skrevne Ret, — særlig i ældre Tider, da de formelle skrevne Retsbud var faa og kasuistiske, alle Vegne har ikke blot udfyldt den formelle Lovgivnings Huller, men ogsaa tidt og ofte har ændret og fortrængt denne, ja undertiden udgjort — som den i Englands Statsret endnu udgør — langt den største Part af den gældende Ret. At den norske offentlige Ret allerede for 1302 anerkendte et, skønt endnu ret ubestemt, Kongeraad og efter 1302 og Tiden deromkring et norsk Rigsraad, hvis Form stadig bliver fastere og hvis Indflydelse stærkere, selvom myndige Konger oftere sætter sig ud over det, lader sig derfor ikke stille hen som tvivlsomt¹⁾.

Jeg skal derfor fra de norske Retskilder gaa over til Undersøgelsen af de særlig islandske. Paa Grænsen mellem begge staar dog den berømte Gamli Sáttmáli eller Gamle Overenskomst af 1262, idet den jo er en Overenskomst mellem Islænderne og Norges Konge. De i denne Overenskomsts Efterskrift omtalte »bedste Mænd«, efter hvis Skøn (yfirsýn) det skulde afgøres, om Norges Konge havde brudt Overenskomsten over for Islænderne og de derfor var løste fra al Troskab imod ham, har jeg gisset rimeligvis sigter til alle Kongens bedste, saavel norske som islandske Mænd, samlede paa et almindeligt Rigmøde. Denne jeg erkender det omtvistelige Gisning bestrider Arnórsson, idet han her overensstemmende med Björn Magnussen Ólsen²⁾ hævder,

mellem de to Rigsmyndigheder, idet Rigsmødet kun var et udvidet Kongeraad. Men at der sigtes til Kongens og Rigets bedste Mænd, nærer heller ikke han Tvivl om.

¹⁾ Naar Arnórsson S. 149 udtaler, at Haakon Magnusson ikke i sin Regeringstid tog meget Hensyn til Raadet, maa det for ikke at misforstaas, vel erindres, at netop mange af denne Konges Lovbud angiver sig som udstedte med hans »bedste Mænds« Raad og Samtykke. Saaledes er f. Eks. ogsaa Forordningen af 1306 om Forbud mod Udlændinges Handel paa det nordlige Norge og Island udstedt med Samtykke af flere af Kongens ved Navn nævnte Raadgivere, deriblandt Islænderen Haukr Erlendsson, som paa denne Tid var Medlem af Kongens norske Raad, jvfr. Yngvar Nielsen, l. c. S. 75 fg.

²⁾ B. M. Ólsen, Enn um upphaf, S. 60 fg.

at der her ved »de bedste Mænd« kun tænkes paa islandske Mænd, og at der heller ikke tænkes paa Kongens bedste Mænd eller haandgangne Mænd, men blot paa de bedste eller anseeligste Bønder¹⁾.

Dette skal jeg her lade staa ved sit Værd. Men Arnórsson giver rigtignok en ganske misvisende Fremstilling af min Begrundelse. Han udtaler: »Berlin hævder, at Afgørelsen i denne Sag er henlagt til et norsk Rigsmøde (Høvdingemøde). Paa et andet Sted i Overenskomsten staar der, at Kongen skal sende Skibe til Landet efter det, som han og de »bedste Bønder« bliver enige om. Nu gør Berlin gældende, at »bedste Bønder« og »bedste Mænd« betyder to forskellige Ting. »Bedste Bønder« betyder selvfølgelig islandske Mænd, men »bedste Mænd« i samme Kildeskrift vil han lade betyde norske Høvdinge²⁾. Men saaledes er min Argumentation med Hensyn til Spørgsmaalet om de »bedste Mænds« Nationalitet aldeles ikke. Jeg gør her opmærksom paa, hvad der er uimodsigeligt, at det ikke i Gamli Sáttmáls Efterskrift siges, at de »bedste Mænd« alene skal være Islændere, medens det derimod andet Steds, nemlig i selve Teksten, hvor der tales om de Skibe, der fra Norge skal komme til Island, udtrykkeligt siges, at den Sag skal ordnes, som Kongen og »de bedste Bønder i Landet« finder bedst for Landet³⁾. Dette »i Landet«, der tydeligt viser, at de bedste Bønder kun refererer sig til islandske Bønder, og hvorfra jeg modsætningsvis slutter, at de »bedste Mænd« i Efterskriften, om hvem det *ikke* siges, at de skal være Bønder fra Landet, Island, selv, maa kunne omfatte ogsaa andre bedste Mænd end islandske, har Arnórsson altsaa ikke bemærket, skønt det i min Bog findes anført med spærret Skrift! Og naar fremdeles Arnórsson nu fremstiller det som noget urimeligt, at jeg her opstiller en Forskel mellem »bedste Mænd« og »bedste Bønder«, idet jeg mener, at der ved de første, da der tales om en Tvist mellem Islænderne og Norges Konge, tænkes paa »Kongens bedste Mænd«, da er det mærkeligt, at Arnórsson ikke med et eneste Ord mener at burde oplyse for sine islandske Læsere, at det er *ham selv, der først har opstillet denne Fortolkning*, og at jeg her kun i alt væsentligt har sluttet mig til ham, saaledes at min Fortolkning i alt Fald efter hans

¹⁾ Andvari S. 150.

²⁾ L. c.

³⁾ Se Min »Islands statsretlige Stilling I, S. 93.

Mening ikke kan være grebet ganske ud af Luften! I det i 1908 udkomne af ham og Dr. Jón Thorkelsson forfattede Skrift: »Ríkisréttindi Íslands« (Islands Rigsrettigheder) udtaler Arnórsson nemlig selv ved Omtalen af de »bedste Mænd« i Gamli Sáttmális Efterskrift:: »Bedsté Mænd« betød utvivlsomt paa den Tid det samme som »haandgangne Mænd«¹⁾; han forstaar altsaa her selv de bedste »Mænd« som Kongens haandgangne Mænd eller Hirdmænd, hvilke jo netop samlede fra hele Riget til et almindeligt Hirdstævne udgjorde den allervæsentligste Bestanddel af det gamle *norske Rigsmode!* Og yderligere forudsætter han ogsaa selv dér saa tydeligt som muligt, at disse Kongens bedste Mænd ogsaa maatte bestaa i hvert Fald for en Del af Normænd, idet han blot polemiserer mod, at de *alene* skulde bestaa af Normænd, hvad jeg ogsaa har erklæret for uantageligt²⁾.

Jeg skal i øvrigt ikke dvæle videre ved dette Spørgsmaal, da jeg andet Steds har behandlet det mere udførligt³⁾, og jeg tillige erkender, at denne Udtalelse i Gamli Sáttmális Efterskrift naturligvis er alt for utydelig, til at der kan bygges stort derpaa enten i den ene eller i den anden Retning. Jeg skal ogsaa undlade at dvæle ved de »bedste Mænd«, der paa forskellige Steder omtales i Járnsíða, fordi denne Islands første Lovbog, der blev vedtaget i Aarene 1271—73, kun i faa Aar var Lovbog paa Island, idet den allerede i 1281 afløstes af den endnu for visse Punkters Vedkommende gældende Lovbog Jonsbogen⁴⁾. Derimod er naturligvis selve Jonsbogens Udtalelser af stor Vigtighed; thi

¹⁾ »Ríkisréttindi Íslands«, Reykjavík 1908, S. 164.

²⁾ Arnórsson udtaler nemlig i det anførte Skrift S. 164, at ved bedste Mænd maa forstaas »handgangne Mænd«, »men ikke blot (en ekki einungis) det norske Rigsraad, som man ellers maaske kunde tænke sig, fordi det er usandsynligt, at Islænderne skulde have villet lægge en saa betydningsfuld Afgørelse *alene* (einvörðungu) i Hænderne paa en *udelukkende norsk* Myndighed (undir urskurð alnorskrar stofnunar) o. s. v.

³⁾ Se min Afhandling: »Til Islands tidligere statsretlige Stilling«, i Tidskrift for Retsvidenskab for 1911, S. 36 fg., der udgør et Svar til Prof., Dr. Björn Magnusson Ólsen i Anledning af hans Kritik af mit Skrift om »Islands statsretlige Stilling«.

⁴⁾ Jeg skal kun vedrørende Járnsíða udtale, at Arnórssons nyeste Forsøg, S. 152 fg., paa at nægte, at den norske Tronfølgelov af 1260, der findes i Járnsíðas Kristendomsbalk, er lovligt vedtaget for Islands Vedkommende sammen med den øvrige Lovbog, er det mig ikke muligt at tage alvorligt, jvfr. ogsaa B. M. Ólsen, der i »Skírnir« for 1910 kalder det »lovlig dristigt« at nægte dette »lige imod Haandskriftets Indhold«.

da denne Lovbog efter nogen Modstand i Begyndelsen *vedtoges* af Altinget, udgør den jo et utvivlsomt Hovedfundament for Islands Retsstilling i ældre Tid. Det hedder her f. Eks. i dens Kristendomsbalk, som Arnórsson ganske vist i Lighed med Jón Sigurðsson — men med lige saa lidt Føje som denne — vil hævde ikke har været anerkendt af Islænderne som gældende Ret for Island, at Kongen skal forbedre Lovene »med gode Mænds Raad« (með góðra manna ráði) og i Tingfarebalken hedder det paa to Steder, nemlig i Kap. 4 og 9, at naar Lovretten ikke er enstemmig i sin Dom, da ligger den sidste Afgørelse hos Kongen »med kloge Mænds Samtykke« (með vitra manna samþykkt) eller med »de kyndigste Mænds Raad« (með skynsamra manna ráði). I Magnus Haakonssons kort før givne norske Landelov, der er Kilden til den islandske, findes ganske lignende ja næsten ordret de samme Regler paa ganske tilsvarende Steder i Lovbogen, og de »bedste Mænd«, som Kongen i disse vigtige Anliggender som øverste Dommer og Lovgiver skal raadføre sig med, sigter her utvivlsomt til Kongens Raad, selv om dette Raad endnu ikke havde antaget nogen fastere Form, — og de sigter her naturligvis til Kongens norske Raad. Jeg har deraf sluttet, at da de samme Udtryk, brugte paa tilsvarende Steder i begge Lovbøger, maa antages at have en nogenlunde tilsvarende Betydning, maa de anførte Steder i Jonsbogen, der taler om de gode Mænd, *Kongen* skal raadføre sig med, ogsaa her utvivlsomt sigte ikke blot til gode Mænd i al Almindelighed, men til *Kongens* gode Mænd, altsaa til *Kongens Raad*. Og da der nu ikke i den islandske Lovbog siges, at de gode Mænd skal være Islændere, og da det heller ikke vel kunde tænkes, at Kongen i Norge til Stadighed skulde have et særligt islandsk Kongeraad, eller at Kongen skulde være gaaet ind paa ikke at maatte raadføre sig med sine bedste norske Mænd i islandske som i andre Rigets Anliggender, slutter jeg endelig deraf, at de anførte Lovsteder i Jonsbogen sigter til Kongens almindelige Raad i Norge. Dog tilføjer jeg selv, at dette Kongeraad efter Islands Forening med Norge naturligt maatte tænkes suppleret med ansete islandske Mænd, naar saadanne var ved Haanden, hvilket jo ogsaa blev Tilfældet, idet dels oftere islandske ansete Mænd tilkaldtes som Raadgivere, dels de islandske Bisper i Aarhundreder var selvskrevne Medlemmer af Raadet, naar de var i Norge¹⁾.

---

¹⁾ Se Min »Islands statsretlige Stilling, S. 187 fg.

Denne min Opfattelse, som nu ogsaa Björn M. Ólsen har tiltraadt¹⁾, bestrider Arnórsson bestemt, idet han overalt i Jonsbogen vil forstaa »de bedste« eller »gode« eller »skonsomste« Mænd som sigtende alene til islandske Mænd, eftersom disse Udtryk brugte i en islandsk Lovbog, uanset hvad de betyder i den norske, formentlig altid maa sigte til islandske Mænd. Og han henviser her navnlig til, at der paa adskillige andre Steder i Lovbogen tales om de »bedste Mænd« under Omstændigheder, hvor disse Udtryk efter hele Sammenhængen utvivlsomt sigter alene til islandske Mænd²⁾. Dette sidste har jeg naturligvis aldrig bestridt, men selv gjort opmærksom paa, at Ordene »gode« eller »bedste Mænd« i og for sig er ret vage Ord, der kan bruges om alle mere fremstaaende Mænd, og at naar det f. Eks. i Lovmands-Eden i Jonsbogens Kristendomsbalks Kap. 11 hedder, at *Lovmanden* — altsaa Lovmanden paa Island — skal dømme »efter de klogeste Mænds Raad og Samtykke, som er hos ham«, saa sigtes der naturligvis, som enhver forstaaer, her efter Sammenhængen kun til islandske Mænd og kun til mere ansete Bønder³⁾. Og det er ogsaa derfor kun, hvor der er Tale om de Mænd, hvem *Kongen i Norge* skal raadføre sig med, at jeg hævder, at der efter hele Sammenhængen naturligt maa tænkes paa det Raad, som *Kongen i Norge* havde at raadføre sig med, og som ikke vel kunde være andet end hans sædvanlige norske⁴⁾. Og dette udelukker naturligvis ikke, at der efter Omstændighederne kan være Tvivl om, hvilke »bedste Mænd« der i det enkelte Tilfælde sigtes til, jvfr. f. Eks. Jonsbogens Mannhelgi Kap. 1, hvor der tales om, at Kongen kan give Manddraberen »Landsvist« eller Benaadning »með bænarstað höfðingja eða annara góðra manna«; her omfatter Ordepe sikkert baade islandske og norske Mænd, og jeg har derfor heller ikke anført dette Lovsted som et, der sigter til det norske Kongeraad⁵⁾.

Da det imidlertid maa indrømmes, at Jonsbogens Udtryk ikke er tydelige, selv om det i hvert Fald staa fast, at deres Ordlyd *ikke* kræver, at Kongens Raadgivere i de vigtigste islandske *Ærinder skal* være Islændere, og Kongen altsaa i hvert Fald

---

1) »Enn um upphafa, S. 69 fg.

2) Andvari, S. 162 fg.

3) Se Min »Islands statsretlige Stilling«, S. 187.

4) L. c. S. 187.

5) L. c. S. 183 fg.

efter Ordene faar frie Hænder, har det sin store Interesse at undersøge, om der ikke ved Jonsbogens Vedtagelse i 1281 eller før den Tid er kommen Udtalelser frem fra norsk eller islandsk Side, der kan være vejledende for, hvilken Forstaaelse den ene eller begge Parter selv den Gang lagde i Ordene. Og saadanne Udtalelser findes nu virkelig.

Jeg skal her først henvise til en Udtalelse i en norsk Lov eller almindelig Rigslov, der klart viser, hvorledes den samme norske Konge, der gav Jonsbogen for Island, nemlig Magnus Lagabøter¹⁾, saa paa norske Mænds Medvirkning ved Afgørelsen af vigtige islandske Anliggender. Et af de allervigtigste islandske Anliggender var utvivlsomt Udnævnelsen af Kongens øverste Befalingsmand paa Island, selve Islands Jarl. Om Udnævnelsen af denne Islands Jarl handles der i Magnus Lagabøters Hirdskraa fra ca. 1274. Der nævnes her i Kap. 15 af de Jarler, Norges Konge »sætter over sine Skatlande«, først Orknøjarlen og dernæst Jarlen over Island, og om den sidste hedder det, at *hvis* Kongen vil sætte en Jarl over Island, saa skal det ske paa de Betingelser, som Kongen for godt synes med Guds Vejledning »og gode Mænds Raad« (»oc goðra manna raðe«)²⁾. Da denne Hirdskraa nu er samtykket af »alle Norges Mænd« paa et almindeligt norsk Hirdstævne, er det givet, at der ved de »gode Mænd«, hvis Raad Kongen skal indhente ved Udnævnelsen af Islands Jarl, maa sigtes til Kongens Hirdmænd, der jo oprindelig var hans nærmeste Raadgivere. I denne norske Hird var vel paa den Tid ogsaa optaget de fleste af Islands bedste Mænd, men Hovedparten var dog naturligvis Normænd, og vi har da her et klart Vidnesbyrd om, at Jonsbogens Giver, Kong Magnus Lagabøter, betragtede det som en ganske naturlig Ting, at han maatte indhente *norske Mænds Raad ved Afgørelsen af Islands som af de andre norske Skatlandes vigtigere Anliggender*.

Denne Hirdlovens Udtalelse er af saa meget større Betydning som denne Lov utvivlsomt, hvad Arnórsson heller ikke tør nægte³⁾, gjaldt som Lov for alle Kongens Hirdmænd i hele Norges Konges Rige og altsaa for saa vidt allerede var en al-

¹⁾ Skønt Kong Magnus døde 9. Maj 1280, medens Jonsbogen først kom til Island lige efter hans Død, bør Magnus dog bevare Æren af at være saavel Islands som Norges Lovgiver eller Lovforbedrer.

²⁾ Norges gamle Love II, S. 403.

³⁾ »Andvari«, S. 176.

mindelig Rigslov. Og da, som anført, paa den Tid saa godt som alle Islands bedste Mænd var blevne Kongens Hirdmænd, og da det var dem, der af Islænderne havde mest at sige ved Jonsbogens Vedtagelse i 1281, er vi altsaa videre berettigede til at slutte, at de bedste islandske Mænd paa Altinget i 1281, da Jonsbogen vedtoges, særdeles vel vidste, hvad Kongen, der havde ladet Jonsbogen udarbejde, forstod ved de »bedste Mænd«, han vilde raadfore sig med i de vigtigste islandske Anliggender. Og naar de desuagtet ikke hævdede en modsat Opfattelse her — hvad de som Medlemmer af Kongens norske Hird vel heller ikke let kunde — maa Formodningen utvivlsomt være for, at de stiltiende har godkendt Kongens Opfattelse eller i alt Fald ikke dristet sig til at modsige den.

Nu vil man maaske indvende, at denne Kongens Opfattelse i Hirdskraaen af de »bedste Mænd« dog ikke behøvede at være de islandske Hirdmænd præsenteret ved Jonsbogens Vedtagelse — deres Ordfører paa Tinge, Rafn Oddsson, var rigtignok to Aar før blevet Kongens Merkisman, den næste i Rangen indenfor Kongens Hird efter Stallaren, og hørte saaledes til de fornemste af Kongens »bedste Mænd« — og at Islænderne som Helhed i hvert Fald ikke behøvede at kende denne Kongens Forstaaelse. Men det er da saa heldigt, at vi af en samtidig islandsk Beretning ved, at der paa Altinget i 1281 netop kom en Antydning frem i samme Retning fra den norske Regerings Side. Det berettes nemlig her, hvorledes den norske Regerings Udsending paa Altinget, den norske Ridder (Herre) Lodinn, overfor samtlige Islands Gejstlige og haandgangne Mænd og Almuesmænd, der i Begyndelsen protesterede imod at vedtage Lovbogen en bloc uden Ændringer, henviste dem til først at vedtage Lovbogen under ét uforandret og siden henvende sig »med Bønskrifte om Ændringer til »Kongen og hans Raad« (konunginn ok hans ráð)¹⁾. Thi da der ikke er Tvivl om, at der her ved »Raadet« tænkes paa Kongens norske Raad, saa gaar den norske Regerings Repræsentant altsaa, uanset at Raadet i Øjeblikket tillige var Formynderraad, aabenbart ud fra, at Givelsen af Retterbøder (Forandringer i Lovbogen) var en Sag, der angik ikke alene Kongen, men ogsaa hans norske Raad, og at altsaa de »gode Mænd«, med hvem Kongen skal give Retterbøder, ogsaa for

---

¹⁾ Biskop Arnes Saga, biskupa sögur I, Kap. 25, 26 og 28.

Islands Vedkommende sigter til Kongens almindelige norske Raad. Dette indrømmer da ogsaa Arnórsson virkelig¹⁾, og tør ikke nægte, at det norske Raad maaske har villet lægge den Betydning i Ordene²⁾, men han tilføjer, at »en Mands Opfattelse, hvem det var magtpaaliggende, som Sagerne stod, at gøre mest muligt ud af Kongens og Normændenes Ret og Magt, vejer her intet«³⁾. Jo, det gør det dog aabenbart. Thi det viser i alt Fald den ene Parts Opfattelse, nemlig den norske Kongemagts, og det var tilmed den Parts, der var nærmest til authentisk at fortolke Lovbogen, eftersom det var den norske Konge, der havde ladet Jonsbogen udarbejde, som ved en norsk betroet Mand forelagde den for Altinget og som tvang den igennem trods Islændernes Modstand⁴⁾. Men dertil kommer, at der ikke fra den anden Parts Side, Islændernes, ses at være fremkommen allermindste Udtalelse i modsat Retning, saaledes at Paastanden om, at Islænderne i 1281 skulde have fortolket de omtvistede Ord paa en Maade, der var modsat den norske Regerings Opfattelse, ikke har mindste positive Holdepunkt at støtte sig til.

Resultatet tør derfor sikkert siges at være det, at den norske Kongemagt, hvad der ogsaa stemmer med hele dens senere Holdning, straks har villet have Jonsbogens Ord forstaaet saaledes, at der ved de gode eller bedste Mænd, som Kongen i Norge skulde raadføre sig med, sigtedes til det almindelige norske Kongeraad, at dette ogsaa er fuldt foreneligt med Lovbogens Ord, der kun taler om »gode« eller »bedste« Mænd uden at kræve, at de skal være Islændere, og at endelig Islænderne heller ikke vides at have rejst nogen Indvending mod denne naturlige Forstaaelse. *Kongen havde da for saa vidt allerede efter Lovbogen fuld Lovhjemmel til at raadspørge sit norske Raad ogsaa i islandske Ærinder*, medmindre en modsat Forstaaelse senere blev holdt frem fra Islændernes Side og i Ord eller Gerning anerkendt fra Kongsmagtens Side som den rigtige og bindende Forstaaelse. At dette sidste imidlertid saa langt fra blev Tilfældet, at Islænderne tværtimod utvivlsomt igennem Aarhundreder saavel indirekte som ogsaa direkte anerkendte det norske Raads Ret til Deltagelse i Styret

---

¹⁾ Andvari, S. 157.

²⁾ Andvari, S. 164.

³⁾ Andvari, S. 158.

⁴⁾ Se herom Min »Islands statsretlige Stilling«, S. 160 fg.

af Island, enten sammen med Kongen eller i kongeløse Tidsrum paa egen Haand, fremgaar af hele den følgende Tids Udvikling.

I de første halvthundrede Aar efter Jonsbogens Vedtagelse er det ganske vist endnu ikke muligt med fuld Sikkerhed at fastslaa, at de »bedste Mænd«, der omtales som Kongens Raadgivere i islandske Ærinder, er det norske Raad. Det har imidlertid sin simple Forklaring deri, at Raadet, der først i det fjortende Aarhundrede fæstner sig som et Rigsraad, oftest endnu benævnes med det gamle, mere utydelige Udtryk: »bedste Mænd«, og man derfor overfor Paastanden om det modsatte ikke bestemt kan *bevise*, at der herved, ogsaa hvor dette Udtryk bruges i islandske Dokumenter, sigtes til det norske Raad. Dette gælder saaledes om to Dokumenter, Island vedrørende, fra Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede, nemlig det saakaldte Nævndermandssamtykke af 1302 og Retterboden af 14. Juni 1314, og om dem begge gælder det tillige, at Sætningsforbindelsen her er saa utydeligt formet, at de efter Ordene begge *kan* læses paa to helt forskellige Maader. I Nævndermandssamtykket af 1302 udtaler de islandske Nævndermænd, at de har sagt Ja til, at Jonsbogen gives i Kong Haakons Vold til de Retsforbedringer, som han finder for godt »með beztu manna ráði ok samþykkt þeirra, sem á eru landi váru«. Og i Retterboden af 1314 udtaler Kongen, at han har overvejet den »með beztu manna ráði ok bænarstað þeirra vitrusta manna héðan af landinu«. I begge disse Tekster bliver Meningen ganske forskellig, eftersom man læser Ordene: »af dem, der er i vort Land« (1302) og »af de klogeste Mænd fra Landet (Island)« (1314) som knyttet ogsaa til de »bedste Mænds Raad« eller alene til henholdsvis »Samtykke« (1302) og »Bøn« (1314), idet i første Fald de »bedste Mænd« i begge Tilfælde maa forstaas som islandske Mænd, men i sidste Fald som norske. Jeg har gjort den sidste Opfattelse gældende for begge Tilfælde¹⁾, medens Arnórsson i begge Tilfælde hævder, at der ved de »bedste Mænds Raad« sigtes til islandske Mænd²⁾.

Med Hensyn til Retterboden af 1314 har nu ogsaa Björn M. Ólsen udtalt den samme Opfattelse som jeg, at de »bedste Mænd« her utvivlsomt sigter til det norske Kongeraad eller Rigsraad³⁾. Med Hensyn til Nævndermændssamtykket af 1302

¹⁾ Min »Islands statsretlige Stilling«, S. 196 og 200 fg.

²⁾ Andvari, S. 165 og 166, Note 1.

³⁾ »Enn um upphaf«, S. 71, Note 1, jvfr. »Skirnir for 1910.

fastholder derimod ogsaa han endnu, at Islænderne har krævet ikke blot Samtykke, men ogsaa Raad af de bedste islandske Mænd, uagtet han selv maa erkende, at der ellers kun findes lidt, der kan tyde paa, at Islænderne virkelig nogen Sinde har stillet et saadant Krav¹⁾. Men det er klart, at denne sidste Indrømmelse i højeste Grad taler imod Rigtigheden af den af ham foretrukne Læsemaade, og de af ham anførte Grunde synes mig da ogsaa lidet afgørende²⁾. Og at Islænderne selv i en senere

¹⁾ »Enn um upphaf«, S. 70 fg.

²⁾ Björn M. Ólsen, der allerede i sit første Skrift af 1908 »Um Upphaf konungsvalds á Íslandi«, S. 62, har gjort sin Læsemaade gældende — der for øvrigt først er opstillet af den norske Historiker P. A. Munch —, anfører i »Enn um upphaf« af 1909, S. 70 fg., til Forsvar for denne Læsemaade og imod min egentlig nærmest kun den sproglige Betragtning, at Genitiven »deres« (þeirra) i Ordene: »med deres Samtykke, som er i vort Land«, efter min Læsemaade synes at staa »underlig ubestemt og for almindelig holdt« og synes at burde have været bestemt noget nærmere, saa at der f. Eks. havde staaet »med Samtykke af de bedste Mænd, som er i vort Land«. Men hvor dristigt det end kan synes for en Ikke-Islænder at modsige en islandsk sproglig Autoritet som Professor Björn M. Ólsen, kan jeg dog ikke lade et saadant altid omtvisteligt sprogligt Skøn fra islandsk Side være afgørende for Fortolkningen af et historisk Akstykke, der i den nyeste islandske nationale Bevægelse er blevet pustet op til et fremragende islandsk Frihedsbrev, saaledes at det endog i det Herrens Aar 1909 i Altingsflertallets Betænkning over Udkastet til Lov om det statsretlige Forhold mellem Danmark og Island anføres med fede Typer som et vægtigt Retsfundament for Islands historiske Ret! At Genitiven »þeirra« (»deres«) nemlig meget vel kan staa uden nærmere Bestemmelse, fremgaar ikke blot af den i Teksten anførte Dom af 1495: »samþykkt þeirra er landit byggja«, men yderligere af selve Jónsbogens Kristendomsbalks Kapitel om »Kongens Løfte«, hvori det hedder, at Kongen skal love at holde de Love, som er »samþykkt millum konungs ok þeirra er landit byggja með hvárratveggja samþykki ok með góðra manna ráði umbæta« o. s. v. Det ses altsaa her ikke blot, at »þeirra« (deres) udmærket godt kan staa alene, kun knyttet til den relative Sætning »der bor i Landet«, men her stilles jo netop »dem, der bor i Landet«: Indbyggerne paa Island, i Modsætning til Kongens gode Mænd, hvis Raad han skal indhente ved blotte Retsforbedrings Givelse. Og dette sidste Lovsted er saa meget mere afgørende, som det aabenbart netop er dette Lovbud, som baade Dommen i 1495 og Nævndermændene i 1302 har i Tankerne, naar de foruden Indhentelse af de bedste Mænds Raad tillige kræver Samtykke af Beboerne paa Island selv til »Forbedring« af Lovene, eftersom det er det eneste Sted i Lovbogen, der handler om Kongens Ret til at »forbedre« Lovene.

Tid har læst det paagældende Sted i Jonsbogen, hvortil Nævndermændene i 1302 utvivlsomt hentyder, ganske paa samme Maade som jeg, fremgaar af den bekendte Retssag om Kong Haakons Retterbod om Arv. Thi her udtaler de udnævnte islandske Doms mænd i Spjaldhagedommen Aar 1495 til Begrundelse af, at denne norske Retterbod ikke var Lov paa Island, fordi den ikke var forkyndt eller lovtaget der: »thi saa staar skrevet, at Kongen skal forbedre Lovene med *gode Mænds Raad og med begges Samtykke deres, som bo i Landet* (þvi so stendr skrifad ad Kongr skal umm lög bæta med godra manna rade og hvorutvegia samþykke þeirra er landit byggia)¹⁾. Thi her er det ganske utvivlsomt, at den relative Sætning »deres, som bor i Landet«, alene knytter sig til »Samtykke«, men ikke ogsaa til »de bedste Mænds Raad«, saaledes at der ved de »bedste Mænd« her utvivlsomt sigtes til det norske Rigsraad, hvilket ogsaa fremgaar deraf at de paagældende Doms mænds Dom bagefter indstævnes for Kong Kristiern II som Norges Statholder og det norske Rigsraad. Og ligeledes ser vi noget senere af Biskop Jón Arasóns bekendte Brev til Altinget af 27. Juni 1541, hvori han udtaler,

Men omvendt, selv om min Læsemaade, hvis Mulighed B. M. Ólsen dog altsaa heller ikke rent tør nægte, ikke er sikker, rent sprogligt set, hvad jeg gerne skal indrømme, saa maa det paa den anden Side erkendes, at Samtykket af 1302, hvis det aldeles klart skulde have villet udtrykke, hvad der i nyeste Tid lægges i det, maatte have udtrykt sig mere bestemt f. Eks., saaledes som B. M. Ólsen ogsaa selv i »Um upphaf«, S. 62 uvilkaarligt omskriver det, »með ráði og samþikt bestu manna, þeirra sem á eru landi varu« —, men saaledes lyder det netop ikke. Og hele den nysislandske Fortolkning af dette i nyeste Tid saa ofte anførte gamle Middelalder-Dokument hviler derfor i Virkeligheden alene paa en højst omtvistelig og vistnok ganske urigtig Læsemaade, der historisk set i højeste Grad har Formodningen imod sig.

Hvad Arnórsson anfører imod min Læsemaade, er uden Betydning; thi han udtaler kun, at baade Sagen og Dokumentets Tilblivelses-historie bestyrker, at Meningen er den, at Islænderne kræver, at Kongen skal indhente Raad hos deres bedste Mænd, men han anfører rigtig nok intet nærmere til Begrundelse af denne Paastand. Derimod er det af Interesse, at Jón Sigurðsson, der overmaade godt kendte dette Dokument, aldrig nogen Sinde har anført det i Islands Favor, hvad han efter hele sit Standpunkt utvivlsomt ikke vilde have undladt, om han havde anset den nu paa Island knæsatte Tydning for holdbar.

¹⁾ Magnus Ketilson, Kgl. Forordninger og aabne Breve til Island I, S. 115 og 119, hvorfra Oversættelsen er hentet, jvfr. ogsaa D. I. VII. Nr. 315.

at ville samtykke »de bedste Mænds Raad og de Samtykker, som vedtages paa Altinget« (beztu manna ráð og samþykktir, þær sem gerðar verða á Alþingi), at han ved de »bedste Mænd« forstaar Norges Rigsraad, hvoraf han selv var Medlem, thi han ender sit Brev med at indskyde hele sin Sag under Raad og Paakendelse af Kongen og Norges Riges Raad¹⁾. Men hvad der særlig synes mig at tale for min Læsemaade, er, at det ikke bliver let forstaaeligt, hvorfor Islænderne, hvis de virkelig i 1302 skulde have krævet, at islandske Mænds Raad eller endog, at kun islandske Mænds Raad skulde høres af Kongen ved Udstedelsen af Retterbøder for Island, aldrig senere har protesteret mod det norske Raads Deltagelse i islandske Anliggender, men tværtimod altid senere ikke blot stiltiende har fundet sig deri, men ogsaa selv direkte eller indirekte har anerkendt Raadets Ret dertil, saaledes at de i hvert Fald snart maatte have opgivet og frafaldet dette Krav, de formentlig skulde have gjort gældende i 1302.

Thi hvad man end under Ordenes Ubestemthed vil mene om Forstaaelsen af de nævnte Aktstykker af 1302 og 1314, med Hensyn til den følgende Tid kan der ikke længere herske nogen Tvivl om Islændernes Holdning i dette Spørgsmaal. Thi nu benævnes det norske Kongeraad eller Rigsraad herefter næsten altid »Raadet« eller »Norges Riges Raad«. Det norske Rigsraads Deltagelse i Islands Styre træder dermed nu frem i fuldt Dagslys, saa at der ikke længere kan rejses mindste Tvivl om, hvem de »bedste Mænd« er, der har raadet Kongen. Og hvorledes stiller Islænderne sig da overfor dette norske Rigsraad, som de altsaa aabenlyst ser sammen med Kongen raade ogsaa for Islands som for de andre under Norges Krone liggende Landes Styre?

RIGSRAADETS STILLING I ISLANDSKE DOMSSAGER.

Hvorledes viser Islænderne sig først i Praksis at have forstaaet Jonsbogens Ord i Tingfarebalkens Kap. 4 og 9 om de »klogeste« eller »skønsonste« Mænd, der sammen med Kongen skal *domme som Højesteret i islandske Sager*? Ja, herom er ingen Tvivl mulig, idet Islænderne vistnok lige fra allerførste Færd

¹⁾ Safn til sögu Islands II, S. 207—08.

altid har forstaaet disse Jonsbogens Ord saaledes, at derved sigtes til Kongens norske Raad eller det norske Rigsraad uden at have mindste Indvending mod dettes Competence at gøre. Dette har ikke blot den kyndige islandske Sysselmand John Arnesen forlængst fastslaaet i sin historiske Indledning til den islandske Rettergang af 1762, idet han udtaler »Vor højeste Dommer efter denne Lov (Jonsbogen) blev altsaa Kongen i Norge tillige med hans norske Raad, ligesom ogsaa det samme klart er udtalt af Gisli Brynjulfsen¹⁾. Men ogsaa selv Jón Sigurðsson, der som anført ellers ikke omtaler det norske Raads Deltagelse i Islands Styre, maa overfor Prof. J. E. Larsens Henviisning til Forordningen om Overretten af 1563, indrømme, at de »bedste Mænd« her blev Norges og senere Danmark Riges Raad, og uagtet han endnu vil hævde, at det vistnok var imod Lovens utvivlsomme Mening, erkender han dog, at »det kunde til Nød« faas ud af dens Ordlyd²⁾.

Ogsaa Arnórsson maa indrømme dette — om han end ligesom Jón Sigurðsson gør det saare nødig. I »Islands Rigsrettigheder« af 1908 udtaler han saaledes, at det er vist, »at Kongen har dømt med Rigsraadet, først med det norske — men det blev nedlagt 1537 — og siden med det danske, og det ogsaa i islandske Sager³⁾. Han indrømmer ogsaa, at »maaske enkelte Islændere kan have udtalt sig saaledes, at det kan se ud, som de har anerkendt Rigsraadets Magt eller Ret«, men da han ikke kan finde, at denne Rigsraadets Myndighed har været hjemlet hverken ved Gamli Sáttmáli eller Lovbogen, mener han, at den snarere maa betragtes som selvtaget Magt end som lovhjemlet⁴⁾. Paa en lignende — man tør vist sige skruet — Maade udtrykker han sig i »Andvari«. »Hvad Domsmagten angaar«, hedder det her, »findes der nogle Eksempler paa, at enkelte Islændere stævner deres Sager under Kongens og Raadets Dom, og det kan være, at de har paaberaabt sig Hjemmel dertil i Jonsbogens Tingfarebalks Kap. 9, skønt denne Hjemmel ikke er sikker (örugg)⁵⁾. Han tør

---

¹⁾ John Arnesen, Historisk Indledning til den gamle og nye islandske Rettergang, Kbhvn. 1762, S. 605, Gisli Brynjulfsen, Om Islands statretlige Forhold til Danmark 1889 S. 89 fg.

²⁾ Jón Sigurðsson, Om Islands statsretlige Forhold, S. 45.

³⁾ Ríkisréttindi Islands 1908, S. 184.

⁴⁾ L. c., S. 184 fg.

⁵⁾ »Andvari«, S. 166.

altsaa dog ikke nægte, at *de gamle Islændere selv, der appellerede deres Sager til Kongen og Rigsraadet, har ment at have fuldkommen Lovhjemmel derfor i Jonsbogen*, og han tør heller ikke engang her rent ud nægte, at en saadan Hjemmel virkelig fandtes der, selv om han tilføjer, at den var usikker. Han fremhæver videre, hvad der jo ogsaa er rigtigt, at hverken Jonsbogen, der kun hjemlede Appel til Kongen og hans bedste Mænd, naar der ikke var Enstemmighed indenfor Lovretten, eller Retterboden af 14. Juni 1314, der hjemlede 12 Maaneders Stævnevarsel til Norge i alle Sager, der var for vanskelige, til at Lovmændene og Sysselmændene selv turde afgøre dem, udtaler noget om, hvem de »bedste Mænd« skulde være. Og han fortsætter derefter: »Selv om det egentlig maatte være Kongens Pligt efter Jonsbogen, overensstemmende med den Forstaaelse, som Islænderne have lagt i Tingfarebalkens Kap. 9 (?), at dømme islandske Sager med islandske Mænd, saa har det ofte været vanskeligt at gennemføre det, og Kongen har da raadført sig med nogle af sine Raadgivere, skønt han i Virkeligheden ikke havde Ret dertil, i det mindste ikke ud fra Islændernes Opfattelse. Og desuden er det fuldkommen sikkert, at andre end Storhøvdinger og rige og særlig energiske Mænd kan næppe have appelleret deres Sager til Norge¹⁾).

Den sidste Bemærkning er rigtig nok, men ogsaa ganske uden Betydning, thi det er en Selvfølge, at det altid kun kunde være de rigere eller mere energiske Mænd, der kunde gennemføre en Appel af deres Sag til det fjerne Norge, allerede paa Grund af de betydelige Omkostninger, der var forbundne dermed, idet den ene eller maaske begge Parter oftere selv maatte møde i Norge og tale sin Sag for Rigsraadet. Ogsaa nu er jo Appel til Højesteret i islandske Sager en Sjældenhed. Men i øvrigt er det ikke blot *enkelte* Islændere, som vi véd har stævnet deres Sager under Kongens og Raadets Dom — det véd vi om mangfoldige — og det er ikke blot noget, der »kan være«, altsaa dog kan om-disputeres, at de har paaberaabt sig Hjemmel dertil i Jonsbogens Tingfarebalks Kap. 9, men dette er bevisligt. Jeg skal her hen-vise til det bekendte Brev, som Islands berømteste Biskop, Jón Arason af Holar, sammen med Lovmand Ari og Lovrette-mænd fra Norden og Vesten sendte *fra selve Altinget* til Kong Kristian d. tredje 30. Juni 1540 — og det er muligvis netop det

---

¹⁾ Andvari, S. 167.

Eksempel, som Arnórsson tænker paa, skont han klogeligt undlader at nævne det. I dette Brev hævder Jón Arason og hans Tilhængere overfor Kongen, at den nogle af den danske Hirdstyrers Mænd overgaaede Dom paa Altinget som Ransmænd og deres paafølgende Drab var fuldt overensstemmende med Loven »efterdi at Norges Lov¹⁾ saa bestemmer, at Ransmænd er Ubodemænd, og den Kendelse, som Lovmanden fælder, maa ingen bryde uden Herre Kongen selv og dette dog med de klogeste Mænds Raad, og derfor appellerer vi hele denne Sag ind under Eders Herlighed og *Eders elskelige Raad*» (»og þui setiu vier allt þat malefne under ydar Herradom og elskuligt ráð etc.«²⁾). Da det nu i Tingfarebalkens Kap. 9 netop hedder, at »den Kendelse, som Lovmanden fælder, maa ingen bryde uden — — Kongen selv finder andet rettere og dog med de viseste Mænds Raad og Samtykke«, da er det altsaa uomtvisteligt, at Biskop Jón Arason og hans Mænd netop direkte paaberaaber sig Tingfarebalkens Kap. 9 som Hjemmel for Appellen til Kongen og det norske Rigsraad. Thi at Biskoppen her ved Kongens elskelige Raad sigter til det norske Rigsraad, fremgaar tydeligt nok og endnu tydeligere af hans berømte Brev *til Altinget* det følgende Aar — 27. Juni 1541 — hvor han ender med at udtale: »thi appellere og indskyde vi hele vor Sag — — — til Raad og Paa-kendelse af vor højbaarneste Herre Kongen og *Norges Riges Raad*«³⁾). Og det foran nævnte paa selve Altinget skrevne Brev er ikke blot en privat Udtalelse af *enkelte* Islændere; det er en Skrivelse til selve Kongen paa et kritisk Tidspunkt i Islands Historie, og det hedder i selve Brevet: »Blev disse underskrevne Punkter oplæste og samtykkede af *Biskop og Lovmand og Lovrettemænd* paa almindeligt Økseraating paa Altinget og derefter af *al Almuen fra Norden og Vesten paa Island*«⁴⁾). Naar ingen

¹⁾ Naar Jón Arason her bruger Udtrykket »Norges Lov« i Stedet for »Islands Lov«, da viser dette enten, i hvilken Grad Islænderne den Gang betragtede Island som en Del af Norges Rige, eller han vil med Vilje pointere at han over for Kongen vil søge Støtte hos Norges Rigsraad, der i øvrigt den Gang efter Norges Underkastelse 1537 allerede var ophørt at fungere. I øvrigt var jo Norges og Islands Ret paa dette Punkt enslydende, idet Tingfarereglerne i Jonsbogen var dannede efter Forbilledet i Magnus Lagabøters norske Landslov.

²⁾ Safn til sögu Islands II, S. 205.

³⁾ Safn II, S. 208.

⁴⁾ Safn II, S. 205.

Repræsentanter for det sydlige Bispedømme er med ved denne Affattelse, har det sin Forklaring i, at den nysudnævnte Biskop for Skalholt, Gissur Einarsson, var Kongen og Reformationen hemmeligt hengiven, skønt han formelt havde lovet at holde ved den gamle Lære¹⁾, og derfor selvfølgelig ikke vilde være med til Biskop Jón Arasons Aktion mod Kongen.

Men dernæst er det naturligvis ogsaa ganske urigtigt, at Islændernes Opfattelse af, hvad de forstod ved de »bedste Mænd«, der efter Jonsbogen skulde dømme med Kongen, alene kommer frem i de enkelte Tilfælde, hvori vi som i de anførte Breve af Jón Arason fra og til Altinget ser Islænderne med Navns Nævnelser appellere deres Sag ind for Kongen og Raadet. Thi deres Opfattelse, at derved forstodes og efter Sagens Natur, allerede fordi Islænderne jo ikke selv kunde bekoste egne islandske Dommeres eller Raadgiveres Ophold hos Kongen i Norge, maatte forstaas Kongens almindelige Raad i Norge, kommer lige saa fuldt frem i de mangfoldige Eksempler, ofte flere fra hvert Aar, der findes paa, at Islænderne uden allermindste Protest har set deres Sag afgjort af Kongen med sit norske, senere sit danske Rigsraad eller af Rigsraadet paa egen Haand²⁾. Naar det nu er givet, at Islænderne ikke blot aldrig har rejst allermindste Kære derimod, skønt de heller ikke i gamle Dage var bange for at klage over virkelige eller formentlige Overgreb og Ulovligheder fra Kongernes Side, men at det tværtimod er Islænderne selv, der stævner deres Sag ud af Landet til Kongen og hans Raad, saa nytter det ikke i det tyvende Aarhundrede at *fingere* en formentlig islandsk Opfattelse angaaende Forstaaelsen af Jonsbogens Tingfarebalks Kap. 9, som *der ikke foreligger det allerringeste til Støtte for*. Men Sandheden er tværtimod den, at Islænderne i alt Fald senere hen i Tiden i saa stort Omfang søgte bort fra de ofte ukyndige eller i Sagen selv som Parter inter-

---

¹⁾ Ríkisréttindi Íslands, S. 56, Finnur Jonsson, Historia ecclesiastica III, S. 277—278.

²⁾ Arnórsson anfører i Andvari, S. 168, Note 2, en hel Række Domme, fældede af Kongen og Rigsraadet, hvoraf de allerfleste dog er fra det 15de og 16de Aarhundrede, men at der allerede kort efter Lovbøgerne oftere i vanskeligere Sager maa være blevet appelleret til Kongen i Norge, uanset, at disse Domme ikke er bevarede, fremgaar af Retterboden af 1314, der fastsætter 12 Maaneders Stævning til Norge i de Sager, som Lovmænd og Sysselmænd ikke dristede sig til at afgøre.

esserede islandske Dommere til Kongen og Rigets Raad, at Kongen selv maa søge at dæmme op imod denne altfor hyppige Appel til ham og Rigsraadet. Dette er saaledes sikkert en af Grundene til, at Kongen ved Frd. af 27. Marts 1563 og 6. Decbr. 1593 maa oprette en egen Overret paa Island selv, hvortil Lovrettens Domme først skal henvises, inden de tør appelleres videre til Kongen og Rigsraadet. Men endog selv efter at denne islandske Overret er indsat, maa Kongen 5. April 1574 indskærpe Islænderne, at de ikke maa understaa sig »at drage hid neder i Riget til os, og fordre om Stefninge, uansete at eders Sager hjemme til Laugtinget og udi Sysselne ikke er ordelet eller fuldt som sig bør, hvorover somme eders Sager en Part ere dunkel og meget uklare, naar de kommer for os og vore elsk. Rogens Raad, saa vi os ikke noksom der udi kunde rette«, hvorfor Kongen befaler, at »ingen Sager skulle komme for os og vore *elskelige Rogens Raad*, førend Dom er gangen hjemme¹⁾.

Men ikke blot har Islænderne saaledes lige fra den tidligste Tid og altid senere direkte og indirekte anerkendt det norske og senere det danske Rigsraads Myndighed i islandske Domsager, men de har ogsaa *i 200 Aar efterlevet og derved samtykket en islandsk Lov, hvorved det i de mest utvetydige Ord autentisk fastslaas, at de bedste Mænd, der efter Jonsbogen skal dømme i sidste Instans sammen med Kongen, er Rigsraadet*. Det er Forordningen om Overretten, der indføres ved de nævnte kgl. Breve af 27. Marts 1563 og 6. Decbr. 1593. Thi her udtales det udtrykkeligt, at Apellen fra denne ny Overret skal ske til Kongen og Rigsraadet, jfr. Frd. af 1593: »Dersom nogen siden skader noget paa fornævnte vor Embedsmand og fornævnte 24 Mænds Dom, da indstefne og tiltale sig dennem *for os og vore elskelige Danmarkis Riges Raad*, og da at gange derom hvad Loug og Ret er²⁾. Man kan have forskellig Mening om Oprettelsen af denne Overret. Man kan med Føje se den som det haardeste Slag, rettet mod den hjemlige islandske Domsmagt, idet det nu ikke længer blev den indfødte islandske Lovmand, der blev den virkelige Overdommer i Landet, men den indsendte danske kgl. Befalingsmand, som ofte var ukendt med islandsk Lov og Ret, selv om han kun skulde dømme sammen med 24 tiltagne »for-

¹⁾ Lovsamling for Island I, S. 99. Det samme Paabud gentages endnu 100 Aar efter under 18. Maj 1683.

²⁾ Lovsaml. f. Island I, S. 130.

nemste, bedste og forstandigste Mænd der paa Landet¹⁾. Eller man kan trods det finde Oprettelsen af Overretten forsvarlig, ja nyttig og nødvendig, fordi, som Forordningens Præmisser fremhæver, Lovmændenes Domme ofte var uretfærdige og partiske og Appellen til Kongen i Norge faktisk kun stod aaben for de rige. Men ganske uomtvistet er det, at ingen Tvang har været anvendt ved Vedtagelsen af denne Lov, der med udtrykkelig Lovhjemmel fastslaar Rigsraadets Myndighed i islandske Domsager, og at denne Lov ogsaa i to Aarhundreder har været fulgt i Praksis, til den ny islandske Overret i Reykjavik oprettedes i Aaret 1800²⁾. At Arnórsson ved vilkaarligt at lade sin Afhandling i »Andvari« standse ved Reformationens Indførelse har undgaaet at komme til at omtale dette Lovbud, hvorved i udtrykkelige Ord den Forstaaelse af Jonsbogens Ord om de bedste Mænd i Tingfarebalkens Kap. 4 og 9 autentisk fastslaaes og godkendes af Islænderne, som disse hele Tiden før i Praksis har billiget og anerkendt, forandrer naturligvis intet i Sagen.

RIGSRAADETS STILLING TIL ISLANDS LOVGIVNING OG ADMINISTRATION.

Hvad Betydning har det nu for Spørgsmaalet om Rigsraadets Stilling til Islands Styre i det hele, at det Resultat altsaa

¹⁾ Jvfr. Jón Sigurðsson i Safn til Sögu Islands II, S. 121 og Espolin, Íslands Arbækur IV, S. 130.

²⁾ Indførelsen af Overretten blev ganske vist ikke straks til Alvor i 1563, og Paabudet om dens Oprettelse maatte derfor gentages i 1593. Men Biskop Gudbrand oplyser i sit bekendte Forsvarsskrift, se Safn til Sögu Islands II, S. 347, at dette ikke skyldtes Modstand fra Islændernes Side, men Ligegyldighed fra en ny dansk Hovedsmands, Henrik Krag's, Side, hvorfor Biskop Gudbrand klagede til den danske Regering og fik Paabudet gentaget og indskærpet, jvfr. ogsaa Jón Sigurðsson i Safn II, S. 121, hvor han selv retter sin tendentiøse Fremstilling i »Om Islands statsretlige Forhold«, S. 46. At et kgl. Paabud oftere paa Grund af Lensmændenes Ukyndighed og Forsømmelighed med at overholde de kgl. Befalinger, maatte gentages og indskærpes flere Gange, var en ret almindelig Ting i de Tider, se f. Eks. Lovsamling for Island I, S. 209 (Frd. om Lovbud, Trættekøb m. v. af 29. Novbr. 1622) og som andre Eksempler S. 148, 206, 211. For at hindre denne Slendrian, at kgl. Mandater ikke uden paa en ganske ringe Tid agtes og siden ydermere ikke anses, udsteder Kongen 19. Juni 1582 et strengt Paabud om »at Lensmændene holde over de kgl. Fuldmagter og Mandater«, Magnus Ketilsson l. c. II, S. 102, men Virkningen deraf synes kun at have været ringe.

nu maa anses som tilstrækkeligt fastslaaet, at Jonsbogens Ord om de »bedste Mænd« i dens Tingfarebalks Kap. 4 og 9 maa forstaas og ikke blot af Kongen, men ogsaa af Islænderne selv blev forstaaede som sigtende til det norske Kongeraad og senere Rigsraadet? Maa det da ikke naturligt antages, at de »bedste Mænd« ogsaa andetsteds i samme Lovbog, hvor de omtales i ganske lignende Sammenhæng, nemlig som Raadgivere for *Kongen i Norge*, maa formodes at betyde ganske det samme og maa formodes ogsaa af Islænderne at være opfattede som sigtende til den samme Kreds af Mænd? Eller foreligger der tilstrækkelig Grund til at antage, at de gamle Islændere vel, hvor der i Lovbogen er Tale om Udovelsen af Kongens Domsmagt, ved bedste Mænd har tænkt paa Kongens norske Raad eller Rigsraadet, medens de andetsteds, hvor der som f. Eks. i Kristendomsbalkens Kap. 8 er Tale om at »forbedre« Lovene eller give kgl. Lovgivningspaabud, skulde have tænkt alene paa islandske Mænd?

Det sidste har nu aabenbart ikke Formodningen for sig, og dette saa meget mindre, som det naturligvis praktisk set i hvert Fald i det lange Lob, da der opholdt sig færre og færre Islændere i Norge, maatte blive lige saa umuligt for Kongen, selv om han havde villet det og kunnet gøre det for sit øvrige Riges Skyld, at raadfore sig alene med islandske bedste Mænd i islandske Lovgivningsanliggender, som det var ham umuligt at gøre det i islandske Domssager. Alligevel vil Arnórsson antage dette, men uden at anføre nogen virkelig Grund for, at de gamle Islændere skulde have gjort en Forskel her; han hævder blot, at det formentlig *ikke kan bevises*, at de forstod de »bedste Mænd« paa samme Maade i begge Tilfælde. »Men selv om Island og Norge«, udtaler han, »overensstemmende med Loven havde haft fælles Højesteret, saa beviser det ikke Berlins Lære om dets Retløshed efter den Gamle Overenskomst eller efter Lovbøgerne. Derfor kunde Island godt have været en suveræn Stat (fullvalda ríki)¹⁾. Jeg har nu naturligvis for det første slet ikke talt om Islands »Retløshed«, men kun ganske historisk og lidenskabsløst undersøgt Islands statsretlige Stilling i længst henfarne Tider. Men dernæst er Henvisningen til, at en fælles Højesteret for to Lande ikke udelukker, at begge Lande kan være ellers fuldt selvstændige, suveræne Stater, der ikke ogsaa paa andre Omraader har fælles

---

¹⁾ Andvari, S. 166.

øverste Styre, vel rigtig, for saa vidt Nutiden angaar, men den gælder ikke for Forholdet i gamle Dage, hvor den dømmende og lovgivende Magt ikke var skarpt skilt ad som nu om Stunder. Saaledes var paa den ene Side det gamle Rigsraad som bekendt ikke en udelukkende dømmende Myndighed, selv om Domsudøvelse sammen med Kongen var en af dets Hovedfunktioner, det medvirkede sammen med Kongen ogsaa i alle Rigets andre vigtigste Anliggender, saavel paa Lovgivningsomraadet som i den egentlige Administration, og nogen skarp Grænse var det her umuligt at drage. En træffende Karakteristik af dette Raadets mangeartede Hverv er givet f. Eks. i et Brev fra Chr. IV.s Formynderstyrelse til Statholderen i Norge Axel Gyldenstjerne af 10. Marts 1599, hvori han kaldes til Danmark for som Medlem af Rigsraadet sammen med dette at »sidde Dom og høre Sager, saavel som og andet Rigens Bestilling og Anliggende at beraadslaa, der os og Riget Magt paaligger«¹⁾. Hvorledes Rigsraadets dømmende og lovgivende Medvirkning flød over i hinanden, fremgaar da ogsaa klart nok af de tvende islandske Retterboder eller Forordninger, den saakaldte Helgafells-Retterbod af 1375²⁾ og den saakaldte Mødrevælle-Retterbod af 1507³⁾, der begge, som deres Indledning angiver, simpelthen er Højesteretsdomme afsagte af Kongen og det norske Rigsraad, hvilke Kongen samtidig befaler efterlevede som kgl. Retterboder i paakommende ny Tilfælde. Og paa den anden Side var det islandske Altings dømmende og lovgivende Myndighed lige saa lidt skarpt skilt ad, idet ogsaa Altingets lovgivende Virksomhed foregik i ganske samme Former som dets dømmende, nemlig i Form af Altingsdomme, hvorfor Altingets Beslutninger paa Lovgivningsomraadet ligesaa ofte benævnes Altingsdomme som Altingssamtykker, jvfr. f. Eks. Piningsdommen, Skibsdommen, Store-Dommen o. s. v., der er nogle af de allervigtigste Altingssamtykker af Lovgivningsindhold⁴⁾.

Ja, ser man nøjere til, vil det i Virkeligheden findes, at Jonsbogen ligesom dens Forgænger Járnsíða helt igennem synes alene at tale om Altinget som Domstol⁵⁾, hvorfor ogsaa Arnórsson

¹⁾ Norske Rigsregistrarer III, S. 27.

²⁾ D. I. III, Nr. 243.

³⁾ Ketilson l. c. I, S. 100.

⁴⁾ Se min Islands statsretslige Stilling S. 230 fg.

⁵⁾ Anførte Sted, S. 231.

selv i et tidligere Skrift udtaler, at »Bestemmelserne i Lovbogen synes hovedsageligt at tale om Altingets Domsmagt, men at det er vist, at Lovgivningsmagt og Domsmagt i nogen Grad flod ud i ét¹⁾. Men da nu ingen kan nægte, at Altingets Lovrette tillige udovede Lovgivningsvirksomhed f. Eks. ved dens Vedtagelse af de af Kongen udarbejdede Lovbøger og ved Vedtagelsen af de saakaldte Altingsdomme eller Altingssamtykker af mere almindeligt Indhold, og da det ikke vel er tænkeligt, at Lovbøgerne ikke skulde have forudsat denne Virksomhed fra Lovrettens Side, kan det kun forklares ved, hvad særlig Bjørn Magnusson Ólsen skarpt har fremhævet, at Ordene i Tingfarebalken i Lighed med Udtrykkene i de gamle norske Love, hvorefter de islandske Lovbøger er formede, maa forstaas som omfattende baade Altingets mere sædvanlige Virksomhed som dommende og dets mere sjældne Virksomhed som lovgivende eller lovsamtykkende Myndighed²⁾. Men herefter er det da givet, at Jonsbogens Tingfarebalks Kap. 4 og 9, naar de udtaler, at Lovrettens Beslutninger kun kan ændres af Kongen med de bedste Mænds Raad og Samtykke, maa sigte i lige Grad til Altingets Beslutninger af dømmende og af lovgivende Indhold. Men dermed er det da atter en nødvendig Slutning, at naar som det er paavist, Islænderne selv ved de bedste Mænd, som Kongen skulde raadføre sig med, hvor det drejede sig om Stadfæstelse eller Ændring af Altingets Beslutninger af egentlig Domskarakter, altid forstod det norske Kongeraad og senere Rigsraadet, saa maa de ogsaa have haft ganske den samme Opfattelse, hvor Altingets »Domme« eller Samtykker var af egentligt Lovgivningsindhold.

At Islænderne i Virkeligheden ogsaa selv har forstaaet de nævnte Kapitler 4 og 9 i Jonsbogens Tingfarebalk som afgivende Hjemmel for Rigsraadets Medvirkning i islandske Lovgivningsanliggender, fremgaar da ogsaa klart af flere Vidnesbyrd. I den saakaldte Skibsdóm (skipa-dómur) af 13. Maj 1564, der ikke er blot en Dom i en enkelt Sag, men som opstiller almindelige Retsregler om Skibsleje m. v., hedder det saaledes i Slutningen, at den kan ændres af Lovmanden, hvis han med Lovretten finder, at andre Lovbud strider derimod, men gør han ikke dette, »da skal ingen bryde (rjúfa) denne vor Dom uden vor højbaarneste

¹⁾ Ríkisrettindi Íslands, S. 176 fg. og 174, Note 2.

²⁾ B. M. Ólsen, Enn um upphaf, S. 67 fg.

Herre Kongen med de bedste Mænds Raad¹⁾. Disse her brugte Ord viser direkte hen til Jonsbogens Tingfarebalks Kap. 9, hvori det hedder, at den Afgørelse, som Lovmanden træffer, maa ingen Mand bryde (rjúfa), uden Kongen selv med kloge Mænds Samtykke finder noget andet rettere, fordi han er sat over Loven. Og at Islænderne paa den Tid ved Kongens bedste Mænd, som Jonsbogen sigter til, forstod Rigsraadet, fremgaar uimodsigeligt af den samtidige Store-Dom af 2. Juli 1564, hvori Islænderne selv henskyder deres Lovgivningsbeslutning til Stadfæstelse og Forbedring af Kongen og Danmarks Rigsraad. Men naar altsaa de »bedste Mænd«, der i Henhold til Tingfarebalkens Kap. 4 og 9 medvirkede sammen med Kongen ved Stadfæstelse og Forbedring (d. v. s. Forandring) af Altingets Samtykker eller »Domme« af Lovgivningsindhold, af Islænderne selv opfattedes som identiske med Rigsraadet, saa maa de ogsaa have næret samme Opfattelse med Hensyn til de »bedste Mænd«, hvem Kongen i Følge Jonsbogens Kristendomsbalk Kap. 8 skulde raadføre sig med, naar *han* vilde »forbedre« Lovene eller give kgl. Befalinger af Lovgivningsindhold. Thi i begge Tilfælde var der jo Tale om en »Forbedring« af Lovene, og enten denne Forbedring skete ved, at Kongen stadfæstede eller ændrede et af Altinget først vedtaget Altingssamtykke, eller det skete ved, at han forelagde en af ham selv udarbejdet Forordning til Lovtagelse for Altinget, maatte komme ud paa ét. Disse to Former for det islandske Lovgivningsomraade flød nemlig ideligt over i hinanden, idet flere af Kongens Forordninger utvivlsomt hvilede paa Udkast og Bønskrifter vedtagne af Altinget²⁾, medens omvendt flere af de vigtigste Altingssamtykker, saaledes fremfor alt det vigtigste af dem alle, Store-Dommen, i Virkeligheden var af Kongen fuldt udarbejdede Forslag, der uændret vedtoges eller dømtes for Ret af Altinget³⁾. At de gamle Islændere da ogsaa virkelig opfattede Kongens Myndighed som øverste Lovgiver som omhandlet allerede i Tingfarebalkens Kap. 9, fremgaar da ogsaa f. Eks. af den bekendte Dom om Vatnsfjord af 1514, hvori de islandske Domsmænd lægger Straf paa Ulydighed

¹⁾ Lovsamling for Island I, S. 84.

²⁾ Dette er saaledes f. Eks. ligefrem sagt i Retterboden af 1294, jvfr. Jón Sigurðsson l. c., S. 21.

³⁾ Jvfr. nedenfor S. 52.

mod Kongens Breve, uanset deres Indhold, »efterdi vi alle vide, at han er sat over Loven¹⁾), hvilke sidste Ord jo direkte hentyder til den berømte Udtalelse i Tingfarebalkens Kap. 9 om, at Kongen kan ændre Lovrettens Beslutninger »fordi han er sat over Loven«.

Af det udviklede fremgaar det, at *det vilde være en uforstaaelig Selvmodsigelse, om Islænderne ikke ogsaa havde anerkendt Rigsraadets Ret og Myndighed i islandske Lovgivningsanliggender, naar de faktisk* — som af Arnórsson selv erkendt — *anerkendte dets Myndighed i islandske Domssager*. Men at de gamle Islændere heller ikke har gjort sig skyldig i en saadan Selvmodsigelse, har jeg i mit tidligere Skrift godtgjort. Ikke blot har jeg dér anført en hel Række islandske Lovbud og andre kgl. Befalinger, i hvilket Rigsraadets Medvirkning tydeligt nok nævnes og paaberaabes. Men jeg har tillige paavist, at Islænderne ikke alene stiltiende har fundet sig i dette det norske og senere danske Rigsraads Styre i islandske Forhold uden — i hvert Fald bortset fra det omtvistede Tilfælde i 1302, hvor den nyislandske Forstaaelse efter det lige udviklede taber endnu mere i Sandsynlighed — nogen Sinde at protestere derimod, skønt de var fuldt vidende derom, men at de ogsaa selv baade indirekte og udtrykkeligt har anerkendt denne Rigsraadets Ret og Myndighed. Men da Arnórsson helt igennem har modsagt denne min Bevisførelse, nødsages jeg til endnu en Gang nærmere at belyse dette Forhold.

Hvad nu først Kongens lovgivende Myndighed — der den Gang naturligvis heller ikke skarpt var adskilt fra hans blot udøvende — angaar, da har jeg altsaa paavist, hvorledes Rigsraadets Medvirkning ganske utvetydigt paaberaabes i en hel Række Lovbud for Island fra de forskellige Tider. Skønt Arnórsson nu selv indrømmer, at der — i alt Fald fra 1314 til 1537, ved hvilket Tidspunkt han standser sin Fremstilling — ikke er »særlig mange« Lovbud, der angaar Island, synes han dog for det første at mene, at de af mig anførte Lovbud ikke er tilstrækkelig mange, i alt Fald udtaler han, at Rigsraadet slet ikke nævnes i de fleste islandske Lovbud²⁾. Han tilføjer dog: »Deraf kan man ganske vist ikke slutte noget om, at Kongen ikke har henvendt sig til Raadet, men end mindre kan man dog slutte deraf, at han *har* indhentet dets Raad. Det eneste,

¹⁾ Ketilsson I, S. 149 fg., D. J. VIII. Nr. 386.

²⁾ Andvari, S. 168.

der oftest kan siges i dette Tilfælde, er at det ikke er let at vide hverken det ene eller det andet«. Men han slutter dog med straks at tilføje: »Nærmest ligger det dog at antage, at Kongen har ikke raadspurgt Raadet, naar det ikke er omtalt, fordi det stundom er sagt med rene Ord at Raadet har medvirket med Kongen, naar han udstedte Loven¹⁾).

Denne sidste Slutning er dog ikke sikker. Man overholdt ikke nøje Formerne i de Tider, og derfor er det paa Forhaand sandsynligt, at Raadet kan have været raadspurgt i adskillige Tilfælde, hvor dette ikke er nævnt. Aschehoug og Yngvar Nielsen udtaler da ogsaa for de norske Loves Vedkommende, at deraf, at Raadet ikke er nævnet, kan man ikke altid slutte, at det ikke er hørt²⁾, og Taranger udtaler, at Kongen i Norge selv regelmæssig udøvede sin Forordnings- og administrative Myndighed — og Grænsen mellem Love og Forordninger var jo ikke skarp — bortset fra Domsmyndigheden officielt uden Raads Raad, uagtet der ingen Tvivl er om, at han ved alle vigtigere Regeringshandling i Virkeligheden raadførte sig med Kansleren og andre Medlemmer af det daglige Raad³⁾. Naar dette var Tilfældet i rent norske Sager, tør man vel ogsaa paa Forhaand antage i alt Fald nogenlunde det samme i de særlig islandske.

Men det kan nu ogsaa til Overflod paavises eller i hvert Fald sandsynliggøres, at Kongen i mange Tilfælde har raadført sig med Rigsraadet i islandske Anliggender, skønt de af Kongen udstedte Lovbud eller Forordninger ikke officielt bære Vidne derom. Jeg skal anføre enkelte Eksempler.

Fra Kong Kristiern I.s Regeringstid foreligger der i Magnus Ketilssons Samling kun tre eller fire direkte for Island givne Kongebreve af mere almindeligt Lovgivningsindhold. Af disse er det langt det vigtigste, den saakaldte »lange Retterbod« af 1450, udtrykkelig givet med det norske Rigsraads Raad og Samtykke. De andre omtaler derimod ikke Raadet og er utvivlsomt heller ikke givne med hele det norske Rigsraads Samtykke — af den simple Grund, at Kristiern I siden 1455 vistnok kun én Gang var paa et flygtigt Besøg i Norge (i 1478). Derimod

¹⁾ L. c.

²⁾ Aschehoug, Statsforfatningen i Danmark og Norge, S. 244 og 250, Yngvar Nielsen, Det norske Rigsraad, S. 117.

³⁾ Taranger, Udsigt over den norske Rets Historie II, S. 268.

kaldte han undertiden norske Raader til Danmark, og med disses Raad tor man antage, at i alt Fald den i 1481 udgivne Forordning om »Udenlandske Efterliggere og Kirkens Portion« er givet. Thi den allervæsentligste Del af denne Forordning er, som den selv hentyder til¹⁾, kun en næsten ordret Opfyldelse af Ønsker udtalte fra islandsk Side, nemlig i en Klage af 6. Juli 1479 fra 24 Sysselmænd og Lovrettemænd fra Norden og Vesten paa Island, og i denne Klage *paakalder Islænderne selv* baade Kongens og *Norges Rigsraads* Hjælp til at hindre de fremmede Kobmænds Overgreb²⁾. Men hvis Raadet her alligevel ikke skulde være hort, er det i hvert Fald ikke Islændernes Skyld!

Ligeledes nævnes Raadet ikke i det Beskærmelsesbrev, der af Kong Hans i 1483 i Stavanger (Stöfrene) udstedtes for Biskop Olaf Rögnvaldsson³⁾, — som det i Almindelighed ikke anføres i slige Beskærmelsesbreve —, men at Sagen dog sikkert har været forelagt det norske Rigsraad af Kongen, som den Gang var i Norge og som paa den Tid — det var omkring hans Kroning som Norges Konge — havde al Grund til at tage Hensyn til Raadet, tor man slutte af de flere islandske Aktstykker fra 1481, der findes, hvori Bispnen selv og hans Klerker overfor den mod Bispens Paabud ulydige islandske Almue ligefrem truer med at ville søge Beskærmelse hos Kongen og *Norges Riges Raad*⁴⁾.

Ligeledes fremtræder de mange Befalinger, der af Kong Kristian III udstedtes til Island i Anledning af Biskop Jón Arasons Trods, alle som givne af Kongen ganske paa egen Haand. Men ikke desto mindre véd vi af Kancelliets Brevbøger, at hele Kongens Aktion mod den ulydige Bisp skete i fuld Forstaaelse med de øverste danske Rigsembedsmænd og det danske Rigsraad. Saaledes ser vi f. Eks. Kongen i et Brev af 6. Marts 1551 til »Hr. Eske Bilde og de andre af Raadet« udbede sig Raadets skriftlige Betænkning om denne Sag hurtigst⁵⁾. Ja, at det endog var Raadets første Mænd, Rigshofmesteren Eske Bilde og Kansleren Johan Friis, og ikke Kongen, der synes at have haft den

¹⁾ Magnus Ketilsson, Kgl. Forordninger og aabne Breve o. s. v. 1776 I, S. 59 fg.

²⁾ D. I. VI, Nr. 264.

³⁾ Magnus Ketilsson, L. c. I, S. 66.

⁴⁾ D. I. VI, S. 380, 383 og 391 (Nr. 347, 348 og 355).

⁵⁾ Kancelliets Brevbøger ved Bricka 1885—86 I, S. 18.

afgørende Stemme med Hensyn til Togtet til Island, fremgaar af flere Breve, hvori Kongen udbeder sig disse Mænds Raad og slutter saaledes: »ville vi altinget stille udi eders gode Behag, og hvad I der udinden gjørendes vorder, skal være vort gode Betænkende«. Ja, naar Orlogsskibene er rede, skulde de strax affærdige dem uden at behøve at skrive til Kongen derom: »hvad heller samme Rejse bliver afslaget for norden Island eller ikke«¹⁾.

Endelig melder heller ingen af de kgl. Stadfæstelser af de saakaldte Altingsdomme eller Altingssamtykker noget om Raadets Medvirkning, men at det dog ikke deraf kan sluttes, at denne ikke har været indhentet eller ikke været betragtet som nødvendig, fremgaar med Klarhed af Store-Dommen af 2. Juli 1564, thi i denne, den mest berømte af alle »Altingsdomme«, indstiller Altinget selv sin Beslutning til Stadfæstelse eller Forandring af Kongen og *Danmarks Riges Raad*²⁾. Og at her ikke er Tale om en Undtagelse, men at det tværtimod har været Regel, at Raadets Samtykke skulde indhentes ved slige kgl. Stadfæstelser, fremgaar af en Supplikats fra Islænderne om Stadfæstelse af et i Befalingsmanden Knud Steensens Tid tilvejebragt »Samtykke«. Herpaa svarer nemlig Chr. IV.s Formynderregering 9. Maj 1593, at der intet kan besluttes eller bevilges derom før paa næste almindelige Herredag, »da de fleste af *Danmarks Riges Raad* vorder samlede, da ville Wii med dennem derom raadslaa, og hvad da vorder forordnet, lade Eder med det allerførste, som gøres kan, det vide«³⁾. Og det samme fremgaar ligeledes af Beretningen om, at Befalingsmanden paa Island Henrik Krag i 1594 lovede Bisperne paa Island at raadslaa med dem og andre gode Mænd paa Altinget og siden føre det frem for Kongen og hans *Rigsraad* til Forbedring og Stadfæstelse⁴⁾. At Raadet derfor tit er hørt ogsaa, hvor det ikke nævnes, tor man da sikkert antage.

Naturligvis vilde det dog være ganske urigtigt omvendt at slutte, at Raadet altid skulde være hørt ved vigtigere kgl. Paabud, selv om dets Medvirkning ikke er nævnt. Utvivlsomt handlede Kongerne ofte paa egen Haand i islandske Ærender.

1) Brev af 14. April 1551, Kanc. Brevbøger I, S. 32.

2) Lovsamling for Island I, S. 88.

3) Magnus Ketilsson, L. c. II, S. 161 fg.

4) Safn til sögu Íslands II, S. 723.

Men det gjorde de, især da de dansk-norske Konger, ogsaa i almindelige norske saavel som ogsaa i danske Sager. Dertil var mange Grunde. Dels var Raadet kun sjældent samlet, og mange Paabud maatte derfor, selv naar Kongerne regelmæssigt overholdt deres Pligt efter Haandfæstningerne til at spørge Raadet, gives uden at afvente dets Sammentræden. Men desuden søgte Kongerne ogsaa i norske og danske Sager oftere at sætte sig ud over Raadets Ret, og navnlig gjaldt dette de oldenborgske Konger over for Norges Rigsraad, under hvis Myndighedssfære Island horte, til det norske Rigsraad helt gik ud af Sagaen i 1537; som allerede nævnt kom Kristiern I næsten aldrig til Norge, og Kristiern II herskede efterhaanden næsten enevældigt i dette Rige. Fremdeles var det kun i vigtigere Anliggender, at Raadet skulde høres, og ligesom Grænsen her altid maatte være flydende, er det klart, at Rigsraadet, særlig da det blev det danske, der sammen med Kongen styrede begge Riger, Danmark og Norge, havde mindre Interesse for det fjerne Island end for de nærmere liggende Dele af Riget og derfor kunde give Kongen friere Hænder her¹⁾.

Det er derfor af mindre Betydning, om Rigsraadet nævnes i de fleste islandske Lovbud eller ikke, naar det dog gennemgaaende findes anført i Lovbud og Befalinger fra de forskellige Tider. Thi det er da derved for det første godtgjort, at Paastanden om, at ingen anden end Kongen, og altsaa ikke Rigsraadet, havde med Islands Styre at gøre, er fuldstændig urigtig. Det er dernæst derved godtgjort, at Kongerne selv regelmæssigt anerkendte deres Pligt til at spørge Raadet ogsaa i disse Sager, og at Raadet ligeledes ansaa sig for berettiget til at høres her som i alle andre Rigets vigtigere Sager. Og endelig kan Islænderne da ikke have været uvidende om Rigsraadets Medvirkning og maa derfor i hvert Fald stiltiende have godkendt den, naar de uden mindste Protest anerkendte disse Lovbud som gyldigt givne og gældende for Island. Da Arnórsson imidlertid i Overensstemmelse med sin konsekvente Benægtelsesprocedure vil frakende alle de af mig anførte islandske Lovbud, hvori Raadet nævnes, Betydning for Island — om end af højst forskellige Grunde, — maa jeg igen kort dvæle ved dem.

---

¹⁾ At dette i øvrigt til Dels ogsaa gjaldt om de norske Anliggender overhovedet, udtaler *Aschehoug*, L. c., S. 381.

Først har jeg nævnt to Lovbud fra den første norske Tid, da Kongeraadet utvetydigt benævnes »Raadet«. Det er Forordningerne om Forfærdigelsen af Vadmæl af 4. Juli 1329 og om Gæld til Købmænd fra Østen af 7. Januar 1330, hvor det i Indledningen hedder: »*For Os og Vort Raad* har det ideligt været forebragt« o. s. v., og hvor Efterskriften i begge udtaler: »Og til sandt Vidnesbyrd om, at *Vort Raad har samtykket* saaledes, sætter sammen med Vort Segl vor Drost, Hr. Erling Vidkunarson sit Indsegl for dette Brev, som var givet i Bergen o. s. v.« Og som et tredje Kongebrev til Island, hvori det samme udtales, anfører Arnórsson selv Forordningen om Forfalskning af Varer af 12. December 1330. Samtlige disse Lovbud skyldes, som jeg ogsaa har anført, Klager til Raadet fra norske Købmænd over Mangler ved den islandske Handel, og af den Grund mener Arnórsson, at disse Lovbud er uden Betydning, thi det er intet Under, siger han, at Raadet her har taget sig af Sagen, da det er norske Købmænd og norske Bymænd, der har henvendt sig til Raadet, og det »beviser derfor slet ikke noget¹⁾«. Men saa let slipper man ikke uden om disse Lovbud, hvor Raadets Medvirkning ligesom til evig Erindring uomstødeligt er naglet fast! Thi uagtet altsaa disse Lovbud er givne uden mindste Raad eller Ønske fra islandsk Side, har Islænderne alligevel anset dem for fuldgyltige Love for Island og samtykket eller anerkendt dem som saadanne, og de afgiver altsaa *netop* derved det allerbedste Bevis for, at Islænderne knapt halvhundrede Aar efter Gamli Sáttmáli har anset islandske Lovbud for gyldige, som udstedtes af Kongen alene med det norske Raads Raad — eller rettere, thi dette er den virkelige Sammenhæng i 1329 og 1330, paa Kongens Vegne af den norske Drost og det norske Rigsraad, skønt egentlig ingen islandsk Lov hjemlede disse norske Rigsmyndigheder Ret til at lovgive saaledes paa Kongens Vegne.

Hvad Arnórsson dernæst anfører imod Retterboden af 11. December 1342 om »Sysler, skammeligt Drab og meget mere«, kan jeg sikkert gaa let henover. Det hedder i denne Forordning: »Ville vi lade denne Forordning holde ubrødeligt, indtil det paa skonsom Maade bliver gjort klart for os og *Raadet*, at en anden Forordning bør gives«. Hertil fremfører Arnórsson

---

¹⁾ Andvari, S. 169.

følgende: »Kongen anmoder derved blot, om man vil meddele det til ham og Raadet, hvis man ønsker Retterboden ændret, men hvad Ret der *lovligt* er indrommet Raadet derved, ses ikke. Islænderne havde aldrig samtykket i Raadets Lovgivningsmyndighed¹⁾. Men det behøver knapt en Gang at anføres, at der ikke vilde være nogen Mening i, at Onsker om Forandringer i Forordningen skulde meddeles ikke blot Kongen, *men ogsaa Raadet*, hvis Raadet ikke udovede Medvirkning ved Loves Givelse for Island. Kongen har da altsaa her saa tydeligt som muligt givet til Kende, at han handlede med Raadets Samtykke ogsaa i islandske Sager, og Islænderne har ved uden Protest at anvende Loven godkendt dette, der jo ogsaa som paavist var fuldt forneligt med Islands Lovbog.

Heller ikke hvad Arnórsson indvender mod Kong Haakon Magnusson den Yngres Retterbod af 10. Juni 1375, den saakaldte »Helgafellsretterbod«, fortjener alvorlig Imodegaaelse. Denne allerede tidligere nævnte Forordning fremkom derved, at Lovmand Orm Snorrason bad i et formentligt tvivlsomt Spørgsmaal Kong Haakons Fader Magnus, om han »vilde med sit Raad undersøge Sagen og give Landet en Retterbod, om hvorledes Lovmændene skulde dømme i anden og tredje Arv«. Det siges derefter i Retterboden, at Sagen har været overvejet saavel af Kong Haakon og hans Fader som af begges Raad, og Kongen dømmer da i Sagen med sine »Raadgiveres Samtykke« og befaler, at denne Dom skal indføres i Lovbogen som en Retterbod og herefter gælde for Lov. Skønt det herefter skulde synes ganske klart, at Retterboden har været overvejet med Raadet, siden den er fuldkommen identisk med den Dom, som Kongen udtrykkeligt siger at have overvejet med Raadet og givet med dettes Samtykke, forsøger Arnórsson dog følgende Imodegaaelse: »For det første siges det ikke, at Raadet har været anmodet om at tage Del i Udgivelsen af den eventuelle Retterbod, og endnu mindre, at det har gjort det, men blot, at det har overvejet, hvorledes der skulde dømmes i denne Sag. Lovmanden søger alene Kongens og Raadets Kendelse i denne Sag. Dernæst bestemmer Kongen, at denne Kendelse siden skulde gælde som Lov. Dette Dokument beviser derfor intet om Raadets Adkomst i Almindelighed. Raadet overvejer kun Sagen efter en enkelt Mands Anmodning, og det er der i Virkeligheden ikke

¹⁾ Andvari, S. 171.

noget særlig mærkeligt ved¹⁾. Til denne Prøve paa Forfatterens videnskabelige Argumentation skal jeg kun føje den Bemærkning, at det ogsaa er misvisende, naar det siges, at det kun var en Enkeltmand, der her henvendte sig til Kongen og Raadet og bad dem om en Kendelse, der kunde sendes til Landet som en almindelig Retterbod, thi derpaa gik jo Henvendelsen aabenbart ud. Ikke blot var nemlig denne Enkeltmand Lovmand, altsaa den ene af Islands to øverste Dommere, men det hedder udtrykkeligt i Forordningen, at der under Lovmand Orms aabne Brev til Kongen var baade Lovmandens eget »og andre gode Mænds Indsegl«²⁾. Og Sammenhængen er derfor sikkert den, at Lovmanden har henvendt sig til Kongen og det norske Rigsraad som Fuldmægtig paa et større Antal af islandske Mænds Vegne. Ja, da det udtrykkeligt udtales, at Sagen har været for i Lovretten — d. v. s. paa Altinget — for Lovmanden og Lovrettemændene, men at de ikke har turdet dømme i Sagen, er det sikkert i Virkeligheden paa hele Altingslovrettens Vegne, at Lovmanden henvender sig til Kongen.

Derimod skal jeg erkende, at de to Retterbøder af Olaf Haakonsson af 1382 og 1383 om Islandsfarernes Told kun uegentligt kan siges særligt at angaa Island, da de paalagde alle Islandsfarere Told eller Sækkegæld ved Ankomsten til Bergen, uden for saa vidt som det dog sikkert maa antages, at ogsaa adskillige Islændere endnu drev Købmandsskab og paa private norske eller paa Kongens Skibe førte Varer til Bergen, thi at der paalagdes dem Told, hvad der for øvrigt sikkert var sket for længe siden³⁾, var da egentlig i Strid med Gamli Sáttmáli, der oprettholdt Islændernes Toldfrihed i Norge i Overensstemmelse med den gamle Overenskomst med Oluf den Hellige. Men i øvrigt er det her ligegyldigt, om disse Lovbud, der er givne med Raad og Samtykke af Norges Drost og det norske Rigsraad, regnes med som særligt Island vedrørende, thi der findes i øvrigt ikke under Olaf Haakonssons og Dronning Margrethes Regeringstid noget andet for Island givet Lovbud.

Derimod er det ganske urigtigt, naar Arnórsson vil hævde, at Erik af Pommerns Brev af 7. Maj 1425 om Forbud mod Ud-

¹⁾ Andvari, S. 170.

²⁾ D. I. III, Nr. 243 (oversat paa Dansk i »Den islandske Lov, Jónsbogen«, Kbhvn. 1763, S. 356).

³⁾ Se B. M. Olsen, Um upphaf konungsvalds á Íslandi, 1908, S. 41.

lændinges Handel paa Helgeland, Finmarken, *Island og andre af vore Skatlande*, og hvori det hedder: »For os og Raad vort er kommet«, ikke berører Island, thi selv om det var en Lov for hele det norske Rige, angik den jo ogsaa særlig og i følelig Grad netop Island, idet det forbød Islænderne al Handel med Fremmede. Naar Islænderne alligevel, selv om de med Føje ikke var tilfredse med dette Handelsforbud, ikke dristede sig til at bestride denne Befalings Gyldighed ogsaa for Island, saa anerkendte de derved ikke blot deres Lands Stilling som norsk Skatland af Navn som af Gavn, men de samtykkede ogsaa derved stiltiende i, at Kongen alene med sit norske Raads Raad traf Bestemmelser i dette Islands i Virkeligheden allervigtigste Anliggende: Spørgsmaalet om dets Handelssamkvem med Omverdenen og Forsyning med de nødvendigste Livsfornødenheder. At Forbudet i Frd. af 1425 nemlig ikke kan forstaas, som Arnórsson vil udlægge det, som et Forbud gældende alene i Norge, og som derfor kun kunde haandhæves i Norge og af norske Myndigheder, men at det ogsaa var en Befaling for Island og de islandske Myndigheder, fremgaar af selve Forordningens Ord, idet det siges, at ikke blot Fehyrden i Bergen, men at alle Kongens Ombudsmænd hver i sin Befaling skulde søge dem, der sejle mod Kongens Forbud, og ikke lade dem undslippe, før de har bødet til Kongen og hans Ombudsmænd efter Lovens Bud¹⁾; — ja praktisk taget maatte det vel endog særlig være til de kgl. Ombudsmænd paa Island og de andre Skatlande, at denne Befaling var rettet. Og efter Sagens Natur maatte der i Befalingen tillige ligge et Paabud til Islænderne om ikke at handle med fremmede Købmænd, et Paabud, der for øvrigt allerede tidligere maa være indskærpet Islænderne af Kong Erik, thi i det saakaldte Hyldingsbrev til ham fra Islænderne af 1. Juli 1419 udtaler de selv, at Kongen har sendt dem et Brev ind i Landet med Forbud mod at købslaa med udenlandske Mænd²⁾.

Fremdeles har jeg anført Kong Kristiern den Førstes »Lange Retterbod« til Island af 1450, hvori det hedder: »Derfor have Vi med Raad og Samtykke voris elskelige Raads af Norgi, som her var hos Os, tillagt og givet Eder de Privilegier, Friheder og Retterbøder, som herefter følger³⁾. Med denne vigtige Retterbod,

¹⁾ D. I. IV, Nr. 380.

²⁾ Ríkisrettindi Islands, S. 18.

³⁾ M. Ketilsson L. c. I S. 10 fg.

hvori Rigsraadets Medvirkning paa saa utvetydig og højtidelig Maade paaberaabes, bliver Arnórsson let færdig —, men ogsaa paa en ret letfærdig Maade! —, idet han blot udtaler følgende: »Paa Lange-Retterboden af 1450 skulde ingen bygge noget, fordi den er aldrig bleven Lov for Island«, men han tilføjer dog forsigtigt: *»saaledes at det kan bevises«*. Paa denne nemme Maade ved uden Bevis at erklære Lovbudet for aldrig vedtaget af Islænderne og derved kaste Bevisbyrden over paa Modparten, vil han altsaa komme over dette ligesom over de andre mod hans Lære altfor aabenbart stridende Bevissteder i Islands gamle Lovbøger, Járnsiða og Jonsbogen! Men naar han vil fremsætte en saadan Paastand, er det hans Skyldighed at fremføre i hvert Fald en sandsynligt klingende Begrundelse for, at Lange-Retterboden, som vi ved af Kongen er sendt op som Befaling til Island, skulde være bleven forkastet af Altinget, skønt de historiske Kilder intet melder om en saadan Forkastelse, der ogsaa vilde have været noget næsten ganske enestaaende i Islands ældre Historie, medens vi tværtimod ved, at den i lange Tider har været anvendt i Praksis, og at ingen af Islands ældre skrivende Jurister nogen Sinde har næret mindste Tvivl om dens Gyldighed. Thi det er da her ikke nok at henvise til, at dens Vedtagelse af eller Publikation paa Altinget nu ikke længere saa mange Aarhundreder efter kan fuldt bevises, thi det samme gælder jo om mangfoldige andre ældre Lovbud, hvis Gyldighed ikke omtvistes. Med Hensyn f. Eks. til de foran nævnte Forordninger af 1563 og 1593 om Overretten paa Island anføres der heller ikke i »Lovsamling for Island« noget om deres Publikation paa Altinget, men dog har ingen, heller ikke Jón Sigurðsson, dristet sig til derfor at bestride deres lovlige Gyldighed¹⁾, hvad der jo ogsaa her paa Forhaand vilde være ganske haabløst, eftersom den islandske Overret var i anerkendt Virksomhed i over 200 Aar.

En blot ubevislig Paastand som denne, der har al For-

---

¹⁾ Jón Sigurðsson hævdede ganske vist i sit oftere anførte Skrift, S. 45 fg., at den første Anordning om Overretten af 1563 vakte en saa stærk passiv Modstand, at den ikke traadte i Anvendelse i 30 Aar, uagtet, tilføjer han, »man ikke har Efterretning om dens ligefremme Forkastelse af Altinget«. At der dog slet ikke har været Tale om nogen Forkastelse af Altinget, men om en Forsømmelse fra en ny dansk Lensmands Side, maa han selv senere indrømme i sin videnskabeligt værdifulde Afhandling »Lögsögumanna tal og lögmanna« i Safn til sögu Íslands II, S. 121, jvfr. foran S. 18, Note 3.

modning imod sig, er derfor ikke nok, men den, der vil tages for Alvor som Videnskabsmand paa dette Felt, er pligtig her at føre særlige Grunde i Marken. Men den eneste Begrundelse udover det anførte, som Arnórsson her fremsætter, indskrænker sig til, at han i en Note henviser til Jón Sigurðssons Vidnesbyrd i dennes Skrift om Islands statsretlige Forhold.

Men Jón Sigurðsson, der i dette sit kendte Tendensskrift ikke synes at kende det allermindste til Rigsraadets Deltagelse i islandske Anliggender, bortset fra Domssager, skont han utvivlsomt fra første Haand kendte alle de mange Dokumenter, der vidner derom¹⁾, er rigtignok i dette Skrift langt fra at være et upartisk og udadeligt Sandhedsvidne. Hvad han anfører imod Lange-Retterbodens Ugyldighed, er da ogsaa lidet overbevisende. Som Bevis for, at Retterboden aldrig har vundet Altingets Samtykke og derfor aldrig er traadt i Kraft, anfører han kun, hvad der kan skyldes andre Grunde, at den ikke er indført i Lovbogen trods dens egen Befaling²⁾, men hidtil kun er »funden (diplomatarisk) i to løse Transskripter fra 16. Aarhundrede«. Hvis man deraf vil slutte, at den kun findes i faa Afskrifter og derfor ikke kan have været anvendt i Praksis, da er dette fuldstændig urigtigt. Dr. Jón Þorkelsson, Arnórssons Medforfatter af Afhandlingen i Andvari, bevidner i »Diplomatarium Islandicum«, at den tværtimod findes i en »umaadelig Mængde« Afskrifter og deriblandt ikke blot i »utallige« Papirsafskrifter, men ogsaa i mange paa Pergament³⁾. En af disse sidste af 1508 er bekræftet af ingen ringere end Biskop Gotskalk af Hólar og Lovmand Thorvard, og de bevidner begge, at de har set og gennemlæst Retterboden med hans Majestæts hængende Indsegl uskadt⁴⁾. En anden Afskrift af 1543 er bekræftet af den berømte Biskop Jón Arason og hans Søn, Lovmand Ari, og de bevidner ligeledes at have set Kongens Indsegl i fuldt Behold⁵⁾. Men hvorfor skulde baade Bisp og

¹⁾ Se Artiklen »Sigurðsson, Jón« i Salmonsens Konversationslexikon for Norden, Bd. XV, S. 1080.

²⁾ Der vistes nemlig, som ogsaa Arnórsson selv i Ríkisréttindi Íslands, S. 170, udtaler, stor Uorden med hvilke kgl. Forordninger der optoges i Lovbogen.

³⁾ D. I. V, S. 62 fg.

⁴⁾ D. I. VIII, S. 261.

⁵⁾ D. I. V, S. 62.

Lovmand til forskellige Tider saa højtideligt bekræfte, at de har jævnført Afskriften med Originalen, og at det kgl. Indsegl var uskadt — altsaa Retterboden virkelig Kongens Befaling! — hvis de ikke havde anset Retterboden for gældende Lov? Tværtimod ved vi bl. a. af den bekendte Spjaldhagedom af 1495, at de gamle Islændere deri, at Kongens Indsegl forelaa uskadt under en til Landet sendt kgl. Retterbod, ikke blot saa et Bevis for, at den var lovligt givet som kgl. Retterbod for Landet, men at de endog ansaa dette Bevis for lige saa godt som et Samtykke af Lovretten — hvilket jo allerede den Gang regelmæssigt kun var en Forms Sag og nærmest at ligestille med en Publikation for Bevisets Skyld¹⁾. Og Biskop Jón Arasons Bevidnelse er af saa meget større Betydning, som han allerede paa den Tid stod paa spændt Fod med Kongemagten, idet han i 1541 havde hindret Reformationens Indførelse i Hólar Bispedømme; men desuagtet har han aabenbart ikke draget Gyldigheden af den af Kongen med Norges Rigsraad udstedte Retterbod i Tvivl. At han i 1543 skulde haft Indvendinger mod Rigsraadets Kompetence i saa Henseende, — og det er jo egentlig det, det her drejer sig om — er da ogsaa saa meget mere utænkeligt, som Jón Arason ikke blot i 1524 *selv havde siddet i Norges Rigsraad* og deltaget i alle dets Forhandlinger, men vi ogsaa endnu saa sent som i 1541 ser ham kalde sig *»edsvoret Medlem af Norges Riges Raad»* og indanke sin Sag under Kongens og *Norges Rigsraads Raad og Paakendelse*²⁾.

Urigtigt er det ligeledes, naar Jón Sigurðsson vil paastaa, at Lange-Retterbodens praktiske Gyldighed ikke kan paavises, thi Jón Þorkelsson paaviser ikke blot et Eksempel, rigtignok først fra 1729, hvor der bevislig har været dømt efter den, men han udtaler selv, at der *ofte* før har været dømt efter den³⁾.

Alle Islands ældre juridiske Forfattere gaar da ogsaa udenvidere ud fra dens Gyldighed som en Selvfølge, saavel M a g-

¹⁾ Magnus Ketilsson I, S. 114 fg. og 119, jvfr. i det følgende S. 128. Det samme fremgaar af Altingsdommen af 30. Juni 1604, Lovsamling f. Isl. I, S. 145, hvor Altinget dommer efter »det kgl. Majestæts Brev, som ligger *indseglet* i Skálholt og som kom frem nu». Dette Kongebrev (af 19. Novbr. 1542) har i L. f. Isl. I, S. 57 ingen Paategning om Publikation.

²⁾ Safn II, S. 208.

³⁾ D. I. V, S. 62.

nus Ketilsson¹⁾, Magnus Stephensen²⁾, Sveinn Sölvason³⁾ og Jón Arnesen⁴⁾ som den lærde Biskop Finnur Jónsson⁵⁾, saaledes at Jón Sigurdsson er den første, der har villet nægte dens Gyldighed. Provst Jón Halldórsson fortæller ogsaa i sin Hirdstjóraannal, at det var den islandske Ridder og Hirdstyrer (Befalingsmand) Torve Arason, der fik den udvirket hos Kongen og kom med den til Island⁶⁾, og Björn paa Skardsaa, der levede for Enevældens Indførelse, omtaler i sine »Annaler« som en af de vigtigste Begivenheder for Island i Kristiern I.s Regeringstid, at Kongen sendte den lange Retterbod til Island med mange Bestemmelser, »som var Landet gavnligt i de Tider«⁷⁾, uden at nogen af disse vore Hovedkilder om hine dunkle Tidsrum nævner det allerringeste om nogen Modstand fra Altingets Side mod den nævnte Retterbod. Men naar den saaledes utvivlsomt længe før Enevælden har været anset for gældende Lov, endda af Mænd som Biskop Jón Arason og hans Son, Lovmand Ari, uanset at den saa utvetydigt angiver sig som udstedt med det norske Rigsraads Raad og Samtykke, er det, for saa vidt ganske ligegyldigt, om dens formelle Vedtagelse eller Forkyndelse paa Altinget — der som sagt regelmæssigt var en blot Form — nu saa mange Aarhundreder efter kan direkte bevises eller ikke.

Tilbage staar endnu af de Lovbud, jeg tidligere har anført, Kristian III.s Forordning af 1540 om »at Kirkerne beholde sine Indkomster«, hvori det hedder: »da er vi samptligenn med *vort elskelige Raad* offuer eens bleffne« o. s. v., samt Kristian IV.s Forordning om Vrag paa Island af 20. Maj 1595, udstedt af Formynderregeringen, der udtaler: »haffue wii medt wortz Elskelige *Danmarchis Rigens Raadt*, som nu huosz oss haffuer werit thil stede, ther om saa forordnet o. s. v.«⁸⁾. Fremdeles kan yder-

¹⁾ M. Ketilsson, L. c. I, S. 10 fg.

²⁾ Magnus Stephensen, Commentatio de legibus quae jus hodiernum efficiant, S. 135—36.

³⁾ Sölvason, Den islandske jus Criminale, S. 44 og 100.

⁴⁾ John Arnesen, Den islandske Rettergang, S. 497.

⁵⁾ Finni Johannæi Historia ecl. Isl. II, S. 232 fg.

⁶⁾ Safn II, S. 651.

⁷⁾ Björn á Skardsaa, Annalar 1774 I, S. 40. Björn Jónsson fra Skardsan levede 1574—1655.

⁸⁾ Om Forordningen om Vrag af 20. Maj 1595 anmærkes det i Lovsamling for Island I, S. 133, at den er »publiceret paa Altinget 1682«.

ligere nævnes den bekendte saakaldte Mödrevall-Retterbod af 22. November 1507, der er en med Norges Rigsraad given Dom og Forordning ud i ét. Da Arnórsson imidlertid har standset sin Fremstilling ved Reformationens Indførelse, er man desværre indtil videre afskaaret fra at erfare, af hvilke Grunde han vilde betragte ogsaa disse Lovbud som intet bevisende med Hensyn til Rigsraadets Deltagelse i Islands Lovgivning.

Men det er i øvrigt ikke blot i egentlige Lovgivningssager, at vi ser Rigsraadet ved Kongens Side. Ogsaa ved rent administrative Forføjninger angaaende Island har vi undertiden sikkert Vidnesbyrd om, at Kongen har indhentet Rigsraadets Raad. Saaledes ser vi — tværtimod Jón Sigurðssons Paastand om, at Islands Hirdstyrer eller øverste Befalingsmand stod umiddelbart under Kongen og ikke under andre norske Rigsmyndigheder, efter at Kongens Sæde var i Danmark¹⁾ — undertiden Rigsraadets Raad indhentet ved Udnævnelsen af Islands Hirdstyrer. Saaledes udtaler Kong Hans i Lensbrevet til Didrik Pining af 1483: at »sidst Vi vare udi vort Rige Norge, vare vi saaledes overens med vort elskelige Raad sammesteds, at Thorlev Björnsson skulde have kommet ind i Danmark til os og dér annammet vort Land Island af Os o. s. v.«. Men da han ikke er kommen, har Kongen nu udnævnt Didrik Pining til Lensmand, dog kun »indtil vi komme derom ydermere til Orde med foreskrevet vort elskelige Raad i Norges²⁾. At ogsaa Raadet selv har betragtet det som sin Ret at blive hørt i Spørgsmaal om Handelen paa Island, ser vi af en Skrivelse af 12. Sep-

Herefter skulde det se ud, som om den ikke tidligere var blevet forkyndt paa Island. Det er den dog utvivlsomt blevet, selv om ingen Optegnelse derom nu foreligger — jvfr., at Lovsamling for Island heller ikke nævner noget om Publikation paa Altinget af de to Frd. om Overretten paa Island af 1563 og 1593 — thi de norske Rigsregistrarer III, S. 382 viser, at der 20. Maj 1595 fra Kongens Kancelli afgik »Brev til Brostrup Gjedde — da Befalingsmand paa Island —, om at skulle forkynde medfølgende Forordning om, hvorledes med Vrag paa Island skal forholdes. Biskop Gudbrand, der døde allerede 1627, udtaler da ogsaa i sit Forsvarsskrift, Safn II, S. 351, om denne Forordning, at han »ikke har hørt eller spurgt, at Islænderne har talt meget imod den, uagtet den efter sommes Mening er i Strid med vor Lovbog«. At Forordninger tit maatte forkyndes flere Gange, fordi de i Mellemtiden ikke var blevne overholdte af Lensmændene, se herom foran S. 29, Note 2.

¹⁾ Jón Sigurðsson, Om Islands statsretlige Forhold, S. 50.

²⁾ Ketilsson L. c. I S. 71.

tember 1481 til Raadet i Lübeck, hvori det norske Rigsraad straks efter Kong Kristiern I.s Dod kræver Ophævelse af den Ret, Kongen *uden Rigsraadets Vidende* havde tilstaaet Ham-borgerne med Hensyn til Handelen paa Island¹⁾. Og dette Brev er af saa meget større Interesse, som det bl. a. er underskrevet af den islandske Biskop Olaf af Holar og af Islands nysudnævnte Hirdstyrer Thorleiv Björnsson, hvilke Islands to forste Mænd paa den Tid altsaa har haft Sæde i Norges Rigsraad og udtrykkeligt har billiget denne Raadets Opfattelse. Ligeledes er det foran oplyst, hvorledes Kongen vistnok i det hele i islandske Regeringsærender som i Rigets andre Ærender regelmæssigt raadforte sig med sine overste Rigsembedsmænd og Raadet, selv om Kongens administrative Forføjninger her som ellers officielt foregik uden Raads Raad, og selv om de dansk-norske Konger sikkert ogsaa oftere har tyet til danske Raadgivere, hvor de efter Loven alene skulde have holdt sig til norske.

Af det foregaaende fremgaar endnu væsentligt kun, at Rigsraadet faktisk har udøvet en omfattende Medvirkning i Islands Styre uden Kære fra Islændernes Side, og deri kan da endnu nærmest kun ses en stiltiende Anerkendelse af Rigsraadets Myndighed, for saa vidt denne Medvirkning kom tilstrækkeligt offentlig frem, hvad den dog utvivlsomt har gjort ved de af Islænderne samtykte eller i deres Domme paaberaabte Lovbud, hvori Raadet nævnes. Men at Islænderne ogsaa direkte har anerkendt Rigsraadets Medvirkningsret ogsaa udenfor egentlige Domssager, navnlig efterhaanden som Island voksede fastere sammen med det øvrige Rige, fremgaar af saa mange Vidnesbyrd, at en fortsat Benægtelse heraf i god Tro i Virkeligheden er udelukket.

Jeg skal her først henvise til, hvad lige foran er omtalt, at vi i 1481 ser baade en islandsk Biskop og selve Islands Hirdstyrer, endog en indfødt Islænder, *som Medlemmer af selve Norges Rigsraad* deltage med det øvrige norske Raad i Styret af Islands Anliggender, og det skal senere blive udførligere paavist, hvorledes islandske Stormænd, men navnlig de islandske Bisper, gennem Aarhundreder, naar de opholdt sig i Norge, som Medlemmer af Rigsraadet har deltaget sammen med det øvrige Rigsraad i hele Rigets og derunder ogsaa Islands Styre²⁾. En utve-

¹⁾ D. N. III, Nr. 931.

²⁾ Se i det følgende S. 134 fg.

tydigere Anerkendelse af Rigsraadet som Myndighed ogsaa over Island fra Islands bedste Mænds Side, kan jo ikke tænkes!

Men at det ikke blot var Islands Stormænd, der anerkendte Rigsraadets Magt og Ret til at regere over Island sammen med Kongen, men at dette ogsaa anerkendtes fra alle Sider indenfor den islandske Befolkning, foreligger der ogsaa tilstrækkelige Beviser for. Foran er omtalt, hvorledes allerede i Midten af det fjortende Aarhundrede — i Kong Magnus Smeks Regeringstid — Lovmand Orm Snorrason sikkert paa Altingslovrettens Vegne henvendte sig til Kongen og Raadet om en Dom, der kunde udgives som en almindelig Retterbod¹⁾. Tidligere er ogsaa nævnt, hvorledes under 6. Juli 1479 fireogtyve Sysselmænd nord og vesten paa Island henvendte sig til Kongen og »*al Rigens Raad i Norge*» om Hjælp imod de udenlandske Købmænds Overgreb, — hvad der førte til Udstedelsen af Retterboden om »udenlandske Efterliggere« af 1481²⁾. Dette Bønskrift er vel skrevet efter Altinget, men i Anledning af Klager, der har været fremsatte paa Altinget, thi de 24 Mænd kundgør selv: »at vi var til Stede og hørte paa det almindelige Øxeraa Ting, at Almuen fra hele Landet klagede sig over den megen Uskik o. s. v.«³⁾ — de 24 Mænd taler derfor utvivlsomt paa hele den islandske Almues Vegne. Dette Bønskrift er skrevet, medens Kristiern I var Konge i Danmark og Norge, og det viser da klart ikke blot, at den islandske Befolkning var paa det rene med og anerkendte Rigsraadets Stilling ved Kongens Side i Islands Styre, men ogsaa at Islænderne heller ikke nærrede Tvivl om, at Island som *norsk* Skatland havde med *Norges* og *ikke med Danmarks Rigsraad* at gøre, skønt Kongens Sæde nu var i Danmark. Fremdeles skal jeg henvise til Bønskriftet til Kong Frederik II af 1579 fra »Lovmændene og andre af de første Mænd paa Island om Landets Tarv og Brist«⁴⁾. Dette Bønskrift, der klager over de haarde Vintre og store Naturulykker, der har hjemsøgt det fattige Land, og beder om at noget af Kronens Indtægter paa Island maa blive anvendt til Hospitaler for de fattige der paa Landet, ender med at indstille denne Bøn til Kongen og *hans elskelige Raads Omsorg* (það þó setiandi inn til yðar náðar fyrir-

¹⁾ Se foran S. 41.

²⁾ Se foran S. 36.

³⁾ Safn II, S. 180.

⁴⁾ Safn II, S. 227.

hyggju og yðar elskuliga ráðs»). Der er det interessante ved dette Andragende, at de to Lovmænd, der staar forrest som Underskrivere og som utvivlsomt har aflattet det, er de bekendte Lovmænd Jón Jónsson og Thord Gudmundsson, der var de ivrigste Forsvarere af Altingets Ret og de mest energiske Modstandere mod de gamle islandske Loves Fortrængelse af indførte danske Love¹⁾; ikke desto mindre falder det dem ikke ind at nære mindste Tvivl om Rigsraadets — nu det danske Rigsraads — Ret og Myndighed i islandske Spørgsmaal. Og da det udtrykkeligt udtales i Andragendet, at »Landets og Almuens Indbyggere« har bedt dem om at skrive til Kongen om Landets Nød, taler Andragerne utvivlsomt paa hele Almuens Vegne, naar de henvender sig med Bøn til Kongen og Rigsraadet, for at Kongens »Skatland og den fattige Almue ikke skal fordærves eller gaa helt til Grunde«. Og at de gamle Islændere, ikke blot Lovmændene og Kongens andre Embedsmænd, men ogsaa den menige Almue tværtimod Jón Sigurðssons Paastand om, at Islands Hirdstyrer eller øverste Befalingsmand skulde staa alene under Kongen, vel vidste, at ogsaa Rigets Raad undertiden havde Haand i Hanke med hans Udnævnelse, fremgaar tydeligt af en Supplikats til den danske Hovedsmand Enevold Kruse fra »Lovmænd, Sysselmænd, Lovrettemænd og al Almuen paa Island«, udfærdiget paa Altinget ved Øxeraa 1604 — det er altsaa her *Altinget* som saadant, der udtaler sig. Det hedder nemlig heri bl. a.: »Og efterdi, at Kongelig Majestæt og hans ædle Raad (hans veglega ráð) har tilstaaet, beskikket og betroet Eder Tilsynet, Varetægten og Styrelsen her i Landet o. s. v.«²⁾. Da Enevold Kruse blev Hovedsmand paa Island 1602³⁾, altsaa seks Aar efter Kristian IV.s Rege-

¹⁾ Saaledes udtaler Bogi Melsted i sin lille Lærebog i Islands Historie for Begyndere (Stutt kenslubók i Íslendinga sögu handa byrjendum) af 1907 S. 68: »Lovmand Jón Jónsson forsvarede Altingets Ret, og i »Islands Rigsrettigheder« er der S. 89 og 90, i Brudstykker — men rigtignok ogsaa kun i Brudstykker, hvor f. Eks. Henstillingen til *Rigsraadet* i Bønskriftet af 1579 naturligvis er udeladt! — anført flere Udtalelser af Lovmand Jón Jónsson og Thord Gudmundsson som Bevis paa, hvorledes de energisk forsvarede Islands Rigsrettigheder!

²⁾ Safn II, S. 237.

³⁾ Se Espolin, Islands Árbækur V, Deild, Kbhvn. 1826, S. 96.

ringstiltrædelse, er det givet, at det er ikke Formynderraadet i Kongens umyndige Aar, men Rigsraadet som saadant, som Islænderne her tænker paa. Og ogsaa her er det de bekendte Lovmænd Jón Jónsson og Thord Gudmundsson, hvis Navne staaar øverst blandt Underskriverne.

Det ses allerede af de sidste Citater, hvor urigtigt det er, naar Arnórsson vil hævde, at det kun var *enkelte* Mænd, men aldrig den islandske Almue eller Altinget som saadant, der har anerkendt Rigsraadets Myndighed, idet han udtaler: »Selv vendte Islændernes Alting sig ikke til Raadet i de Sager, saa vidt det kan ses, men enkelte Mænd kan ikke have givet det den Ret, som det ikke havde før¹⁾. Han føjer dog her selv forsigtigvis til: »saa vidt det kan ses«, og naar det ikke kan ses *af hans Fremstilling*, beror det bl. a. paa, at han vilkaarligt — eller maaske ret forsigtigt! — standser sin Udvikling ved Reformationens Indførelse paa Island. Thi havde han ført sin Fremstilling blot nogle Aar længere frem i Tiden, da vilde han ikke blot have staaet overfor den foran oftere nævnte Forordning af 1563 og 1593 om Overretten paa Island, hvorved Danmarks Rigsraad sammen med Kongen formelig anerkendes som Højesteret for Island, og de foran nævnte Andragender fra Island af 1579 og 1604, men ogsaa overfor en *Beslutning af Altinget, hvori Islands Alting saa tydeligt som muligt anerkender det danske Rigsraads Myndighed i islandske Lovgivningsanliggender ved Siden af Kongen*. Det er den tidligere nævnte vigtige Store-Dom eller Lange-Dom om Hor- og Lejermaals-sager af 2. Juli 1564, stadfæstet af Kongen 13. April 1565. I denne »Altingsdom«, der i Virkeligheden er en af Altinget paa Kongens Ønske vedtaget Forordning om skærpet Straf for Hor og Lejermaal imellem Beslægtede og Besvogrede, der senere blev stadfæstet og paa et enkelt Punkt noget lempet af Kongen, hedder det i Slutningen: »Dømte vi med fuld Domsafgørelse alle disse vore Bestemmelser og Fastsættelser til Stadfæstelse og Forbedring af vor naadigste Herre Kongen og *Danmarks Riges Raad*, derfra at tage og til at lægge, som Hans Højmægtige Naade med Raadet synes ..... bedst at være« (»Dæmdum ver með fullu dómsatkvæði alla þessa vora skikkan og setninga i forsjón og umbót vors náðugusta herra kóngsins og *Danmer-*

¹⁾ Andvari, S. 171.

kur ríkis ráðs, það af að taka og við at auka sem hans högmektug náð meður ráðinu þætti .....¹⁾).

Denne berømte Store-Dom var til visse ikke blot set med Nutidsojne, men ogsaa i Forhold til Islands ældre Ret meget haard og drakonisk i sine Straffe, og Islænderne søgte da ogsaa senere ved forskellige Slags Fortolkninger at komme uden om flere af dens haardeste Bestemmelser. Men ikke blot var Datidens Straffe i Danmark for slige Forbrydelser, mindst lige saa haarde²⁾, men det kan heller ikke nægtes, at de sædelige Tilstande paa Island i Datiden, især efter, at det katolske Skriftemaal var afskaffet, var udartede til en stor Tojlesløshed, hvorom mange Vidnesbyrd foreligger³⁾. Og naar der næppe er Tvivl om, at Vedtagelsen af denne Forordning skete ikke just efter Islændernes eget Onske og Tilskyndelse, da har Espolin sikkert ikke Uret, naar han i sin »Islands Aarbøger« søger Grunden dertil deri, at adskillige af de gode Mænd, der vedtog eller dømte Dommen, selv havde gjort sig skyldige i slige Brud, som Forordningen fastsatte saa haarde Straffe for⁴⁾. Det er da ogsaa

¹⁾ Lovsamling for Island I, S. 84, Magnus Ketilsson, L. c. II, S. 31 fg. (her ogsaa dansk Oversættelse).

²⁾ Saaledes udtaler Espolin, Islands Árbækur IV. Del 1825, herom S. 136: »Paa Altinget blev den Dom vedtaget, der tidligere var forberedt, om de store Forbrydelser, som Kong Frederik havde villet straffe saa haardt, og om Straffene for dem. Den Dom tyktes mange haard og blev den derfor kaldet den store Dom, men det er dog meget vanskeligt at vide, om Kongen vilde have stadfæstet den, hvis den havde været mildere, thi man kender mange Eksempler paa, at Danskerne den Gang gik meget haardt frem i slige Sager, og det var nærværende, at der stundom blev straffet haardere end denne Dom bestemte«.

³⁾ Saaledes beretter Espolin, L. c. IV, S. 119, hvorledes Biskop Gisli Jonsson i 1559 lod gaa 12 Mands Dom imod de mange Løsaagtigheds- og Sædelighedsbrud, der fandt Sted med Hor og Ægteskab i forbudte Grader; ikke desto mindre var samme Biskop Gisli første Gang gift med en Kvinde, der havde gjort sig skyldig i graverende Blodskam, hvad der betydeligt svækkede hans Stilling over for Regeringen, se Espolin, L. c. IV, S. 130. At han frabad sig at give Udcast til Store-Dommen, se S. 53 Note 2, er da kun let at forstaa.

⁴⁾ Espolin udtaler, L. c. IV, S. 136 herom i Fortsættelse af det tidligere anførte: »Islænderne vilde dog hellere formilde Dommen men opnaaede det ikke, som det senere skal vises, og er det derfor med Urette bebrejdet de bedste Mænd, at de afsagde Dommen, og dertil lagt, at de fleste af dem selv havde gjort sig skyldige i disse Forbrydelser, og det er derfor maaske sandt nok, at de ikke dømte helt efter egen Indskydelse, de gode Mænd havde da ogsaa selv givet sig for meget

vist, at Forordningen skyldes Kongens Initiativ, og at Islænderne sikkert vedtog den ganske uforandret, som den var affattet i Danmark¹⁾, men det var jo kun det sædvanlige, at Love udgik af Kongens Initiativ, og dette gjaldt ogsaa ofte ellers om de Forordninger, der vedtoges af Altinget i Form af saakaldte Altingsamtykker eller Altingsdomme²⁾.

Derimod er det ganske urigtig, naar Arnórsson i »Islands Rigsrettigheder«, hvor han omtaler Store-Dommen uden naturligvis med et eneste Ord at nævne, at den af Islænderne selv indstilledes til Stadfæstelse af Kongen og *Danmarks Rigsraad*, har villet give det Udseende af, at den kgl. Befalingsmand (Paul Stigsen) *tvang* Altinget til at dømme denne Dom³⁾. Vel var det ikke noget ualmindeligt i gamle Dage, at formelle Vedtagelser kunde være mere eller mindre tilvejebragte ved Tvang eller Trusel om Tvang. Saaledes var det f. Eks. i Virkeligheden ved Trusel om Kongens Vrede, at den norske Regerings Udsending i 1281 bevægede Altinget til at vedtage Jonsbogen næsten uden Ændring. Ligeledes var det utvivlsomt ogsaa for en stor Del ved Trusel om Tvang, at selve den berømte gamle Overens-

hen til Kvindekærlighed til, at dette kunde være Tilfældet. Der havde heller ikke været noget Lovbud derom, siden Skriftemaalet blev afskaffet, og Folk gik derfor tøjlesløst frem.

¹⁾ Kongen havde først, da han erfarede den store Usædelighed paa Island, paalagt Bisperne paa Island at opsætte en Forordning derom, der satte højere Straf end efter den gældende islandske Ret. De henviser imidlertid ærbødigt til, at Kongen havde lovet at holde ved islandsk Lov og Ret, undskylder sig med deres Ukyndighed og henviser til de lærde Mænd ved Københavns Universitet, der bedre var skikkede til denne Opgave; det blev derfor Professorerne i København, der udarbejdede Forordningen, se herom *Espolin*, L. c. IV, S. 123, *Finni Johannæi*, *Historia ecclesiastica Islandiae* 1725, Tom. III, S. 305 og navnlig Biskop *Gudbrand Thorlakssons* Forsvarsskrift i *Safn* II, S. 366 fg.

²⁾ Jvfr. som Eksempel den bekendte Altingsdom af 30. Juni 1545 om udenlandsk Handel, Vinterleje og Told m. v. i Island, hvor det i Indledningen til Dommen hedder, at Lovmændene og Lovrettemændene var *stilkaldte* af den hæderlige Mand Otto Stigsen, kgl. M.s Foged og Hovedsmand over alt Island til at skue, ransage og lægge fuld Dom paa, *efter det indseglede Brev, som kgl. Majestæt havde sendt ind i Landet*, hvorledes der for Fremtiden skal holdes et ærligt Skik og Regimente mellem Udlændinge og Indlændinge«. Se *Lovs. f. Isl.* I, S. 60.

³⁾ »Islands Rigsrettigheder«, S. 176, saaledes ogsaa *Jón Jónsson*, *Íslenzkt þjóðerni* (Islandsk Nationalitet), Reykjavík 1903, S. 169 og *Bogi Melsted*, *Stult Kenslubók*, S. 66.

komst i 1262 kom i Stand, idet Kongens norske Udsending, Hallvard Guldsko, først ved Trusler fik Kongens Jarl, Gissur Thorvaldsson, bestemt til at gøre Alvor af sit Lofte om at fremme Kongens Sag, og Gissur derefter ved at true eller skræmme sine Mænd med, at han ville betragte enhver, der ikke fulgte ham, som staaende ham selv efter Livet — vel fordi Kongen ellers vilde erklære ham fredløs — fik sine Mænd til at følge sig til den endelige Underkastelse under Kongen¹). Og endnu mere gennemfortes senere Reformationen paa Island — som til Dels ogsaa i Danmark og Norge — ved kraftig Trusel om Tvangs Anvendelse. Men dette var jo for øvrigt heller ikke andet end, hvad ofte var Tilfældet i Fristatstiden, hvor Altingets Afgørelser undertiden endog først kom i Stand efter, at de skarpe Vaaben havde talt paa selve den hellige Altingsslette.

Men med Hensyn til Store-Dommen foreligger der fra Datidens eller den nærmeste Eftertids Krønikeskrivere ikke det allermindste om, at nogen som helst Tvang eller Trusel om Tvang blev anvendt af Kongens Befalingsmand for at faa Islands tvende Lovmænd og de 24 udmeldte bedste islandske Mænd til at dømme, som Kongen og hans Befalingsmand ønskede, selv om de troligt nok helst vilde have været fri for de ny strenge Straffe for Forseelser, der var saa hyppige paa Island i de Tider²). Sagen var, at det allerede da forlængst var gaaet Islænderne i Blodet, at Kongen som den, der efter Lovbogens Tingfarebalks Kap. 9 var »sat over Loven« (yfirskipaðr lögin), med sine bedste Mænds — altsaa nu det danske Rigsraads — Raad havde den

¹) Jvfr. Björn M. Ólsen, Um upphaf konungsvalds á Íslandi 1908, S. 29; og P. A. Munch, Det norske Folks Historie IV, Bd. 1, S. 367.

²) Espolins Udtalelser herom i hans Íslands Árbækur fra 1825 er foran anført. Hvad Björn á Skarðsá angaar, der fødtes 1574, 10 Aar efter Store-Dømmen, da udtaler han i sine »Annaler« I, S. 230 kun, at Dommen fældedes af »Landets 24 bedste Mænd, udnævnte af Lovmændene Poul Vigfusson, Eggert Hannesson og Jon Haldorsson efter *Opfordring* (eptir forlage) af Hirdstyreren Poul Stigssen«. Og endelig udtaler den *samtidige* Kilde, den fremragende Biskop Gudbrand Thorlaksson, født 1542, i sit, for hans samtidige Landsmænd bestemte Forsvarsskrift af ca. 1602, som ovenfor i Teksten anført, at det er vist, at Islænderne unødte og utvungne har fældet denne Dom, og dette gentager han endog med Eftertryk flere Gange, se Safn II, S. 376, 382 og 384. Hvorpaa da de nylandske, til Dels aabenbart tendentiose Fremstillingers Paastand om det modsatte, støtter sig, er ikke let at se.

virkelige øverste Lovgivningsmagt i Landet. Allerede 150 Aar før ser vi i Dommen om Vatnsfjord af 1514 de af Lovmand Jón Sigmundsson udmeldte Doms mænd sige Ja til og samtykke ikke blot de der i Sagen forelagte Kongebreve, men ogsaa »alle andre Vor naadige Herres Breve«, »efterdi vi alle vide, at han er sat over Loven¹⁾. Ja denne Opfattelse ser vi allerede i 1284 — altsaa kun tre Aar efter Lovbogens Vedtagelse — Kongens Befalingsmand, den myndige islandske Høvding Rafn Oddsson udtale paa Tinge i de bekendte Ord: »Vi vide jo ogsaa, at ingen i vort Land har at raade for Lovgivningen uden Kongen²⁾. Og i øvrigt gjaldt det jo allerede i Fristatstiden, at den store Almue var uden al Indflydelse paa Loves Vedtagelse, idet Lovgivningsmagten alene var i Hænderne paa et Faatal af Høvdinger — de 39 Goder —, der ved Underkastelsen under Norges Konge afstod deres Herskermagt til denne. Den højtfortjente islandske Biskop Gudbrand Thorlaksson, der levede samtidig med Store-Dommen og ivrigt forsvarede den mod de Angreb, der senere rettedes imod den for dens Haardhed, udtaler da ogsaa i sit bekendte Forsvarsskrift om denne Dom, at Islænderne »selv af fri Vilje og unødte har dømt saaledes og samtykket den for sig selv og deres Efterkommere og siden efter begæret Kongebrev paa Stadfæstelse deraf³⁾. Og selv om han maaske overdriver noget med Hensyn til den fulde Frivillighed, saa har han i hvert Fald sikkert fuldstændig Ret i, at Islænderne unødte har vedtaget Store-Dommen. Vi ser da ogsaa Islænderne senere i en Altingsdom af 1606 selv paaberaabe sig, at den Lange-Dom (Store-Dommen) har været »samtykket med os⁴⁾. Men under alle Omstændigheder var det kun over de haarde Straffe for Løstighedsforseelser, at Misfornøjelse herskede, medens ingen har det mindste at indvende imod Henvisningen af Dommen til Kongens og Rigsraadets Stadfæstelse.

Men i denne, saa lang Tid i Praksis — lige til 1838 — anvendte Store-Dom, indstiller Altinget altsaa selv alle sine Beslutninger til Kongen og Rigsraadet og det ikke blot til Stadfæstelse, men endog til »Forbedring«: *»derfra at tage og til at lægge som Hans Højmagtige Naade med Raadet synes os Hans Kongl.*

¹⁾ Magnus Ketilsson, L. c. I, S. 149 fg.

²⁾ Árna biskups saga, S. 733.

³⁾ Safn II, S. 384.

⁴⁾ Se Ríkisréttindi Íslands, S. 90 fg.

Naades Undersaatter, Indbyggere og Almuesfolk i dette fattige Land bedst at være». Og da Islænderne omtrent ganske samtidig nemlig i Skibsdømmen af 13. Maj 1564, udtrykkelig tilkender Kongen med »de bedste Mænds Raad« (með beztu manna ráði), Myndighed til at ændre den der vedtagne almindelige Skibsdømm¹⁾, har vi, naar disse samtidige Altingsdomme jævnføres, en autentisk Fortolkning af Islænderne selv af, hvad de forstod ved Kongens »bedste Mænd« ogsaa som hans Raadgivere i Lovgivningsanliggender: nemlig Rigsraadet. Og det er derfor utvivlsomt i fuldstændig Overensstemmelse med Islændernes Opfattelse paa den Tid, naar Biskop Gudbrand i sit omtalte Forsvarsskrift, hvor han polemiserer mod den Opfattelse hos hans Modstandere paa Kirkelivets Omraade, at Kongen ikke »með ráði beztu manna andlegra og veraldlegra« skulde have Magt til at afskaffe Papisteriet, i sin danske Udgave af dette Skrift gengiver de her citerede Ord ved »med hans elskelig raad, aandelige og verdslige«²⁾.

At Store-Dommen endelig ikke kan udlægges som en Fuldmagt alene for et enkelt enestaaende Tilfælde til Kongen og Rigsraadet, men kun er et enkelt særligt uomtvisteligt Udtryk for hele Datidens islandske Opfattelse, fremgaar ikke blot af hvad ovenfor er udviklet om Rigsraadets sædvanlige Medvirking ved islandske »Samtykker« af vigtigere Art³⁾, men det fremgaar ogsaa af andre Kendsgerninger, saaledes f. Eks. særlig slaaende af den bekendte »Vaabendom« (Vopnadómr) af 1581. Denne Dom, der i øvrigt ikke fik praktisk Betydning, fordi den uvist af hvilken Grund, ikke blev stadfæstet paa Altinget, hvortil den blev indanket⁴⁾, er afsagt af Sysselmand Magnus Jónsson i Tunga i Patriksfjord, hvilken patriotiske Islænder for at værge sit Land mod fremmede Sørøveres Overfald ønskede ved en Dom i Henhold til Landets gamle Love at faa genindført almindelig Vaaben- og Værnepligt i det paa den Tid næsten vaabenløse og forsvarsløse Land. Det hedder her i Dommen: »Nu, skønt vi kende os ikke kyndige nok til at dømme om en slig

¹⁾ Lovsaml. f. Isl. I, S. 84.

²⁾ Safn II, S. 376.

³⁾ Se foran S. 37.

⁴⁾ Se Björn á Skarðsá, Annalur I, S. 280; Espolin, Íslands Árbækur IV, S. 20 og 44, giver Lovmand Jón Jónsson Skyld for at have traadt denne Dom ned.

vanskelig Sag, saa vi ikke kan anses skikkede til at indføre en helt ny Lov, saa ville vi dog i nogen Maade opfylde vor Skyldighed efter vor bedste Evne, og det øvrige, vi ikke her for Lovretten tør indlade os paa, *det dommer vi siden ind for Kongen selv og Danmarks Rigsraad*, angaaende hvilken Pligt der paa hviler os til at væge vort Fædreland, og hvad Straf den skal ifalde, der drister sig til derimod at gøre¹⁾.

Denne navnkundige »Vaabendom« er i flere Henseender meget oplysende. Den er nemlig for det første ikke som Store-Dommen vedtaget paa nogen dansk Konges eller dansk Hovedsmands Ønske eller Opfordring, men tværtimod utvivlsomt paa eget Initiativ af en af Islands mest fædrelandssindede Mænd, selv om der i Dommen dog tillige henvises til, at Kongens Ombudsmand havde samtykket i, at der gik Dom i denne Sag, og at Kongen ligeledes havde stillet sig velvilligt til Sagen ved at sende 6 Bøsser og 8 Spyd til hvert Syssel for, at Folk kunde forsvare sig selv. Og dernæst er der her ikke som ved Biskop Gudbrand, der forsvarede Store-Dommen og andre ny Kongebud, der syntes mange Islændere i Strid med de gamle Loves Aand og Indhold, Tale om en Mand, der satte sin Konges Befaling og Kirkens Tarv over Respekten for Landets gamle Love, men Magnus Jónsson var tværtimod en Mand, der hang med største Kærlighed ved Landets gamle Minder og selv var fyldt af den gamle Tids mandige Aand²⁾. Men ikke desto mindre nærer heller ikke han eller de med ham dømmende Domsmænd allermindste Tvivl om, at den øverste Myndighed ikke blot i islandske Domssager, men ogsaa i islandske Lovgivningsanliggender ligger hos Kongen og Rigsraadet, altsaa nu Danmarks Rigsraad, idet de selv henviser til, at den ny Lov i dette Emne, som de ikke selv føler sig skikkede til at indføre, maa overlades til *Kongen og Danmarks Rigsraad*.

Det vil af det foregaaende fremgaa, hvorledes det kun er ved — efter Mesteren Jón Sigurðssons Eksempel —

1) Saaledes efter den bedste Text, aftrykt hos Jón Þorkelsson, Saga Magnúsar Pruða, Kbhvn. 1895 S. 71 fg.

2) Han red saaledes altid bevæbnet til Tinge med stort Følge ligesom Hovdingerne i gamle Dage. Naar dertil kommer, at han tillige var en god Skjald, er det intet Under, at han senere er blevet fremstillet som et Ideal af en fædrelandssindet Islænder; se om hans Liv Björn á Skarðsá, Annalar I, S. 274 og det ovenanførte Skrift af Dr. Jón Þorkelsson.

ganske at fortie eller ved gennemført at benægte alle de mange foreliggende historiske Data, der utvetydigt viser, at de gamle Islænderne gennem Aarhundreder for Enevælden anerkendte baade det norske og senere det danske Rigsraads Styre i islandske Anliggender, at det overhovedet er Arnórsson muligt at forsøge at komme uden om denne Kendsgerning, der ganske omstyrter hans og Jón Sigurðssons Personalunionsteori. Rimeligvis vil nu Arnórsson som Forsvar for, at han slet ikke har nævnet Store-Dommens og Vaabendommens utvetydige Anerkendelse af det danske Rigsraad, gøre gældende, at disse Domme først er fra en Tid, der ligger i alt Fald nogle Aar efter det Tidspunkt, ved hvilket han standser sin Fremstilling, saaledes at han af denne — ganske vist af ham selv vilkaarlig satte — Tidsgrense var afskaaret fra at nævne disse Domme. Men at dette i Virkeligheden kun er en Skingrund — fordi han *ikke tor eller vil* sige sine islandske Læsere Sandheden om Islands virkelige Stilling i gamle Dage, — godtgør han selv derved, at han selv kun faa Sider efter i en anden Sammenhæng *paaberaaber sig Vaabendommen* af 1581, ja endog anfører et langt Stykke af denne Doms Udtalelser, uden naturligvis at medtage det Sted, hvor de islandske Dommere henskyder den egentlige Lovgivningsmyndighed til Kongen og Danmarks Rigsraad!¹⁾ Men hvad der næsten overrasker — selv hos Arnórsson — er, at han her endog drister sig til at anføre Vaabendommen som et Bevis paa, at Normænd og Danske intet havde med Islands Landsforsvar at gøre, men at *Islænderne var eneraadige her*²⁾, uagtet Islænderne, som anført i Dommen, selv af egen Drift dømmer det ind for Kongen og *Danmarks* Rigsraad at give nærmere Lov om »hvilken Pligt der paahviler os til at værge vort Fædreland, og hvad Straf, den skal ifalde, der drister sig til derimod at gøre! En yderligere Kommentar til denne Forfatterens »videnskabelig« Redelighed er næppe nødvendig.

I Rigsraadets Medvirkning ved Styret af Islands Anliggender skete der efter Norges Underkastelse 1537 kun den Ændring, at da Norges selvstændige Rigsraad bortfaldt, indtraadte nu *Danmarks* Rigsraad helt i dets Sted. I 1537 skiltes derved allerede i det væsentlige Norges og Islands Veje. Thi selv om

---

¹⁾ Andvari, S. 178 og 179.

²⁾ Anf. Sted, S. 179.

Island endnu lige indtil Enevælden, da Rigerne Danmark og Norge mere og mere smeltede sammen til ét Rige under den fælles enevældige Konge, fremdeles betegnes som et Land under Norges Rige¹⁾ og regnes med blandt de norske Len²⁾, gik Regeringsstyret over Island nu helt over til Danmark, hvorfra det for øvrigt faktisk allerede oftere havde været ledet i Unions-tiden. Ligesom vi foran har set, at Islands højeste Myndighed i Domssager efter 1537 blev Kongen og Danmarks Rigsraad, jvfr. Frd. om Overretten paa Island af 1563 og 1593, saaledes at de islandske Domssager ikke fik noget at gøre med de norske Herredage, der indrettedes til at dømme i norske Sager, — for øvrigt ogsaa under Appel til Kongen og Danmarks Rigsraad³⁾, saaledes blev det ogsaa alene Kongen og Danmarks Rigsraad, der fik det øverste Styre i Islands Lovgivning og Administration, og aldrig de særlige norske Herredage, der som Fuldmægtige for Kongen og Danmarks Rigsraad undertiden kunde give særlige Forordninger for Norge⁴⁾. Paa samme Maade fik heller ikke den særlige norske Statholder, der fra 1572 indsattes i Norge, noget med Islands Styre at gøre⁵⁾. Dette er det eneste rigtige i Jón Sigurðssons foran oftere anførte Udtalelse om, at »f. Eks.« Islands Hirdstyrer eller Befalingsmand ikke havde det mindste med Norges Statholder at gøre »efter at Kongens Sæde var i Danmark«⁶⁾.

1) Saaledes betegnes Island endnu i Hyldingsbrevet til Kong Kristiern III af 1551 som et »tilliggende Ledemod under Norges Krone«, Ríkistréttindi Íslands, S. 83.

2) Se K. r. E r s l e v, Danmark-Norges Len og Lensmænd 1595—1660, 1885, S. 83 og 98.

3) Se A s c h e h o u g, Statsforfatningen i Norge og Danmark indtil 1814, S. 383.

4) Se som Eksempel P a u s Gl. Forordninger for Kongeriget Norge III, S. 350, 285 og 291.

5) Norske Rigsregistrarer II, S. 32; Brev af 10. Maj 1572, at Poul Hvitfeldt skal være »Statholder udi Norge«. I Følgebrevet til »alle Undersaatterne i Norge« siges det vel, at Hvitfeldt er sat til Statholder over alt fornævnte vort Rige Norge, men i selve Udnævnelsesbrevet paalægges det ham kun at »besøge de Lagting til Oslo, Bergen og Trondhjem og dér med Lagmænd, Lagrettemænd, Borgmester og Raad sidde Dom, høre Sager efter gammel Sædvane og have god flittig Opseende med, at hver Mand vederfares saameget som Norges Lov og Ret«. Vort Rige Norge maatte herefter forstaas som sigtende til Landet Norge i snævrere Forstand.

Jón Sigurðsson, L. c. 50.

Denne Sætning er nemlig ganske urigtig, hvad angaar hele Tiden fra 1380, da Norge forenedes med Danmark, og til 1537. Thi ligesom vi i det foregaaende har set Norges Konge udnævne Islands Hirdstyrer med det norske Raads Raad¹⁾, saaledes ser vi ogsaa Norges Rigsraad og Rigsforstander i 1481 udnævne Islands Hirdstyrer paa egen Haand efter Kristiern I.s Dod²⁾, og ligeledes ser vi Kristiern II som Norges Statholder kvittere for Regnskab, aflagt af Islands Hirdstyrer³⁾. Derimod er det altsaa rigtigt, at Norges Statholder ikke fik noget med Islands Styre at gøre *efter at Norge i 1537 var ophørt med at være et suverænt Rige, ligestillet Danmark*. Men ligefuldt er det naturligvis fuldkommen urigtigt, naar Jón Sigurðsson i denne Forandring vil se yndnu et nyt Bevis paa, at Island ansaas som et Land for sig og hverken som en Del af Norges Rige eller af Danmarks Rige⁴⁾. Thi Forandringen skyldtes jo, som enhver nu forstaar, ikke nogen Anerkendelse af Island som et selvstændigt Land eller Rige sidestillet Danmark og Norge, men alene den Omstændighed, at Norge, hvorunder Island oprindeligt horte, ikke længere regnedes for et suverænt Rige. Derfor fik den ny norske Statholder, der ansattes siden 1572, en langt mere underordnet Stilling end Norges Rigsforstander før 1537, thi medens den sidste paa Norges Kronens Vegne havde styret Norges Rige og dets Skatlande med fuld kongelig Magt, uafhængigt af Danmark, blev den ny Statholder i Norge en dansk Rigseembedsmand, der under Danmarks Konge og Danmarks Rigsraad — efter 1588 selv Medlem af Danmarks Rigsraad — styrede Norge. Han fik derfor kun en lokal Myndighed, nærmest som en Overøvrighed eller overordnet Lensmand⁵⁾. Dette forklarer, at han ikke fik tildelt Styret ogsaa over de norske Skatlande, altsaa heller ikke over det fjerne Island, hvilket Land, fra 1537 til 1572 var blevet styret direkte fra Danmark og lige saa let efter den Tid lod sig styre direkte fra København, hvorhen Islænderne allerede i lang Tid havde vænnet sig til at søge,

¹⁾ Se foran S. 47.

²⁾ D. I. VI, Nr. 361.

³⁾ Safn til sögu II, S. 408.

⁴⁾ Jón Sigurðsson, L. c., S. 50.

⁵⁾ Se om Norges Statholder efter 1572 i det hele Aschehoug, L. c., S. 389. Stillingen hævedes under Hannibal Sehested, men mindskedes efter hans Fald atter i Betydning.

i Stedet for til Norge¹⁾. Men ligesom det ikke blot var Island, men ogsaa *Færoerne*, der af ganske lignende Grunde, blev unddraget den norske Statholders Myndighed²⁾, saaledes kom Island ikke derved i mindste Maade mere end før til at styres af Kongen alene som et særligt Land eller en særlig Stat, men det styredes tværtimod ligesom før af Kongen og *Rigsraadet*, kun at Rigsraadet nu var *Danmarks Rigsraad*. Ligesom vi derfor ser Kristiern IV.s Formynderregering med det danske Rigsraads Samtykke udstede Lovbud for Island, saaledes f. Eks. Forordningen om Vrag paa Island af 1595, saaledes ser vi altsaa ogsaa Islænderne selv i Store-Dommen af 1564 indstille deres Altingsdom til Kongens og Danmarks Rigsraads Stadfæstelse. Islands Styre laa derfor ogsaa efter 1537 som før den Tid i lige høj Grad under Kongen og Rigsraadet, kun at Island, selv om det endnu kaldtes et Land under Norges Krone, nu faktisk styredes som et *dansk Rigsland*.

RIGSRAADETS STYRE AF ISLAND I KONGENS STED.

Det var imidlertid ikke blot *sammen med Kongen*, at Rigsraadet, først Norges, efter 1537 Danmarks Rigsraad, udøvede Myndighed over Island, det styrede ogsaa i Kongens Forfald Island *paa egen Haand*. Det udøvede denne Myndighed som Norges, senere Danmarks-Norges Kronens blivende Repræsentant, naar Kronens vekslende Bærer, Kongen, af en eller anden Grund ikke var til Stede eller var forhindret fra at regere, fordi han altsaa enten var død, og ingen ny Konge var udraabt eller valgt, eller fordi han var umyndig eller blot fraværende fra Riget,

¹⁾ Kun i et eneste Tilfælde ses Norges Statholder at have befattet sig med islandske Anliggender, idet Hannibal Sehested 31. Juli 1647 »fik Brev at sætte udi Værk, hvis Morten Tancke foregiver om Norges Tiltagelse med Island og Færo og Nordkappen«, Norske Rigsregistrarer VIII, S. 554. Det drejede sig her om »Trafiquens og Næringens Tiltagelse udi vore Lande Norge, Island, Færo og Nordkappen«.

²⁾ Angaaende Færoerne skrev Kongen aldrig til Norges Statholder, men enten til Kongens Befalingsmand paa Bergens Hus, N. R. II, S. 264, 307, 390, 408 og 522, eller til Færingerne selv, N. R. II, S. 362, IV, S. 8, eller til Kongens Befalingsmand paa Færo, N. R. III, S. 413, IV, S. 152. I slige Breve kaldes Færoerne lige saa stadigt »Vort Land Færo«, som Island »Vort Land Island«, jvfr. ogsaa foregaaende Note: »Vort Land Nordkappen«.

og det styrede da Island ligesom det øvrige Rige enten alene eller sammen med en særlig midlertidig Repræsentant for den daglige Styrelse af Riget, Drostten eller en særlig valgt Rigsforstander eller et særlig beskikket Formynderraad. Og ligeledes var det i Unionstiden Rigsraadet, der paa hele Rigets Vegne valgte den ny Konge og fastsatte hans Haandfæstning.

At Rigsraadet i Kongens Forfald i eget Navn styrede Island med fuld kgl. Myndighed ligesom det øvrige Rige, derom foreligger der en Overflod af Vidnesbyrd. Vi ser saaledes Raadet i dette Tilfælde fælde Højesteretsdomme i islandske Sager¹⁾, udstede islandske Forordninger²⁾, stadfæste Altingssamtykker af Lovgivningsindhold³⁾, udnævne Islands Hirdstyrer⁴⁾ eller ordne den midlertidige Styrelse og Oppebærelse af Kronens Indtægter paa Island, til Rigsraadet har truffet sit Valg mellem to Tronprætendenter⁵⁾. Og ligeledes ser vi Rigets Drost, Rigsforstanderen eller det indsatte Formynderraad, oftest sammen med Rigsraadet, afsige Højesteretsdomme i islandske Sager⁶⁾, udstede islandske Love og Forordninger⁷⁾, udnævne Hirdstyrer⁸⁾ og Lovmand⁹⁾ paa Island, give Kvittering for den islandske Hirdstyrers Regnskab¹⁰⁾, ja udstede Beskærmelsesbreve¹¹⁾ og lyse Ubodemaalsstraf¹²⁾ i islandske Sager o. s. v. Beviserne er her saa overvældende og saa utvetydige, at Arnórsson heller ikke forsøger at nægte, at Raadets Myndighed i disse Tilfælde har været anerkendt af Islænderne. Derimod vil han forsøge at hævde, at Rigsraadets Ret og Myndighed i Kongens Forfald ikke kommer i Strid med hans Lære om Island som et suverænt Kongerige, ligestillet Norge og Danmark, og han benægter, at nogen norsk Rigslov om Styret i disse Tilfælde har været direkte eller indirekte anerkendt af Islænderne som gældende

¹⁾ D. I. VI, S. 395, D. J. VIII, Nr. 494.

²⁾ Magnus Ketilsson, L. c. II, S. 475.

³⁾ D. I. IX, Nr. 564.

⁴⁾ D. I. VI, Nr. 361.

⁵⁾ Ríkisréttindi Íslands^{ss}, S. 41 fg.

⁶⁾ Magnus Ketilsson, L. c. I, S. 94 og S. 141.

⁷⁾ M. Ketilsson, L. c. II, S. 132—209.

⁸⁾ Íslenzkir annálar ved Aar 1387.

⁹⁾ M. Ketilsson, L. c. I, S. 145.

¹⁰⁾ Safn til sögu Íslands II, S. 408.

¹¹⁾ M. Ketilsson, L. c. I, S. 136.

¹²⁾ D. I. VI, Nr. 398.

ogsaa for Island uden direkte Samtykke fra Altinget eller, som han ogsaa udtrykker det, »uden at have været forelagt Altinget«¹⁾. Ligeledes vil han bestride, at Islænderne nogen Sinde ansaa Norges Tronfølgelov eller Rigsraadets Valg af Konge eller Afsettelse af Konge for bindende for Island²⁾. Skönt alle disse Paa-stande paa Forhaand har al Formodning imod sig, vil det dog sikkert have sin Interesse nærmere at godtgøre deres fuldstændige Uforenelighed med de foreliggende historiske Kendsgerninger.

At Norges Rigsraads Styre af Island i Kongens Forfald ikke kommer i Strid med hans Lære om Island som et selvstændigt Rige, ligestillet Norge, vil Arnórsson forklare paa den Maade, at »det var jo nødvendigt, at Raadet styrede Rigerne paa Kongens Vegne, medens han var ufuldmyndig«³⁾, og dermed mener han at være kommen ud over den Vanskelighed, saa at alle de mange Eksempler paa det norske Rigsraads »Indblanding« i Islands Styre i slige Tilfælde »ikke beviser noget«⁴⁾. Det er dog en vel dristig Appel til sine islandske Læseses Tankeløshed, naar Arnórsson forsøger en saadan Argumentation. Thi vel var det nødvendigt, at et Formynderraad styrede i den umyndige Konges Sted, men hvis Island virkelig var et selvstændigt Rige, ligestillet Norge og Danmark, saa var det hverken nødvendigt, at et Formynderraad paa egen Haand styrede baade Norge og Island, eller endnu mindre, at det blev Norges Rigsraad, der Islænderne uspurgt, styrede begge »Riger«, men Islænderne havde tværtimod maatte kræve enten at styres midlertidigt af en særlig islandsk Interimsregering eller at »Rigernes« fælles Raad blev sammensat ogsaa med særligt Hensyn til Island. Thi Arnórsson er jo ikke uvidende om, at allerede i 1319, da Norges og Sveriges Stormænd blev enige om at tage den umyndige Magnus Eriksson, kaldet Smek, til Konge i begge Riger, da vilde hverken Normændene tillade det svenske Rigsraad at regere over Norge i Kongens umyndige Aar eller Svenskerne lige saa lidt tillade Norges Rigsraad at regere over Sverige, men de indgik en gensidig Overenskomst i Oslo, hvorefter den unge Konge skulde opholde sig skiftevis en lige Tid i hvert af Rigerne og hvert Rige styres af Kongens Moder med vedkommende

¹⁾ Andvari, S. 174 fg.

²⁾ Andvari, S. 175.

³⁾ Andvari, S. 156.

⁴⁾ Andvari, S. 172 fg.

Riges eget Raad¹⁾. Og da Kongens Moder, Fru Ingeborg, ikke overholdt denne Overenskomst, tog de misfornøjede norske Stormænd paa Rigsmodet i Oslo 1323 Styret fra Kongens Moder og overdrog Erling Vidkunsson som Norges Drost fuld kongelig Myndighed »med Raad og Vidende af Rigens Raad« over »hele Norges Rige og i Skatlandene«²⁾. Og ligeledes er det jo kendt nok, hvorledes i Unionstiden i hvert af Rigerne Danmark, Norge og Sverige, saa snart den fælles Konge var død, hvert Riges Rigsraad straks tog hele Rigets Styre i Hænde og udovede fuld kgl. Magt, til en ny Konge var valgt og havde underskrevet Rigsraadets Haandfæstning.

Naar derfor Islænderne altid uden mindste Protest anerkendte det norske, senere danske Rigsraads Befalinger i kongeløse Tidsrum, ligger deri et sikkert Bevis for, at de aldrig selv ansaa deres Land for et selvstændigt eller suverænt Rige, sidestillet med Norge eller Danmark. Og naar de, saa længe Norges Rigsraad eksisterede, altid, selv efter at Kongens Sæde var i Danmark, lod *Norges* Rigsraads Befalinger og henvendte sig til det, og ikke til Danmarks Rigsraad, saa ligger deri yderligere Beviset for, at de saa længe Norge var et suverænt Kongerige, ligestillet Danmark, betragtede Island som et *Land under Norges Krone*, og først efter den Tid som et Land under Danmarks-Norges Riges Krone. Hvor utvivlsomt dette end er, skal jeg dog ved nogle Eksempler vise, hvorledes hverken Nordmændene nogen Sinde var eller Islænderne kunde være i Tvivl om, med hvilken Adkomst Norges Rigsraad styrede Island i kongeløse Tidsrum.

Under 25. August 1481 ser vi saaledes det norske Rigsraad efter Kong Kristiern I.s Død udnævne Islænderen Thorleif Björnsson til Hirdstyrer for 3 Aar over Island. Raadet henviser her til, at Kong Kristiern havde »lovet, svoret og bebrevet«³⁾ — altsaa lovet i sin *Haandfæstning til Norge* — at styre *Norges Rige* med indenlandske og indfødte Mænd og ikke give udenlandske Mænd eller Len«, hvilket Løfte Raadet nu »efter vore Privilegier og Landsens Frihed« agter fuldkomment at holde. Derfor skal den velbyrdige Mand, Thorleif Björnsson »have Island og Vestmannøer med kgl. Rente og Rettighed

¹⁾ Norges gl. Love III, S. 146 fg.

²⁾ D. N. VII, Nr. 100, D. I. II, Nr. 354.

³⁾ Ikke »bedreffnet«, som der staar i D. I. VI, Nr. 361, rigtigt derimod i D. N. V, Nr. 915, se A. M. F a s c, Dipl. Norv. XVI, 6 b.

paa *Norges Kronens Vegne* (uppa kronennæ vegnæ i Norighe); »han skal være *Norges Krone* og hendes Forstander huld og tro efter det som *Norges og Islands Lov* udviser«. Og det aabne Brev til Islænderne, hvormed Udnævnelsen meddeles dem, slutter saaledes: »Thi beder vi Eder alle foreskrevne gode Mænd paa Island, og paa *Rigets Vegne byde vi* (ok aa Rikens vegnæ biudhe vi) med dette aabne Brev, at I er fornævnte Thorleif Björnsson horige og lydige som I bør det mod en ret Hirdstyrer at være¹⁾. Af dette interessante Brev ser vi, at Rigsraadet alene optræder paa *Rigets*, ikke paa tvende »Rigers« Vegne, at det anser den for Norges Rige udstedte Haandfæstning som ogsaa gældende for Island og betragter »Island og Vestmannaøer« som et norsk Land eller Len og Islænderen Thorleif Björnsson som en indfødt Norges Riges Mand²⁾. Ligeledes ser vi 1482 den inden Kong Hans's Kroning som Norges Konge indsatte norske Rigsforstander Jon Smør 17. Juni i Bergen lyse Ubodemaalsstraf over en anklaget Islænder »paa *Kronens og Rigets Vegne*³⁾. Hvorledes fremdeles Kong Hans's Søn og udvalgte Efterfølger, den senere Kristiern II i den Tid, han styrede Norge som Statholder i Kongens Sted, betragtede Islands Stilling til Norge, fremgaar f. Eks. af den bekendte Mødrevall-Retterbod af 1507, givet i Forening med Norges Rigsraad, hvori han samtykker og byder, at Kong Haakons Retterbod om Arv skal blive ved Magt »over alt Norges Rige, ligevel udi Island, Færøer og Hetland, som her i Norge⁴⁾, eller naar han i Bestallingsbrevet for Lovmand Vigfus Erlendsson udnævner ham til at være Lovmand senden og østen paa »vort oc *Noriges kronens Land Island*⁵⁾.

Og da Islænderne efter Kong Frederik I.s Død i 1533 sender Biskop Øgmund af Skalholt til Norge for at opnaa Rigsraadets

¹⁾ D. I. VI, Nr. 361, D. N. V, Nr. 915.

²⁾ Da Thorleifs Fader, Björn Thorleifsson, af Kong Kristiern I i 1457 faar tildelt Adelsbrev for sig og sine rette Ægteborn og Afkom, ophøjes han da heller ikke i den danske Adel, men faar den »Frihed og Frelse, som andre Riddere og Svende have i vort Rige Norge«, se Magnus Ketilsson I, S. 38 fg. I et Brev af 1481 kaldes Thorleif Björnsson Lagrettemand i Berg i Hoff Sogn i Rordal (i Norge), D. N. V, Nr. 916, og 12. September 1481 optræder han som Medlem af Norges Rigsraad, D. I. VI, Nr. 363.

³⁾ D. I. VI, Nr. 398.

⁴⁾ Magnus Ketilsson, L. c. I, S. 100.

⁵⁾ L. c. I, S. 146.

Stadfæstelse paa Altingssamtykket eller Altingsdommen af 30. Juni 1533, da udtaler Norges Rigsraad i det Brev af 29. September 1533, hvori det stadfæster Altingsdommen, udtrykkeligt, at det sker »efter den Befaling og Fuldmagt, som vi nu have paa Norges Kronens Vegne efter Højbaarne Fyrste, Kong Frederik, udvalgt Konges til Norge et cetera Dod«. Og Dommen stadfæstes, fordi den er befunden »ikke imod Norges Lov og er Island og Indbyggerne nu og i Fremtiden saare nyttig og gavnlig«. Det forbydes derfor at gøre derimod under den Straf, som bør overgaa dem, som »Norges Riges, besynderlig Islands Gavn og dets Indbyggerses Bedste ikke vide ville¹⁾. Og at Islænderne har været ganske enige i denne Rigsraadets Opfattelse af Islands Stilling til Norge, fremgaar ikke blot deraf, at de uden Protest idelig paa ny i¹ slige Tilfælde henvender sig til og lyder Befalinger af Rigsraadet, men ogsaa allerede deraf, at de selv mangfoldige Gange betegner deres Land som norsk Skatland eller Norges Kronens Land, jvfr. som et Eksempel blandt mangfoldige Dommen i Vatsnfjord af 1514, hvor de islandske Doms-mænd kalder den islandske Lovmand »vor naadigste Herres og Kronens udi Norge Lovmand«, og hvor de ligeledes taler om »Ulydighed mod Gud og vor naadige Herre, Kongen og Kronen i Norge«²⁾.

At Islænderne faktisk ansaa de i Norge om Rigets Styre i Tilfælde af Kongens Forfald gældende Regler for gældende ogsaa for Island, lader sig efter det anførte ikke bestride, siden de altid anerkendte den til enhver Tid i Norge siddende Regering som berettiget til at befale over Island, og allerede dermed er Islands Underordnelse under Norges Rige paa dette Punkt en given Sag. Spørgsmaalet er kun, om de anerkendte Rigsraadets Ret og Myndighed i slige Tilfælde i Henhold til en særlig *islandsk* Lov, der ordnede dette særlige Spørgsmaal, eller om de gjorde det uden nogen særlig islandsk Lovhjemmel alene ud fra den Betragtning, at Rigsraadets Myndighed over Island i Kongens Forfald var en selvfølgelig Konsekvens af hele Islands Stilling som et Land under Norges Krone eller som en Del af Norges Rige. I første Fald kunde man ikke deraf slutte, at ogsaa andre norske Rigslove maatte være gældende for Is-

---

¹⁾ D. I. IX, Nr. 564.

²⁾ Magnus Ketilsson, L. c. I, S. 157.

land, selv om de ikke var vedtagne der; i sidste Fald maa derimod Formodningen i hvert Fald være for, at Lovene om Rigets Styre i Tilfælde af Kongens Forfald ikke vel kunde være de eneste norske Rigslove, som Islænderne ansaa for gældende ogsaa for Island, men det maatte da tværtimod snarest antages at gælde om alle egentlige Rigslove, d. v. s. Love givne ikke for det egentlige Norge alene, men for hele Norges Rige, omfattende baade Norge og dets Skatlande.

Overfor dette fundamentale Spørgsmaal stiller Arnórsson sig saaledes, at han bestemt benægter, at nogen norsk — og det maa da ogsaa senere gælde dansk — Rigslov skulde kunne være bleven anerkendt af Islænderne som gældende for Island uden direkte at have faaet Altingets Samtykke²⁾, og en Indrømmelse heraf vilde da ogsaa kuldkastrer hele hans og Jón Sigurðssons Lære om Islands statsretlige Stilling efter Loven i Fortiden saavel som i Nutiden. Men med Hensyn til, hvorledes han da skal forklare Islændernes utvivlsomme Anerkendelse af Rigsraadets Myndighed paa egen Haand i kongeløse Tider, har han aabenbart været noget tvivlrædige — og han har unægtelig her haft større Vanskelighed end Jón Sigurðsson, der ikke med et Ord rører ved dette Hovedpunkt. I Skriftet »Ríkisréttindi Íslands« (Islands Rigsrettigheder) af 1908 synes Arnórsson at ville hævde, at Rigsraadets Myndighed i de nævnte Tilfælde var stemmende med *islandsk* Lov og saaledes ikke i Strid med hans og Jón Sigurðssons Lære om, at intet kan anses for bindende Ret for Island uden hvad »Islænderne selv af fuld og fri Vilje eller paa fuldt lovformelig Maade har givet Samtykke til¹⁾. I det nævnte Skrift, hvor han dvæler ved det norske Rigsraads Deltagelse i islandske Domssager — thi Rigsraadets Deltagelse i Islands Lovgivning omtaler han naturligvis ikke, uagtet han her som nævnt anfører Store-Dommen og fremhæver, hvor ilde lidt den var o. s. v. — udtaler han nemlig følgende: »Naar Rigsraadet styrede Landet *overensstemmende med Loven* paa Kongens Vegne, er der visselig intet at sige til dets Deltagelse i Islands Sager. Men naar det fældede Dom i Sager sammen med Kongen, da kan der snarere være Tvivl om, hvor vidt det var stemmende med Loven«. Og han ender med at udtale, at da det ikke ses,

¹⁾ Andvarí, S. 174 fg.

²⁾ Se navnlig Fortalen til »Ríkisréttindi Íslands«.

at Rigsraadet efter Gamli Sáttmáli af 1262 har faaet Hjemmel til nogen Deltagelse i islandske Sager ved Siden af Kongen, har Rigsraadets Domsmagt i dette Tilfælde snarere været selvtaget Magt fra dets og Kongens Side end lovhjemlet¹⁾. Det er imidlertid let at se, hvorledes Arnórsson her stiller Sagen ganske paa Hovedet. Naar Rigsraadet domte sammen med Kongen, stemmede dette nemlig, som foran paavist, ganske med Islands Lov, vel ikke med Gamli Sáttmáli, der ikke taler derom, men med Lovbogen, der gav Kongen højeste Domsmagt med hans bedste Mænds Raad og Samtykke. Naar Rigsraadet derimod domte paa egen Haand, saa stemmede dette vel ogsaa nok med Loven, med kun med *norsk* og senere *dansk* Lov — hvad der aabenbart ikke er Arnórssons Mening — *men ikke med Islands Lov*, thi ingen islandsk Lov, hverken Gamli Sáttmáli eller Jonsbogen, taler det allermindste om Rigsraadets eller Kongeraadets eller den norske Drosts eller Rigsforstanders Udovelse af Kongemagt i Kongens Sted.

I sin Afhandling i »Andvari« forsøger Arnórsson da ogsaa nu en helt anden Forklaring, idet han nu maa indrømme, at ingen islandsk Lov hjemlede Rigsraadet denne Myndighed. Han udtaler nu følgende: »Om Lovene om Rigsstyret i Tilfælde af Kongens Forfald er der det at sige, at Islænderne var ikke efter Loven bundne ved dem, men de forhandlede med det norske Raad og senere Rigsraadet, naar det var nødvendigt, f. Eks. baade efter 1280 i Kong Erik Magnussons første Regeringsaar og ligeledes i 1320 paa den Tid, da Magnus Smek blev Konge (jvfr. D. J. II, Nr. 354) og utvivlsomt paa samme Maade 1380, da Olaf Haakonsson tiltraadte Regeringen, jvfr. ogsaa D. J. IX, Nr. 587 og 612, der viser, at *Islænderne* afgør, hvem af tvende, der har Magt til at indsætte Hirdstyrer her²⁾. Som man ser, vil Arnórsson aabenbart her hævde, at Islænderne aldrig uden videre har anerkendt det norske Raads Ret til i slige Tilfælde at styre ogsaa Island, men at de i hvert enkelt givet Tilfælde frit har forhandlet med Raadet om Forholdets Ordning — altsaa forhandlet derom som Stat med Stat — selv om Resultatet rigtig nok altid blev ganske det samme, at Islænderne altid betragtede Norges Interimsregering som beføjet til at befale

---

¹⁾ Ríkisréttindi Islands, S. 184.

²⁾ »Andvari«, S. 176.

paa Island! Denne ogsaa paa Forhaand kunstige og usandsynlige Forklaring vil imidlertid ved nærmere Eftersyn vise sig lige saa uholdbar som Arnórssons første, idet Islænderne aldrig nogen Sinde som Stat med Stat har forhandlet med Rigsraadet om det, det alene kommer an paa her, nemlig *om hvem der i Kongens Forfald skulde udøve Kongemagt paa Island i Kongens Sted*, men naar de i slige Tilfælde har »forhandlet« med Rigsraadet f. Eks. om Lovforslag eller sligt, har det kun været paa samme Maade som de forhandlede med Kongen, altsaa *som Undersaatter med deres lovlige, paa Forhaand anerkendte, Regering*.

I 1281 efter Magnus Lagaboters Død ser vi ganske vist Islænderne »forhandle« med »Kongen og hans Raad« d. v. s. den nye Konges norske Formynderraad, men det er vel at mærke kun om de Punkter i den ny islandske Lovbog, hvor de kunde ønske Ændringer indført; men derimod forhandler de ikke og tænker ikke paa at forhandle med det norske Kongeraad om Sammensætningen af det Formynderraad, der skal styre baade Norge og Island, men ved at henvende sig til det fra norsk Side indsatte Formynderraad med ærbødige Ønsker om Ændringer i Lovbogen anerkender de tværtimod stiltiende og som en Selvfølge, at det maatte være Norges Raad, der i Kongens Sted havde at befale ogsaa med Hensyn til Ordningen af Enkelthederne i selve Islands Lovbog. Og paa ganske samme Maade i 1319, da den umyndige Magnus Smek bliver Konge i Norge. Her ser vi ganske vist Islænderne i det bekendte Brev til Norges Rigsraad af 1319 erklære, at de ikke vil hylde Junker Magnus, før de har faaet »*Rigets Raads Brev med Indsegl*« (rikisins ráðs bréf með insiglum) paa nøjere Overholdelse af de Islænderne ved den gamle Overenskomst tilsagte Friheder, hvilke de hævder ikke er blevne overholdte¹⁾. Men denne Forhandling med Rigsraadet om nøjere Overholdelse af den gamle Overenskomst som Betingelse for Hylding af Kongen paa Island var ikke af anden Art end den Forhandling, Islænderne kunde optage med enhver *myndig* Konge, naar han kom paa Tronen i Norge; heri laa altsaa slet ingen Forhandling om, hvem der, naar Hyldingen var gaaet i Orden, *i den umyndige Konges Sted* skulde styre Island saavel som Norge. Men meget mere gaar Islænderne, som ogsaa

¹⁾ Ríkisrettindi Islands, S. 14 fg.

Björn M. Ólsen har fremhævet¹⁾, ved at anse Norges Rigsraad for berettiget til at love paa Kongens Vegne ogsaa overfor hans islandske Undersaatter, uden videre ud fra, at det norske Raad er *Rigets* rette Formynderraad for Kongen, og i alle Tilfælde »forhandler« de ikke om nogen anden Formynderregering. Men ved saaledes stiltiende at akkviescere ved den norske Ordning, anerkender de ogsaa, som ligeledes Björn M. Ólsen har fremhævet²⁾, stiltiende den norske Rigslov, paa hvilken den norske Formynderregering hvilede, for gældende ogsaa for Islands Vedkommende, nemlig den norske Rigslov om Kongearven og Rigsstyret af 9. September 1302, der baade ændrede Rigets Tronfølge Lov og bestemte, hvem der i Kongens umyndige Aar skulde styre »Norges Konges Rige og hans Skatlande«³⁾. At Islænderne i Brevet af 1319 i Virkeligheden endogsaa direkte har denne norske Lovs Ordning i Tankerne, fremgaar af selve deres Skrivelser Indhold, idet de stiler deres Henvendelse til »Hele det kloge og værdige Rigsraad og Vogterne af Kongsgaarden i Norge« (rikisráði ok geymslumönnum konungsgarðs i Noregi)⁴⁾, thi ved det sidstnævnte Udtryk sigter de utvetydigt til det daglige Formynderraad, der efter Loven af 1302 skulde sidde i »Kongens Gaard« og »vogte over« (hafa geymslu ifr) Kronens Guld og Solv⁵⁾. Men ved saaledes at anerkende det efter den norske Rigslov af 1302 indsatte norske Rigsraad som berettiget til paa Kongens Vegne at styre ogsaa over Island, anerkender Islænderne endelig ogsaa tydeligt nok Island som norsk Skatland, thi Formynderraadet blev jo efter Loven af 1302 berettiget til Rigsstyret over »Norges Konges Rige og hans Skatlande«, hvilket ogsaa ganske stemmer med, at den samtidige Retterbod af 1306 om Forbud mod Udlændinges Handel paa »Island eller andre Skatlande« er samtykket af Datidens mest rets- og historiekyndige Islænder, den bekendte Lovmand Haukr Erlendsson⁶⁾.

Men ikke nok med denne stiltiende Anerkendelse af den norske Formynderregering i 1319, — da senere som foran nævnt de norske Stormænd paa Rigsmødet i Oslo 20. Februar 1323

1) Björn M. Ólsen, En um upphaf, S. 56.

2) Björn M. Ólsen, L. c.

3) Norges gl. Love III, Nr. 14.

4) R. I., S. 14.

5) Yngvar Nielsen, Det norske Rigsraad, S. 140.

6) Norges gl. Love III, Nr. 35.

indsætter en ny Formynderregering, i det Hr. Erling Vidkunsson som Norges Drost faar overdraget fuld kongelig Myndighed »med Raad og Vidende af Rigens Raad« over »hele Norges Rige og i Skatlandene«, saa anerkender Islænderne uden videre — uden at altsaa Altinget »forhandler« med Raadet derom — denne nye Formynderstyrelse bl. a. ved uden Protest at modtage de af Norges Drost med Samtykke af Norges Rigsraad ind i Landet sendte Retterbøder af 1329 og 30, skønt disse tydeligt nok — det er sagt i Forordningerne selv — viser sig ensidigt inspirerede fra norsk Side¹⁾. Derimod finder vi under den paa Rigsmødet i 1323 fattede Beslutning blandt Underskriverne ogsaa den *islandske* Biskop Jón Halldórsson af Skalholt. Dette vil Arnórsson anføre som et Bevis paa, at Islænderne selvstændigt har »forhandlet« med Norges Raad om »Rigernes« Formynderstyre, naar det var nødvendigt, thi dertil sigter aabenbart, hvad rigtignok de færreste vil kunne forstaa af hans Fremstilling, Parentesen: »(jvfr. D. J. II ,Nr. 354)« i hans foran anførte Udtalelse²⁾. Denne den islandske Bisps Deltagelse i dette vigtige *norske* Rigsmøde er tilvisse en Ting af stor historisk Interesse. Men det viser rigtignok ikke, hvad Arnórsson vil lægge ind i det. Thi Biskop Jón optræder paa det norske Rigsmøde kun som én blandt de mange andre norske Stormænd; hans Møde dér imellem de andre Norges Riges Bisper og Stormænd for at deltage i Vedtagelsen af en almindelig *norsk* Rigsbeslutning viser tværtimod netop, at han har betragtet Island som en Del af Norges Rige i videre Forstand, siden han er mødt for som selvskrevet Repræsentant for Island at deltage i Rigsmødet lige med de andre norske Stormænd. Naar Arnórsson derfor anfører dette Citat som et Bevis for, hvorledes Islænderne »forhandlede« med Norges Mænd om Rigsstyrelsen, en »Forhandling« som Island altsaa som Helhed maatte antages bundet ved, uagtet selve Beslutningen aldrig har været forelagt for Altinget til dets Godkendelse, saa overser han eller tilslører, at han da selv maa erkende, at Islænderne opfattede deres Land som et *norsk* Skatland — thi Drost Erlings Rigsstyre skulde jo efter Beslutningens Ordlyd strække sig over »hele Norges Rige og i Skatlandene«, men naar Island ikke faldt

¹⁾ Se foran S. 39.

²⁾ I øvrigt angiver Dipl. Island. II, Nr. 354 kun ganske kort og ufuldstændigt, hvad der foregik paa dette norske Rigsmøde; fuld Besked faar man først ved et se efter i Dipl. Norv. VII, Nr. 100.

ind under Norges Rige i snævrere Forstand eller det egentlige Norge, maatte det nødvendigvis falde ind under Skatlandene. Og ligeledes nodes han da selv til at erkende, at Islænderne var fuldt klare over, at *en paa et almindeligt norsk Rigsmode fattet Beslutning eller given Lov om hele Rigets Styre i Kongens Forfald maatte være uden videre bindende for Island som norsk Skatland*, — to utvivlsomt rigtige Sætninger, som Arnórsson imidlertid ellers for ingen Pris vil anerkende!

Hvad fremdeles Forholdet i Olaf Haakonssons umyndige Aar angaar, saa findes der aldeles ikke noget om, at Islænderne i nogen Form har forhandlet med Rigsraadet om Formynderstyrelsen; vi véd kun af de islandske Annaler, at Drosten Øgmund Finsen, der sammen med Rigsraadet styrede Norge, udnævnte baade Hirdstyrer og Lovmand paa Island, hvad Annalerne af en eller anden nu uforklarlig Grund, dog vistnok af Misforstaaelse, betegner som noget, der tyktes Folk noget nyt¹⁾.

Endelig henviser Arnórsson til en Begivenhed, han skildrer paa denne noget dunkle Maade: »jvfr. ogsaa D. J. IX Nr. 387 og 612, der viser, at *Islænderne* afgør, hvem af to der har Magt til til at indsætte Hirdstyrer her«. Det er Skade, at Arnórsson ikke nærmere oplyser for sine islandske Læsere, hvad her sigtes til. Jeg skal da gøre det, thi den Altingsdom af 1. Juli 1535, som her omtales, og som jeg har belyst i mit tidligere Skrift²⁾, er unægtelig saare interessant, men den viser rigtig nok lige det modsatte af, hvad Arnórsson i sit lidet oplysende Citat vil lægge ind i den. Forholdet var det, at da det norske Rigsraad under Grevefejden ikke turde bestemme sig endeligt for nogen af de om Tronen i Danmark og Norge stridende Tronprætendenter, Hertug Kristiern af Holsten, den senere Kristian III, og Grev Kristoffer af Oldenborg paa den afsatte Kong Kristiern II's Vegne, overdrog Rigsraadet ved et Brev, som Biskop Øgmund af Skalholt under sit Ophold i Norge fik med til Island, midlertidigt den verdslige Styrelse og Oppebørelsen af Kronens Skatter paa Island til de to islandske Bisper. Imidlertid sendte ogsaa begge de stridende Tronprætendenter hver sin Hirdstyrer til Island, og disse krævede begge sig anerkendte som Hirdstyrer over Island. Dér stod nu Islænderne overfor en vanskelig Af-

---

¹⁾ Islenszkir annálar ved Aar 1387.

²⁾ Islands statsretlige Stilling, S. 115 fg.

gørelse, om de skulde anerkende den ene eller den anden af de ind i Landet sendte Hirdstyrere og derved faktisk blande sig ind i Spørgsmaalet, om hvem der skulde anses for ret Norges Konge og dermed ogsaa for Hersker paa Island, eller om de forsigtigt skulde undgaa Valget ved at henskyde sig under, at det tilkom ikke dem men Norges Rigsraad som Norges Kronens selvskrevne Repræsentant at vælge en ny Norges Konge, og at de derfor havde at følge Rigsraadets Ordning af det midlertidige Styre paa Island saalænge, indtil en ny Konge var valgt.

Det er nu rigtigt, at Islænderne ved den nævnte Dom traf en Afgørelse — thi en Afgørelse *maatte* jo nødvendigvis træffes, da de umuligt kunde adlyde tre hinanden modsigende Befalinger paa én Gang og de naturligvis heller ikke ønskede at skulle svare samme Skat til tre Sider paa én Gang. Men det er urigtigt, naar Arnórsson udtaler, at *Islænderne* — han fremhæver selv dette Ord — afgjorde, »hvem af to, der har Magt til at indsætte Hirdstyrer her«. *Islænderne gik nemlig ganske udenom denne sidste farefulde Afgørelse* ved forsigtigt at henholde sig til Rigsraadets Brev om den midlertidige Ordning indtil en ny ret Norges Konge var valgt af Rigsraadet, og de gjorde det med en Motivering, der tydeligt udtaler, at de *maatte* vælge denne Udvej, fordi det alene tilkom Norges Rigsraad som Norges Kronens Forstander at foretage Kongevalget. Altingets Dom af 7. Juli 1535 udtaler nemlig — jeg skal gengive den i ordret Oversættelse — følgende: »Alle gode Mænd, som dette Brev ser eller hører, sender Jón Thorvardsson o. s. v., edsvorne Lovrettemænd, Guds og deres Hilsen, kundgørende, at da ledet var fra vor Herre Jesu Christi Fødsel 1535 Aar, vare vi Onsdagen næst efter Peters og Pouls Messe paa det almindelige Øxeraating udnævnte som Doms mænd af de ærlige Mænd, Lovmand o. s. v. til at skue og ransage og afsige fuld Dom om, hvilken Magt eller Kraft de Breve skulde have, som er komne ind i Landet. Først Brevet fra Erkebisen i Trondhjem Hr. Olaf og al Rigets Raad i Norge, der indeholder, at han befaler den værdige Herre i Gud Biskop Øgmund og Herre Biskop Jón af Holar at oppebære og modtage, hver i sit Bispedømme, alle Kronens Indtægter. Dernæst Hertug Kristerns Brev saalydende, at han befaler Didrik Vaget at oppebære Kronens Indtægter her i Landet. For det tredje Herre Grev Kristoffer af Oldenborg og Delmenhorsts Brev, hvori stod, at han befaler Hr. Markus Meyer Hirdstyret over hele Island. Tykkes vor

Afgørelse da ikke at kunne lyde paa Hertugens eller Grevens Bestemmelser, *fordi at Kronen i Norge har ingen udvalgt Konge over sig, og det er den og den rette Norges Konge, vi har svoret vore Eder.* Derfor med Paakaldelse af den hellige Aands Naade domte vi fornævnte Doms mænd med fuld Domsafgørelse den Herre Erkebispens og Rigets Raads i Norges Brev skelligt og gyldigt i alle Maader, og Herre Biskop Ogmund i Skalholt og Biskop Jón til Holar befuldmægtigede til, hver i sit Bispedømme, at modtage alle Kronens Indtægter *efter det, som deres Befalingsbrev udviser og indeholder.* Ligeledes domte vi, at ingen af Kronens Indtægter maa fores ud af Landet, hverken Skatter, Straffebøder eller Sækkegæld, *førend den almægtige Gud giver os en ret Konge til Norge: — — —¹⁾.*

Endelig skal det endnu anføres, at da der efter Kong Frederik II.s Dod indsættes en Formynderregering for den umyndige Kong Kristian IV, indskrænker Islændernes »selvstændige Forhandling« med Rigsraadet sig dertil, at de i 1592 — altsaa fire Aar efter Formynderregeringens Indsættelse! — sender Lovmand Jón Jónsson til Danmark med et Bønskrift eller Andragende til den danske Formynderregering om Opfyldelse af en hel Række Ønsker, hvoraf nogle imødekommes, men de fleste afslaaes — nogle pure, andre indtil Danmarks Riges Raad kan blive samlet og udtale sig derom²⁾. Saa ringe blev Resultatet, at Islænderne, der havde lovet at betale Lovmand Jóns Rejse til Danmark, senere nægtede at betale, fordi de ikke syntes, at de havde faaet noget for Pengene³⁾.

Saaledes forholder det sig altsaa med den af Arnórsson paa-staaede selvstændige Forhandling mellem Islænderne og Rigsraadet om, hvilken Myndighed der i Kongens Sted skulde udøve Kongemagt paa Island, at Islænderne altid som en Selvfølge har betragtet den til enhver Tid fungerende norske — senere dansk-norske — Rigsregering som kompetent dertil. Og dette kan da, eftersom Islands egne Love ikke indeholder noget derom, ikke forklares paa anden Maade end, at Islænderne har betragtet de for dette Tilfælde givne norske — eller danske — Rigslove og Rigsbeslutninger *som uden videre bindende ogsaa for Island som en Del af Norges Rige.*

¹⁾ Ríkisréttindi Íslands, S. 41 fg.

²⁾ Se foran S. 37.

³⁾ Safn til sögu II, S. 127 fg.

Deraf følger vel endnu ikke, at Islænderne nødvendigvis maa have betragtet alle egentlige Rigslove uanset deres Indhold som uden videre bindende for Island. Men det ses dog allerede, at naar Islænderne ved den gamle Overenskomst af 1262 betingede sig, at Kongen skulde lade dem faa »islandske« Love, hvori sikkert maatte ligge, at Islændernes Medvirkning skulde indhentes ved Givelsen af Love for Island, saa var eller blev i hvert Fald snart, efterhaanden som Rigsbaandet med Norge mer og mere fæstnedes, Islændernes egen Forstaaelse deraf den, at derved kunde kun sigtes til de *særligt for Island givne Love*, men ikke uden videre til de for hele Norges Konges Rige givne Rigslove. Og dette stemmer fuldkomment med, at de gamle Islændere selv altid opfattede deres Land som et norsk Skatland eller Land under Norges Riges Krone, men et Skatland kunde naturligvis ikke kræve, at en Lov om hele Rigets øverste Styre ikke skulde kunne gennemføres uden dets Samtykke. Og som saadanne øverste Rigslove, der ogsaa uden direkte Samtykke fra islandsk Side maatte gælde for Island, maatte da ganske naturligt i første Række af sig selv melde sig de om selve Norges Konge og hans Stedfortrædere gældende norske Rigsbestemmelser. Dertil maatte ligeledes høre ogsaa Reglerne for Tronfølgen og Valget af en ny Norgeskonge, hvilke altsaa ogsaa maatte være uden videre bindende for Island. Ogsaa dette sidste vil imidlertid Arnórsson ligesom i sin Tid Jón Sigurðsson bestride. Og mærkeligt nok fra hans Standpunkt vil han ligesom Jón Sigurðsson endog bestride, at Islænderne har gyldigt vedtaget eller anerkendt den i Jonsbogens Kristendomsbalk optagne norske Tronfølgelov af 1273, skønt der ingen Tvivl er om, at Islænderne igennem Aarhundreder ikke har nærret mindste Tvivl om Kristendomsbalkens Gyldighed. Ja, Arnórsson gør endog et haabløst Forsøg paa at hævde, at Islænderne heller ikke paa lovlig gyldig Maade skulde have vedtaget den i Járnsíða, Islands første Lovbog, optagne norske Tronfølgelov af 1260, skønt den findes der i det eneste Haandskrift, vi besidder af denne Lovbog, og dette Haandskrift tilmed er omtrent ganske samtidigt med Lovbogens Vedtagelse paa Island¹⁾.

Ved Spørgsmaalet om de nævnte ældre norske Tronfølgeloves direkte Vedtagelse eller Ikke-Vedtagelse fra Islændernes Side

¹⁾ Se foran S. 14 Note 4.

skal jeg dog ikke her dvæle, thi er de ikke direkte vedtaget af dem som simple Kapitler i de store Lovbøger, har de gamle Islændere da allerede den Gang aabenbart anset det for en Selvfølge, at Valget af den rette Norgeskonger, der skulde herske over »hele Norges Konges Vælde saavel indenlands som over Skatlandene«, som det hedder i Tronfølgeoven af 1273, maatte ske i Norge og ikke paa Island, og at ligeledes Fastsættelsen af Reglerne om, hvem der til enhver Tid skulde være ret Norges Konge, maatte fastsættes ved en almindelig norsk Rigslov og ikke kunde være afhængig af et enkelt Skatlands Samtykke eller Nægtelse af dette. Thi under alle Omstændigheder er det vist, at Islænderne altid til enhver Tid har hyldet den i Norge og senere Danmark valgte eller udraabte Konge uden at rejse mindste Paastand om, at en anden Tronfølge skulde gælde paa Island¹⁾. Ja, ikke blot ser vi flere Gange islandske Bisper, saaledes allerede i 1280 begge Islands Bisper, sammen med Norges andre aandelige og verdslige Stormænd deltage i Kongens Kroning i Norge, men vi ser ogsaa gentagne Gange islandske Bisper, saaledes i 1524 ingen ringere end den berømte Biskop Jón Arason af Holar, være med til i Norge sammen med det øvrige norske Rigsraad at vælge den ny Norges Konge, ligesom Jón Arason i samme Aar er med til i Norge sammen med det øvrige Rigsraad at afsætte Kristiern II.

---

¹⁾ Vi finder kun et eneste Eksempel paa, at en islandsk Mand, en fhv. Lovmand Teitr Gudmundsson, nægter Hylding af statsretlige Skrupler, idet han nemlig først i Erik af Pommerns Dødsaar aflægger Troskabsed til Kong Kristiern I, fordi han trods Erik af Pommerns Afsættelse mente at maatte blive tro mod sin Hyldingsed til ham. Men i den *Alttingsdom* af 2. Juli 1459, hvori han dømmes skyldig til at anerkende Kong Kristiern for »sin rette Norgeskonger«, udtales det udtrykkelig, at han selv ofte havde forkyndt i Lovretten og andetsteds »at han vilde holde den for Konge og yde ham al Lydighed, som var den »rette Norges Konger«, Safn til sögu II, S. 177. Paa samme Maade udtaler ogsaa Hirdstyreren Björn Thorleifsson i det Brev af 9. Juli 1459, hvori han kvitterer Teitr for hans tidligere Trods mod Kongen, at Teitr aldrig havde sagt, at han ikke vilde holde den for sin rette Konge, som var retmæssig kommen paa Tronen i Norge (»sem hann væri rett komin til rikis i noregi«), Safn II, S. 178. Ikke desto mindre — uagtet Altinget altsaa selv dommer Teitr til at hyld Kongen — har Jón Sigurðsson i sit Skrift om Islands statsretlige Forhold S. 32 anført denne Teitr som et Bevis for, at *Islænderne i Almindelighed* ikke har følt sig bundne ved en i Norge foregaaet Hylding!

som Norges Konge¹). Og ligeledes har den bekendte islandske Biskop Arne af Skalholt i 1273 — altsaa kun faa Aar efter den gamle Overenskomsts Afslutning — da han var til Stede paa det store Rigmøde i Bergen, hvor Magnus Lagabøters ny Tronfølgelov af 1273 vedtoges, som Björn M. Ólsen har anført²), utvivlsomt været med til at vedtage denne Tronfølgelov, og det samme har utvivlsomt ogsaa de mange paa dette Rigmøde mødte islandske haandgangne Mænd gjort, thi i Indledningen til Tronfølgeloven udtales det udtrykkelig, at den er blevet vedtaget af »Jón Erkebiskop, og alle Lydbiskopper,« — deriblandt altsaa ogsaa Biskop Arne — »Lendermænd og lærde Mænd og alle haandgangne Mænd, som der var til Stede — —«.

Nu tør Arnórsson alligevel i sit sidste Skrift, om han end som sædvanligt sætter sine Ord paa Skruer, ikke helt nægte, at Islænderne allerede i 1262 og ogsaa senere kan have anerkendt den til enhver Tid i Norge gældende Tronfølgelov som gældende ogsaa for Island³). Men han tror at kunne afvæbne denne Indrømmelse med følgende Betragtning: »Hvad særlig Tronfølgeloven angaar, da afhang det af Islændernes Overenskomster med Kongemagten, i hvor høj Grad hver Konge for sig fik Krav paa Kongemagt over Island, men ikke af de norske Tronfølgelove, som Islænderne ikke havde samtykket«, og han henviser her navnlig til, hvorledes Islænderne i 1319 ligefrem nægtede at hylde Magnus Eriksen, før der var givet dem Tilsagn af Rigsraadet om bedre Overholdelse af den gamle Overenskomst⁴). Men for det første blev der, som Arnórssons egen Medforfatter af Afhandlingen i Andvari, Dr. Jón Thorkelsson, indrømmer, aldrig efter Gamli Sáttmáli af 1262 oprettet nogen ny særlig Overenskomst mellem Kongen og Islænderne⁵), men der blev kun Tale om, at Kongen ved Hyldingen paa Island ligesom ved hans Hylding i andre Dele af Riget bekræftede de det paagældende Lands Indbyggere tilsagte gamle Friheder. Og dernæst kan Arnórsson ikke vel være uvidende om, at Hylding af den valgte eller udraabte Konge ikke maa forveksles med Valget af en Konge.

---

¹) Dipl. Norv. VII, Nr. 532 og 534.

²) Björn M. Ólsen, Enn um upphaf, S. 54.

³) »Andvari«, S. 139 fg.

⁴) »Andvari«, S. 175.

⁵) Ríkiss. Isl., S. 15.

Efter at Kongen var udraabt eller valgt paa et almindeligt Rigmøde eller af Rigsraadet, skulde han nemlig efter Norges Lov hyldes rundt paa alle de forskellige Lovting i Riget¹⁾, saaledes som ogsaa Kongerne endnu længe efter Enevældens Indførelse blev hyldet særskilt ikke blot paa Island, men ogsaa paa Færøerne²⁾. Ved Hyldingen skulde Kongen love at overholde det paagældende Lands gamle Friheder, og mente Indbyggerne disse krænkede, kunde de naturligvis nægte Hylding, til de fik et tilfredsstillende Tilsagn fra Kongen. Det var det, Islænderne gjorde i 1319, men ligesom det var sidste Gang, de vovede sig til et saadant Skridt, saa faldt det dem dog ikke derved ind at bestride Kongens Arveret, tværtimod anerkendte de endog som foran paavist utvivlsomt indirekte Gyldigheden for Island af den norske Rigslov af 1302, der ændrede Tronfølgeoven af 1273³⁾. Og Beviset for, at Islænderne heller aldrig nogen Sinde tænkte paa at frakende Norges Rigsraad Retten til paa hele Norges Riges — og derunder ogsaa Islands — Vegne at vælge den rette Norgeskonge, ligger i den af Arnórsson selv uforsigtigt anførte, lige foran ordret gengivne Altingsdom af 1. Juli 1535. Thi skulde der have været et Øjeblik i Islands Historie, hvor Islænderne kunde have tænkt paa selv at udtale en Mening om, hvem der burde vælges til ret Norgeskonge, maatte det da have været paa dette Tidspunkt under Grevefejden, da alle Forhold var opløste, og da to Tronprætendenter ikke blot stredes om Magten i Danmark og Norge, men endog hver for sig sendte en Hirdstyrer op til Island og altsaa formelig indbød Islænderne til dog endelig en Gang selv at blande sig i Spørgsmaalet om Kongevalget. Men da skyder Islænderne, som vi har set, forsigtigt Afgørelsen fra sig og over til Norges Rigsraad, idet de fromt foretrækker at vente, til »den almægtige Gud« — d. v. s. Norges Rigsraad! — igen vil give dem en ret Konge til Norge.

---

¹⁾ Se den norske Landslovs og Jónsbogens Kristendomsbalks Kap. 13 om »Bondeeden«, hvor det udtrykkelig udtales, at Bøndernes Hyldingsed kun skal aflægges, for at Bønderne og Almuen skal føle sig saa meget mere forpligtede til Huldskab og undersaatlig Troskab.

²⁾ I Danmark derimod faldt den provinsvise Hylding bort ved Frederik III.s Valg 1648.

³⁾ Se foran S. 70.

RIGSLOVGIVNINGEN OG ISLANDS SÆRLIGE LOVGIVNING.

Efter at det nu er paavist, at Rigsraadet medvirkede sammen med Kongen ved Udøvelsen af den øverste Myndighed i Islands indre Styre, og at det ligeledes i Kongens Forfald styrede Island helt i Kongens Sted, bliver det Spørgsmaal endnu tilbage at besvare, om og i hvilket Omfang de af Kongen med Rigsraadet eller i Kongens Forfald af Rigsraadet paa egen Haand givne *egentlige Rigslove* ansaas for bindende ogsaa for Island, altsaa om ogsaa andre Rigslove end de, der angik Styrelsen af Riget i Kongens Forfald, Tronfølgen og Kongevalget, ansaas gældende ogsaa for Island som en Del af Norges — og senere Danmarks-Norges Rige i videre Forstand.

Dette vigtige og vanskelige Spørgsmaal besvarede Jón Sigurðsson som bekendt derhen, at han rundt og rent nægtede, at nogen norsk eller dansk Rigslov, uanset dens Indhold, kunde blive gældende eller bindende for Island uden Samtykke af Altinget eller uden i hvert Fald at være givet særligt for Island. Han støttede dette særligt paa den almindelige statsretlige Betragtning, at Island i 1262 forenedes med Norge som et frit Forbundsland og ogsaa siden stadig retligt blev ved at være et selvstændigt Land uden i nogen Henseende at udgøre nogen Del af Norges eller Danmark-Norges Rige, medens han kun mere i Forbigaaende dvæler ved Bestemmelsen i den gamle Overenskomst (Gamli Sáttmáli) om de »islandske« Love, som Kongen tilsagde Islænderne. Arnórsson derimod lægger mere selvstændig Vægt paa dette Vilkaar i den gamle Overenskomst af 1262, hvorefter Kongen skulde lade Islænderne faa »Fred og islandske Love« og ser deri et Værn imod, at norske Love skulde kunne blive Lov for Island uden Islændernes Samtykke¹⁾. Dette er utvivlsomt ogsaa i Hovedsagen rigtigt, for saa vidt angaar Opfattelsen i 1262, thi det var den Gang endnu den almindelige Regel, at en Lov ikke kunde blive gyldig i et Land uden med Indbyggernes Samtykke. Men netop derfor var dette Vilkaar i Gamli Sáttmáli i Virkeligheden saa langt fra noget enestaaende, at det tværtimod den Gang var den sædvanlige Regel ogsaa, naar et Land ved

---

¹⁾ Ríkisrettendi Islands, S. 165.

Vaabenmagt blev underkastet et andet, at det da fremdeles beholdt sin egen Lands Lov og Ret¹⁾. Og det var ogsaa af den Grund et saa meget naturligere Vilkaar ved Islands Forening med Norge, som Norge selv den Gang endnu ikke havde nogen fælles Lov og Ret, men der tværtimod gjaldt forskellig Ret i Norges forskellige Lagdommer, noget, der jo f. Eks. ogsaa gjaldt i Danmark, hvor de forskellige »Lande«, ja tildels de forskellige Købstæder havde særlig Lov og Ret, og hvor en fælles Rigslovgivning først fuldt indfortes ved Chr. V.s Danske Lov af 1683. Denne Forstaaelse af de »islandske Love« ser vi da ogsaa i Hovedsagen anerkendt af den norske Konge derved, at han forelagde begge de islandske Lovbøger, ikke blot Járnsida i 1271 men ogsaa Jonsbogen i 1281 for Altinget, selv om han ganske vist i det sidste Tilfælde forlangte og i det væsentlige fik gennemtvunget, at Altinget vedtog den af ham udarbejdede Lovbog en bloc uden Ændringer, og selv om han tilmed utvivlsomt allerede da har ment, at Tronfølgeoven af 1273, der medfulgte som et Kapitel i Jonsbogen, egentlig ikke behøvede Altingets Samtykke efter at være vedtaget som Rigslov i Norge²⁾.

Samme Forstaaelse af den nævnte Bestemmelse i den gamle Overenskomst vil Arnórsson dernæst aabenbart hævde er blevet fastholdt uforandret af Islænderne, selv efter at Island ved Jonsbogen var blevet utvetydigt anerkendt som et norsk Skatland og som en Del af Norges Rige i videre Forstand og uanset hele den følgende historiske Udvikling, hvorved Kongen og det norske Rigsraad mere og mere tog den direkte Ledelse af Islands Styre, og Island altsaa mere og mere voksede sammen med det øvrige norske Rige, thi trods dette synes han at ville hævde, at Stillingen *efter Loven* uforandret skulde være vedbleven den samme. Det mest konsekvente Standpunkt her indtager dog Arnórssons Medforfatter Jón Thorkelsson, thi efter ham er ikke blot trods seks Aarhundreders historiske Udvikling Gamli Sáttmáli af 1262 *endnu i Gyldighed*, men han hævder endog saavel i »Islands Rigsrettigheder«³⁾ som i den af ham som Altingsflertallets Ordfører i 1909 afgivne Betænkning om Udkastet til

¹⁾ Jvfr. v. A m i r a i »Pauls Grundriss« 1893, »Recht«, S. 105.

²⁾ Se herom min Afhandling »Til Islands tidligere statsretlige Stillings« i Tidsskrift for Retsvidenskab 1911, S. 28 fg.

³⁾ Ríkisr. Íslands, S. 122 Anmrkn.

Lov om Islands statsretlige Stilling til Danmark¹⁾, at ogsaa den gamle Overenskomst mellem Islænderne og Kong Olaf den hellige af 1022 endnu paa visse Punkter vedblivende er i fuld Gyldighed! Denne sidste ærværdige Overenskomst gav Islænderne bl. a. Ret til at hugge lige saa meget Tømmer, de vilde, i de norske Statsskove mod til Gengæld at gøre Værnepligt i Norge, naar Norge blev angrebet, og Dr. Thorkelsson maa vel altsaa mene, at disse Bestemmelser fra hellig Olafs Tid, som unægtelig opretholdtes i Gamli Sáttmáli, endnu er gældende, blot maaske saaledes at Danmark er traadt i Stedet for Morge! Disse Absurditeter falder dog selv Arnórsson for Brystet og i »Andvari« udtaler han derfor, at disse Bestemmelser allerede ca. 1300 var blevne »upraktiske«²⁾, ligesom han ogsaa erkender, at adskillige andre af Bestemmelserne i den næsten lige saa ærværdige gamle Overenskomst af 1262 var blevne ophævede allerede faa Aar efter ved Jonsbogens Indførelse eller blev faktisk ændrede ved den senere Retsudvikling³⁾. Saaledes bortfaldt Bestemmelserne om Holdsretten og om Arven allerede ved Jonsbogen af 1281. Ligeledes gik Bestemmelserne om Jarlen og om Landøren allerede tidligt ud af Sagaen. Og ingen Islænder — selv næppe en Gang Dr. Thorkelsson vil vel heller paastaa, at Bestemmelserne om de seks Skibe, som Kongen hvert Aar skulde sende til Island, eller om den evige Skat fra Island til Kongen i Norge, der nu snarest synes forvandlet til en evig Skat fra Danmark til Island, endnu i vore Dage skulde have Gyldighed. Men naar man saaledes med Hensyn til alle de andre Bestemmelser i Gamli Sáttmáli nødvendigt maa anerkende den senere Retsudviklings Evne til helt at ophæve dem eller dog ændre og omforme Forstaaelsen af dem, da er det klart, at det heller ikke med Hensyn til Bestemmelsen om de »islandske Love« i det lange Lob er afgørende, hvorledes den forstodes i 1262, da Forholdet mellem Island og Norge endnu ikke var nærmere udklaret, men at det her alene kommer an paa, hvorledes denne Bestemmelse i hele den følgende Tid forstodes saavel fra Kongens som fra Islændernes egen Side. Men derved maa altsaa ogsaa efter Arnórssons Opfattelse det afgørende blive, hvilken statsretlig Stilling Island indtog til

¹⁾ Altingstidenden for 1909, A., S. 771.

²⁾ Andvari, S. 132.

³⁾ Andvari, S. 132 fg.

Norge og senere Danmark ikke blot straks i Aaret 1262 efter den gamle Overenskomsts uklare Antydninger, men efter Lovbøgerne og efter hele den følgende Tids Retsudvikling. Med Hensyn hertil er Arnórssons Stilling imidlertid ganske den samme som Jón Sigurðssons, kun at han endnu skarpere vil hævde, at Island trods de følgende mange Aarhundreders historiske Udvikling hele Tiden lige til Nutiden var og er retligt et suverænt Rige, *Kongeriget Island*¹⁾. Og ud fra denne Opfattelse er det naturligvis en Selvfølge, at de for et helt andet Kongerige, Norge eller Danmark, givne Rigslove under ingen Omstændigheder kunde blive gyldige for det selvstændige Kongerige Island uden direkte Samtykke af dettes egen Lovgivningsmagt, altsaa af Altinget.

Det vil dog ses, at hvor Arnórsson nærmere skal udforme denne frejdige Lære ved i det enkelte at paavise, hvorledes de gamle Islændere virkelig ned igennem Tiderne stillede sig overfor den norske og danske Rigslovgivning, maa han selv helt igennem indrømme, at Islænderne slet ikke eller kun i ringe Grad stillede sig som man efter hans og Jón Sigurðssons Lære skulde formode. I »Islands Rigsrettigheder«, hvor han skal skildre Altingets Lovgivningsmagt ned gennem Tiderne, maa han saaledes selv erkende, at dels Altingets »frie Samtykke« overfor de af Kongen givne Lovbud allerede før Enevældens Indførelse oftest var bleven en blot Form, og at dels Islænderne ogsaa allerede længe før den Tid ansaa mange endog rent norske og danske Lovbud for gældende paa Island, hvilket sidste aabenbart straks maa vække Tvivl om Holdbarheden af hans Lære. Han anfører saaledes her først, at mange norske Forordninger findes optagne af Afskrifterne i Islands Lovbog uden at det vides, om de nogen Sinde har været blot bestemte til at gælde for Island, og at der dog i vidt Omfang har været dømt efter disse Retterbøder, uden at man har undersøgt, om de virkelig har været vedtagne af Altinget eller ej²⁾. Han nævner her selv og dvæler særlig ved de store Grund- og Mødrevælle-Retssager, hvori en utvivlsomt norsk Lov, ja en hel Række af norske Forordninger allerede ved Slutningen af det 15de og Begyndelsen af det 16de Aarhundrede blev anset gældende for Island³⁾. Videre udtaler han, at efter Ind-

¹⁾ Se særlig Fortalen til Ríkisrettindi Íslands.

²⁾ Ríkisr. Isl., S. 170.

³⁾ L. c., S. 170.

førelsen af Reformationen »synes det lidt efter lidt som Kongens Bud og Forordninger *alene har været læste op (publicerede) paa Altinget*, i det mindste nogle af dem, men dette synes ogsaa i hvert Fald at have været krævet, idet man siden stadig har spurgt, om dette eller hint Lovbud har været forkyndt paa Island, og naar man ikke har fundet at kunne antage dette, har det været Regel at nægte deres Gyldighed«. Dernæst indrømmer han, at i Enevældens Tid har næppe noget Lovbud været underlagt Altingets Afstemning. Han slutter derfor, at »Resultatet er det, at Kongen først længe (i det mindste til 1662) ikke har kunnet give Love paa egen Haand, men Altinget har maattet give Samtykke til Lovene, men siden efter bliver det Regel, at Love givne af Kongen forkyndes paa Altinget, og dette synes at have været anset for nødvendigt af de bedste af Landets Jurister«. »En anden Sag er det«, fortsætter han, »at der ofte kan være opstaaet Tvivl om, hvor vidt et Lovbud har været forkyndt her i Landet eller ej. Og baade var det saadan, at mange Dommere selvfølgelig har været ukyndige og er blevne forvirrede med Hensyn til, hvilke Love der gjaldt her i Landet, og særlig var det saaledes, at man i stort Omfang kom ind paa at anvende danske Lovbud her, særlig efter at Islænderne var begyndte at studere Retskundskab ved Universitetet i København, uden at man brød sig stort om, hvad der var gældende Lov paa Island«¹⁾ Efter at have nævnt Eksempel paa denne Overførelse af dansk Ret fortsætter han: »Omkring 1700 er der kommen den største Forvirring paa dette Omraade, og de bedste Jurister klagede derover, og dette tiltog endnu mere i det 18de Aarhundrede, da man begyndte at anvende Norske Lov, og Lovmand Svein Sölvason, en af de lærdeste Jurister paa sin Tid, giver i sine Skrifter Bevis paa, hvorledes man blandede islandske, norske og danske Love sammen næsten efter Forgodbefindende«. Alligevel konkluderer han paa denne efter Præmisserne i Grunden noget overraskende Maade: »Det er dog ingen Tvivl underkastet, at norsk og dansk Lovgivning blev *efter Loven* ikke gældende paa Island, førend et særligt Lovbud i den Retning var givet. Helt frem til Enevælden 1662 er dette saa klart og almindelig antaget, at det ikke synes nødvendigt at anføre særlige Beviser derfor«²⁾. Og efter saaledes

¹⁾ L. c., S. 171 fg.

²⁾ L. c., S. 172.

uden Beviser at være naaet til det ønskede Resultat, slutter han naturligvis lidt længere hen derfra videre, at folgelig hverken Kongeloven eller Grundloven eller Tronfølge-loven af 31. Juli 1853 paa lovformelig Maade er blevne gældende for Island¹⁾. Derimod undlader han klogelig at nævne Loven af 2. Januar 1871 om Islands forfatningsmæssige Stilling i Riget, *eftersom denne Lov er tinglæst paa Island og derfor overensstemmende med hans egen Udvikling under alle Omstændigheder er blevet bindende Lov for Island.*

Det falder i Øjnene, naar man opmærksomt gennemlæser denne lærerige Fremstilling, for det første, hvorledes Forfatteren helt igennem fortier, at Rigsraadet har ovet nogen Medvirkning ved den islandske Lovgivning, eller i hvert Fald endnu i 1908 ikke synes at kende det mindste dertil, skøndt der dog deri ligger den bedste Forklaring af, at særlige islandske og norske og senere ogsaa danske Love kunde blive blandede sammen, fordi de nemlig alle gaves af samme øverste Lovgivningsmagt, Kongen og Rigsraadet og fordi Kongen og Rigsraadet tillige var Islands øverste Domstol. Men dernæst vil det ses, hvorledes det lykkes Arnórsson i de faa Linier at gøre sig skyldig i den aabenbare Selvmodsigelse, at han først indrømmer, at adskillige Lovbud *allerede for Enevælden (1662)* blev blot *forkyndte* paa Altinget, uden at altsaa Altingets Samtykke udkrævedes, men faa Linier efter dog vil hævde som Resultatet af sin egen Udvikling, at Kongen *i det mindste lige til 1662* ikke har kunnet give Love *uden* Altingets Samtykke! Ligeledes vækker det Mistanke, naar han først hævder, at Landets bedste Jurister i Enevældens Tid synes at have anset det for nødvendigt for et Lovbuds Gyldighed paa Island, at det i det mindste har været forkyndt dér, men dog faa Linier efter selv maa anføre, at en af sin Tids allerlærdeste islandske Jurister saa lidt kan have anset dette for nødvendigt, at han endog i sine Skrifter paastaas at have blandet islandske, norske og danske Love sammen næsten efter Forgodtbefindende. Og denne sidste lærde islandske Jurist Lovmand Svein Sölvason var ikke, som Jón Sigurðsson har villet gøre ham til, en ringe eller ukyndig eller forvirret Mand³⁾; hans Samtidige, den lærde Islænder Prof.

¹⁾ L. c., S. 173.

²⁾ Jón Sigurðsson, L. c., S. 34 Noten, hvori han udtaler, at »Svein Sölvason kan ikke regnes for Autoritet, da han saa at sige aner-kender alle danske og norske Love for gældende i Island«.

juris Erichsen kalder ham en »tilforladelig Vejviser« og »en Mand ligesaa bekendt for Indsigt og Lærdom som for en langvarig Erfarenhed og Øvelse i Retten«¹⁾. Men dernæst synes det ogsaa lovlig dristigt, naar Arnórsson samtidigt med, at han selv maa indrømme, at norske og danske Lovbud i stort Omfang er blevne betragtede som gældende for Island, uanset, at de ikke har været vedtagne eller forkyndte der, dog vil hævde det som noget, der end ikke kan være Tvivl underkastet, at ingen norsk eller dansk Lovgivning *efter Loven* har kunnet gælde paa Island uden at et særligt islandsk Lovbud i den Retning har været givet, ja endog vil udgive dette for noget, der »er saa klart og almindelig anerkendt, at det ikke synes at tiltrænge særlige Beviser«, — uagtet han ved, at det er selve den islandske Hovedpaastand i Spørgsmaalet om Islands statsretlige Stilling til Danmark, han paa denne unægtelig saare bekvemme Maade fritager sig selv for at føre mindste Bevis for! Men i høj Grad betegnende er endnu to Ting. Nemlig dels, at han dog her trods alt udtrykker sig saa forsigtigt eller skruet, at han, for at norsk eller dansk Lovgivning *efter Loven* skulde være gældende paa Island, kun tør kræve, at et særligt Lovbud i den Retning skal være givet, medens han ikke her, selv hvad Tiden før Enevælden angaar, tør kræve, hvad man dog maatte vente efter hans Lære, at Lovbudet skulde være frit *samtykket* af Altinget. Og dernæst maa han dog selv efter, at han har udtalt den sidste saa forsigtigt formede Sætning, straks i en Note tilføje følgende yderligere Berigtigelse: »Selvfølgelig dog med den Undtagelse, at *Folk domte ofte uden Hjemmel efter udenlandske Love, som aldrig havde været lovtagne i Landet*, saaledes som det tidligere er fremstillet!

Man vil herefter sikkert ikke kunne nægte, at den islandske Praksis, saaledes som Arnórsson selv maa tilstaa, at den i Virkeligheden var, kun saare lidet stemmede med hans Lære, om hvordan det egentlig »efter Loven« *skulde have været*. Og dette maa paa Forhaand vække en meget stærk Mistanke om, at hele den Lære, Arnórsson opstiller om, hvorledes de gamle Islændere egentlig »efter Loven« burde have set paa Forholdet mellem Rigslovgivningen og den særlige islandske Lovgivning, hviler paa uholdbar Grund og at det er dér, at Hovedfejlen ligger. Og

---

¹⁾ Se Jón Erichsens Indledning til Arnesens »Islandske Rettergang«.

dette er naturligvis ogsaa Sagen. Allerede af det i det foregaaende Afsnit fremstillede fremgaar det med Klarhed, at den først af Jón Sigurðsson opstillede Lære, at Islænderne aldrig skulde have anset noget Lovbud for gældende for Island, medmindre det var særligt og direkte vedtaget af Altinget eller paa Island, er fuldstændig uhistorisk. Og denne Lære bygger jo igen paa den ligeledes først af Jón Sigurðsson opstillede og ligesaa uhistoriske Lære om, at Island under hele Foreningen med Norge og Danmark var »efter Loven« et selvstændigt, uafhængigt Land eller Rige, sidestillet Norge og Danmark, men aldrig udgjorde nogen Del af Norges eller Danmarks Rige. Men naar saaledes baade Jón Sigurðsson og hans Lærling Einar Arnórsson drager deres Slutninger ud fra ganske urigtige, d. v. s. uhistoriske Udgangspunkter, er det naturligvis intet Under, at deres Resultater med Hensyn til den særlige islandske Lovgivnings Stilling til Rigslovgivningen maa komme i den mest skærende Strid med den Retsudvikling, som de selv maa tilstaa faktisk foregik paa Island, og at deres Indlæg her derfor i Stedet for at skabe Klarhed kun har tjent til end mere at forøge Forvirringen paa dette Omraade.

At nemlig Island under dets Forening med Norge og senere Danmark ikke udgjorde en selvstændig Stat eller, som Arnórsson har villet hævde det, et suverænt Kongerige Island i blot Personunion med og ganske sidestillet Norge og Danmark, men var et under Norges og senere Danmarks-Norges Rige hørende Land, det behøver efter hele den foregaaende Fremstilling i og for sig intet Bevis. Saa længe man fra islandsk Side ved *gennemført Fortielse* af alle de her fremdragne Oplysninger kunde kaste et tæt Slør over Rigsraadets virkelige Stilling til Island, kunde man vel som Jón Sigurðsson med nogen Udsigt til Held, fremstille det som om Island alene havde med Kongen, men ikke med Riget Norge og Danmark-Norge at gøre. Men efter at det sande Forhold her nu er dokumenteret, at Norges og senere Danmarks Rigsraad helt igennem styrede Island sammen med Kongen og i Kongens Forfald paa egen Haand, vil dette ikke længere kunne lade sig gøre — end ikke ved den mest haardnakkede Benægtelsesprocedure. Og endnu mindre vil det kunne ske, efter at jeg allerede tidligere har oplyst — ligesom det ogsaa her i det foregaaende er blevet antydnet og i det følgende mere indgaaende skal blive paavist — hvorledes de gamle Islændere yderligere direkte har anerkendt det norske Rigsraad som Myn-

dighed ogsaa for Island derved, at Islands bedste Mænd — deriblandt endog en islandsk Patriot som Biskop Jón Arason — Tid efter anden selv har haft Sæde som andre edsvorne Medlemmer i Rigets Raad. *Thi alt dette er fuldkommen uforklarligt undtagen ud fra den Opfattelse, at saavel Islands Regering som de gamle Islændere selv betragtede og anerkendte Island som en Del af Norges, senere Danmarks-Norges Rige, om end som et Skatland med særlige Landsrettigheder, deriblandt navnlig en egen indre islandsk Lovgivning. Men det er tilmed ogsaa saa langt fra, at noget skulde tale imod Rigtigheden af denne Opfattelse, at tværtimod alle andre historiske Kendsgerninger stemmer med og yderligere bestyrker denne. Og skønt det egentlig burde være overflødigt, da Kendsgerningerne her er saa talende, at ingen, der virkelig kender dem, i en videnskabelig Fremstilling i god Tro vil kunne fastholde Paastanden om Islands »Rigsrettigheder« og Personalunion med Norge og Danmark lige fra 1262 til 1662, skal jeg dog endnu engang, da Arnórsson endnu i sin sidste Afhandling, omend i noget forsigtigere Form, har forsøgt at hævde slet og Dr. Jón Thorkelssons Standpunkt fra »Islands Rigsrettigheder«, fremlægge det hele Bevismateriale af Udtalelser om Islands tidligere statsretlige Stilling til Enevældens Indførelse.*

Jeg skal her ikke dvæle ved, hvorledes Islands Stilling til Norge statsretligt maatte siges at være straks efter Afslutningen af den gamle Underkastelsesoverenskomst af 1262, da denne foreløbige Overenskomsts Udtalelser er saa korte og ubestemte, at der i dens Ord med god Villie kan lægges de mest forskellige Opfattelser, som man kan strides om til Dommedag. Men i hvert Fald allerede ved Indførelsen af Lovbøgerne, der først mere i det enkelte — og dog endda kun i løse Træk — fæstnede Islands Stilling, foreligger der Lovudtalelser, der tydeligt fastslaaer Islands Stilling som en Del af Norges Rige, omend som særskilt Skatland. I Islands første Lovbog, Járnsíða, der vedtoges paa Altinget 1271—73, henføres Island saaledes endog ligefrem under Norge¹⁾. Og i Jonsbogen, vedtaget paa Altinget af Islænderne 1281, hedder det i Kristendomsbalkens Kap. 4 ordret overensstemmende med den norske Tronfølgelov af 1273: I

---

¹⁾ Jvfr. Járnsíðas Kristendomsbalk, Kap. IV: »Den skal være Konge i Norge o. s. v.«

Faderens, Sonnens og den Hellige Aands Navn: Ligesom der kun er én Gud i den hellige Treenighed, saaledes skal ogsaa kun én, hans Tjener, være Konge *over alt Norges Konges Vælde, saavel indenlands som over Skatlandene*¹⁾. Men da »Norges Konges Vælde« betyder ganske det samme som »Norgesvælde« eller Norges Rige — i Kristendomsbalkens Indledning tales der derfor ogsaa kort om »Noregsveldi« eller Norge alene —, er det klart, at Island her i selve den islandske Lovbog regnes med ind under Norges Rige som en Del af Riget, nemlig, da det jo ikke kan henregnes under Indlandet, som et norsk Skatland eller Biland. Paa lignende Maade tales der i de andre Kapitler af den samme Lovbogs Kristendomsbalk, hvor de forskellige Edsformularer for Jarler, Lovmænd og Bønder anføres, kun om »Norges Konge«, ikke om nogen Islands Konge og om Lydighed mod *Hellig Kong Olafs Love*²⁾, saaledes at visse norske Love — thi ved »St. Olafs Love« tænkes paa de gældende gamle norske Love, ligesom i Danmark »Haralds Love« eller senere »Kong Valdemars Love« betød Indbegrebet af de gældende danske Love³⁾ — allerede synes at skulle gælde ogsaa for Island⁴⁾.

Det er disse Jonsbogens ikke bortfortolkelige Udtalelser, der, da de i sin Tid blev anførte af Prof. J. E. Larsen⁵⁾ gav Anledning til, at Jón Sigurðsson forsøgte at hævde, at hele dette Afsnit af Kristendomsbalken om Kongearven med de efterfølgende Edsformularer, hvori disse Udtalelser findes — den saakaldte Konungserfðir — skulde være et senere *uægte* Indskud i Lovbogen, som aldrig var vedtaget af Islænderne og derfor uden nogen som helst Gyldighed⁶⁾. Naar han derfor an-

¹⁾ Norges Gl. Love IV, S. 197.

²⁾ Kristendomsbalkens Kapitler 8—12 (8—13).

³⁾ Jvfr. Jørgensen, Dansk Retshistorie, S. 51.

⁴⁾ Naar Jon Thorkelsson i Ríkiss. Isl., S. 113, har forsøgt at paastaa, at der i Jonsbogen ved »Hellig Kong Olafs Love« skal tænkes paa Olaf den Helliges Overenskomst med Islænderne af 1022, saa behøver der blot at henvises til, at Edsformularerne i Jonsbogen er tagne lige ud af den norske Landslovs Kristendomsbalk, og at Normændene i deres Landslov ved Hellig Kong Olafs Love naturligvis ikke tænkte paa Overenskomsten med Islænderne, men simpelthen paa de gamle norske Love, jvfr. ogsaa Maurer, Udsigt over de nordgermaniske Retskilders Historie, Chra. 1878, S. 82 og foregaaende Note om Forstaaelsen af »Haralds« og »Kong Valdemars« Love i Danmark.

⁵⁾ J. E. Larsen, L. c., S. 16.

⁶⁾ Jón Sigurðsson, L. c., S. 17.

førte, at disse Kapitler er skrevne lige ud af den norske Landslov, er dette vel fuldstændigt rigtigt, men det samme gælder mere eller mindre om det meste af de øvrige Kapitler af Jonsbogen og er derfor uden nogen som helst Betydning, og ligesaa intet-sigende er, som særlig af Jonsbogens sagkyndige Ud giver i Nu-tiden Ólafur Halldórsson paavist, det øvrige af ham for hans Paastand anførte¹⁾. Men Jón Sigurðsson maatte ogsaa selv et andet Sted i samme Skrift vedgaa, at Islænderne i hvert Fald længe før Enevældens Indførelse havde, som han udtrykker sig, »vænt sig til at anse Jonsbogens »Konungserfðir« (Konge-arven) for *gældende Lov*»²⁾. Men ved denne Tilstaaelse kom han aabenbart i klar Strid med sit Hoveddogme om, at Islænderne aldrig skulde have anerkendt andre Lovbud for gældende Lov end dem, de selv havde vedtaget paa Altinget. Og naar han indrømmede, at Islænderne i alt Fald senere »uvist naar« har betragtet den for Norge og dets Skatlande givne norske Tron-følgelov *som uden videre gældende ogsaa for Island*, uagtet den ikke var vedtaget der, saa indrømmede han derved selv, hvor nødtigt han end vilde, at Islænderne altsaa selv betragtede deres Land som *et norsk Skatland, der som saadant var Rigets øverste Love om Rigsstyret uden videre underkastet!*

Der er imidlertid, uagtet Jón Sigurdssons Lære paa dette Punkt i den nyeste Tid er blevet opretholdt og forsvaret af Arnórsson og hans Medforfatter Jón Thorkelsson, ikke mindste Tvivl om, at Islænderne fra den tidligste Tid og vistnok straks har betragtet de af Jón Sigurðsson som formentlig uægte stemplede Kapitler af Jonsbogen som gældende Lov for Island, uanset, om de maatte være vedtagne af Islænderne i 1281 sammen med den øvrige Lovbog som Kapitler i denne eller de blot blev forkyndte til Efterretning paa Altinget i 1281 og straks efter indførte i Lovbogen³⁾. Thi at Islænderne allerede i 1302 ansaa et af de formentlig uægte Kapitler, nemlig den saakaldte »Bonde-Ed«, for gældende Lov og som staaende i deres Lovbog, har nylig Björn Magnússon Olsen paavist⁴⁾. I det saa-

¹⁾ Ólafur Halldórsson, Jónsbók, Kbhvn. 1904, Fortalen S.III—IV.

²⁾ Jón Sigurðsson, L. c., S. 50 fg.

³⁾ Se om den sidste Mulighed min Afhandling »Til Islands tidligere stats-retlige Stilling« i Tidsskr. f. Retsv. for 1911, S. 31 fg.

⁴⁾ Björn M. Ólsen, Um upphaf konungsvalds á Íslandi, S. 59, Note 2.

kaldte Nævndermandssamtykke af 1302 lover nemlig de islandske til Altinget udnævnte Bønder at ville tilsværge Kongen Land og Undersaatter »efter den Edsformular, der staar i vor Bog«, og ved denne Edsformular kan ikke være sigtet til andet end »Bondeeden« i Jonsbogen¹⁾. Ligeledes har jeg tidligere paavist, hvorledes de islandske Doms mænd i Spjaldhagedommen af 1495 paaberaaber sig et andet af de formentlig uægte Kapitler af Jonsbogen, nemlig Kapitlet om »Kongens Lofte«²⁾, samt hvorledes Jón Sigurðsson selv i sit oftanførte Skrift kommer til at nævne, at Islænderne paa Altinget i 1662, lige for Enevoldsarveregeringsaktens Vedtagelse, endog direkte paaberaaber sig, at »den kongelige Arveorden« — altsaa selve »Kongearven« — »i vor Lovbog viser os, hvem der skal være Norges Konge efter hver Konges Afgang«³⁾. Hertil skal jeg yderligere føje endnu et Par Beviser for det samme. I det saakaldte Hyldingsbrev til Erik af Pommeren af 1431, som Jón Sigurðsson i sit ofte anførte Skrift selv citerer et Stykke af⁴⁾, lover Islænderne at ville holde *Sanct Olafs* og hans rette Efterkommeres Love ganske i Overensstemmelse med Bondeeden i Jonsbogen⁵⁾. Fremdeles kommer selve Dr. Jón Thorkelsson for Skade til i »Islands Rigsrettigheder« at nævne, at Lovmand Arne Oddsson 1631 aflagde en Ed som Lovmand om at »sige den Lov, som *Hellig Kong Olaf* har sat og andre hans rette Efterkommere har samtykket med dem, der bor i Landet«⁶⁾, — en Ed, der naturligvis, men hvad Thorkelsson rigtignok glemmer at oplyse, viser sig at være ganske identisk med Lovmandseden i Jonsbogens Kristendomsbalks Kap. 11, atter et af Jón Sigurðssons formentlig uægte Kapitler! Og denne Lovmandsed er ikke blot blevet aflagt i det syttende Aarhundrede; thi i en af Jón Sigurðsson selv offentliggjort Samling af gamle Breve har vi Bevis for, at Lovmandseden »efter den Edsformular,

¹⁾ Hvad Arnórsson i Andvari, S. 161, vil anføre for, at denne »Bondeed« ikke før 1302 skulde have staaet i Jonsbogen, uagtet de islandske Bønder i »Nævndermandssamtykket« udtrykkeligt udtaler, at den Edsformular »staar« i deres Lovbog, finder jeg ikke en Gang værd at anføre; Prof. Björn M. Ólsen betegner det i »Skirnir« for 1910 med Rette som »rent Haarkløveri«.

²⁾ Se Mit Skrift om Islands statsretlige Stilling, S. 172.

³⁾ Jón Sigurðsson, L. c., S. 53.

⁴⁾ L. c., S. 31.

⁵⁾ Safn til sögu Íslands II, S. 175.

⁶⁾ Ríkisr. Ísl., S. 113.

som *Lovbogen udviser*», aflagdes allerede i det 16de Aarhundrede¹⁾, ja endog i Slutningen af det femtende²⁾. Men endelig skal jeg henvise til, at i den første trykte Udgave af Jonsbogen, Udgaven fra Holar paa Island af 1578 ved Lovmand Jón Jónsson, findes — naturligvis —, *alle* de formentlig uægte Kapitler af Jonsbogen optagne i Lovbogen paa deres rette Plads, saaledes at altsaa Udgiveren, Datidens ivrigste Forkæmper for de gamle islandske Love mod de indførte fremmede, og Islænderne paa hans Tid aabenbart ikke har nærret nogen Tvivl om disse Lovbestemmelers Gyldighed. Men forøvrigt har allerede flere af de ældste og bedste Haandskrifter af Jonsbogen disse Kapitler paa deres sædvanlige Plads, — selv om de ganske vist mangler i mange andre — hvorfor Jonsbogens nyeste kritiske Udgiver, Ólafur Halldórsson, heller ikke nærer Tvivl om deres Ægthed³⁾, ligesom det heller ikke nogen Sinde er faldet Maurer ind at betvivle deres Ægthed, ja, han finder i sin »nordgermanske Rettkilder«, ikke engang Jón Sigurdssons Paastand værdig Omtale⁴⁾.

Jón Sigurdssons og hans Skoles Forsøg paa at erklære de anførte Kapitler af Jonsbogen — og de tilsvarende af Járnsíða — for uægte, er saaledes ganske haabløst. Men dermed er det altsaa afgjort, at Islænderne allerede paa Lovbøgernes Tid og endnu mere derefter, altsaa allerede i Slutningen af det trettende Aarhundrede, har anset og anerkendt Island for en *Del af Norges Rige*. Men Jón Sigurdssons og hans Skoles Forsøg paa at komme udenom denne Kendsgerning ved fuldkomment uden Grund at bestride Ægtheden af de generede Steder i begge Islands gamle Lovbøger er ogsaa af den Grund saa meget mere haabløst, som ogsaa alle andre os bevarede Udtalelser saavel fra Kongemagtens som fra Islændernes egen Side om Islands Stilling til Norge og senere til Danmark i Tiden fra Islands Forening med Norge og til Enevældens Indførelse kun er ganske i Overensstemmelse med Lovbøgerne.

1) »Með þeim eiðstaf, sem laugbok vottar« Safn. til sögu Íslands II, S. 118.

2) Safn II, S. 184.

3) Ólafur Halldórsson, Jónsbók, Fortalen, S. III—IV.

4) Maurers Omtale af Jonsbogen i »Nordgermaniske Retskilder« findes S. 96. Heller ikke Prof. Finnur Jónsson, i sin Omtale af Jonsbogen i sin »Den oldnorske og oldislandske Litteraturs Historie II, 2den Del 1901, S. 917 fg., nævner noget om, at nogen Del af Kristendomsbalken skulde være uægte.

Hvad først den norske og danske Kongemagt angaar, da fremgaar den norske Konges Syn paa Island allerede tilstrækkeligt af en Udtalelse kun en halv Snes Aar efter den gamle Overenskomst af 1262. I Magnus Lagaboters Hirdskraa af ca. 1274, Kap. 15, der taler om de Jarler, Kongen kan sætte over sine *Skatlande*, nævnes nemlig først Orknoerne og saa *Island*, og da det bestemmes, at Udnævnelsen af en islandsk Jarl skal ske med Raad af Kongens bedste norske Mænd, betragtes her Island aabenbart allerede som et Land under Norge. Og kun et halvt Hundred Aar efter den gamle Overenskomst i Retterboden af 29. Maj 1306 om Forbud mod Udlændinges Handel paa det nordlige Norge og Skatlandene tales der om »Island eller andre Skatlande«, og denne Forordning er samtykket af Kongens norske Raad, altsaa som et norsk Rigsanliggende¹⁾. Paa samme Maade henregnes Island ogsaa af de dansk-norske Konger bestandigt under de *norske* Skatlande, jfr. som Eksempel Erik af Pommerns Brev af 7. Maj 1425: »Helgeland, Finmarken, Island og andre vore Skatlande²⁾», Kristoffer af Bayerns Skrivelse til Sysselmændene i Norge m. m. af 24. August 1443: »in Ijslande und andern schatlanden³⁾», Kristiern I.s Skrivelse til Indbyggerne i Holland m. m. af 29. Novbr. 1454: »utgenommen unsre schatlande Iisland, Hjeltland, Ferceoe in *unsre riki Norweghen*⁴⁾ og Kristiern II.s Mødrevall-Retterboder af 1507, hvor der i den første tales om: »alt Norges Rige, ligevel udi Island, Færøer og Hetland som her i Norge⁵⁾ og i den anden om »hele Norges Rige og de Lande, som *under Norges Krone ligge*, saavel Island, Hetland og Færøerne som andet Steds her i Norge⁶⁾. Endvidere stemmer det hermed ganske, at Island i Kongebreve mangfoldige Gange betegnes som »Vort og *Norges Krones Land* Island«, og dette ogsaa af de dansk-norske Konger selv efter Norges Underkastelse under Danmark i 1537⁷⁾, samt at Island ingen Sinde af Kongen betegnes som Stat eller Rige (»ríki«) saaledes som Norge og Danmark, men kun som »Land« ligesom de enkelte

¹⁾ Norges gl. Love III, Nr. 53.

²⁾ Dipl. Isl., Nr. 380.

³⁾ Dipl. Norv. V, S. 520.

⁴⁾ Dipl. Norv. V, S. 570.

⁵⁾ Magnus Ketilsson, L. c. II, S. 94 fg.

⁶⁾ L. c. II, S. 138 fg.

⁷⁾ Jvfr. f. Eks. Magnus Ketilsson, L. c. III, S. 4: »Vort og Norges Krones Land og Forlening Island« (i Lensbrevet til Henrik Bjelke af 1648).

Lande indenfor Riget, og at Island lige saa lidt som de andre Skatlande nævnes i Kongens Titel. Og at det norske Rigsraad, naar det styrede Island i Kongens Sted, udtrykte sig paa ganske samme Maade, har vi foran set, jfr. f. Eks. Brevet til Island om Thorleif Bjørnssons Udnævnelse til Hirdstyrer paa Island af 25. August 1481, hvor Udnævnelsen sker »paa Norges Krones Vegne« og Rigsraadet »paa Rigets Vegne« paabyder Islænderne Lydighed mod den ny Hirdstyrer¹⁾ samt Rigsraadets Brev af 29. September 1533, hvori det stadfæster et islandsk Altings-samtykke »paa Norges Krones Vegne« og taler om »Norges Riges, besynderlig Islands Gavn«²⁾. Men allerede dette er jo egentlig tilstrækkeligt afgørende, thi den Stilling, der uden Protest fra Indbyggernes Side tillægges et *Land* af dets Hersker, er dets rette statsretlige Stilling.

Men at heller ikke de gamle Islændere selv nogen Sinde var i Tvivl om deres Lands Stilling som et norsk Skatland og Del af Norges Rige i videre Forstand og aldrig betragtede det som en Stat eller Rige sideordnet Norge og Danmark, fremgaar af mangfoldige Kendsgerninger. Det er saaledes allerede betegnende, at Islænderne selv altid kun kaldte Island »Landet«, men aldrig betegnede det som Stat eller Rige (»ríki«), thi de Eksempler, Arnórsson mener i Biskop Arnes Saga at have fundet paa, at »Islændere har betegnet Island som »Stat« (ríki), er med Rette straks blevne afviste med skarp Protest fra kyndig islandsk Side³⁾. Men selv om man ikke vil betragte allerede dette som

1) Se foran S. 64 fg.

2) Foran S. 66.

3) De formentlige Beviser, Arnórsson i Andvari, S. 80 fg., mener at have fundet paa, at Islænderne selv har betegnet Island som »Stat« (»ríki«), er tre Citater af Biskop Arnes Saga fra Aarene omkring 1276 og 77. De to første af Stederne, hvor der tales om »stjórn ríkisins« eller »ríkisstjórn á Íslandi« er paa Forhaand uden Betydning, thi »ríkisstjórn« betyder her utvivlsomt ikke andet end »Regeringsstyre«. Det tredje Sted er et Brudstykke af et fortroligt Brev fra Thorvard Thorarinsson, en af Kongens øverste Befalingsmænd paa Island, til Kong Magnus. I dette Brev fra Aåret 1277 siger Thorvard, efter at have talt om Biskop Arnes overvejende Indflydelse paa Island: »Herre, med Forlov at tale tror jeg, at det for de fleste vil blive ikke let at »stjórna ríkinu« uden for dem, som han (»Biskop Arne«) giver sin Velsignelse, hvorved han jo aabenbart vil udtrykke, at det ikke vil være let at fore Regeringen paa Island uden Biskoppens Støtte. I Overensstemmelse hermed og med Ordet »ríkisstjórn«, maa »stjórna ríkinu« derfor naturlig læses som »føre Regeringen«. Det er imidlertid disse Ord, Arnórsson vil læse som »styre Staten«, og han vil altsaa deri lægge, at Kongens tro

tilstrækkeligt bevisende, fordi Islænderne ogsaa i Fristatstiden kun kaldte Island »Landet«, men aldrig »riki« eller Stat¹⁾, saa er det i hvert Fald fuldstændigt afgørende, at Islænderne selv mangfoldige Gange betegner deres Land som *Skatland* eller *Biland*, som ogsaa Jón Sigurðsson selv oversætter det²⁾, eller som *Land under Norges Krone*. Thi begge disse sidste Betegnelser er fuldstændigt uforenelige med, at Island skulde være betragtet som et Norge sidestillet Land, eftersom det er vist, at Norge omvendt aldrig betegnes som Skatland, endsige som Land under Islands Krone.

Som Eksempler paa det anførte — bortset altsaa fra de af Islænderne selv vedtagne Lovbøger *Járnsíða* og *Jonsbogens*

Mand Thorvard ved denne Vending skulde have villet betone over for Kongen, at Island var en selvstændig Stat! Heldigvis blev denne efter hele Sammenhængen meningsløse Oversættelse omgaaende mødt med skarp Protest fra islandsk Side, saaledes fra Prof. Finnur Jónsson i *Lögretta* for 17. Septbr. 1910, og fra Prof. Björn M. Ólsen i *«Skirnir»* for 1910. Naar Arnórsson i sit Svar til Prof. Finnur Jónsson i *«Lögretta»* for 28. Septbr. 1910 dristede sig til at frakende den udmærkede Kender af Islands gamle Literatur tilstrækkelig Kendskab til gammel islandsk Sprog til at kunne domme i dette Spørgsmaal og hævdede, at enhver »nogenlunde forstandig Islænder« ikke vilde være i Tvivl om, at det paagældende Sted i Biskop Arnes Saga kun kunde oversættes som af Arnórsson forsøgt, da er jeg saa heldig med sort paa hvidt at kunne modbevise denne sidste dristige Paastand. Thi i Jón Arnesens »Historisk Indledning til den islandske Rettergang«, der udkom 1762, anfører den kyndige islandske Sysselmand, hvis Værk yderligere er gennemset af den lærde Islænder, Prof. juris Erichsen, S. 424, det paagældende Sted af Biskop Arnes Saga paa Islandsk og oversætter det derefter saaledes: »Herre, med Tilladelse at tale spaar jeg, at det for de Fleste vil blive vanskeligt at føre Regeringen uden for dem, som Biskop Arne indvier dertil efter sin egen Vilje«. Da saaledes Prof. Finnur Jónssons Oversættelse ganske stemmer med en af en kyndig og upartisk Islænder for 150 Aar siden given Oversættelse, vil sikkert ingen være i Tvivl om, hvem man i dette Tilfælde skal følge, den højt ansete Professor i nordisk Filologi eller Arnórsson, for hvem det gælder om at finde blot et eneste Sted, hvor »riki« med Henblik paa Island kan tydes som »Stat«, og hvis Evne og Vilje til Upartiskhed i det foregaaende tilstrækkelig vil være belyst.

¹⁾ Se Min »Islands statsretlige Stilling« 1909, S. 20 fg. Til min Udvikling her har nu ogsaa Alexander Bugge, Norges Historie 1910, S. 169, sluttet sig, jvfr. ogsaa Bogi Th. Melsted, *Islandinga Saga*, Annað bindi, Formáli, S. IV.

²⁾ Sigurðsson anf. Skrift S. 18.

Kristendomsbalk — kan nævnes, at allerede i »Færingasaga«, der findes som indskudte Kapitler i Flatøbogen og følgelig senest er fra 1394, men for største Parten utvivlsomt fra en langt ældre Tid, nævnes Island sammen med Orknøerne, Hjeltland, Færøerne og Grønland som de Lande, »der nu ligger under Norge«¹⁾ — en Opfattelse, der altsaa ganske stemmer med de norske Kongers. Fremdeles kan nævnes, at den foran anførte Retterbod af 1306, hvori Island betegnes som Skatland, er samtykket ogsaa af Islands mest ansete Lovkyndige paa den Tid, den velkendte Lovmand Haukr Erlendsson²⁾. I Spjaldhagedommen af 1495, der er affattet af den islandske Lovmand Finnboge Jónsson, henføres Island utvetydigt under Norges Skatlande, skønt denne Lovmand, som det senere skal omtales, var Datidens ihærdigste Forsvarer for den islandske Lovgivnings Selvstændighed³⁾. I den bekendte Leidarholmsskraa af 1513 kalder de islandske Sysselmænd og Lovrettemænd Island Kongens »fattige styreløse Skatland«⁴⁾. I Islændernes Brev til Kong Kristiern II. af 1520 udtaler de bedste Mænd paa Island, der har skrevet dette Brev, »det arme Folk, som bor paa Eders Skatland Island«⁵⁾. I Bessastads-Samtykket af 1555, underskrevet af begge Islands Bisper og begge Øens Lovmænd samt et Antal Præster og udvalgte Lægmænd, hedder det som Underskrift: »Skrevet Anno 1555 paa Eders Naades Kongl. Majestæts Skatland Island«⁶⁾. Endvidere betegnes Island gentagne Gange som Skatland eller »Eders Naades Skatland« i det ovenfor omtalte Bonskrift til Kong Frederik II. af 1579 om Landets Tarv og Brist. Og dette Andragende, der udtrykker hele Befolkningens Ønsker i deres haarde Nød og er underskrevet bl. a. af de bekendte Lovmænd

---

¹⁾ Dr. Jón Thorkelsson, der i Afhandlingen i Andvari for 1910, S. 30, selv anfører dette Citat af Færingasaga, sætter et Udraabstegn efter »Norge« — og mener aabenbart derved, at være kommen ud over den Vanskelighed.

²⁾ N. gl. L. IV, S. 360.

³⁾ Se i det følgende S. 126 fg.

⁴⁾ D. I. VIII, Nr. 348, S. 433.

⁵⁾ Safn II, S. 196.

⁶⁾ Lovs. f. Island I, S. 71, jvfr. ogsaa Klagen over Tyl Peterson af 25. Juli 1519, hvori det hedder, at han paa Altinget vilde ihjelslaa Abbed Øgmund, »men denne sagde, at dette var ikke stemmende med Skt. Olafs Lov, og vor naadigste Herre, Kongen vilde ikke lade sit Skatland regere saaledes, Safn II, S. 195 fg.

Jón Jónsson og Thord Gudmundsson, henvender sig med ydmyge Bonner ikke blot til Kongen, men ogsaa til *Danmarks Rigsraad*¹⁾. Et klart Bevis paa, hvorledes Islænderne anerkendte Island som et Land under Norges Krone eller Norges Rige, er fremdeles den allerede tidligere nævnte vigtige Altingsdom af 1535. Thi i denne Dom, som Arnórsson har villet anføre som Stotte for Islands selvstændige statsretlige Stilling, henviser Islænderne til, at »Kronen i Norge« i Øjeblikket ikke »har nogen udvalgt Konge over sig«, — de sonderer altsaa mellem Norges Krone og Norges Konge, og Norges Krone betyder da klarligt, hvad ogsaa stemmer med den sædvanlige middelalderlige Sprogbrug, det samme som *Norges Rige*. Men naar de derefter tilføjer, at det er den — Norges Krone — og den rette Norges Konge, de har svoret deres Eder, udtaler de altsaa dermed, at det er ikke blot Norges Konge, men ogsaa *Norges Rige*, de har svoret Troskab og Lydighed²⁾. At Islænderne iøvrigt langt tidligere var klare over, at deres Land var en Del af Riget, fremgaar ogsaa af Altingets Brev til Kong Erik af Pommern af 1. Juli 1420, hvori Altinget udtaler: »Maa Eders Naade vide, at Eders Naades Tjener og Kapellan, Hr. Hannes Pauelson, har været her i *Rigets*, Landets og Eders Naades Ærinde o. s. v.³⁾. Paa lignende Maade taler de islandske Doms mænd i Dommen om Vatnsfjord af 1514 om »Ulydighed mod Gud« og vor naadige Herre Kongen og *Kronen i Norge*⁴⁾. Hermed er det da kun ganske i Overensstemmelse, naar Islænderne i den fornyede Hyldingsed, de maatte tilsværge Kong Kristian III. i 1551, aflagde Ed paa, at Island »stedse og fra gammel Tid har ligget og hørt til og endnu er et tilliggende *Ledemod under Norges Krone*« (»eitt tilliggjandi liðamót undir Noregs krúnu«⁵⁾), eller naar Lovmand Thord Gudmundsson i 1601 sammen med en Beklagelse over de udenlandske Mænds Indførelse af fremmed Lov og Ret udtaler: »For det første, som de fleste vide, at dette fattige Land fra Begyndelsen af blev givet og samtykket under Norges Krone (»gefið og játað undir Noregs krúnu«) paa visse Vilkaar⁶⁾. Og i denne Opfattelse sker

1) Safn II, S. 226.

2) Se foran S. 73 fg.

3) Safn, S. 174.

4) M. Ketilsson, L. c. I, S. 157.

5) Ríkisrettindi Islands, S. 83.

6) L. c., S. 90.

henimod Tiden for Enevældens Indførelse kun den Forandring, at Island nu mere og mere betragtes som et Land, henliggende under begge Riger Danmark og Norge. Denne Opfattelse ser vi ikke blot udtalt i det Brev til Islænderne af 1649, hvori den nyvalgte Danmarks-Norges Konge Frederik III. opfordrer Islænderne til at hylde sig, idet han ikke tvivler om, at de vil anstille og forholde sig »som lydige og tro Undersaatte lige ved andre disse Riger inkorporerede Lande¹⁾. Men at Islænderne ogsaa delte denne af Kongen udtalte Opfattelse, ser vi af den Hyldingsed, de i Henhold til denne Opfordring — altsaa i samme Aar 1649 — aflagde Kong Frederik III., idet de aflægger Ed paa at ville være Hs. kgl. Majestæt Kong Frederik III., Danmarks og Norges Konge, deres naadigste Herre og Konge, huld og tro, »hans Majestæts og Danmarks og Norges Rigers Gavn og Bedste vide og ramme, Rigerens Skade og Fordærv af meste Evne og Formue at afværge som det sømmer sig ærlige og tro Undersaatte og hans Majestæts tro Tjenere²⁾.

Det vil af det foregaaende fremgaa, hvorledes det er Islands bedste og kyndigste Mænd, der saaledes har anerkendt Island som norsk Skatland og Land under Norges Krone. Og deriblandt er Islands første Jurister til de forskellige Tider, saaledes Lovmand Haukr Erlendsson i 1306, Lovmand Finnboge Jonsson i 1495, begge Islands Lovmænd i 1555 og de bekendte Lovmænd Jon Jonsson og Thord Gudmundsson i 1579 og 1601, og tilmed deriblandt de Lovmænd, der mest energisk — omend rigtignok med ringe Held — optraadte for Hævdelsen af Landets selvstændige Lovgivning overfor den fremtrængende norske og danske Lovgivning. Og af disse har Lovmand Jon Jonsson yderligere som anført ved sin Udgave af Jonsbogen 1578 endnu tydeligere angivet, at den nyislandske Lære om Islands Stilling til Norge faldt ingen i Datiden ind. Naar dette jævnføres med, hvad foran er paavist, at Islænderne utvivlsomt helt igennem har baade indirekte og direkte anerkendt det norske og senere danske Rigsraads Ret og Myndighed i islandske Anliggender,

¹⁾ L. c., S. 102.

²⁾ L. c., S. 103. Denne Islændernes egen Hyldingsed viser til Overflod den fuldstændige Umulighed af Jón Sigurðssons paa Forhaand umulige Forklaring, Isl. statsretlige Forhold, S. 38, hvilken Forklaring Dr. Jon Thorkelsson naturligvis ikke desto mindre uden Blinken oprettholder, Rikisr. Ísl., S. 102, Note 2.

Det norske og danske Rigsraads Stilling til Island.

endog ved deres egne bedste Mænds Sæde i selve det norske Rigsraad, saa er derved tilvejebragt et saadant sammenhængende Helhedsbillede, hvorimod intet taler, af Fortidens Opfattelse af Islands Stilling, at man unægtelig maa spørge, hvilken historisk Kendsgerning fra Fortiden der overhovedet skulde kunne anses for bevist, hvis ikke dermed Islands Stilling som norsk Skatland og Del af Norges, senere Danmarks-Norges Rige, skulde være saaledes bevist, at Nægtelse deraf i god Tro ikke længer er mulig.

Det er derfor i Virkeligheden kun til Beskæmmelse for moderne islandsk Videnskab, naar ikke blot islandske Politikere og Journalister, der trods deres bestandige Paakaldelse af Islands Fortid er mer eller mindre uvidende om Landets virkelige gamle Historie, endnu kritiklost fastholder Jon Sigurdssons Lære, eller naar en lærd men til Blindhed ukritisk Forherliger af Islands Oldtid som Dr. Jon Thorkelsson gør det samme, men at ogsaa Islands officielle Lærere i Retskundskab endnu forsøger »videnskabeligt« at opretholde Doktrinen om Island som et selvstændigt Rige eller selvstændig Stat retligt ligestillet Norge og Danmark lige fra 1262 og til Nutiden, skønt i seks Aarhundreder intet Menneske — heller ikke nogen Islænder — er faldet paa den Tanke, før Jon Sigurdsson — ganske vist oftest i noget af-dæmpet Form — omkring Frihedsaaet 1848 opstillede denne Lære til Støtte for Islands Selvstændighedskamp. Det er dog kun Einar Arnórsson, der Side om Side med Jon Thorkelsson har dristet sig til at fastholde denne Lære i dens videste Konsekvenser, medens en anden af den islandske Lovskoles Lærere L. H. Bjarnason kun lejlighedsvis og nærmest rent advokatorisk har ment at maatte forsvare den, siden den nu engang er blevet ophøjet til et Nationaldogme, som ingen rettroende pratistisk Islænder ret tør indlade sig paa at kritisere.¹⁾ Heldigvis har dog enkelte selvstændigt tænkende og sandhedskærlige islandske Videnskabsmænd haft dette Mod, saaledes i Jon Sigurdssons Levetid Docent Dr. Gisli Brynjulf-

¹⁾ Se Bjarnasons Afhandling i den dansk-islandske Kommissions Betænkning af 1908, S. 55 fg. og min Imødegaaelse deraf sammesteds, S. 70 fg. At Bjarnason ikke ønsker videnskabeligt helt at staa ved dette advokatoriske Indlæg, slutter jeg deraf, at Afhandlingen fremtræder med Paaskriften: »Trykt som Manuskript«.

son¹⁾ og af nulevende Prof. Dr. Bjørn Magnússon Olsen og Magister Bogi Th. Melsted. Af de sidstnævnte har Professor Olsen saaledes erkendt, at Island i hvert Fald ved Lovbøgernes Indførelse blev et Skatland og Del af Norges Rige, og at Islænderne allerede tidligt, i hvert Fald allerede i 1319, anerkendte de norske Tronfølgelove som uden videre gældende ogsaa for Island, ligesom han i det hele har tiltraadt min Opfattelse angaaende Rigsraadets Stilling til Island. Ligeledes har Melsted aabent erkendt, at Island ved den gamle Overenskomst ikke blev et suverænt Rige ligestillet Norge, men et uselvstændigt Skatland under den norske Krone («ósjalfstætt skattland norska krúnunnar»²⁾).

Men naar saaledes Island utvivlsomt som norsk Skatland udgjorde en Del af Norges Rige i videre Forstand, og naar Islænderne selv utvetydigt anerkendte, at deres Land laa under Norges Riges Krone og at de derfor skyldte ikke blot Kongen, men ogsaa Riget Lydighed, ja, naar de yderligere endog, som det er bevisligt, ligesom Nordmændene aflagde Ed paa »hellig Kong Olafs Love«, og derved, som Maurer har udtalt, vænnede sig til at anse Norges gamle Love som »Kærnen i Landets gamle Lov og Ret«³⁾, saa er det jo kun en Selvfølge, at de om hele Norges Riges øverste Styre gældende Love nødvendigvis maatte agtes som Lov af Islænderne som af de øvrige Lande i Riget. Og det maatte da deraf atter følge, at Kongeløftet i den gamle Overenskomst om de »islandske Love«, saasnart Rigsforbindelsen ved Lovbøgerne nærmere blev ordnet og end mere senere hen i Tiden, efterhaanden som Rigsbaandet tog til i Styrke, naturligt maatte forstaas som indskrænket til at sigte alene til Islands særlige Anliggender, hvilke for øvrigt under Datidens lidet udviklede Statsenhed maatte være de alt overvejende. At en særlig Landsret stadig bevaredes, udelukkede jo paa ingen Maade, at en fælles Rigsret samtidigt udvikledes og lidt efter lidt uden formel Vedtagelse fra »Landenes« Side delvis fortrængte den gamle Landsret. Saaledes er Rigs-

¹⁾ Se »Om Islands statsretlige Forhold til Danmark« af Gisli Brynjulfson, 1889.

²⁾ I »Lögrjetta« for 15. Juli 1908, i Særtryk under Titlen »Eftir Gamla sáttmála«, S. 10.

³⁾ Maurer, De nordgermanske Retskilder, S. 82.

udviklingen netop overalt gaaet for sig. Ogsaa i Norge beholdt jo selv efter Magnus Lagaboters Lovbog de forskellige Lagdommer i Norge formelt deres særlige Lovgivning, og selv efter Lovbogen maatte derfor den norske Lovmand ved sin Embeds-tiltrædelse sværge at sige den Lov som gjaldt i hans Lagdomme.¹⁾ Men ligesom desuagtet her, uden at nogen positiv Bestemmelse derom blev givet, den Opfattelse efterhaanden af sig selv trængte igennem, at Rigslovgivningen, saasnart denne kom paa fastere Fod, maatte gaa forud for den særlige Landslovgivning, saaledes maatte ogsaa i Tidens Lob den samme Opfattelse fæstne sig paa Island, at Kongeløftet om de særlige Love ganske naturligt maatte forstaas med Forbehold af, at de for hele Riget i videste Forstand gældende almindelige Rigslove ogsaa maatte agtes paa Island som i de andre Rigets Skatlande. Forskellen var kun, at medens i Norge de norske Lagting hurtigt mistede deres sidste Rest af Lovgivningsmyndighed og sank ned til at blive blotte Domstole, og Rigslovgivningen derfor efterhaanden næsten helt fortrængte den særlige Landslovgivning, bevarede Islands Alting — takket være sikkert i første Række Landets afsides Beliggenhed — langt længere en Medvirkningsret ved Lovgivningen, og Grænsen mellem Rigslovgivningen og Landets egen særlige Lovgivning blev derfor aldrig, selv ikke i Enevældens Tid, helt udslettet. Endnu mindre kom naturligvis de norske og senere danske Kongers Løfte ved deres Hylding om at holde Islænderne ved »Lov, Skjel og Ret«²⁾ eller ved »Islands Lov, Skjel og Ret«³⁾, saaledes som Jon Sigurdsson har paastaet,⁴⁾ paa nogen Maade i Strid hermed, thi det var jo netop dengang Kongernes Pligt ved Hyldingen at love at holde hvert Land ved dets særegne Lov og Ret — og i Danmark bevarede de forskellige Lande jo som nævnt deres særlige Ret lige ned til Kristian d. femtes Danske Lov af 1683 —, men naturligvis var det ikke dermed Kongens Mening, at hele Rigets øverste Love ikke skulde gælde for hele Riget.

At nu Islænderne ogsaa, i hvert Fald i et vist Omfang og allerede fra et meget tidligt Tidspunkt har agtet de for hele

---

¹⁾ Se Lagmandseden i den norske Landslovs Kristendomsbalks Kap. 11, Norges gl. Love II, S. 31.

²⁾ M. Ketilsson I. S. 285—86.

³⁾ L. c. II. S. 2.

⁴⁾ Jon Sigurdsson L. c. S. 35 fg.

Riget givne Love som uden videre forbindende ogsaa for Island, nemlig for saa vidt de angik Styrelsen af Riget i Kongens Forfald og Tronfølgen, er foran paavist. Og det er ligeledes foran antydet, at da ingen særlig islandsk Lov hjemlede disse Rigsloves Gyldighed for Island, maa Islænderne selv have opfattet deres forbindende Kraft ogsaa for Island som noget, der ogsaa uden særlig Lov fulgte af selve Forholdets Medfør, nemlig af Islands Stilling som norsk Skatland eller i videre Forstand Del af Riget, og at følgelig Formodningen ikke kan være for, at de anførte Lovbud eller Rigsbeslutninger skulde være de eneste, som Islænderne selv ansaa for bindende ogsaa for Island. Vanskeligheden ligger kun i nærmere at bestemme Grænsen mellem, hvad der af Rigets Normer maatte antages uden videre at gælde ogsaa for Skatlandene, og hvad der paa Island kun kunde gælde ifølge særligt islandsk Lovbud, en Grænse, der, da den blev dragen ikke ved nogen særlig Lovgivning men ifølge den historiske Udviklings uskrevene Lov, maa søges udfunden ved en rent empirisk Undersøgelse af, i hvilket Omfang Islænderne selv faktisk i deres Domme og ved hele deres Holdning inden Enevældens Indførelse betragtede Rigets Normer som lovligt gældende paa Island. Da ingen af Islands nyere Forfattere har forsøgt at bringe Klarhed i dette vigtige Spørgsmaal, men tværtimod ofte efter Evne har søgt at gøre det mere indfiltret, er jeg nødt til i en noget længere Udvikling at søge at rede de indfildrede Traade ud igen.

*

*

*

Det er da først klart, at fælles for hele Riget, derunder ogsaa Skatlandene, maatte være de for hele Rigets overste Styre gældende Hovedlove eller Grundlove. Derunder maatte falde ikke blot de om Rigets Krones skiftende Bærer, Kongen, men ogsaa de om Kronens aldrig døende Forstander og Værge, Rigsraadet, og om disse Rigsmyndigheders gensidige Forhold til hinanden gældende Normer, altsaa ikke blot Lovene om Tronfølgen og om Rigsraadets Styre i Kongens Sted, men ogsaa om Rigsraadets Styre sammen med Kongens i alle Rigets vigtigere Ærinder. Det samme maatte ogsaa gælde om hele det overste Embedsværks Ordning. Thi det var til dagligt gennem sine overste Rigsembeds mænd samt Kancelliet og Rentemestrene, at

Kongen styrede Island ligesom de øvrige Lande i Riget.¹⁾ Rent forvaltningsmæssigt styredes og betragtedes Island nemlig som et andet Len i Norges Rige, jfr. det norske Rigsraads tidligere anførte Brev til Island af 25. August 1481, hvori Island ligefrem henregnes under Norges Land og Len,²⁾ ligesom ogsaa Island selv efter 1537 fremdeles betegnes som *norsk* Land eller Len.³⁾ Disse Rigets øverste Grundlove var dels i den tidligere Tid fastsatte paa almindelige Rigsmoder, hvor ogsaa Island ligesom de øvrige Skatlande kunde være repræsenterede, — saaledes var som tidligere nævnt islandske Bisper til Stede baade paa Rigsmodet i Bergen 1273, hvor Magnus Lagaboters ny Tronfølgelov vedtoges, og paa Rigsmodet i Oslo i 1323, hvor Erling Vidkunsson valgtes til som Drost at styre over »hele Norges Rige og i Skatlandene«. Men dels blev de ogsaa og navnlig i den senere Tid

---

¹⁾ Det er et klart Bevis paa Forfatterens fuldstændige Uvidenhed om Islands Historie, naar Einar Hjörleifsson i sin saakaldte »historiske Redegørelse«, »Danmark og Island« 1907, S. 11, fortæller, at medens Islands Statholder tidligere havde været det »eneste Mellemled mellem Folket og Kongen«, kom der efter 1683 nye Embedsmænd, der delte den indenlandske Regering imellem sig, og han derefter fortsætter: »Og i København begyndte man at inddrage de islandske Sager under Regeringskollegierne dér, at blande dem sammen med danske og norske Sager og flytte dem fra det ene Kollegium til det andet. Forestillingen om Islands Selvstændighed blev derfor mere og mere løs og utydelig«. Denne »Historiker« tror altsaa i sin naive Tillid til Jón Sigurðssons Fremstilling, at den norske og danske Konge lige til 1683 havde styret — og havde kunnet styre — Island uden nogen Hjælp af sine sædvanlige Rigsembedsmænd og deres underordnede Personale, særlig Kancelliet. Naturligvis er det fuldstændig urigtigt. Vi véd tværtimod, at de islandske Sager hele Tiden styredes, ligesom de andre Skatlandes Sager, af Kongen ved Hjælp af hans sædvanlige Rigsembedsmænd. Navnlig af de fra Kristiern III.s Tid bevarede Kopibøger, som Kancelliets Embedsmænd førte, ser vi, hvorledes de islandske Sager bestandig behandledes ligesom de andre Rigets Sager gennem Kongens Kancelli, senere det danske Kancelli, og efter 1572 indtil Enevælden altid behandledes ligesom de færøske og grønlandske Sager som en Underafdeling af de norske (blandt de norske Rigsregistranter). Derom har Jón Sigurðsson utvivlsomt vidst kun altfor god Besked, da han ved sin paa Skruer satte Fremstilling, S. 62 fg., i sit Skrift om Islands statsretlige Forhold gav Anledning til Einar Hjörleifssons barokke Misforstaaelse.

²⁾ Se foran S. 64.

³⁾ Se foran S. 59 og 92.

fastsatte af Rigsraadet — hvori, som nedenfor nærmere skal omtales, ogsaa islandske Repræsentanter i den norske Tid jævnlig havde Sæde — sammen med Kongen i Form af de saakaldte *H a a n d f æ s t n i n g e r*, Rigets første skrevne Grundlove.

Deri, at de nævnte Rigslove og Rigsbeslutninger — derunder ogsaa Rigsraadets Valg og Afsættelse af Konge — *maatte agtes som bindende Love for Island* som af de øvrige Skatlande og Kolonier, laa dog ikke, at de i deres Helhed, Ord efter Ord, skulde være *umiddelbart gældende paa Island*. Forholdet var et noget lignende som Forholdet mellem Hovedlandet og dets Kolonier og fjerne Besiddelser nu til Dags. Med Hensyn til f. Eks. de vestindiske Øer nu er det saaledes givet, at Danmarks Grundlov utvivlsomt for saa vidt ogsaa er bindende for disse Kolonier, som det er den i Følge Rigets Grundlov øverste Rigmagt, Kongen og Rigsdagen, der har den øverste Magt ogsaa over de dansk-vestindiske Øer, og de øverste Rigsembedsmænd, Ministrene, og det dem underlagte Embedsværk, hvorigennem Rigmagts Kontrol med Øerne udøves. Men paa den anden Side er det lige saa givet, at de enkelte Grundlovsregler enten slet ikke, f. Eks. med Hensyn til Valgene til Rigsdagen, eller kun med visse Modifikationer er gældende i Vestindien.¹⁾ Paa samme Maade var det i Middelalderen Rigets Grundlove og den gældende Retspraxis, der bestemte, hvem det øverste Styre ogsaa over Rigets Skatlande tilkom, og igennem hvilke Rigsorganer det skulde udøves. Men deraf fulgte ingenlunde, at de enkelte Bestemmelser i Rigslovene uden videre skulde være umiddelbart gældende ogsaa i Skatlandene. De var tværtimod utvivlsomt givne nærmest alene med Hovedlandet selv for Øje, og mangfoldige af deres Bestemmelser kunde derfor enten slet ikke eller kun med visse Modifikationer anses som umiddelbart anvendelige paa Island eller i de andre Skatlande. Naar det saaledes f. Eks. hed i Tronfølgeoven af 1273, der uændret blev optaget i den islandske Jonsbog, at ved Kongevalg, naar ingen Arving var til, alle Biskopper og Abbeder, Baroner og Hirdstyrere skulde søge til Kongevalg i Nidaros i Norge den samme Maaned, de spurgte Kongens Død, medmindre de var lovligt forhindrede, og at der ligeledes skulde fremmøde 12 Bønder fra hvert Bispedomme,

---

¹⁾ Jvfr. M a t z e n, Den danske Statsforfatningsret I, 1910, S. 208.

opnævnte af Bispen og Kongens Sysselmand, saa maatte dette med Hensyn til de fjerne Skatlande saavel som ogsaa med Hensyn til de fjerneste Provinser af det egentlige Norge selv naturligt forstaas med den Modifikation, at deres Ophold i de fjerne Skatlande og Provinser regelmæssig maatte betragtes som en lovlig Forhindring. Og Paabudet kunde derfor regelmæssigt kun komme til Anvendelse, for saa vidt enten Skatlandenes Stormænd, altsaa navnlig deres Bisper og Hirdstyrere, paa Kongevalgets Tid tilfældigt opholdt sig i Norge, eller Rigsmodet, saaledes som det i 1273, kunde berammes saa tidligt i Forvejen, at der blev tilstrækkelig Tid til at møde. Men i den Forstand blev Reglen ogsaa faktisk fulgt, idet vi flere Gange ser Skatlandenes Bisper — deriblandt ogsaa Islands —, naar de ved Kongevalget var til Stede i Norge, deltagte i Valget lige med Rigsraadets andre Medlemmer,¹⁾ selv om Tronfølgeovens Regler ikke mere strengt fulgtes, idet Adgangen til Deltagelse i den egentlige Afgørelse af Kongevalget efterhaanden var gledet over til en snæver Kreds af Rigets Stormænd, nemlig til Rigsraadet.

At Islænderne nu ogsaa virkelig i vidt Omfang anerkendte Rigets Love og Praxis angaaende Rigtes øverste Styre, deriblandt Rigssloven om Kongearven og Rigsstyret af 1302, Rigslovgivningens Regler om Drostens Myndighed, om Rigsraadets Styre, Rigsraadets Valg og Afsættelse af Konge og Anordning af Formynderstyre o. s. v., er foran paavist. At ogsaa Rigets Grundlove i den senere Tid, Rigets Haandfæstninger, gjaldt for Island, vel ikke som umiddelbart gældende Lov, men for saavidt de ordnede hele Rigets øverste Styre og derved ogsaa vedkom Island, underligger heller ikke Tvivl. At først Norges Rigsraad betragtede de norske Haandfæstninger som uden videre udstrækkende deres Kraft ogsaa til Island, fremgaar af det Brev til Islænderne af 25. August 1481, hvori Rigsraadet efter Kristiern I's Død meddeler at have udnævnt Thorleif Bjørnsson til Hirdstyrer paa Island og Vestmannø, thi Raadet paaberaaber sig her ligefrem, at den afdøde Konge havde »lovet, svoret og bebrevet« 2: lovet i sin Haandfæstning til Norge, at ville styre

¹⁾ I 1450 var saaledes begge Islands Bisper, Marcellus af Skalholt og Mathias af Holar med til Valget af Kristiern I til Norges Konge, og 1524 var Biskop Jón Arason med til Valget af Frederik I til Norges Konge.

Norges Rige med indfødte Mænd og ikke give udenlandske Mænd Land eller Len, hvilket Løfte Raadet nu »efter vore Privilegier og Landsens Frihed« agtede fuldkomment at holde.¹⁾ At Raadet iøvrigt her ved »Landsens Frihed« sigtede ikke til Island, men til Norge selv, og at det ved indfødte Mænd ikke forstod, som Arnórsson vil udtyde det,²⁾ indfødte islandske, men *norske* Mænd, hvorunder ogsaa Islændere henregnes, fremgaar klart af det Brev, hvori Norgesrige og dets Indbyggere i 1482, altsaa Aaret efter, kræver, at »Island antvordes en *indfodder Norges Mand*« og klager over, at »den Seylads, som til Island er af udenlandske Mænd, er Norges Rige til stor Skade og Forfang«,³⁾ ligesom ogsaa Erkebisp Olaf Engelbrechtsen senere ligeoverfor Frederik I's Underhandlere i 1532 klager over at bl. a. »Island og Færøerne ere forlente mod Norges Friheder og Privilegier i Tyskes Hænder«. ⁴⁾ At ogsaa Kongen med Rigsraadet gik ud fra som en Selvfølge, at der i Rigets Haandfæstning kunde træffes Bestemmelser ogsaa om Islands som om de andre Skatlandes Styre, fremgaar af Kong Hans's Haandfæstning for Danmark og Norge af 1483, der for at opfylde det norske Rigsraads Ønsker udtaler: »Item ville vi ej tilstede, at nogle Købmænd af Hansestæderne sejle til Island, og ville vi ej dér sætte nogen udenlandsk Mand til Hovidsmand«, ⁵⁾ ligesom ogsaa senere Kong Frederik II under 2. Juni 1587 i uændret Skikkelse lader sin Ægteskabsordinants af 1583 forkynde paa Island, hvori det bl. a. hedder: »Hvad Jomfrukrænkelse belanger, skal holdes dermed efter Loven, Recessen og Haandfæstningen«. ⁶⁾ Vidnesbyrd om, at Norges Regering ansaa det norske Riges Ret i hvert Fald for i et vist Omfang gældende ogsaa for Island, er endelig ogsaa det norske Rigsraads Brev af 1481, hvorved det paabydes Islands Hirdstyrer at være Norges Krone og hendes Forstander

1) Se foran S. 64. I Kristiern I.s Haandfæstning af 1449 hedder det da ogsaa udtrykkeligt: »Og skulle vi ingen Udlændiske inddrage i Norges Rige .... og skulle vi ingen Udlændiske fange Slot, Land eller Len her udi Norge, se Magnus Ketilsson, L. c. I, S. 7.

2) Ríkisrettindi Islands, S. 215.

3) D. I. IX, Nr. 36.

4) D. N. VIII, S. 746.

5) D. I. IX, Nr. 37, D. N. XIII, S. 122, Geheime-Archivets Aarsberetninger II, S. 55.

6) Lovs. f. Island I, S. 118.

tro »efter det som Norges og Islands Lov udviser«,¹⁾ samt Rigsraadets Brev af 29. Septbr. 1533, hvori et Altingssamtykke stadfæstes, fordi det er befundet »ikke imod Norges Lov og er Island og Indbyggerne nu og i Fremtiden saare nyttigt og gavnligt.«²⁾

At ogsaa Islænderne vel forstod, at de af Rigsraadet i Rigets Haandfæstninger ligesom i sin Tid de paa almindelige Rigsmoder trufne Ordninger hele Riget vedrorende maatte agtes ogsaa af dem uden særlig Vedtagelse, fremgaar bl. a. deraf, at vi under Kong Hans og Kristiern II ser dem lyde Befalinger af Norges Rigsraad, givne i Kongens Fraværelse fra Norge. I Mødrevall-Retterboden af 1507 omtales det saaledes, hvorledes den islandske Appellant i den paagældende Retssag havde fremlagt et af Ærkebispens i Nidaros, Biskoppen i Bergen, Provsten sammesteds og Hr. Niels Henriksen, udstedt Norges Rigsraads Brev, som Raadet havde udgivet i Kong Hans's og hans Søn Kristierns Fraværelse³⁾. Og kort Tid senere ser vi islandske Mænd, der beder om at faa tilbagetaget et Kongebrev og en Dom i en Arvesag, fordi Sagen ikke har været fremstillet rigtigt, henvende sig til Kongen »eller hans Naades lovlige Ombudsmand Norden for Dovrefjæld i Norge, vor værdige Herre og aandelige Fader, Ærkebispens i Nidaros og — — Rigens Raad i Norge i samme Landsdel«⁴⁾, og 12. Januar 1518 dømmer da Rigsraadet i Sagen i Kong Kristiern II.s Fravær⁵⁾. Men i Kraft af hvilken Lovhjemmel kunde Norges Rigsraad saaledes i *Kongens levende Live*, naar han var fraværende fra Norge, dømme og udstede Kongebreve i islandske Sager? Der kan næppe findes anden udtrykkelig Hjemmel dertil end Haandfæstningen, nemlig Kong Hans's Haandfæstning for Danmark og Norge af 1. Februar 1483, der giver Rigens Raad i Norge Ret til en Tid i hvert to Aar at komme sammen til Møder og overveje *Rigens* Ærinde, og hvad der lovligen dømmes og afsiges for Ret, vil Kongen ubrødeligt holde og stadfæste, og Ærkebispens i Trondhjem skal have Befaling til at stævne sammen til disse Møder⁶⁾, en Regel,

¹⁾ D. I. VI, Nr. 267.

²⁾ D. I. IX, Nr. 564.

³⁾ Ketilsson, L. c. I, S. 99.

⁴⁾ D. I. VIII, Nr. 470.

⁵⁾ D. I. VIII, Nr. 494.

⁶⁾ Geheimearchivets Aarsberetninger II, S. 35.

der dog sikkert kun var en Stadfæstelse af tidligere indført Skik og Brug, og derfor utvivlsomt bevarede Gyldighed, uanset, at den ikke optoges i Kristiern II.s Haandfæstning¹⁾. Islænderne har da altsaa anset Domsafsigelse i islandske Sager som et saadant Rigens Ærinde, som Norges Rigsraad ifølge Rigets Haandfæstning og Rigets Ret var beføjet til at afgøre selv i Kongens levende Live, uanset, at Islands egen Lovbog kun gav Kongen selv med hans bedste Mænds Raad Ret til at dømme i islandske Sager. Ligeledes synes det klart, at naar den islandske Biskop Jón Arason i Aaret 1524 er med til som Medlem af Norges Rigsraad at opsiges Kong Kristiern II Huldskab og Troskab, fordi han har krænket den *Haandfæstning, han har givet Raadet*²⁾, og naar han senere samme Aar ligeledes er med til at vælge Frederik I til Konge over »alt Norges Rige« paa Betingelse af, at han ubrødelig holder den *Haandfæstning, som Raadet tilskikker ham*³⁾, saa gives der heller ikke anden naturlig Forklaring deraf end den, at han ligesom de øvrige Medlemmer af Norges Rigsraad har anset Rigets Haandfæstning som øverste Grundlov for hele Riget, og derunder ogsaa for Island. Den kyndige islandske Historiker og Jurist, Sysselmand Magnus Ketilsson har derfor utvivlsomt ogsaa fuldkommen Ret, naar han til Begrundelse af, at han i sin Samling af kgl. Forordninger og Breve for Island ogsaa medoptager Kristiern I.s *norske* Haandfæstning, udtaler, at »Island blev i de Tider anset som en Provins af Norges Rige, saa at de Privilegier og Forpligtelser, som denne Haandfæstning indeholder, kan og henføres til Island»⁴⁾.

Foruden Rigets øverste Grundlove var der ogsaa andre Rigsbeslutninger, der utvivlsomt maatte betragtes som bindende for hele Riget. Dette gjaldt saaledes alle paa Rigets Vegne afsluttede Traktater med fremmede Stater. Thi selv om den enkelte Overenskomst *efter sit Indhold* kun angik en enkelt Del af Kongens

¹⁾ Jvfr. P. J. Jørgensen, Den danske Rethistorie 1905, S. 52. I øvrigt indeholdt Kristiern II.s Haandfæstning en Bestemmelse om, at hver Biskop selvferde med gode Mænd beskikkede af Kongen og Rigens Raad skulde have Fuldmagt til at dømme paa egen Haand i Kongens Fravær i de i hans Stift forekommende Sager, G. A. A. II, S. 59, og muligt er det denne Bestemmelse, der er kommen til Anvendelse.

²⁾ D. N. IX, Nr. 532.

³⁾ D. N. IX, Nr. 534.

⁴⁾ M. Ketilsson, L. c. 1, S. 6.

Rige, f. Eks. direkte alene angik Handelen paa Island, saa gjaldt den dog *som Lofte paa hele Rigets Vegne* hele Riget paa, idet Kongen for at hævde sin Ret over det enkelte Land eller det paagældende Lands Indbyggeres eller Rigets Interesse dér eventuelt kunde blive nødt til at føre Krig med den fornærmende fremmede Magt, saaledes som f. Eks. Kong Kristiern I i 1467—68 paabegyndte Krig med Englænderne, fordi disse havde drevet deres Vilkaarligheder paa Island saa vidt, at de endog havde dræbt den kgl. Foged paa Oen, — men en Krig med England kunde naturligvis ikke føres alene med det svage Islands Magt, men kun med hele Rigets Hærmagt. Det fulgte derfor af sig selv — altsaa atter af hele Islands Stilling i Riget —, at Afslutningen af Traktater ogsaa for Islands Vedkommende, skønt ingen islandsk Lov direkte hjemlede det, maatte henhøre under Rigets Myndigheder, Kongen og Rigsraadet, og der er da heller ingen Tvivl om, at Rigsraadet regelmæssigt har medvirket ved disse vigtige Statsakters Afslutning. At det norske Rigsraad ansaa sig for berettiget til at høre ved Overenskomster med fremmede Magter, ogsaa specielt vedrørende Handelen paa Island, fremgaar af den forannævnte Skrivelse af 12. Septbr. 1481 fra Raadet til Lübeck, hvori Raadet, lige efter Kristiern I's Død, beklager sig over, at den afdøde Konge har givet Hamburg Ret til Sejladss paa Island »fuldstændigt imod vort Vidende og Ønske og til stor Skade for Norges Rige« (»nobis penitus ignorantibus et irrequisitis in magnum preiudicium regni Noruegie«)¹⁾. Det ses af den anførte Udtalelse, at det ikke var særligt Islands, men Norges Interesse, det norske Rigsraad havde for Øje; ikke desto mindre er denne Raadets Skrivelse underskrevet bl. a. af den islandske Biskop Olaf Rögnvaldsson af Holar og Islands islandsk-fødte Hirdstyrer Thorleif Björnsson. Og at Islænderne som saadanne heller ikke nægtede Rigsraadets Ret til at høre angaaende Handelen paa Island, fremgaar af den foran oftere nævnte Supplikats fra samme Tid, nemlig fra 1479, hvori 24 Sysselmænd og Lovrettemænd paa Island beder Kongen og *alt Rigens Raad i Norge* om Hjælp imod de udenlandske Købmænds Overgreb²⁾.

Hvorledes Islands Stilling indenfor Riget i Datiden op-

¹⁾ D. N. III, Nr. 932, D. I. VI, Nr. 363.

²⁾ Se foran S. 36.

fattedes, naar Talen var om Afslutningen af Traktater, fremgaar klart deraf, at Island paa den ene Side lige saa lidt som de andre Skatlande nævnes, hvor Norge indgaar Foreninger, hele Riget vedrørende, med Danmark, Sverig eller andre Stater, jvfr. f. Eks. Overenskomsten i Oslo af 1319 mellem Norge og Sverig, hvilken Overenskomst bl. a. er medunderskrevet og samtykket af Islænderen Haukr Erlendsson, og de senere Unionsakter. Og paa den anden Side vil man finde, at Island i Traktater, der ogsaa særlig vedrøre dette Land, regelmæssig betegnes som Skatland eller Del af Norges Rige¹⁾.

Med denne Islands Stilling er det heller ikke, som man har ment, i Strid, at Islænderne paa Altinget undertiden ses afslutte formelige Overenskomster med udenlandske Købmænd om Maal og Vægt i Handelen paa Island, om de fremmede Købmænds Vinterleje m. v. Thi ikke alene er disse Overenskomster ikke afsluttede med fremmede Stater, men kun med fremmede Købmænd. I Altingssamtykket af 2. Juli 1527 lover de hamborgske Købmænd vel at skaffe Brev fra Hamborgerraadet om at »disse Gerninger« skulde holdes. Men Arnórsson, der deri vil se, at Islænderne har ment at have Hjemmel til paa egen Haand at kunne slutte Overenskomster med »andre Stater« om udenrigske Anliggender²⁾, udtaler selv, at man ikke ved noget om, hvor vidt der er modtaget noget Samtykkebrev fra Hamborgerraadet, og hvad de engelske Købmænd angaar, der deltager i denne Overenskomst med Islænderne, da lover de blot »for deres Part« — altsaa alene som Privatmænd — »at dette skulde ubrydeligt holdes«³⁾. Men dernæst ser vi ogsaa i det nævnte Altingssamtykke eller Altingsdom — thi andet er det ikke, og i en af Afskrifterne kaldes det ogsaa mere beskedent: »Dom om Takst og Maal« (Dómur um gilding og mælir allan)⁴⁾, — blandt de paa Islændernes Vegne optrædende, som den første efter Bisperne, *Kongens »Hirdstyrer og Hovedsmand over alt Island«* optræde. Han har derfor utvivlsomt staaet bag ved det hele og været den egentlige agerende, og Altingssamtykket er derfor øjensynligt, som Björn M. Ólsen har udtalt⁵⁾, afsluttet med Samtykke af Konge-

¹⁾ Se foran S. 92.

²⁾ Andvari, S. 184.

³⁾ D. I. IX, Nr. 243.

⁴⁾ Altingstidende 1909, A., S. 813, D. I. IX. No. 343 C.

⁵⁾ I »Skírnir« for 1910.

magten, repræsenteret af den kgl. Befalingsmand. Ja, i et andet, med udenlandske Kobmænd afsluttet, saare vigtigt, Altings-samtykke af 30. Juni 1545 udtales det udtrykkeligt, at Doms-mændene er tilkaldede af kgl. Majestæts Hovedsmand over alt Island, Otto Stigsen, for ved Dom at godkende det indseglede Brev, som kgl. Majestæt havde sendt ind i Landet med nævnte Otto Stigsen¹⁾. De nævnte Overenskomster kan derfor højest sammenstilles med dem, som ogsaa nutildags Guvernorer i fjernt liggende Besiddelser af Riget kan bemyndiges til at afslutte²⁾. En Selvfølge var det vel, at Traktater, der direkte vedrørte Island, maatte forkyndes dér, naar man efter Evne vilde sikre sig deres Efterlevelse³⁾, men det udelukkede dog ikke, at Traktater, der gav f. Eks. Handelsret over hele Kongens Rige, ogsaa maatte gælde som Lov for Island, selv om Island ikke dér udtrykkelig var nævnt, naar det blot ikke var særligt undtaget, hvilket Arnórsson ogsaa synes at erkende med Hensyn til Kong Erik Magnussons Overenskomst med Hamborg af 1296⁴⁾.

Fremdeles betragtedes det uden Tvivl som en Selvfølge, at de for alle Kongens Embedsmænd givne almindelige Rigslove maatte gælde over hele Riget, altsaa ogsaa for de kgl. Embedsmænd i Skatlandene. Saaledes er der næppe Tvivl om, at allerede den ca. 1274 paa et almindeligt Hirdstævne, d. v. s. almindeligt Rigsmøde i Norge, hvor der utvivlsomt ogsaa har været islandske kgl. Hirdmænd til Stede, givne Magnus Lagabøters Hirdskraa eller Hirdlov, der gav Reglerne for Kongens Hirdsmænds Rettigheder og Pligter⁵⁾, maatte gælde ogsaa for Kongens Hirdmænd paa Island, uagtet den ikke var særlig vedtaget der, og dette tør Arnórsson da heller ikke nægte⁶⁾. Denne Hirdlov var da for saa vidt ligesom den samtidigt givne Tronfølgelov af 1273 allerede en almindelig Rigslov uden videre gældende ogsaa for Island. Det samme maatte gælde f. Eks. den i København med Danmarks Riges Raad givne Forordning

¹⁾ Lovsaml. f. Isl. I, S. 60.

²⁾ Matzen, Forelæsninger over den positive Folkeret 1900, S. 189.

³⁾ Jvfr. som Eksempler paa, at dette skete, Piningsdommen af 1490 og Altingsdommen af 30. Juni 1553.

⁴⁾ Andvari, S. 181 og 184.

⁵⁾ Norges gl. Love II, S. 391 fg.

⁶⁾ Andvari, S. 176.

⁷⁾ M. Ketilsson, L. c. II, S. 102.

af 19. Juni 1582 om, at Lensmændene skal overholde de kgl. Forordninger og Mandater, thi, uagtet den ikke ses at være forkyndt paa Island, har den dog, som Magnus Ketilsson udtaler, været betragtet som en almindelig Lov for alle Kongens Lensmænd og Befalingsmænd og derfor været anset som gældende ogsaa de islandske Lensmænd.

Men endelig maa hertil føjes, at de iøvrigt *udtrykkeligt* for hele Riget eller særligt for *Skatlandene* givne Lovbud i hvert Fald i Tidens Løb uden Tvivl ansaas som ogsaa gældende for Island ligesom for de andre Skatlande, medmindre Island særligt var undtaget. Som sikre Eksempler i saa Henseende kan nævnes Haakon Magnussons Retterbod af 1306 om Forbud mod Udlændingenes Handel paa det nordlige Norge og Skatlandene, hvori det forbydes udenlandske Mænd at indgaa Kompagniskab til Fart paa *Island eller andre Skatlande*¹⁾, fremdeles Haakon Magnusson den Yngres Retterbod af 18. Juni 1361 om de Bergens Købmænds Ret til at sejle Syd og Nord med deres Varer over hele Norge og *til Kongens Skatlande*²⁾, samt den foran nævnte Forordning af Erik af Pommern af 7. Maj 1425 angaaende Forbud mod Udlændinges Handel paa Helgeland, Finmarken, *Island og andre af vore Skatlandes*³⁾. Thi det er klart, at de i disse Lovbud, der alle er givne med Rigsraadets Samtykke, indeholdte Forbud eller Tilladelser til Handel, naar de skulde være virksomme, maatte gælde som Befaling ikke blot for Kongens Befalingsmænd i Norge selv, men ogsaa for hans Befalingsmænd i selve Skatlandene, og ligeledes fulgte det af Sagens Natur, selv om det ikke direkte var sagt, at de tillige indeholdt et respektivt Forbud mod eller Samtykke til de paagældende Skatlandes Indbyggere til Handel med de i Forordningerne nævnte Købmænd. Og dette Forbuds eller Samtykkes Kraft kunde efter Datidens Opfattelse af Koloniers eller Skatlandes Stilling ikke være afhængig af noget Samtykke fra selve Skatlandets, hverken fra Helgeland, Finmarkens eller fra Islands, Side. Thi den Gang betragtede man i Norge ligesom alle andre Steder, og som man ligeledes gjorde det alle Vegne mange Aarhundreder senere, Koloniens eller Skatlandets Stilling til Hovedlandet

¹⁾ Norges gl. L. IV, S. 360.

²⁾ L. c. III, S. 181.

³⁾ Norges gl. Love 1388—1604 I, S. 116.

⁴⁾ Matzen, Folkeret, S. 67.

handelspolitisk under den Synsvinkel, at det tilkom Rigets Myndigheder ganske efter Forgodtbefindende og i Rigets egne Interesser at forfoje over Handelen paa Kolonierne uden disses eget Ønske. Det var allerede ved den gamle Overenskomst af 1262, at Islænderne ved Bestemmelsen om de seks Skibe, som Kongen hvert Aar skulde sende til Landet, handelspolitisk set faktisk gjorde deres Land til en afhængig Koloni, hvis Handelsforbindelse med Udlandet var lagt i et andet, langt større Lands Herskers Haand¹⁾. At Norges Konge og Norges Rigsraad ved Udnyttelsen af Handelen paa Island næsten altid først og fremmest havde Norges eget Tarv for Øje, er foran paavist²⁾, men det fulgte da af sig selv, at om noget Samtykke fra Islands Side kunde der da ikke være Tale, naar der ikke tillige krævedes Ændringer i Islands indre Retsordning, men Rigets Tilladelser eller Forbud maatte agtes som Lov for Skatlandene ogsaa uden særlig Lovtagelse der, selv om en særlig Forkyndelse i de paagældende Lande naturligvis altid maatte anbefale sig ved Siden af.

Reglen maatte herefter formentlig blive, at *de utvetydigt for hele Riget og derunder ogsaa for Skatlandene givne Rigslove middelbart eller umiddelbart maatte agtes som bindende Lov af Island som af de andre Skatlande uden særskilt Vedtagelse paa Island*. Derimod fulgte det til Gengæld saavel af Kongeløftet om de særlige islandske Love som af den de enkelte Lande i Riget i Middelalderen sædvanligt tilkommende Lovgivningsautonomi, at omvendt ingen andre Love burde anerkendes som gældende paa Island uden særlig Vedtagelse af Altinget. Herved kom Islands mere selvstændige Stilling frem i Forhold til et andet norsk Skatland, nemlig Færøerne, idet nemlig disse Øer ligefrem henhørte under det norske Gulatings Lagdømme, saaledes at de i dette Lagdømme gældende norske Love uden videre var Lov paa Færøerne, selv om der naturligvis ogsaa vedblivende af Rigets Lovgivningsmagt kunde udstedes særlige Love for Færøerne³⁾. Men hvor rigtigt dette end var i Principet, saa lykkedes det dog heller ikke for Islænderne i Praksis at fastholde denne Grænse overfor den stadig stærkere Rigsmagt og overfor den hos Islænderne selv stadig stærkere Følelse af Sam-

¹⁾ Se Min, »Islands statsretlige Stilling« 1909, S. 81 fg.

²⁾ Se foran S. 105 og 108.

³⁾ Se Min, »Islands statsretlige Stilling« 1909, S. 77.

hørighed med det øvrige Rige. Og i to Retninger udviskes denne Grænse i Tidens Løb mere og mere, og dette allerede længe før Enevældens Indførelse, i Favør af Rigsenheden og til Skade for Landets Selvstændighed: nemlig dels derved, at mange rent norske og senere rent danske Lovbud gøres anvendelige paa Island, og dels derved at Altingets Samtykkeret efterhaanden mere og mere bliver en blot Form, saaledes at der til sidst knapt mere spørges, om et særligt Lovbud for Island er forkyndt paa Altinget i Lovretten, naar det blot er forkyndt paa Tinge eller bevisligt sendt til Island som Kongens Befaling, hvad der nødvendigvis maatte fremkalde en stor Usikkerhed i Retsanvendelsen.

En til denne Usikkerhed i høj Grad medvirkende Omstændighed var dog utvivlsomt den store Uorden og Unøjagtighed, hvormed Betegnelser som »Norge« og »Norges Rige« brugtes i Datidens Lovbud. Den strengt rigtige Terminologi i gamle Dage var, at »Norge« alene betegnede Hovedlandet, det egentlige Norge, medens »Norges Rige« eller »Norges Konges Rige« eller »Norges Konges Vælde« (Noregsveldi) derimod betegnede hele det samlede norske Rige, omfattende baade Hovedlandet Norge og dets Skatlande, jvfr. den norske Tronfølgelov af 1273, der udtalte, at kun En skulde være Konge over »alt Norges Konges Vælde, saavel indenlands som over Skatlandene«. Man finder imidlertid disse Udtryk ideligt brugte i Flæng, som naar f. Eks. i Tronfølgeoven af 1260 hele Norges Rige kort kaldes »Norge«: »Den skal være Konge i Norge, som o. s. v., og naar der omvendt i Rigsloven af 1302 om Kongearven og Rigsstyrelsen tales om »Norges Konges Rige og hans Skatlande«, hvor Norges Konges Rige maa betyde Norge alene. En saadan gennemgaaende Unøjagtighed maatte nødvendigvis skabe Forvirring, idet det meget ofte blev en saare vanskelig Sag for Datidens, tit lidet retskyndige, Lovmænd og Domsmænd, at afgøre, om et Lovbud gældende for »Norge« eller »hele Norges Rige« virkelig skulde forstaas som givet for hele Riget eller blot for det egentlige Norge. Hvilke Tvistigheder og Vanskeligheder dette kunne afstedkomme, ses bedst af den kendte, langvarige islandske Proces, der affødte Kristiern II.s saakaldte Mödrevalle-Retterbod af 1507, som nedenfor nærmere skal omtales. Og disse Vanskeligheder ogedes kun end mere, da efter Norges Underkastelse under Danmark i 1537 Kongen snart lovgav for hvert Rige for sig, snart for begge i Forening.

Men naar Udviklingen forte til, at allerede længe for Enevældens Indførelse, som ogsaa af Arnórsson erkendt, mangfoldige norske og danske Lovbud i Praksis blev anset som gældende for Island uden Hensyn til, om de kunde godtgøres at være vedtagne eller forkyndte dér, saa skyldes det ikke blot den anførte Grund eller den Omstændighed, at de folkelige Domstole i Middelalderen overhovedet oftere indlod sig paa at domme efter en Lov, der strengt taget ikke gjaldt i vedkommende Land men som man ansaa det bekvemt at domme efter¹⁾. Men for Island var der særlige Grunde til, at norsk og dansk Ret næsten uimodstaaelig maatte trænge ind i den islandske Rettergang.

Den første Hovedgrund dertil, som Arnórsson slet ikke fremhæver, var den, at *Rigets overste Domstol, Kongen og Rigsraadet tillige var Islands overste Domstol*. I Danmark, hvor der oprindeligt ikke gjaldt noget ordnet Appelsystem fra Landstinget til Kongens Retterting, kunde det enkelte Lands Rettergang længe forblive uberørt af den efterhaanden opstaaende Rigslovgivning, idet de folkelige Domstole alene dømte efter Landets særlige Ret²⁾. Paa Island kunde der derimod allerede efter Jonsbogen appelleres fra Altinget, naar Lovrettens Afgørelse ikke var enstemmig, eller naar Lovmanden ansaa Sagen for tvivlsom, til Kongen og hans bedste Mænd 2: Kongeraadet, senere Rigsraadet³⁾. Herefter udviklede der sig tidlig et formeligt Appelsystem til Kongen og Rigsraadet, foruden at man ogsaa i mangfoldige Tilfælde henvendte sig direkte til Kongen og Rigsraadet uden først at gaa til Altingsdomstolen, hvilken Overspringelse af de hjemlige Instanser Kongen senere saa sig nødt til udtrykkelig at forbyde, uden at det synes ret at have hjulpet⁴⁾. Allerede Kong Haakon Magnussons Retterbod af 14. Juni 1314 fastsatte 12 Maaneders Stævning *til Norge* i de Sager, som Lovmænd og Sysselmænd ikke turde paatage sig endeligt at dømme i, og ved Forordningen om Overretten paa Island af 1563 og

¹⁾ Saaledes dømte man f. Eks. i Skaane og Sjælland efter Valdemar Sejrs jydsk Lov, ja selv den tyske »Kejserlov« dømte man undertiden i Danmark efter, se Poul Joh. Jørgensen, »Den danske Rets-historie 1905, S. 42 og 114.

²⁾ Anf. Skrift S. 48.

³⁾ Se foran S. 23 fg.

⁴⁾ Se foran S. 28.

1593 fastslaas der en fuldstændig lovordnet Appel fra denne islandske Overret til Kongen og *Danmarks Rigsraad*¹⁾. Men herved blev jo i alle større Sager den endelige Domsafgørelse forlagt fra Island til Rigets øverste Domstol, og denne, der naturligvis kun daarligt kendte til islandsk Ret, var tit tilbøjelig til at dømme efter norske og senere danske Love, som om de ligefrem gjaldt paa Island, uden at undersøge, om de var lovligt vedtagne eller forkyndte dér. Et typisk Eksempel derpaa, instar omnium, er den foran nævnte Mödrevallesag, i hvilken Kristiern II i 1507 sammen med det norske Rigsraad dømte efter en utvivlsomt rent norsk Retterbod, uagtet den ene islandske Part ihærdigt havde kæmpet for at faa denne norske Retterbod betragtet som ikke gældende for Island; en Dom, som Altinget derefter i 1508 maatte lægge til Grund for sin Afgørelse i en ganske parallel Retstrætte²⁾. Men endnu vanskeligere maatte Islændernes Kamp for Bevarelsen af deres gamle Lov og Ret blive, efter at den islandske Overret var indført i 1563 og 1593. Thi derefter blev Islands øverste Dommer paa selve Island ikke længere den islandske Lovmand, men den danske Hovedsmand med Bisiddere af islandske Dommere og Lovrettemænd, og Altinget kom saaledes nu til paa Island selv at staa under Appel til en Domstol, hvis Afgørelse laa i Hænderne paa en udsendt dansk Rigets Embedsmand.

Den anden Hovedgrund til Udvisningen af Grænsen mellem Rigets og Islands Ret var den, som Arnórsson heller ikke nævner og efter hele sin Fremstilling har afskaaret sig fra at pege paa, at *Rigets øverste Lovgivningsmyndighed, Kongen og Rigsraadet, tillige var Medindehaver af Islands særlige Lovgivning*, ja efterhaanden som Altingets Samtykkeret sank ned til en blot Form, til en blot Publikation af Kongens Befaling, i Virkeligheden blev *Eneindehaver ogsaa af den særlige Lovgivningsmagt for Island*. Thi derved maatte Gærdet mellem Rigets almindelige og Islands særlige Lovgivning ifølge selve Sagens Natur blive let at overskride for en myndig Rigmagt, for hvem Kongens Vilje og Rigets Enhed betød mere end Løftet om Overholdelsen af de særlige islandske Love. Thi Kongen behøvede da kun at lade de paagældende norske eller danske Love forkynde paa

1) Se foran S. 28.

2) Se herom nedenfor S. 125 fg.

Tinge paa Island, for at gore dem til »islandske« Love. Ogsaa herpaa er Mödrevalleretssagen et højest oplysende Eksempel, idet Kristjern II. som Norges Statholder, ikke tilfreds med i sin Dom med Norges Rigsraad at have domt efter en norsk Retterbod, lod baade denne og en hel Række andre norske Retterbøder forkynde som gældende Ret paa Island¹⁾. Paa lignende Maade blev navnlig efter Reformationen et stort Antal danske Love og Forordninger ved Forkyndelse paa Island i uændret Form udvidede til Island²⁾. Men naar saaledes norske og danske Love saa let kunde forvandles til islandske, blot de blev opsendte til Forkyndelse paa Island, og da der, som ogsaa Arnórsson udtaler, ofte — navnlig saa længe der ikke fortæres ordentlige Tingbøger — kunde opstaa Strid, om et Lovbud var forkyndt paa Island eller ej, aabnede der sig derved en altfor let Adgang for en energisk udholdende Part i en islandsk Proces, der havde Brug for en norsk eller dansk Lov til Støtte for sine Krav, til at faa denne fremmede Lov anerkendt for gyldig, naar han blot kunde faa Støtte hos Lovmanden, der i øvrigt i de største Sager selv var den egentlige Part i Sagen, idet han ofte købte sig Sagen til³⁾, eller kunde faa Kongen og Rigsraadet med sig. Atter herpaa er den allerede tit nævnte Mödrevallersag, som senere nærmere skal omtales, et oplysende Eksempel.

Og det synes nu allerede tidligt at være kommet dertil, at Altinget Samtykkeret til ny Loves Givelse betragtedes nærmest som en blot Form. Ja, Kongemagten opfattede det endog utvivlsomt allerede kort efter den islandske Lovbogs Indførelse saaledes, at Kongen kun til større Lovgivningsværkers, f. Eks. de islandske Lovbøgers, Indførelse tiltrængte et Samtykke at Al-

¹⁾ Se nedenfor S. 126.

²⁾ Saaledes udvidedes den Koldingske Reces af 1558 ved Frd. af 20. Marts 1563 til at gælde paa Island i ulovbestemte Tilfælde, Frederik II.s ligeledes med Danmarks Rigsraad for Danmark og Norge givne Ægteskabsordinant af 1582 udvidedes under 2. Juni 1587 til at gælde uændret paa Island o. s. v.

³⁾ Som Eksempel kan nævnes, at i to af de største og langvarigste Ejendomstrætter paa Island i Tiden før Enevælden, Mödrevallersagen og Sagen om Vatnsfjord, var den ene eller begge Parter Lovmænd, jvfr. M. Ketilsson, L. c. II, S. 243. I Frd. om Lovbud, Trættekøb, Rettens Spilde m. m. af 29. Novbr. 1622, maa Kong Kristian IV give et udtrykkeligt Forbud mod, at Lovmænd og Syselmænd køber sig Trætter til og Jord og Ejendom, som der er Trætter om.

tinget, der dog allerede i 1281 blev af ret formel Karakter, men at han derimod kunde udstede Forordninger, der gjorde mindre Forandringer i Lovbogen (Retterbøder), ganske paa egen Haand blot med sine bedste Mænds Raad. Dette stemte ikke alene med norsk Ret¹⁾, men ogsaa Jonsbogens Kristendomsbalks Kap. 8 gav udtrykkelig Kongen Ret til at »forbedre Lovene med gode Mænds Raad«. Vi ser da ogsaa allerede Kong Haakon Magnusson i den islandske Retterbod af 14. Juni 1314 i Efterskriften kort og godt befale: »Byde Vi Eder at holde alle disse Artikler *som Lov* og lade dem skrive i Eders Bog«²⁾. Nu ser vi rigtignok, at Islænderne længe ikke har villet godkende denne Kongemagtens Opfattelse. Islands første Lovbog, Járnsíða, lykkes det kun med Besvær at faa vedtaget 1271—73, og ogsaa ved Jonsbogens Indførelse 1281 forsøger de at øve en virkelig Medvirkning, hvad dog mislykkes³⁾. I 1302 kræver de Samtykke af dem, der bor i Landet, til Forbedringer af Lovbogen, og ligeledes ved adskillige senere Lejligheder, saaledes i 1495 og endnu saa sent som i 1588, ser vi dem slaa paa, at Altingets Samtykke egentlig udkræves⁴⁾. Men da de aldrig drister sig til at forkaste de kgl. Forordninger, skrumper deres Medvirkning efterhaanden ind til den Form, at de regelmæssigt direkte samtykker eller dømmer Kongens Befalinger »skellige og gyldige i alle Maader«. Altingets »Vedtagelse« eller »Lovtagelse« blev saaledes oftest til en blot Form, ja senere hen indskrænkede den sig til en blot og bar Forkyndelse, idet Kongens Befalingsmand nøjedes med at lade de ny kgl. Befalinger læse paa Tinge.

Nærmere i det enkelte at følge Gangen i denne Udvikling lader sig ikke gøre. Arnórsson har som ovenfor anført villet hævde, at det først var efter Enevældens Indførelse, at Kongerne nøjedes med at lade deres Befalinger tinglæse eller forkynde paa Altinget, men som ligeledes paavist, modsiger han her sig selv, idet han selv faa Linier før anfører, at det oftere ogsaa skete før 1662. Og dette sidste er utvivlsomt ogsaa rigtigt. Thi ganske vist maa det erkendes, at det islandske Alting som allerede anført gennem lange Tider bevarede en langt større Selvstændighed end de norske Søster-Lagting, der hurtig efter den norske Lovbogs Indførelse i 1274 nedsank til rene Domsting. Og navnlig

¹⁾ Se Min, »Islands statsretlige Stilling« 1909, S. 239.

²⁾ Jónsbók ved Halldorsson, S. 299.

³⁾ Min, »Islands statsretlige Stilling« 1909, S. 160 fg.

⁴⁾ Se S. 20 fg., S. 128 og 130 samt mit i forrige Note anførte Skrift S. 204.

bevarede det igennem mange Aarhundreder, endog ind i Ænevælden, en vis autonom Lovgivningsmyndighed, nemlig Ret til i Form af »Altingsdomme« eller »Altingssamtykker« at vedtage Beslutninger af mere almindelig Karakter, hvilke dog allerede tidligt for at være gyldige maatte stadfæstes af den kgl. Befalingsmand paa Kongens Vegne¹⁾ eller i den seneste Tid, naar det drejede sig om større Spørgsmaal, af Kongen selv og saare ofte i Virkeligheden udgik af den kgl. Befalingsmands, ja undertiden endog, som f. Eks. med Hensyn til Store-Dommen, af selve Kongens Initiativ²⁾. Men at Altingets Medvirkningsret overfor kgl. Forordninger allerede i hvert Fald i Begyndelsen af det sekstende Aarhundrede — og utvivlsomt længe for — er blevet en ren Form, fremgaar f. Eks. af den tidligere anførte Dom, der i 1514 afsagdes i den bekendte, uendelig langvarige Retsstrid om Vatsnfjord. Thi her udtaler de af Lovmand Jón Sigmundsson udmeldte Doms mænd som Indledning til Dommen, at Lovmanden har forelagt dem det Spørgsmaal »om Vi tillige med al anden der sammenkommen Almue ville med Lydighed samtykke *disse ligesom alle andre Vor naadige Herres Breve, hvilket vi og alle andre bejaede og samtykkede*«. Og de dømmer derfor bl. a., at de Mænd skal have sig tillagt dobbelt Bod, der faar Saar eller Skade i Forsøget paa »at styrke disse og andre Vor naadigste Konges Breve, *efterdi vi alle vide, at han er sat over Loven* (sem ver vitum aller, at hann er yfer skipadur login)³⁾».

Denne stadige Nedgang i Altingets Betydning skyldtes dels Kongens stadigt tiltagende Magt, dels Islands yderligere sørgelige Tilbagegang og Forarmelse, hvoraf de foran nævnte Bønsskrifter til Kongen af 1579 og 1604 opruller et saa gribende Billed⁴⁾. Men den skyldes ogsaa hele Datidens historiske Udvikling i næsten alle Lande, i det næsten alle Vegne de gamle folkelige Landstings Indflydelse — som det forlængst var sket i Norge og ligesaa i Danmark — efterhaanden maatte træde helt i Skygge

¹⁾ At den kgl. Befalingsmands Stadfæstelse, som næsten altid anføres i Altingssamtykkerne, i Virkeligheden betragtedes som ydet paa Kongens Vegne paa samme Maade som i Nutiden Guvernørerne i de engelske Kolonier i vidt Omfang kan stadfæste Lovforslag paa Kronens Vegne, er forlængst erkendt af Jón Sigurðsson selv i 1863, se »Eimreiðin« for 1911, S. 188.

²⁾ Se foran S. 52 fg.

³⁾ M. Ketilsson II, S. 149 fg.; D. I. VIII. Nr. 388.

⁴⁾ Se foran S. 149 fg.

for Rigets og Rigsmyndighedernes Magt. Naar det islandske Altings og Islændernes Selvstændighedsstræben og Fastholden ved Landets gamle Lovgivning, som rigtignok allerede ved Indførelsen af den hovedsagelig efter norsk Mønster tilskaarne islandske Lovbog Jonsbogen af 1281 var blevet reduceret til en Sidegren af norsk Lovgivning, ikke formaaede i Tidens Løb at holde Stand overfor den norske Rigmagt, Kongen og det norske Rigsraad, og senere endnu mindre overfor den end mægtigere danske Rigmagt, Kongen og det danske Rigsraad, saa var dette derfor ikke Følgen af en særlig af Norge og Danmark overfor Island begaaet Uret, som deres i den Henseende uskyldige Efterkommere i tusinde Led kan drages til Ansvar for. Thi Regeringernes Politik, ogsaa deres Handelspolitik, overfor Island i de Dage var ikke af anden Art end den, andre Regeringer i de Tider anvendte overfor deres Kolonier og fjerne Bilande. Men det var i det væsentlige kun Resultatet af en uimodstaaelig historisk Udvikling, der i Datiden fandt Sted næsten alle Vegne og maatte finde Sted, hvis der af de løst forbundne Landskaber og Skatlande skulde dannes fastforbundne Riger. Og i Virkeligheden var det saaledes, at Island, naturligvis særlig paa Grund af dets afsides Beliggenhed, men ogsaa paa Grund af dets Bønders friere Stilling, langt længere fik Lov at bevare Rester af sit gamle Selvstyre, ligesom det ogsaa af samme Grund var det Land i Norden, hvor de katolske Bisper og navnlig da Biskop Jón Arason kunde rejse den sejgeste Modstand mod Protestantismens Indførelse. Her maatte nemlig den ny Lære endog indføres ved direkte Vaabenmagt, og Kristian III.s Kirkeordinants af 1537, der betød Reformationens Indførelse, blev derfor først lovtaget for Skalholt Stift i 1541, da danske Krigsskibe blev sendt op til Sydlandet, og først i det nordlige Stift i 1551, da en lignende lille Krigsflaade blev sendt op til Nordlandet.

Naar Jón Sigurðsson imidlertid deri, at Kirkeordinantsen saaledes i 1541 og 1551 blev formeligt vedtaget paa Altinget, har villet se et Bevis for, at Altingets Samtykke endnu paa den Tid i Almindelighed ansaas af Kongen selv som nødvendig til kgl. Lovbuds Vedtagelse¹⁾, saa er denne Slutning dog ikke berettiget. Thi dels var her Tale om Overvindelse af en faktisk

---

¹⁾ Jón Sigurðsson, L. c., S. 42, og saaledes ogsaa Arnórsson i »Ríkisréttendi Íslands«, S. 171.

rejst, langvarig Modstand, ja et formeligt Oprør mod Kongens Myndighed, hvis Overvindelse trængte til at konstateres paa utvetydig Maade ved formelig Vedtagelse fra Altingets Side af den tidligere modsagte Kirkeordinans, en »Vedtagelse«, der jo iøvrigt var alt andet end frivillig. Derfor ser vi ogsaa af samme Grund Kristiern III. foranledige, at Islænderne maa aflægge ny Troskabs- og Hyldingsed til ham i 1551¹⁾, skøndt de utvivlsomt allerede forlængst tidligere havde aflagt den lovbefalede Hyldingsed²⁾. Men dernæst drejede det sig her ikke blot om en fuldstændig Omvæltning i Kongemagtens Stilling paa Island, idet den nu tiltog sig en Lovgivningsmagt i kirkelige Sager, som den tidligere aldrig havde haft, men om en Revolution i hele den islandske Befolknings religiøse og moralske Opfattelse, thi Kirkeordinansens Indførelse betød jo den gamle Kirkes Afskaffelse og Indførelse af en ny Lære, der i Begyndelsen maatte staa Almuen ganske fremmed og usympatetisk. Man kan derfor ikke slutte fra dette Undtagelsestilfælde, der jo iøvrigt har sit Sidestykke mange andre Steder, idet Brydningen mellem den gamle og ny Lære ogsaa andet Steds gav Anledning til Uroligheder og Folkerejsninger, til normale Forhold. Og vist er det, at man ingen Sinde senere hører, at Altinget har forsøgt paa aabent at modsætte sig Kongens Befaling — det Eksempel paa et islandsk Veto mod en kgl. Forordning, som Jón Sigurðsson i sin Tid mente at kunne paavise i 1619³⁾ er ganske ubrugeligt i saa Henseende⁴⁾. Tværtimod ser vi, hvorledes Islands bedste

¹⁾ Ríkiss. Isl., S. 75 fg.

²⁾ Bogi Th. Melsted, Stutt Kenslubók i Íslendinga sögu 1907 S. 60.

³⁾ Jón Sigurðsson, L. c., S. 43.

⁴⁾ I det anførte aabne Brev af 21. April 1619 udtaler Kongen efter Begæring fra Island om, hvorledes der skal forholdes med Jord-Tiendens Erlæggelse, at dermed skal forholdes saaledes, som Kongen har erfaret, at det fra Arildstid er sket, men det tilføjes udtrykkeligt: »saa fremt ikke befindes det at være imod Islands Lov og gammel Sædvane dér paa Landet«. Naar Altinget derefter 30. Juni s. A. fastsatte, at Tienden skulde erlægges paa anden Maade, efter at det var bevist, at det som var Kongen foredraget, ikke stemmede med den gamle Vane paa Island, handlede Altinget jo kun efter Bemyndigelse af Kongen selv. Og det sker derfor ogsaa under udtrykkelig Henvi-
sning til, at »vor naadigste Herre, Kongen, selv naadigt bestemmer, at derom skal forholdes eftersom gammel Sædvane har været og ikke er imod islandsk Lov, som det har været fra Arilds Tid«.

Mænd i 1564 ved Store-Dommen paa Kongens og Hovedsmandens Befaling, men uden Anvendelse af nogen Tvang, endog selv direkte samtykker en Altingsdom, Store-Dommen, som de sikkert helst vilde have været fri for, og bagefter indstiller denne Altingsdom til Kongens og Danmarks Rigsraad ikke blot til Stadfæstelse men endog til Forbedring, som det synes Kongen og Rigsraadet hans kgl. Naades Undersaatter bedst at være¹⁾.

En vigtig Følge af den ny Kirkelæres Indførelse var en yderligere stærk Forøgelse af Kongens Magt paa Island, idet Kongen dér som andetsteds udnyttede Reformationen politisk til at lægge Hovedparten af den afskaffede katolske Kirkes umaadelige Rigdomme ind under Kronen. Derved at begge Sværd nu kom i Rigmagtens Haand, maatte den selvstændige Indflydelse, det under de kgl. Hovedsmænds Ledelse staaende og af de kgl. Embedsmænd opnævnte Alting endnu kunde udøve, blive end mere forringet. Men ligesom der dog ved Reformationens Indførelse i det hele ikke skete nogen som helst formel Forandring i Islands Styre, bortset fra, at det danske Rigsraad, hvori ingen Bisper mer havde Sæde, overtog det norske Rigsraads Rolle, saaledes skete der heller ikke nogen pludselig Ændring i Altingets Medvirkning ved Loves Givelse. Paa den ene Side havde den allerede længe før været en blot Form, og paa den anden Side ser vi endnu en rum Tid efter Reformationen Islænderne af og til minde om, at deres Samtykke egentlig burde indhentes til Love for Island. Saaledes ser vi navnlig den energiske Lovmand Jón Jónsson som Fører for Modstanden mod den myndige islandske Biskop Gudbrands kirkelige Reformtræde i Skranken for Altingslovrettens Samtykkeret ogsaa ved kirkelige Love og arbejde for Opretholdelse af de gamle islandske Love. Han er saaledes bl. a. Ophavsmand til et Altingsamtykke af 1588, hvori Lovretten — rigtignok samtidig med, at den maa samtykke Frederik II.s Kirkeordinans af 1582, som Lovmand Jón tidligere ikke vilde anerkende som gældende ogsaa for Island — udtaler, at »vi alle Landsens Indbyggere skulde holde os til og dømme efter gamle islandske Love og kgl. Majestæts Ordinants eller de Breve af vor naadigste Herre Kongen, som er sendt os til Retterbod og Fred og som Landet har samtykket og modtaget²⁾.

¹⁾ Se foran S. 51 fg.

²⁾ »Ríkisrettindi Islands«, S. 89.

Imidlertid, til mer end fromme Onsker bliver det ikke. Den nævnte Lovmand Jón Jónsson laa derhos i en lidenskabelig Strid med Datidens anden mægtigste islandske Mand, nemlig den forannævnte Biskop Gudbrand Thorlaksson, — en Strid af rent personlig Art bl. a. om en større Ejendom Bard¹⁾ —, og Jóns Standpunkt som de gamle islandske Loves Forsvarer var derfor utvivlsomt ogsaa i høj Grad dikteret af hans Opposition overfor hans Dødsfjende, Bisp Gudbrand, der fandt det en urimelig Tanke, at den islandske Lovrette skulde have noget at sige overfor Kongens Lovgivning, særligt da den kirkelige²⁾. Af de to Modparter var det desuden utvivlsomt Biskop Gudbrand, der stod i Pagt med hele Tidsalderens Udvikling, og da ogsaa Jón for at komme sin hjemlige Uven til Livs maatte ikke blot støtte sig til Kongens Befalingsmand paa Island, men ogsaa bejle til den danske Regerings Gunst — han rejste saaledes, vistnok ikke mindst for at sværte Gudbrand, 1592 til Danmark med en lang Supplikats fra Islænderne til den danske Formynderregering for Kristian IV, — kunde hans rent passive Hævdelse af Altingets Samtykkeret ingen synderlig praktisk Betydning faa. Tværtimod ser vi i hans Embedstid som Lovmand den Reform blive endelig ført ud i Livet, der, som Jón Sigurðsson med Rette har sagt, gav den gamle islandske Domsmagt sit største Knæk, nemlig Indførelsen i 1593 af den ny islandske Overret, hvorefter ikke længere Lovmanden og Altingets Lovrette, men den kgl. Befalingsmand med 24 af ham selv udnævnte Domsmænd blev den virkelige Overdommer i Landet selv, saaledes at nu altsaa ogsaa Altingets blot dømmende Magt sang paa sit sidste Vers. Ligeledes fører Lovmand Jóns Modstand mod, at Frederik II.s danske og norske Kirkeordinants af 1582 skulde, som Kongen vilde³⁾, anses som uden videre gældende

¹⁾ Espolin, Islands Árbækur V, S. 57 fg.

²⁾ Anderledes kan man næppe forklare, at Lovmand Jón først ved forskellige Fortolkninger søger at komme ud over flere af de haarde Bestemmelser i Store-Dommen, der forsvares af Biskop Gudbrand som gyldig vedtaget af Islænderne selv, og senere, da Biskoppen søger at gøre langt mildere Bestemmelser i Kirkeordinansen gældende paa Island, modarbejder disse som stridende mod gammel islandsk Ret, deriblandt navnlig — Store-Dommen.

³⁾ Jvfr. aabent Brev af 29. April 1585, hvori Kongen udtaler sin Misbilligelse af, at der paa Island finder megen Uskikkelighed Sted med Horeri og Blodskam imod Guds Loug, *Ordinantsen*, og al christelig

ogsaa for Island, kun til, at den under 2. Juni 1587 udtrykkelig paabydes at skulle gælde ogsaa »der paa Landet lige saa vel som her udi Riget«, og at Lovretten da, som vi har set, i 1588 udtrykkeligt maa vedtage denne Ordinants, hvori der bl. a. henvises til »Recessen og Haandfæstningen«, ganske uændret¹⁾.

Hvor lidt Islændernes Alting i Virkeligheden den Gang, selv under en betydelig Fører som Lovmand Jón, evnede at opretholde den gamle Lovgivning, selv hvor den ikke tørnede sammen med Rigslovgivningen, viser maaske allerbedst et enkelt Lovbud, som Lovmand Jón ved sin omtalte Supplikats paa sine islandske Landsmænds Vegne i 1593 fik udvirket hos Kristian IV.s Formynderregering i Danmark. I Supplikatsen klages der nemlig bl. a. over, at Lovtinget, altsaa Altinget, hidtil kun er blevet holdt en eller højst to Dage hvert Aar, hvorfor mange Sager ikke kan blive paadømte færdigt »og fattigt Folk, som med sine Sager og Klager er komne lang Vej til Lagtinget, nogle nær ved 100 Mile, maa rejse hjem igen uden al Dom og Paakendelse til ikke liden Skade, Omkostning og Tidsspilde«. Paa deres Andragende udgiver derfor den danske Formynderregering (Niels Kaas, Steen Brahe og Arild Hvitfeld) en Forordning af 9. Maj 1593, hvori det befales, at Altinget skal »holdes 8 Dage hvert Aar eller flere, efter som mange Sager vorde dertil indstævnte og Nødsyn kræver«²⁾. Men nu var Forholdet det, at der i selve Islands Lovbog, Jonsbogen, var, som allerede Magnus Ketilsson har fremhævet³⁾ *givet fuld Frihed for Altinget til at holde Mode, saalænge det var fornødent for Sagernes Skyld*, jvfr. Jonsbogens Tingfarebalk Kap. 3: »Ting skal staa, saalænge Lovmanden vil og ham synes fornødent for Sagernes Skyld, og Lovrettemændene det samtykke.« Men altsaa alene fordi der i Tidens Lob havde indsneget sig den Uskik, at Tingets Moder holdtes kun en eller højst to Dage, tør Altinget ikke af sig selv haandhæve Lovens egen klare Bestemmelser, men iler med Andragende til den danske Regering om at faa Lov til at holde Mode overensstem-

---

Skik og Hoviskhed«, saaledes at Kongen altsaa aabenbart gaar ud fra, at den af ham med Danmarks Rigsraad for Danmark og Norge givne Ægteskabsordinants af 1582 uden videre maatte gælde ogsaa for Island.

¹⁾ Lovs. f. Isl. I, S. 113.

²⁾ M. Ketilsson, L. c. II, S. 168.

³⁾ L. c. II, S. 177.

mende med Lovbogens Regel. Men et Alting, der tillagde sig selv saa ringe Magtfylde, hvorledes skulde det kunne være noget Værn for den gamle islandske Lovgivning overfor den mægtige Rigmagt?

Givet er det i hvert Fald, at der allerede længe for Enevældens Indførelse ikke mere er Tale om Indhentelse af noget Samtykke af Altingslovet til nye Love givne af Kongen og Rigsraadet eller af Rigsraadet paa egen Haand i Kongens Forfald, men de forkyndes nu kun eller tinglæses paa Altinget af den kgl. Befalingsmand, hvilket vil sige, at *Lovgivningsmagten ogsaa i Islands særlige Lovgivning faktisk var gaaet over til Rigets almindelige Lovgivningsmagt, Kongen og Rigsraadet*. Et Vidnesbyrd herom er det ogsaa bl. a., at den islandske Bonde og Lovrettemand Björn Jonsson paa Skardsaa, der levede for Enevældens Indførelse (1574—1665), i sine »Annaler«, hvor han skildrer sin Samtids Begivenheder, stadig kun taler om, at Hirdstyrelsen kom til Island med Kongebreve og oplæste dem paa Altinget, eller blot nævner, at der kom den eller den Forordning til Island uden at nævne noget om Altingets Medvirkning¹⁾. Og paa samme Maade ser vi i de norske Rigsregistranter — thi i Kongens Kancelli sorterede islandske Sager under de norske — hvorledes Kongen befaler sin Hovedsmand eller Lensmand paa Island at *forkynde* det eller det Kongebrev uden at der tales det mindste om deres Forelæggelse for Altinget, jvfr. f. Eks. under 20. Maj 1595 »Brev til Brostrup Gjedde at skulle forkynde medfølgende Forordning om, hvorledes med Vrag paa Island skal forholdes«²⁾. Og den kyndige, islandske Jurist og Historiker, Sysselmand Magnus Ketilsson udtaler derfor ogsaa med Henblik paa en islandsk Altingsdom af 1508, der kendte den af Kristiern II udstedte saakaldte Mødrevall-Retterbod »stadig og uryggelig i alle Maader«, at Islænderne vel endnu længe efter Lovbøgernes Indførelse brugte at kende Kongens Befalinger gyldige ved særlig Dom, »men at det er gaaet dem, som det er gaaet Parla-

¹⁾ Se f. Eks. Björn á Skarðsá, *Annálar I*, S. 226 ved Aar 1563: »Kom ud til Island Kong Frederik den andens Brev om, at hver som befandtes i aabenbart Kjæteri, skulde være landsforvist og miste Livet, at der skulde dømmes efter Recessen, hvor islandsk Lov ingen Bestemmelser havde, og at den aandelige Ordinants skulde holdes over hele Island«.

²⁾ Norske Registranter III, S. 382.

menterne i Frankrig, og at slige deres Samtykker og Domme have i de følgende Tider ikkun været en Ceremoni og Skyggeværk, og at de kgl. Forordninger have haft fuldkommen Lovskraft, endog førend Souverænitetten blev indført, enten de saa samtykke dem eller ikke¹⁾. Og dette sidste maa da ogsaa Jón Sigurðsson indrømme, idet han erkender angaaende Tiden før Enevældens Indførelse at »Lovenes Vedtagelse af Altinget« »mere og mere antager Formen af Publication«²⁾, selv om det af ham her brugte Udtryk »Lovenes Vedtagelse af Altinget« naturligvis er ret vildledende, naar der faktisk ikke længer blev Tale om nogen Vedtagelse fra Altingets Side, men kun om en Foryndelse paa Tinge.

Men til alt det ovenfor fremførte kom endelig, at Islænderne ogsaa simpelthen derved, at deres Land gennem mange Aarhundreder efter Foreningen med Norge var blevet styret fra Rigets Midtpunkt, først Norge, senere Danmark, var blevne vant til at se alle deres vigtigste Sager i sidste Instans afgjorte ikke i Landet selv, men af Norges, senere Danmarks øverste Rigsmyndigheder, Kongen og Rigsraadet, hvilket atter naturligt maatte medføre, at Følelsen af at høre til et større Rige og af at være Rigets almindelige Love underkastede, mere og mere maatte tiltage i Styrke. Og dertil kom yderligere i den sidste Tid, som ogsaa Arnórsson med Rette fremhæver, Indflydelsen af Retsundervisningen ved det fælles Universitet i København, hvor de islandske Studenter ved Reskript af 23. December 1579 fik Fortrinsret til Regensen, idet de i dansk Ret uddannede islandske Jurister senere, naar de vendte tilbage til Island, i vidt Omfang anvendte danske Lovbud uden nøje at prøve, om de ogsaa virkelig kunde anses gældende paa Island. Alt dette maatte naturligt medføre, at Skellet mellem Rigets almindelige og Islands særlige Lovgivning i Praxis mere og mere stod i Fare for at udviskes, selv om Skellet endnu stadig var der.

At de gamle islandske Jurister i Virkeligheden ogsaa saa paa Forholdet mellem Rigslovgivningen og Islands særlige Lovgivning, som her fremstillet, skal nu yderligere godtgøres ved Belysning af en saare interessant Dom i de vidtloftige Retsrætter, der gav Anledning til den berømte Modrevalle-Retterbods

---

¹⁾ M. Ketilsson, L. C. II, S. 107.

²⁾ Jón Sigurðsson, L. c., S. 43.

Udstedelse. Det drejede sig om to sidelobende Arvetrætter, der i Aarene omkring 1500 rasede om nogle Jordejendomme i det nordlige Island. Kampen førtes som i Almindelighed i slige Ejendomstrætter paa Island med den største Heftighed og Udholdenhed, og da de virkelige Modparter i disse Sager var paa den ene Side Lovmand Finnboge Jonsson og paa den anden Side Islands anden Lovmand Thorvard Erlendsson og hans Broder, der under Trætten blev selve Kongens Befalingsmand paa Island, Vigfus Erlendsson, var det kun ganske naturligt, at der blev afsagt ganske modstridende Domme, eftersom den ene eller den anden af Lovmændene afsagde Dommen. Nu var Forholdet det, at Lovmand Thorvard for sin Adkomst paaberaabte sig Kong Haakons Retterbod om Arv af 2. Maj 1313 som formentlig ogsaa gældende for Island, medens Lovmand Finnboge lige saa bestemt modsagde, at denne norske Retterbod kunde gælde paa Island. Tilsidst kom Sagen for Kristiern II. som Norges Statholder, og han domte 22. November 1507 sammen med Rigsraadet, at Kong Haakons Retterbod skulde anses som gældende og ved Magt »over hele Norges Rige, lige saavel paa Island, Færøerne og Hjaltland som her i Norge¹⁾«, og to Dage efter gav han en yderligere Stadfæstelse derpaa ved at udstede en ny Forordning, hvori han stadfæster og samtykker, at *alle* de af den hellige Kong Haakon (Haakon Magnusson) givne Retterbøder skal uryggelig holdes »over hele Norges Rige og de Lande, som under Norges Krone ligge, saavel Island, Hetland og Færøer som andetsteds her i Norge²⁾. Den første af disse af Kristiern II.s Kongebreve, den saakaldte Mødrevall-Retterbod, blev derefter i 1508 paa Altinget af de udnævnte Doms mænd kendt »stadigt og uryggeligt i alle Maader og lagt til Grund for Dommen i den anden, af Kristiern II. og Rigsraadet ikke direkte afgjorte Retssag.

At denne Kristiern II.s Afgørelse hvilede paa en urigtig Opfattelse af Forholdet, idet Haakon Magnussons Retterbod af 1313 utvivlsomt alene var givet for Norge, derom kan der næppe være Tvivl og er der heller ikke nu Uenighed, og til sidst, men ganske vist først 200 Aar efter, blev Mødrevall-Retterboden ved Reskript 15. Maj 1711 kaldt tilbage af Kongen. Lovmand Finnboge havde derfor utvivlsomt Ret, og skønt han ikke fik

---

¹⁾ Magnus Ketilsson, L. c. I, S. 94 fg.

²⁾ M. Ketilsson, L. C. I, S. 138 fg.

Ret i Sagen, er hans Opfattelse af Spørgsmaalet af den største Interesse for Forstaaelsen af, hvorledes de af Datidens Islændere, *der mest var imod Indførelsen af fremmed Ret* paa Island, saa derpaa. Denne sin Opfattelse har Lovmand Finnboge givet Udtryk i den af ham forfattede Dom, som han med 22 Doms mænd fældede i Spjaldhage i Øfjord Aar 1495 i den ene af de nævnte Rets-sager, der var ganske parallel med hans egen¹⁾. Som Magnus Ketilsson udtaler, har han derfor i denne saakaldte Spjaldhage-Dom »desto mindre forsømt at indføre alt det, som kunde siges imod denne Retterbod, som han der stiltiende dømte udi sin egen Sag²⁾.

Men hvilke Grunde anfører nu Lovmand Finnboge imod, at den norske Retterbod af 1313 skulde gælde paa Island. Han anfører derimod først — jeg følger her Magnus Ketilssons Oversættelse —: »det er os meget ubekendt, hvad Kraft hun skal have, thi nogle Steder indenlands findes hun saaledes skrevet, at hun eneste skal gaa i Norge, *men ikke i Skatlandene*. Vi vide ikke heller, at hun nogen Sinde er gaaet for Lov her i Landet«. Man vil altsaa se, at det slet ikke falder Finnboge ind at nægte, skønt han har den største personlige Interesse i at nægte alt, hvad nægtes kan, at en utvivlsomt for hele Norges Rige, altsaa ogsaa for Skatlandene given Lov maatte gælde for Skatlandene, og ligesaa lidt falder det ham ind at nægte, at Island er et norsk Skatland, men han henfører tværtimod utvivlsomt selv Island under Norges Skatlande. Spørgsmaalet stiller sig for ham derfor kun som dette, som ogsaa Magnus Ketilsson definerer det, om Retterboden alene var givet for Norge eller den var udgivet for hele Norges Rige og altsaa burde gælde for Island³⁾. Han fastholder da her — og med Rette — at den alene er givet for Norge ikke ogsaa for Skatlandene, fordi der i flere Afskrifter af den tales ikke om »hele Norges Rige« men kun om »Norge« og den heller aldrig tidligere har været anvendt paa Island.

Men fordi Retterboden ikke oprindelig var givet for »hele Norges Rige« i den Forstand, at den ogsaa skulde gælde for Skatlandene, kunde den jo meget vel senere være udvidet til at skulle gælde særlig paa Island, derved at Kongen ved en særlig Forordning for Island havde befalet, at den ogsaa skulde gælde der.

¹⁾ L. c. I, S. 112 fg.

²⁾ L. c. I, S. 111.

³⁾ M. Ketilsson, L. C. I, S. 111.

Herimod anfører da Spjaldhage-Dommen: »Men om vi kunde vide til visse, at denne Retterbod var her i Landet indkommen af Kongens Myndighed, og det kunde bevises med lovlige Vidner: enten med Vor naadige Herre Kong Haakons uskadte Indsegl; eller Almuens Begæring og Samtykke over alt Island og Lovmandens Kendelse derpaa, da vilde vi gerne give her godt Svar paa og bede herudi om Naade, efter det, som vor ærværdige Herre, Kong Haakon og andre rette Norges Konger have udi sine lovtagne Retterboder os tilskrevet: at vi skulde skrive igen til Kongens Naade om det, som os synes for haardt eller for lindt af de Retterboder, som hid til Landet er sendte«. Altsaa for at et særligt Lovbud for Island skal være gyldigt givet, kræver Dommen her kun, at en særlig Befaling derom skal være sendt til Island af Kongen, men om dette bevises ved, at Kongens originale Brev med vedhængende uskadet Segl fremlægges, eller, ved at Altinget har givet sit Samtykke dertil, stiller Dommen ganske Side ved Side. Dog er Dommen heller ikke ganske sikker paa, om ikke direkte Forkyndelse eller »Samtykke« strængt taget er nødvendigt — det gælder jo for Finnbøge at faa alle Indvendinger med —; thi der fortsættes saaledes, hvad der ikke ganske rimer med det foregaaende: »Kunde og hælde sig, at alt forbemeldte slaar fejl, og at intet Bevis faas paa denne Retterbod. Synes os dette Foretagende ulovligt og ikke holdende for Lov her i Landet, thi saa staar skrevet, at Kongen skal forbedre Lovene med gode Mænds Raad og med begge Samtykke deres, som bygge Landet for sine fødte og ufødte Undersaatter«. Af den sidste Passus fremgaar det for øvrigt som tidligere anført, at Dommen gaar ud fra, at de gode Mænd, hvis Raad Kongen skal indhente ved Retterbødernes Udstedelse, ikke behøver at være Islændere¹⁾).

Men det fremgaar altsaa af denne Dom, at allerede i 1495 falder det ikke en islandsk Dommer, endda han saa at sige er Dommer i sin egen Sag og har den højeste personlige Interesse i at anføre alle Grunde mod en norsk Lovs Gyldighed for Island, ind at benægte, at en for hele Norges Rige given Lov kan være gældende for Island som for de andre norske Skatlande, ja, han tør heller ikke afgjort nægte, at en for Island særlig given Forordning kan være gyldig uden Altingets Samtykke, hvori ligger,

---

¹⁾ Se foran S. 22.

at han allerede da har betragtet dette som en Formalitet nærmest for Bevisets Skyld, der da naturligvis kan erstattes ved andre »lovlige Vidner«. Og endda maatte hans Afgørelse trække det korteste Straa, og det blev fastslaaet ved den norske Regerings Afgørelse og Forordning, at ikke blot den omstridte norske Forordning, men at alle Kong Haakon Magnussons Retterbøder skulde uryggelig gælde paa Island som i de andre Lande, »der ligger under Norges Krone«, en Afgørelse, der derefter var Lov i flere Aarhundreder¹⁾. Og det lyder derfor unægtelig noget overraskende, naar Jón Sigurðsson desuagtet efter at have dvælet ved denne Mødrevallensag — uden rigtignok at anføre Lovmand Finboges Præmisser! — ender med at udtale følgende: »Efter min Formening beviser dette fuldkommen tydeligt, at Norges Love ikke have været ansete som omfattende Island«, idet han altsaa undlader at oplyse, at Dommen i 1495 netop sondrer imellem de for »hele Norges Rige« og de blot for »Norge« givne Love. Og det undrer da ikke, at han derefter fortsætter med ogsaa deri at finde et Bevis for, »at Altinget endnu 1508 har uden Modsigelse beholdt den samme Autonomi som før«²⁾.

At nogen senere islandsk Dom eller senere islandsk Jurist skulde have hævdet en strængere Forstaaelse af Løftet om de særlige islandske Love end Spjaldhagedommen, efter hvis Opfattelse altsaa vel rent norske og danske Love var udelukkede fra uden særlig Forkyndelse (Lovtagelse) at gælde paa Island, men hvorefter det paa den anden Side ingenlunde var udelukket, at almindelige for hele Riget, altsaa ogsaa for Skatlandene, givne

¹⁾ At nemlig ogsaa Kristiern II.s Retterbod af 24. November 1507, hvorefter alle Kong Haakons Retterbøder skulde gælde paa Island, er blevet gældende Ret paa Island, fremgaar af en Paategning paa en Afskrift af denne Retterbod saalydende: »Anno 1637 paa det almindelige Øxeraa-Ting« — Altinget — »blev Kong Kristierns Brev læst sammen med dette her foranskrevne: var det dermed enslydende med Kong Kristierns undertrykte Signet. Lovmand Haldor Olafsson bar det frem: Fogden Jens Söfrrinsen og Jeg, Arne Oddssen Lavmand, læste det sammen, udi Hovedsmanden Pross Munds Paahor«, se M. Ketilsson, L. c. I, S. 139. Naar Jón Sigurðsson, L. c., S. 41, deraf vil slutte, at denne Retterbod ikke er bleven gældende for Island før 1637, er dette ganske usandsynligt, og Jón Sigurðsson vidste ogsaa selv bedre end nogen, at det var saare almindeligt, at kgl. Forordninger Tid efter anden paa ny forkyndtes eller læstes paa Altinget, fordi de i Mellemtiden ikke var nøje overholdte, se foran S. 29, Note 2.

²⁾ Jón Sigurðsson, L. c., S. 41.

Love uden videre helt eller delvis kunde gælde ogsaa for Island, vil man ved nøjere Prøvelse ikke kunne finde. Navnlig findes der intet til, at nogen islandsk Jurist for Enevælden — man kan godt føje til: for Jón Sigurdsson — har erklæret almindelige Rigslove for ikke udstrækkende deres Kraft til Island, fordi Island skulde være en Stat for sig og ikke nogen Del af Norges eller Danmarks—Norges Rige; hvad der hævdes eller slaas paa af og til, er kun, at Island er en Landsdel eller et Land indenfor Riget med særlig Lovgivning. Saaledes henvises der f. Eks. som allerede nævnt i Altingssamtykket af 1588 til, at vi alle Landsens Indbyggere skulde holde os til og domme efter gamle islandske Love og Kgl. Majestæts Ordinants eller de Breve af vor naadigste Herre Konge, som er sendt os til Retterbod og Fred og som Landet har samtykket og modtaget¹⁾. I 1601 hentydede Lovmand Thord Gudmundsson i sit Omgangsbrev til, at Kongen fra gammel Tid af havde lovet, at Islænderne skulde blive holdte ved Lov og Ret, og »at der her i Landet skulde være islandske Lovmænd og Sysselmænd, saa at Loven ikke skulde blive sat til Side efter udenlandske Mænds Bestemmelser og Sædvaner²⁾«. Og 1606 udtaler Altingslovretten, at Frederik den 2dens Gaardsret alene bør kunne gælde paa Island paa Kongsgaarden Bessastad, men ikke andetsteds, bl. a. med den Begrundelse, at »vor naadige Konge giver os hvert Aar det Naadesbrev, at vi skulde blive ved islandsk Lov og Ret³⁾ — hvorved utvivlsomt sigtes til de kgl. Bestallinger for Lovmændene og Lensmændene, hvori Kongen paabyder dem at holde Almuen der paa Landet« efter »Islands Lov, Skel og Ret«.

Men ligesom det er vist, at Kongerne ved at paabyde sine Lovmænd og Lensmænd paa Island at holde Almuen der ved islandsk Lov og Ret ikke derved faldt paa, at Island var et Rige

¹⁾ Ríkisr Ísl., S. 89.

²⁾ L. c., S. 90.

³⁾ L. c., S. 91. Herved bør erindres, at Frederik II.s Gaardsret af 1562 kun gjaldt i Kongens og Adelens Gaarde, og at den i den senere Tid i Danmark ogsaa kun anvendtes i Kongens Gaarde, da de almindelige Domstole var utilbøjelige til at anvende Gaardsrettens Regler, se Poul Johs. Jørgensen, Den danske Retshistorie, S. 76 fg. Den islandske Domstols Afgørelse stemte altsaa særdeles godt med de almindelige danske Domstoles Afgørelser i lignende Tilfælde, og denne Doms Anførelse i »Islands Rigsrettigheder« som Bevis for Islands »Rigsrettigheder« er derfor meningsløs.

for sig, for hvilket ingen almindelig Rigslov kunde gælde uden særlig Vedtagelse — tværtimod gaar, som vi har set f. Eks. Kong Frederik II. endog ud fra, at hans Ægteskabsordinants af 1582 for Danmark og Norge uden videre gjaldt ogsaa paa Island¹⁾, ligesaa vist er det, at de samme islandske Lovmænd, der er Ophavsmænd til de lige foran nævnte Udtalelser og som kæmpede ivrigst for Bevarelsen af de gamle islandske Love overfor de mange ny danske Love, som de islandske Biskopper og de kgl. Befalingsmænd førte ind i Landet, nemlig Lovmændene Jón Jónsson og Thordur Gudmundsson, heller ikke faldt paa eller drømte om, at Island som udgørende et særligt Rige ikke skulde være det dansk-norske Riges øverste Styre underkastet. Thi som det allerede foran er nævnt, finder vi netop begge disse Lovmænds Navne under Bønskrifter, hvori Island betegnes som Skatland, og hvori de henvender sig med Ønsker om Ændringer, Islands indre Styre vedrørende, ikke blot til Kongen, men *ogsaa til Danmarks Rigsraad*²⁾. Man kan vel ikke læse disse Bønskrifter uden at faa den dybeste Medfølelse med de haarde Kaar, hvorunder det af Naturulykker hjemsøgte fattige Land da var stillet, men det er rigtignok mere end barokt at se disse ydmyge Bønskrifter fra Islands sørgeligste Nedgangstid af Dr. Jón Thorkelsson og Einar Arnorsson anførte som Bevis for »Islands Rigsrettigheder« i deres Skrift med samme misvisende Titel³⁾.

Derimod er det vist, at ligesom de islandske Love kom tilkort i Mødrevallesagen, saaledes ser vi ogsaa Islænderne selv uden Kongens og Rigsraadets Indgriben i mange Tilfælde anvende Love, der efter Spjaldhagedommens Opfattelse utvivlsomt ikke burde anses for islandske Love. Saaledes ser vi f. Eks. faa Aar efter i den saakaldte Leidarholmsskraa af 1513 de islandske Fogder og Lovrettemænd paaberaabe sig Kristiern I.s Retterbod af 10. Oktober 1453, skønt denne i Bergen med Norges Rigsraad givne Forordning oprindelig vistnok kun er givet for Norge alene, men da der i Forordningen tales om »vort Rige Norge«, har Islænderne, især da de i Øjeblikket havde Brug for den, aabenbart forstaaet den som gældende for Norges Rige i videste

¹⁾ Se foran S. 122.

²⁾ Se foran S. 49 fg.

³⁾ »Ríkisrettindi Islands«, S. 88.

Forstand¹⁾. At Islænderne her selv henregner Island under Norges Rige, er da aabenbart, og i en af Afskrifterne betegnes Island da ogsaa som Kongens »fattige, styreløse Skatland«²⁾.

Ja, saa lidt lykkes det i Tidens Lob at fastholde Spjaldhagedommens Opfattelse, at vi endog til Tider ser baade den norske Regering og Islænderne selv udtale sig, som om norsk Lov egentlig ligefrem gjaldt paa Island. Det kan saaledes nævnes, at selv om det er det regelmæssige ogsaa senere hen i Tiden, at det i Bestallingsbrevene for Lensmænd og Lovmænd paa Island paalægges dem at holde Indbyggerne ved Islands Lov og Ret, forekommer dog ogsaa, f. Eks. i Lensbrevet for Søren Norby som Islands Befalingsmand af 20. Maj 1515, den Vending, at han skal skikke Undersaatterne dér paa Landet »Norges Lov og Ret«³⁾, ligesom det i Kristian III.s Beskikkelsesbrev for Lovmand Ari Jónsson af 20. Februar 1536 hedder, at han skal dømme efter »Kong sancte Olafs og Norges Lov«⁴⁾. Men lignende Udtryk findes ogsaa oftere brugt fra islandsk Side. Saaledes hedder det f. Eks. i Altingssamtykket om Landsens Tarv af 30. Juni 1533, at den, der drister sig til at sejle ud af Landet uden lovlige Vidnesbyrd af Altinget for at bagvaske anden Mand for Kongen eller Biskoppen, han skal straffes efter *Norges Love*⁵⁾. I sit Brev af 13. August 1520 til Kong Kristiern III. lover den islandskfødte udvalgte Biskop Øgmund, at hvis Kongen vil stadfæste hans Valg til Biskop, vil han være Kongen »huld og tro i al Maade som en anden edsvoren Rigens Raad i Norge og holde den fattige Almue ved *Sancte Olafs Lov og Norges Konges Ret*«⁶⁾. Paa lignende Maade hedder det i Klagen over Tyll Petersen af 25. Juli 1519, at han paa Altinget vilde ihjelslaa Abbed Øgmund, »men denne sagde, at dette var ikke efter *Sanct Olafs Lov*«⁷⁾. Paa samme Maade udtrykker ogsaa den ypperste Islænder i Datiden, Biskop Jón Arason, sig gentagne Gange, f. Eks. i det berømte Brev fra Altinget til Kong Kristian den III. af 30. Juni 1540: »efterdi

¹⁾ Jvfr. om Uklarheden med Hensyn til den rette Betegnelse for Riget foran S. 113.

²⁾ D. I. VIII, Nr. 348, S. 433.

³⁾ D. I. VIII, Nr. 422, jvfr. ogsaa D. J. VIII, Nr. 499 og 546.

⁴⁾ D. I. IX, Nr. 629.

⁵⁾ Ríkiss. Ísl., S. 38, jfr. D. I. IX Nr. 587: »Sct. Olafs Love».

⁶⁾ Safn II, S. 200.

⁷⁾ Safn II, S. 195.

Norges Lov saa bestemmer....¹⁾), uagtet her utvivlsomt sigtes til Islands egen Lovbog, Jonsbogen, der ganske vist i Hovedsagen stemmede overens med og var afpasset efter norsk Ret. En i høj Grad medvirkende Grund til, at norsk Lov og Ret — »St. Olafs Lov — saaledes betragtedes i vidt Omfang som gældende ogsaa paa Island, var utvivlsomt som tidligere fremhævet den Omstændighed, at saavel Islændernes Hyldingseder til Kongen som de islandske Lovmænds Embedseder allerede efter Jonsbogen lød paa Troskab mod St. Olafs Lov, hvorved som *Maurer* har udtalt, Islænderne efterhaanden vænnede sig til at anse Norges gamle Love som »Kærnen i Landets gamle Lov og Ret«²⁾. At Islænderne ligeledes allerede længe før Enevælden var begyndt i vidt Omfang at anvende danske Love, derom vidner flere af de mest ansete islandske Juristers Udtalelser, idet saavel Lovmand Páll Vidalin³⁾ som Sysselmand Jón Arnesen⁴⁾ klager over den Vane, de islandske Dommere var komne i med at blande de islandske Love med de danske, særlig efter, at Forordningen af 1563 havde befalet at dømme efter Recessen (den koldingske Reces) i ulovbestemte Tilfælde. Men denne idelige Sammenblanding, der under Enevælden, særlig efter Kristian den V.s norske Lovs Udgivelse, udartede til fuldstændig Retsforvirring, viser jo i hvert Fald kun saa meget mere uimodsigeligt, hvor fjærn den Tanke laa Datidens Islændere, at ingen som helst Rigslov skulde kunne gælde for Island uden særlig Vedtagelse dér.

Sammenfattes alt det foregaaende, vil det altsaa ses, at naar Jón Sigurðsson har villet hævde, at ingen Rigslov, end ikke Rigets øverste Grundlove om Rigsstyret og Tronfølgen, skulde have været bindende for Island uden Altingets Samtykke, saa kan der i Virkeligheden ikke findes en eneste ældre islandsk Jurist, der har hævdet denne Lære, men Islænderne har tværtimod i Aarhundreder før Enevælden, ja vistnok i næsten hele Tiden efter Foreningen med Norge, betragtet det som en Selvfølge, at Rigets Love og Vedtagelser om hele Rigets øverste

¹⁾ Safn II, S. 205, jvfr. endvidere i Brevet af 1541 til Altinget: »ret Norges og Islands Lov, Rikisr. Ísl., S. 57, samt S. 55 »imod rette Norges Loves, »holde os med ret Norges Lov« o. s. v.

²⁾ Se foran S. 88 fg.

³⁾ Vidalin, *Skýringar yfir fornýrði lögbokar* o. s. v., Reykjavík 1854, S. 396.

⁴⁾ Arnesen, *Islandsk Rettergang* 1762, S. 21.

Styre uden videre var bindende for Island. Og naar paa den anden Side saavel Jón Sigurðsson som hans Skole maa indromme, at særlige Love for Island i den senere Tid for Enevælden kunde gives af Kongen *uden Altingets Samtykke*, blot de forkyndtes særligt paa Island, saa maa denne Indrømmelse rettes dertil, at det var ikke blot Kongen alene, men *Kongen og Rigsraadet* eller i Kongens Forfald *Rigsraadet alene*, der kunde give særlige Love for Island paa egen Haand. Det var altsaa allerede længe for Enevældens Indforelse *Rigets almindelige Lovgivningsmagt*, der kunde give ogsaa de særlige Love for Island, blot disse, lovlig forkyndtes dér, hvoraf altsaa følger, hvad som anført Arnórsson heller ikke drister sig til ligefrem at modsige, at Gyldigheden af den paa Island lovlig tinglæste Lov af 2. Januar 1871 om Islands forfatningsmæssige Stilling i Riget fra et historisk Synspunkt er hævet over enhver Tvivl¹⁾.

ISLANDSK REPRÆSENTATION I NORGES RIGSRAAD.

Skont det allerede af det foregaaende tilstrækkeligt fremgaar, hvorledes Islænderne selv opfattede Rigsraadets Stilling til Island, saa staar dog endnu tilbage nærmere at belyse det maaske allermest slaaende Bevis for Islændernes Anerkendelse af Rigsraadet som et til Deltagelse i Islands Styre berettiget Rigsorgan og dermed for Islands virkelige Stilling som Del af Riget, nemlig den allerede tidligere i Forbigaaende berørte højst interessante og ubestridelige Kendsgerning, at vi gennem mange Aarhundreder lige til det norske Rigsraads Ophør ser Islands bedste Mænd jævnlige have Sæde i Norges Rigsraad og før Rigsraadets Tilbliven deltage i norske Rigsmøder og stemme der lige med Norges Riges andre bedste Mænd.

Paa de gamle norske Rigsmøder, der før Rigsraadet var blevet en fastere Organisation, afgjorde de vigtigste Rigets Ærinder og som sikkert var en Udvidelse dels af det sædvanlige Kongeraad og dels af de egentlige Hirdmøder, var, som vi f. Eks. ser af Tronfølge-loven af 1273, der nævner, hvem der skal møde ved Kongevalg, selvskrevne eller som det kaldes »selvstævned«

¹⁾ Dette er fra islandsk Side ogsaa erkendt af Docent, Dr. Valþýr Guðmundsson i Eimreiðin 1896 I, S. 5, selv om han med Urette vil se Loven som givet af Kongen som Enevoldskonge.

Deltagere: Hertugen, hvis en saadan var til, Jarlen, alle Biskopper og Abbeder, alle Lændermænd og Hirdstyrere og alle Kongens Hirdmænd, for saa vidt de ikke havde Forfald, ligesom der ogsaa skulde udmeldes tolv Bønder i hvert Bispedømme til at give Møde.¹⁾ Denne Regel gjaldt ogsaa for Island, i hvis Lovbog Tronfølgeloven af 1273 var optagen.²⁾ Det var en Pligt at give Møde og Loven fastsatte Straf for den, der udeblev uden lovligt Forfald.³⁾ Men som tidligere bemærket, maatte lovligt Forfald regelmæssigt foreligge for det fjerne Skatlands Repræsentanter, med mindre disse enten tilfældigt paa Rigmødets Tid opholdt sig i Norge, eller Mødet, saaledes som det var Tilfældet med Rigmødet i Bergen i 1273, kunde berammes saa længe i Forvejen, at der blev Tid for de fjerne Skatlandes — og for de fjerneste norske Landskabers — Beboere til at komme til Stede. Skønt Reglen i Tronfølgeloven af 1273 kun talte direkte om Kongevalg, maatte den dog naturligvis anvendes analogisk ved andre vigtige Rigsærender som f. Eks. Kongekroning, Valg af Rigsforstander o. l. — hvorved dog maa erindres, at man i gamle Dage aldrig saa nøje fulgte Reglerne til Punkt og Prikke.⁴⁾ I det norske Rigsraad, der var en langt snævrere Forsamling, havde kun Rigets Stormænd Sæde, og deraf var alle Rigets Bisper selvskrevne Medlemmer. De gik i Rangen forud for de verdslige Medlemmer og som den fornemste af dem var atter Erkebisen af Nidaros Raadets Førstemand. Af de verdslige Stormænd kunde derimod kun de fornemste, som f. Eks. Jarlen af Orknø, der dog kun sjældent var til Stede, og Lendermændene (Baronerne), indtil denne Værdighed afskaffedes, anses for selvskrevne, medens de øvrige fik Sæde ved Kongens Ud-

¹⁾ Norges gl. Love II, S. 27.

²⁾ Se foran S. 103.

³⁾ Norges gl. Love II, S. 28.

⁴⁾ At man ogsaa, i hvert Fald i Begyndelsen, stævnedes islandske Bønder ud af Landet til Hylding af Kongen ved hans Kroning, saaledes i 1299, har Björn M. Ólsen paavist, Uphaf I, S. 50. At der ved denne Lejlighed vel ikke stævnedes 24 Bønder, men 12 Bønder og 12 haandgangne Mænd ud af Landet, er efter det ovenfor bemærkede uden Betydning. Senere maatte det ogsaa synes en altfor stærk Fordring overhovedet at stævne Repræsentanter for Skatlandene til Norge til Kroning, og man nøjedes derfor med Hyldingen i Landet selv, og med at de islandske Bisper gav Møde ved Kroningen, naar de var i Norge, saaledes som Tilfældet var f. Eks. i 1280 og 1450.

nævnelser, og blandt disse sidste var ikke blot de fornemste Befalingsmænd eller Hirdstyrere, men ogsaa oftere retskyndige lavbyrdige Elementer som Lovmænd¹⁾.

Hovedparten af de norske Rigsmoders og det norske Rigsraads Medlemmer var naturligvis norske Mænd, men da der her var Tale om at træffe Beslutninger paa hele Rigets Vegne, var ogsaa Skatlandene repræsenterede, for saa vidt deres Repræsentanter i rette Tid kunde naa til Mødet, thi naturligvis kunde paatrængende Rigets Erinder ikke opsættes, til alle kunde være til Stede, og naturligvis maatte Rigets Beslutninger alligevel binde de ikke paa Mødet repræsenterede Lande. Vi træffer derfor paa Rigsmoderne og i Rigsraadet foruden Mænd fra selve Norge ogsaa Stormænd fra Skatlandene. Vi ser saaledes enkelte Gange Færoernes, Grønlands og Orknøernes Bisper deltage som selvskrevne Medlemmer af Norges Rigsraad, og ved Erik af Pommerns Valg til Konge var ogsaa Jarlen af Orknø med og nævnes her lige efter Erkebispens af Nidaros som Nr. 2 i Rangen i Norges Raad²⁾. Men medens det dog var sjældent, at de nævnte Skatlandes Repræsentanter kommer til Stede i Rigsraadet, ser vi derimod jævnlige og hele Tiden under Islands Forening med Norge, saalænge dette Rige bevarede sin Stilling som suverænt Rige, Repræsentanter for det anseeligste og vigtigste af de norske Skatlande, nemlig Island, deltagende paa norske Rigsmoder og senere i det norske Rigsraad.

Og dette lige fra den allerførste Tid af Islands Forening med Norge. Paa Rigsmødet i Bergen i 1273 ser vi saaledes saavel Biskop Arne af Skalholt som begge Islands øverste Befalingsmænd, Rafn Oddsson og Thorvard Thorarinsson, og mange andre af Kongens haandgangne islandske Mænd møde³⁾. De havde ganske vist her tillige en vigtig særlig islandsk Sag at faa afgjort af Kongen og Erkebispens, nemlig Striden om Kirkegodset paa Island, men ligesom de altsaa villigt fulgte Kongens Stævning til Norge, saaledes er der ogsaa, som foran anført, næppe Tvivl om, at de lige med de andre Rigets Bisper og haandgangne Mænd har deltaget og samtykket i den paa dette Rigsmøde vedtagne ny Tronfølgelov⁴⁾. Og kun faa Aar efter ser vi

¹⁾ Yngvar Nielsen, Det norske Rigsraad passim.

²⁾ Norges gl. Love 1388—1604 I, S. 13.

³⁾ Biskop Arnes Saga I, S. 690.

⁴⁾ Se foran S. 77.

begge Islands Bisper, Arne af Skalholt og Jörundr af Hólar, deltagende i Kong Erik Magnussons Kroning i Norge¹). Fremdeles ser vi i en lang Aarrække Islands kyndigste Jurist i Datiden, Lovmand Haukr Erlendsson, som Medlem af Kongens Raad. Denne Mand, der har indlagt sig varig Fortjeneste i Literaturen ved sit Samlerværk, den saakaldte Hauksbók, var 1294—99 Lovmand paa Island og var derefter i mange Aar, dog med de Afbrydelser, der foraarsagedes ved hans Rejser til Island paa Kongens Vegne, fra 1303 til 1322 Lovmand i Norge, og i denne Tid optræder han hyppigt som Medlem af Kongens Raad. Hans Navn findes saaledes som samtykkende under den vistnok i 1306 udstedte Retterbod om Forbud mod Udlændinges Handel paa Skatlandene, hvori Island betegnes som Skatland²), og 1319 findes hans Navn under den mellem Norge og Sverig indgaaede Overenskomst, hvorved Magnus Smek toges til Konge i begge Riger³). Der er næppe Tvivl om, at han, som ogsaa Jon Sigurdsson antyder⁴), er optaget i Kongens Raad, fordi Kongen ønskede at have en retskyndig islandsk Repræsentant dér. Og at han da fik et Lovmandsembede i Norge med tilhørende Forlening, ligesom andre islandske Stormænd allerede før Islands Underkastelse fik norske Sysler, naar de i længere Tid paa Kongens Bud maatte opholde sig i Norge⁵), var jo nødvendigt, da det var den eneste Maade i Datiden at aflønne de kgl. Raadsmedlemmer paa at give dem Forleninger. Men at Kongen netop har betragtet ham som en Repræsentant for Island, tør vi formode af det norske Rigsraads Brev til Island af 10. Juni 1320, hvori Rigsraadet, der styrede Riget i Kong Magnus Erikssons Mindreaarighed, i et islandsk Anliggende udtaler at have raadført sig med »Herre Haukr Erlendsson, Ketil Thorlakson, Lovmand Snorre og mange andre retskafne Mænd, som vi lod kalde ude fra (o: fra Island) til os«⁶). Videre ser vi faa Aar efter, som oftere tidligere anført, Biskop Jón Halldorsson af Skalholt i 1373 deltagende sammen med de andre Rigets Bisper og verdslige Stormænd i Rigsmødet i Oslo, hvor Hr. Erling Vidkunsson vælges til

¹) Biskop Arnes Saga I, S. 714.

²) Norges gl. Love IV, S. 360.

³) Norges gl. Love III, S. 146 fg.

⁴) Jon Sigurdsson, L. c. S. 19 Noten.

⁵) Se Min, »Islands statsretlige Stilling«, S. 209.

⁶) D. I. II, S. 495.

som Rigets Drost at styre hele Riget og dets Skatlande, og Biskop Jon sværger her lige med de andre norske Stormænd paa at ville tjene Drost Erling af al Magt og Formue, »saalænge han holder sin Troskab mod vor Konge, Huldskab *mod Riget* (holloztu viðr rikit), Ed og Lov mod os og Undersaatterne¹⁾. I 1440, 1450, 1453, 1455 og 1456 ser vi andre islandske Bisper, men rigtignok fremmedfødte Mænd, optræde som Medlemmer af Norges Rigsraad ved Kongevalg, Unionsoverenskomster, Kongekroning og Udgivelse af Forordninger²⁾. I 1481 er Biskop Olaf Rögnvaldsson af Hólar med som underskrivende den af Rigsraadet efter Kong Kristiern I's Død til Lübeck sendte Skrivelse angaaende Handelen paa Island af 12. September. Men hvad der er endnu mere interessant, under samme Skrivelse findes ogsaa den da nyvalgte *i landske Hirdstyrer*, Islænderen Thorleif Bjørnssons Navn; han kaldes her i den paa Latin — Datidens diplomatiske Sprog — affattede Skrivelse sammen med de øvrige underskrivende »regni Norvegi consilarii« eller »Norges Riges Raad³⁾, han synes altsaa her som Islands øverste Befalingsmand at være blevet optaget som formeligt Medlem af Raadet. Fremdeles har vi fra 1520 et Brev fra den senere Biskop Øgmund af Skalholt til Kong Kristiern II, hvori han udtaler, at hvis Kongen vil stadfæste hans Valg til Biskop »da love vi paa vor Tro og Ære at være huld og tro i al Maade *som en anden edsvoren Riges Raad i Norge* og holde den fattige Almue ved Sancte Olafs Lov og Norges Konges Ret«⁴⁾. Og endelig ser vi Islands berømteste Biskop Jón Arason af Hólar i 1524 deltage som Medlem af Norges Rigsraad baade 5. August i Kong Kristiern II's Afsættelse, fordi han har krænket den Haandfæstning, han har givet Raadet⁵⁾, og 21. August i at vælge Frederik I til Konge over »alt Norges Rige« paa Betingelse af, at han ubrødelig holder den Haandfæstning, som Raadet tilskikker ham⁶⁾. Ja, endnu efter at det norske Rigsraads Saga var ude, ser vi ham i det berømte Brev til Altinget af 27. Juni 1541 fra ham og hans Mænd kalde sig »*edsvoren i Norges Riges Raad*« (eid suariun i norigs rikis rad)

1) D. I. II, Nr. 354, D. N. VII, Nr. 100.

2) Se Min, »Islands statsretlige Stilling« 1909, S. 210 fg.

3) D. N. III, Nr. 931.

4) Safn II, S. 200.

5) D. N. IX, Nr. 532.

6) D. N. IX, Nr. 534.

og appellere sin Sag ind for Kongen og Norges Riges Raads Raad og Paakendelse¹⁾. Derimod er Island aldrig repræsenteret i Danmarks Rigsraad, fordi Norges Rige, hvortil Island hørte, aldrig blev repræsenteret dér.

Det ses altsaa, at Island hele Tiden har været repræsenteret paa de norske Rigmøder og i Norges Rigsraad ganske ligesom de andre Skatlande, d. v. s. naar dets selvskrevne Repræsentanter under Rigsraadets Møder opholdt sig i Norge, og Forskellen er kun, at medens de andre Skatlande, Færøerne, Grønland og Orknøerne, kun sjældent ses repræsenterede, kan vi følge Islands Repræsentation i Norges øverste Rigsforsamling, Kongens og Rigets Raad, ned igennem alle de rullende Aarhundreder. Og vel er det hyppigst Islands Bisper, vi ser i Rigsraadet, fordi det var dem af Islands »bedste Mænd«, der hyppigst opholdt sig længere Tid i Norge, men vi ser dog ogsaa i lang Tid en islandsk Lovmand og en enkelt Gang en islandsk Hirdstyrer som Medlem af Raadet. Naar der nu i de andre norske Skatlandes Deltagelse i det norske Rigsraad ligger et sikkert Bevis for, at disse Lande er blevne regnede for og selv har regnet sig som Skatlande under Norges Rige, da maa det samme snarest endnu mere gælde om Island, hvis Repræsentation i Rigsraadet jo er ganske anderledes fyldig og vedvarende. Og vi ser da herved klart, at Islænderne ikke blot passivt som Undersaatter har adlydt Rigsraadets Befalinger, naar disse udstedtes sammen med Kongen eller af Raadet paa egen Haand i Kongens Sted, *men at de ogsaa aktivt har deltaget i hele Rigets Styre gennem deres bedste Mænds Tilstedeværelse i Kongens og Rigets Raad og derved end mere anerkendt deres Land som integrerende Del af Norges Rige.*

Det er klart, at her er en uovervindelig Vanskelighed for Teorien om Island som en selvstændig Stat i blot Personalunion med Norge og ikke mere knyttet til dette Rige end til Danmark, thi at da Islands bedste Mænd igennem Aarhundreder, *samtidig med at de var de øverste Embedsmænd paa Island*, kunde sidde som edsvorne Medlemmer i *Rigets* d. v. s. efter Jon Sigurdssons Lære i et *fremmed Riges Raad*, og *altid kun i Norges*, ikke i Danmarks Riges Raad, skønt Norges og Danmarks fælles Konge siden 1380 næsten altid opholdt sig i Danmark, maatte jo være fuldstændig ubegribeligt. Og det er da ogsaa saare interessant at se, hvorledes de nyislandske Forsvarere af Jon Sigurdssons

¹⁾ Safn II, S. 208.

Lære, de to Forfattere saavel af Afhandlingen i »Andvari« som af Skriftet »Ríkisréttindi Íslands« af 1908, Dr. Jón Thorkelsson og Einar Arnórsson, forsøger at komme uden om denne Vanskelighed. De gør det ikke derved, at de med Styrke fremhæver, hvad de med Rette kunde gøre, at Island altsaa i dets Forbindelse med Norge *ikke var et rent passivt, blot adlydende Ledemed af Norges Rige, men tillige var et aktivt medregerende Led af Riget med Stemme i Rigets Raad*. Men de forsøger derimod vel ikke helt at benægte Islands Repræsentation i Norges Rigsraad — thi derpaa foreligger der sort paa hvidt — men forsøger dog, hvad der i Virkeligheden er lige saa haabløst, at fremstille det som om der her var Tale om noget rent undtagelsesvist forekommende, som Islænderne selv ikke kendte noget til eller endnu mindre anerkendte som i fjerneste Maade vedkommende eller forbindende Island.

Jeg skal først dvæle ved Dr. Jón Thorkelssons Udtalelser. I sin vidtloftige Skildring i »Islands Rigsrettigheder« af Biskop Jón Arasons Mellemværende med den dansk-norske Konge giver han ogsaa, hvad der altid maa paaskønnes, sine Læsere den interessante Oplysning — der rigtignok er puttet ned i en Note —, at Jón Arason, den islandske Selvstændigheds modigste Forkæmper, var med i de norske Rigsraads møder, hvori Kristiern II afsattes og Frederik I valgtes til Norges Konge, og at Biskop Jón endog senere selv udtaler, at han er edsvoren i Norges Rigsraad. For at berolige dem af Dr. Thorkelssons Læsere, der muligt efter den nu herskende islandske Opfattelse vilde undre sig over, at Islands allerbedste Mand sad som edsvoret — altsaa til Troskab mod Norges Rige forpligtet — Medlem i Norges — altsaa et formentlig fremmed Riges — Rigsraad, tilføjer Forfatteren da i samme Note følgende nærmere Forklaring: »Dette giver Anledning til at gøre opmærksom paa, at hans Optræden her kan ikke have haft nogen Betydning for Island, fordi han sad dér ikke som dets Repræsentant og *havde intet Mandat af Islænderne* til at beslutte noget dér eller aftale noget paa deres Vegne, og Rigsraadet i sin Helhed havde lige saa lidt nogen Hjemmel dertil. Det var ikke Alting for Islænderne (!), men intet andet Steds end dér i Landet selv *hyldede* (!) de altid deres Konger. *Jon Arason sad derfor i Rigsraadet som enhver anden enkelt Mand*. Det er en anden Sag, at mulig baade

han og Nordmændene kan have tænkt at have nogen Nytte af, at han sad dér¹⁾.

Skønt Dristigheden i disse Udtalelser er iøjnespringende, vil det dog være ikke uden Udbytte noget nærmere at eftergaa dem, især da deres Ophavsmand endnu i store Kredse paa Island synes at nyde Tillid som en af Landets første Lærdoms-Autoriteter.

Jón Arason skulde altsaa kun have siddet i Norges Rigsraad som enhver anden fremmed enkelt Mand? Hvis dette skal betyde, at han kun sad der som en privat Mand og ikke som de andre Rigets Bisper var lovligt edsvoret Medlem af Kongens og Rigets Raad, saa har vi heldigvis Jón Arasons egne Ord for, at han var edsvoret Medlem af Norges Rigsraad (veid suarinn i norigs rikis rad²⁾) ganske lige med de øvrige Medlemmer af Rigsraadet. Og mon ikke Biskop Jóns egne Ord skulde gælde mere end Dr. Jóns? Hvis derimod Dr. Jón Thorkelsson vil have sine Ord forstaaet saaledes, at det var som Følge nærmest af et tilfældigt Arrangement mellem Nordmændene og Biskop Jón Arason, at denne i 1524 sad i Rigsraadet, og at det var en ren Undtagelse, at en islandsk Biskop sad i Norges Rigsraad, saa fortier han — thi Dr. Jón Thorkelsson, Udgiveren af *Diplomatarium Islandicum*, er ikke uvidende derom —, at det var ikke Biskop Jón Arason alene, men at det var alle Islands Bisper, der som Bisper i Norges Rige var selvskrevne Medlemmer af Norges Rigsraad, og at vi i mangfoldige andre Tilfælde har sikker Kundskab om, at de virkelig har siddet dér.

Naar Jón Thorkelsson fremdeles vil hævde, at Jón Arason ikke kunde være Repræsentant for Island, fordi han ikke havde noget Mandat af Islænderne til at sidde i Rigsraadet, saa glemmer han derved eller tilslører, at heller ingen af de andre Skatlandes eller selv af Norges egne Repræsentanter i Rigsraadet havde noget særligt Mandat af Indbyggerne i de paagældende Lande, idet de alle enten sad som selvskrevne Medlemmer eller ifølge Udnævnelse af Kongen. Norges Rigsraad vilde derfor efter denne Dr. Thorkelssons Forklaring overhovedet slet ikke kunne kaldes nogen Repræsentation for Norges Rige, hvad det dog utvivlsomt efter Datidens Opfattelse i allerhøjeste Grad var, da

---

¹⁾ Ríkisréttindi Íslands, S. 35, Noten.

²⁾ Safn II, S. 208.

det netop betragtedes som Norges Krones eller Riges blivende Repræsentant, der derfor altid tog Styret, naar ingen Konge var¹⁾. Men Historikeren Dr. Thorkelsson er naturligvis i Virkeligheden heller ikke uvidende om, at der er og navnlig i gamle Dage var noget, der hedder selvskevne Repræsentanter, og at efter Middelalderens Statsret Rigets Bisper altid var selvskevne Medlemmer af Rigernes overste repræsentative Forsamling, som de tildels endnu er selvskevne Medlemmer af Forstekamret efter adskillige Landes gamle Forfatninger²⁾. Og naar Thorkelsson her vil kræve et udtrykkeligt Mandat, altsaa vel nærmest et Valg-Mandat, af den islandske Befolkning selv for, at Islands Bisper skulde kunne anses for Islands Repræsentanter paa samme Maade som Altinget, saa glemmer han rent, at heller ikke Altingets Lovrette efter Islands Underkastelse under Norges Konge var en *valgt* Repræsentation, men tværtimod var en *udnævnt* Forsamling, idet den var opnævnt og to Gange sigtet af Kongens Embedsmænd, og at det desuden ogsaa paa Altinget var Bisperne og Kongens Embedsmænd og haandgangne Mænd, der i Virkeligheden førte det afgørende Ord. Ja, end ikke Islands gamle Alting i Fristatstiden var en *valgt* Repræsentation, men det var alene et Faatal — 39 — af Islands Stormænd, Goderne, der som *selvskevne* Medlemmer af Lovretten, *endog med arvelig Ret*, ganske efter eget Tykke repræsenterede Island *adad* og indadtil. Derimod gjaldt det om adskillige af Islands Bisper, at de oprindeligt var valgte eller udpegede til dette høje Embede af Islænderne selv, nemlig af islandske Præster og Lægmænd, — dette gjaldt saaledes netop om Jón Arason —, og naar dette var Tilfældet, manglede de altsaa for saa vidt heller ikke en Gang et Mandat af Islænderne selv til den af selve deres Stilling som Biskop i Riget flydende Værdighed som Medlem af Rigets Raad.

Da de islandske Bisper tilmed efterhaanden bliver næsten de eneste islandske Stormænd, der af og til kom til Norge, —

¹⁾ At Rigsraadet ogsaa selv opfattede sig som Repræsentation ikke blot for den højere Adel, men for hele Riget, fremgaar f. Eks. af Rigsraadets Brev af 29. Septbr. 1533, hvori det handler *æfter* den Befaling og Fuldmagt, som vi nu have paa Norges Krones Vegne efter Højbaarne Fyrste, Kong Frederiks udvalgt Konges til Norge et *cetera* Afgang, D. I. IX, Nr. 564.

²⁾ Saaledes i England, Ungarn, Spanien, Portugal, samt i Østrig og mange tyske Forfatninger, se Min Europæiske lovgivende Forsamlinger 1910.

mange havde som f. Eks. Jón Arason deres eget Skib¹⁾ — og var de kyndigste og i Reglen mægtigste Mænd i Landet, maatte de naturligt i dobbelt Forstand blive Islændernes selvskrevne Repræsentanter i Norge. At Islænderne ogsaa ofte udtrykkeligt anerkendte dem som saadanne, fremgaar f. Eks. af, at Biskop Øgmund i 1533 sendes til Norge for at faa et Altingssamtykke stadfæstet af Rigsraadet, og han betegnes da her i Rigsraadets Stadfæstelsesbrev som »beskikket paa sine egne Vegne og menige Indbyggerses Vegne, som bygge og bo paa Island«²⁾. Ligeledes ser vi, hvorledes baade han og Jón Arason som Islands naturlige Repræsentanter, udpegede af Islænderne selv, i det samme Aar af Rigsraadet betros ogsaa det øverste verdslige Styre paa Island paa Norges Kronens Vegne, indtil en ny ret Norges Konge er valgt af Rigsraadet³⁾. Og fem Aar efter ser vi den samme Jón Arason som sit Folks naturlige Fører og selvskrevne Repræsentant i Kampen mod den af den danske Konge indførte ny Kirkelære.

Heller ikke vil det kunne nytte at hævde, at Islænderne som Helhed ikke skulde kende noget til deres Bispers Sæde i Norges Rigsraad. Thi ikke alene stod det i deres egen Lovbog, at alle Bisper, altsaa ogsaa Islands, skulde være med til Kongevalg i Norge⁴⁾, de islandske selvfølgelig paa Islands Vegne, men en igennem Aarhundreder udøvet Praksis kunde naturligvis heller ikke være Islænderne ukendt. Hvorledes det i Virkeligheden betragtedes som en ren Selvfølge, at Islands Bisper blev edsvorne Medlemmer af Rigsraadet, ser vi f. Eks. deraf, at Abbed Øgmund i 1520, da han paa Island er blevet udpeget til Biskop i Skalholt, ikke venter med at aflægge Eden som Rigsraad i Norge, til Kongens Stadfæstelse er meddelt, men i selve det Brev, hvori han søger om Stadfæstelse, paa Forhaand aflægger Troskabsløftet, idet han lover, hvis Kongen vil stadfæste hans Valg, paa sin Tro og sin Ære at være huld og tro som en anden edsvoren Rogens Raad i Norge⁵⁾. Og at det naturligvis ikke faldt de islandske Bisper ind at lægge mindste Dølgemaal paa deres Stilling som norske Rigsraader, ser vi f. Eks. deraf, at det i 1481 berettes,

¹⁾ Se Espólin, Islands Árbækur I, S. 130.

²⁾ D. I. IX, Nr. 564.

³⁾ D. I. IX, Nr. 562.

⁴⁾ Jónsbogens Kristendomsbalk: Um konungs kosning.

⁵⁾ Safn II, S. 200.

hvorledes Biskop Olaf Rögnvaldsson *paa selve Altinget* i sin Strid med Bonderne dér har slaaet paa, at han var Rigens Raad i Norge¹⁾ d. v. s. har truet de trodsige Bonder med, at han vilde soge Stotte imod dem hos sine Standsfæller i det norske Rigsraad, hvad han da ogsaa virkelig gjorde²⁾. Og ligeledes ser vi Jón Arason i sit *Brev til Altinget* af 1541 — denne Gang med Front mod selve Kongen — beraabe sig paa, at han er edsvoren i Norges Riges Raad og derfor ikke er pligtig at boje sig for anden Afgørelse end den af Kongen med Norges Rigsraads Raad truffet. Men naar der desuagtet aldrig fra islandske Side er rejst allermindste Indvending mod de islandske Bispers eller andre islandske Mænds Sæde i Norges Rigsraad, skont Islænderne ellers oftere protesterede mod virkelige eller formentlige Brud paa den gamle Overenskomst, hvorledes kan man da opfatte dette anderledes end, at Islænderne har fundet dette ganske i sin Orden og fuldstændigt stemmende med Islands Stilling i Riget?

Men det er i Virkeligheden ogsaa ganske usandsynligt, at de nogen Sinde skulde have haft noget derimod. Thi at Islands »bedste Mænd«, hvortil Bisperne jo i første Række hørte, blev tagne med paa Raad af Kongen ved islandske Sagers Afgørelse og derfor optoges i hans Raad og senere i Rigsraadet, var jo kun *i den fuldeste Overensstemmelse med Islands egen, af Islænderne selv vedtagne Lovbog Jonsbogen*. Efter Lovbogen skulde Kongen jo afgøre Doms- og andre Sager i sidste Instans med sine »bedste Mænds« Raad, og selv om Hovedparten af disse »bedste Mænd«, som Kongen i Norge skulde raadføre sig med, naturligt maatte blive norske Mænd, saa maatte dog, som ogsaa foran udtalt³⁾, Islænderne være berettigede til at gaa ud fra, at Kongen ogsaa, naar Tid og Lejlighed tillod det, vilde høre de bedste islandske Mænds Raad og altsaa ogsaa optage islandske Mænd i Raadet. Dette kommer da ogsaa Jón Sigurðsson selv til at indrømme, idet han i sit ofte omtalte Skrift, hvor Talen er om Appellen fra Lovretten til Kongen, udtaler, at denne sidste »forudsattes altid at have nogle islandske lovkyndige Mænd ved Haanden«, og derved i en Note, henviser til, hvorledes de islandske Annaler fra den Tid saare ofte beretter om islandske Lovmænds

---

¹⁾ D. I. VI, S. 380, 383 og 391.

²⁾ Se foran S. 36.

³⁾ Se foran S. 15.

og Hirdmænds Rejser imellem Island og Norge samt til, at *Islænderen Haukr Erlendsson i lang Tid var Medlem af Kongens Raad*¹⁾. At Kongen og Rigsraadet optog Islands Bisper og andre af dets bedste Mænd som fuldt berettigede Medlemmer i Raadet, var derfor noget, som umuligt kunde fremkalde Protest fra Islands Side, og Sandheden er derfor i Virkeligheden den, at berettiget Grund til Klage fik Islænderne først, da efter 1537 *ingen* islandske Mænd saa lidt som norske Mænd fik Sæde i Danmarks Rigsraad.

Og endelig kan heller ingen Indvending støttes derpaa, at et stort Tal af Islands Bisper var Ikke-Islændere, oftest Nordmænd eller Danskere, en sjelden Gang ogsaa en Englænder som den uværdige Marcellus, og at disse fremmedfødte Bisper ofte kun interesserede sig lidet for det Land, hvis Indtægter de nød. Thi bortset fra, at Norges og Danmark—Norges Konger naturligvis ikke ophørte at repræsentere Island, fordi de var norske eller danske eller indkaldte Tyskere og oftere behandlede Island som et Skatland mere ud fra deres egen og deres Riges Interesse end fra selve Islands, saa gjaldt det anførte i hvert Fald hverken om de første islandske Bisper, vi ser deltage paa norske Rigmøder, eller om Lovmand Haukr Erlendsson eller Islands Hirdstyrer Thorleif Björnsson eller om de sidste islandske Bisper, vi ser kalde sig edsvorne Medlemmer af Norges Riges Raad. Og blandt disse indfødte Islændere, der har siddet i Norges Rigsraad, er endog selve den Mand, der endnu i Nutiden paa Island forherliges som den mest ægte Islænder i de Tider, ja som selve den islandske Nationalfølelses Repræsentant, nemlig Biskop Jón Arason af Holar. Men ogsaa han betragtede det som en Selvfølge, at han som islandsk Biskop paa Islands og egne og Rigets Vegne havde som en af Kongens og Rigets bedste Mænd baade Ret og Pligt til i Norges Riges Raad at deltage i Afgørelsen ikke blot af Islands men af alle Rigets vigtigste Anliggender.

Dernæst vil Dr. Thorkelsson paastaa, at ligesom Biskop Jón Arason formentlig ikke ved sin Deltagelse i Rigsraadets Valg og Afsættelse af Norges Konge kunde binde Islænderne, saaledes manglede ogsaa Rigsraadet som Helhed ganske Hjemmel dertil. »Det var ikke Alting for Islænderne, men kun der eller

¹⁾ Jón Sigurðsson, L. c., S. 19 og Noten.

andet Steds i Landet selv hyldede de altid deres Konger«. Men at han ikke selv tror paa sin Paastand om, at Norges Rigsraad ingen Hjemmel havde til at *vælge* Kongen for hele Norges Rige, derunder ogsaa Island, rober han selv derved, at han dog ikke drister sig til at paastaa, at Islænderne *vælte* sig deres Konger selv paa Island men kun vildledende siger, at de *hyldede* Kongerne paa Island selv, hvad der nødvendigt forudsætter, at Kongen først var valgt i Norge af Norges Rigsraad, thi for kunde Islænderne ikke komme i den Situation at skulle hylde ham. Og naar han vil give det Udseende af, at Islænderne ikke en Gang i de Tilfælde, hvor Jón Arason i 1524 sad i Rigsraadet, nemlig naar Rigsraadet styrede hele Riget i Kongens Sted og valgte ny Konge, anerkendte Rigsraadet som en højere Myndighed over Altinget, saa kommer han paa den vidunderligste Maade i Modstrid ikke blot med det virkelige Forhold, men med sin egen Fremstilling kun faa Sider derfra. Thi kun fire Sider længere fremme i »Islands Rigsrettigheder« beretter han selv om, hvorledes Islænderne i 1533 sendte Biskop Øgmund til Norge for at faa *Rigsraadets Stadfæstelse paa Altingsdommen eller Altingsamtykket af 30. Juni 1533 om Landsens Tarv*¹⁾. Og atter to Sider videre meddeler han, at Biskop Øgmund foruden denne Stadfæstelse under sit Ophold i Norge fik et Brev fra Rigsraadet, hvorved det overdrog ham og Biskop Jón Arason midlertidigt at oppebære Kronens Indtægter paa Island og styre Landet, indtil en ny Konge var valgt²⁾. Hvorledes forklarer han nu, at Rigsraadet havde denne Myndighed over Altinget og hele Island? Det forklares derved, at han simpelthen siger, at Rigsraadet da »havde Kongemagt»³⁾, — i Kraft af hvilken islandsk Hjemmel det udøvede denne Kongemagt, glemmer han ganske vist at oplyse. Men altsaa: at Rigsraadet i kongeløse Tidsrum styrede alle Islands rent indre Forhold, som Islænderne dog foreløbigt selv maatte kunne have ordnet paa egen Haand, saaledes at Rigsraadets Samtykke endog maa indhentes i Norge til Altingets Beslutninger og til Ordningen af det midlertidige Styre i Landet, det finder Dr. Thorkelsson i sin Orden, det havde Norges Rigsraad Hjemmel til, og det er ikke i Strid med Teorien om Island som et suverænt Kongerige, Norge og Danmark ligestillet. Men

¹⁾ Rikisr. Isl., S. 39.

²⁾ L. c., S. 41.

³⁾ L. c., S. 39.

at Norges Rigsraad i kongeløse Tidsrum valgte en ny Norges Konge, skøndt han dog kun kunde vælges i Norge, det savnede Rigsraadet islandsk Hjemmel til, og det var derfor ganske uden Betydning for Island, selv om endog en af Islands bedste Mænd som Biskop Jón Arason i Kraft af sin Stilling som edsvoret islandsk Medlem af Raadet havde deltaget og samtykket i denne Beslutning! En saadan Selvmodsigelse paa et saadant Hovedpunkt, det er vel ikke ganske uden Sidestykke — thi, som vi straks skal se, gør Dr. Thorkelssons Medforfatter, Arnórsson, sig skyldig i noget ganske lignende. Men intet viser dog klarere, hvor ganske uholdbar hele Jón Sigurðssons Lære er, naar et Forsøg paa at forlige dens Paastand om, at Island aldrig skulde have udgjort nogen Del af Norges eller Danmarks Rige, med de faktiske historiske Kendsgerninger kan føre og i *Virkeligheden* maa føre ud i en saa fortvivlet Argumentation som Dr. Thorkelssons.

Einar Arnórsson giver nemlig intet efter for Jón Thorkelsson, endda hans Udtalelser ligger efter Udgivelsen af mit Skrift af 1909. De Bemærkninger, han i »Andvari« vier til Belysning af de islandske Bispers Sæde i Norges Rigsraad, indleder han saare betegnende saaledes: »Men selv om det kan paavises og bevises, at somme (sumir) af de islandske Bisper, som f. Eks. Olaf Rögnvaldsson, Øgmund Pállson og Jón Arason var edsvorne Medlemmer af Rigsraadet — — —¹⁾. Han synes altsaa at henstille det som i alt Fald ikke fuldt bevist, at de tre nævnte Bisper var Medlemmer eller edsvorne Medlemmer af Rigsraadet, skønt vi om dem alle ved, at de selv har kaldt sig dette! Og han vil i hvert Fald henstille det som tvivlsomt om, hvor vidt andre islandske Bisper var Medlemmer af Rigsraadet, skønt han godt ved, at vi har fuldt paalidelige Beretninger derom for mange andres Vedkommende, idet deres Navne findes under Beslutninger, de har vedtaget sammen med det øvrige norske Rigsraad eller norske Rigsmøde! Og han ved tillige, at det er ikke blot Bisper, men undertiden ogsaa andre islandske Stormænd, saaledes Lovmand Haukr Erlendsson og Islands Hirdstyrer Thorleif Björnsson, som vi ser som Medlemmer af Norges Rigsraad.

Men Einar Arnórsson fortsætter altsaa: »Men selvom det kan paavises og bevises« o. s. v. — hvad altsaa er fuldt bevist —

---

¹⁾ Andvari, S. 173.

»saa kan deraf ikke udledes noget om Rigsraadets Ret over Island. For Kirkens Skyld havde de islandske Bisper Nytte af deres Sæde i Rigsraadet, og det ses ikke, at Islænderne havde nogen Lod eller Del i deres Sæde dér, eller at, hvad de gjorde dér, var bindende for Island. Skønt f. Eks. Jón Arason var med i Rigsraadsmodet, da det norske Rigsraad i 1524 opsagde Kristiern II Huldskab og Troskab, *saa havde den Beslutning dog ingen Indflydelse paa Islands Stilling i den Sag*.

Disse Udtalelser, hvormed Arnórsson altsaa selv maa mene at have klaret denne Vanskelighed og have reddet sin og Jón Sigurðssons Lære, taler i Grunden tilstrækkeligt for sig selv, men jeg kan dog ikke nægte mig den Fornøjelse, at ledsage dem til Dørs med et Par korte Bemærkninger. Først skal jeg pege paa, hvorledes Arnórsson herved vikler sig ind i de mest snurrege Selvmodsigelser. Foran i sin Afhandling vil han ved Omtalen af de »bedste Mænd« i Jonsbogen forstaa disse Ord saaledes, at Kongen *skulde* søge sine Raadgivere i islandske Sager blandt islandske Mænd, ja endog alene blandt islandske Mænd, skønt Jonsbogen intet udtaler om de »bedste Mænds« Afstamning¹). Men her vil han alligevel — i Modsætning endog til Jón Sigurðsson! — finde *det ulovligt, at Kongen virkelig optog islandske Mænd i sit Raad!* Ligeledes er det allerede tidligere fremhævet, hvorledes han et Sted i sin Afhandling for at bevise, at Islænderne altid selvstændigt har »forhandlet« med det norske Rigsraad om den fælles Formynderstyrelse i begge »Riger«, henviser til, at den islandske Biskop Jón Halldorsson af Skalholt i 1323 var med til paa Rigsmødet i Oslo at udvælge Hr. Erling Vidkunsson til som Drost at styre vel ikke »begge Riger«, men til at styre i »hele Norge og i Skatlandene«, derunder Island indbefattet²). Der vil han altsaa aabenbart betragte *Islænderne som repræsenterede af den islandske Biskop og altsaa som bundne ved det norske Rigsmodes Beslutning*, hvilket ogsaa er fuldkommen rigtigt. Men samtidigt vil han altsaa to Sider herfra i en anden Sammenhæng, idet han altsaa vel maa have glemt, hvad han har udtalt to Sider før, hævde, at de islandske Bisper i Rigsraadet slet ikke kunde betragtes som islandske Repræsentanter, og at deres Gerninger dér ikke kunde binde Island! En saadan Glemsomhed paa et saadant Hovedpunkt er unægtelig talende!

¹) Andvari, S. 150 fg.

²) L. c., S. 176. se foran S. 70 fg.

Det sidste Punkt, jeg vil slaa ned paa, er den Bemærkning, at det norske Rigsraads Beslutning i 1524, da det opsigde Kristiern II Huldskab og Troskab som Norges Konge, i hvilken Beslutning altsaa Jón Arason deltog, havde ingen Betydning for Islands Stilling i den Sag. Netop dette Eksempel er dristigt valgt. Eller var det mon virkelig saaledes, at Kristiern II blev ved med at være Islands Konge, efter at han var afsat i Norge, og at Islænderne, maaske som Følge deraf, nægtede at hylde Kong Frederik I som Norges Konge eller anerkende ham som ret Norgeskonger? Tværtimod, vi ved, at de ikke rejste mindste Indvending mod den ny Konge, og han sendte da ogsaa i sin korte Regeringstid enkelte Kongebreve op til Island, ligesom Altinget sendte Brev til ham¹⁾. Men Islænderne fulgte maaske ganske uafhængigt af Rigsraadets Opsigelse og ny Kongevalg det norske Rigsraads Eksempel og afsatte selv Kong Kristiern II, ikke som Rigsraadet og Biskop Jón Arason, fordi han havde brudt Rigets Haandfæstning, hvilken jo efter Arnórssons Mening var Island uvedkommende, men fordi han havde brudt Islændernes gamle Overenskomst af 1262? Og efter at Islænderne selvstændig havde afsat Kristiern II, valgte de maaske selvstændigt Frederik I — ikke til *Norges* Konge, thi dertil *var* han jo valgt af Jón Arason og det øvrige Norges Rigsraad, men til *Islands* Konge? Til en saadan særlig islandsk Kongeafsættelse og et saadant særligt islandsk Kongevalg kender Historien imidlertid intet, og saa længe indtil Arnórsson gør et nyt historisk Fund her — heldigere end hans formentlige Fund i Biskop Arnes Saga²⁾, — staar det fast som den eneste rimelige Forklaring, at det norske Rigsraads Beslutninger i 1524 netop fik den afgørende Betydning for Island, at Islænderne, som de ogsaa gjorde ved alle andre lignende Lejligheder, betragtede de af Rigsraadet paa hele Norges Riges Vegne truffne Bestemmelser om Kongevalget som uden videre forbindende ogsaa for Island som for ethvert andet Land under Norges Rige.

¹⁾ Safn II, S. 202 fg.

²⁾ Se foran S. 93, Note 3.

AFSLUTNING OG TILBAGEBLIK.

Jeg har hermed afsluttet min Undersøgelse af det norske og danske Rigsraads Stilling til Island og dermed af Islands virkelige Stilling for Enevældens Indførelse, saaledes som ikke blot de norske og dansk-norske Konger og Rigsraadet, men som ogsaa Datidens Islændere selv opfattede den. Det vil herefter ikke længer kunne nægtes, at Rigets Raad, først Norges, senere Danmarks Riges Raad, i Aarhundreder før 1660 har været anerkendt af Islænderne selv som det øverste Regeringsorgan sammen med Kongen i alle islandske Sager endog derved, at Islands egne bedste Mænd som Islands Repræsentanter har haft Sæde i selve Rigets Raad. Og det bør herved vel erindres, hvilken central Stilling i hele Rigets Styre det gamle Rigsraad indtog. Det var nemlig ikke blot som rent politisk Magtfaktor oftere mægtigere end selve Kongen, hvem det valgte og undertiden igen afsatte, men det deltog ogsaa helt igennem ved hans Side i hele Rigets Styre. Det var saaledes først i Almindelighed Kongens og Rigets øverste Raad, hvis Raad Kongen skulde indhente i alle Rigets vigtigere indre og ydre Anliggender, altsaa for saa vidt svarende til Nutidens Statsraad. Det var dernæst sammen med Kongen Rigets øverste Domstol. Det var fremdeles sammen med Kongen Rigets øverste Lovgivningsmyndighed, hvis *Samtykke* Kongen skulde indhente til alle Love uden Hensyn til deres Indhold. Og endelig var det paa egen Haand Rigets selvskrevne Repræsentant og Styrer i kongeløse Tidsrum, der derfor valgte Kongen og tog mod hans Haandfæstning og styrede Riget i Kongens Fraværelse eller Umyndighed¹⁾. Det var altsaa sammen med og undertiden uden Kongen hele Rigets øverste Myndighed. Og naar det altsaa er givet, at det lige fra Rigsraadets første Tid og lige indtil Enevælden igen ophævede Rigsraadet var ikke blot Kongen, men *Kongen og Rigets Raad*, altsaa det norske og dansk-norske Riges sædvanlige øverste Myndighed, der styrede Island og af Islænderne selv anerkendtes som Islands øverste Myndighed, saa ligger deri et uimodsigeligt Bevis for, at Island allerede i mange Aarhundreder før

---

¹⁾ Se om Rigsraadets Stilling J ø r g e n s e n , Den danske Retshistorie § 24.

Enevælden styredes som og ogsaa af Islænderne betragtedes som et Land, der ikke blot var i Personalunion med, men udgjorde en ligefrem *Del af det samlede norske og senere dansk-norske Rige*.

For dem, der som jeg — og som sikkert alle Danske — ønsker, at Islands nuværende og fremtidige Stilling til Danmark skal bygges ikke paa fjærne Fortidsaarhundreders Ret eller Uret, men alene paa Nutidens gældende Ret og paa Nutidens og Fremtidens ændrede Forhold, har det hele Spørgsmaal om Islands tidligere statsretslige Stilling fra 1262—1660 nu naturligvis kun en rent videnskabelig, retshistorisk Interesse. Men netop naar man fra dansk Side gør dette Synspunkt gældende, har man Ret til at kræve det samme fra islandsk Side og til at nedlægge Indsigelse mod, at man derfra bliver ved med af politiske Grunde rethaverisk at gøre en paa Fortidens formentlige Ret bygget, nationalt og politisk set kun altfor vel forklarlig, men historisk set *fuldkommen* uholdbar statsretlig Lære gældende med Front mod Danmark: Tilmed synes denne snarest i den nyeste Tid at skulle føres frem paa en stadig mer og mere anmassende Maade, som om man af den langvarige Tavshed fra dansk Side siden Prof. juris J. E. Larsens Død i 1856 er bleven lullet i den behagelige Tro, at dansk Videnskab overhovedet ikke *kunde* svare¹⁾. Nu er Svaret givet. Og maaske man da nu vil skønne, at der for islandsk Videnskab, hvis den

---

¹⁾ Saaledes udtalte Einar Hjörleifsson i sit i 1907 — samme Aar, som den dansk-islandske Kommission nedsattes — udkomne Skrift »Danmark og Island«, S. 13, de noget overmodige, men nu lidt uforsigtige Ord: »Jón Sigurðssons *Argumentation* er saa overlegen, at ingen endnu har forsøgt at imodegaa den«. Det Aaret efter, midt under Kommissionsforhandlingerne, udkomne, Skrift af Jón Thorkelsson og Einar Arnórsson, kalder sig »Islands Rigsrettigheder« (Ríkisréttindi Íslands) og udnævner Island uden videre til et retligt set suverænt Kongerige Island lige fra 1262 og til Nutiden, hvad dog selv Jón Sigurðsson aldrig havde dristet sig til saa aabent at udtale, idet han altid kun betegnede Island som »Land«. Og selv efter at jeg i mit Skrift af 1909 havde paavist, at der ikke findes et eneste Sted, hvor de gamle Islændere selv betegner deres Land som Rige, Stat eller Kongerige, fortsætter de sidstnævnte Forfattere med i deres ny Afhandling i »Andvari« af 1910 i selve Overskriften at tale om »Islands Stilling lige overfor andre Stater, indtil Reformationens Indførelse«.

vil fortsætte i Dr. Jón Thorkelssons og Einar Arnórssons Spor, ikke vil være Hæder at vinde paa dette Felt. Og muligt man da endnu tor haabe — ogsaa for Islands egen Skyld! —, at i alt Fald Islands nyligt indviede ny Universitet, som jo først skal tilkæmpe sig en Stilling ved Siden af de gamle Universiteter i Norden, vil indse, at hvis det virkelig skal blive en Højskole for Videnskaben, bor man fra islandsk Side i Tide slaa ind paa at behandle ogsaa Islands Retshistorie ud fra et videnskabeligt Synspunkt og ikke fra et ensidigt nationalt og politisk-agitatorisk!

Om Lodigheden af og den videnskabelige Redelighed i Arnórssons foran belyste Fremstilling skal jeg iøvrigt som Ikke-Islænder — for ikke at beskyldes for manglende Upartiskhed¹⁾ — ikke selv udtale nogen nærmere Dom. I Stedet skal jeg til

---

¹⁾ Jeg skal her nævne, at Arnórsson överfor min Gendrivelse af Jón Sigurðssons og hans Forsøg paa at erklære Jonsbogens Kristendomsbalk for uægte, hvor jeg udtaler mig i fuld Tilslutning til saa ansete islandske Videnskabsmænd som Prof. Björn M. Ólsen og Jonsbogens kyndige Udgiver, Ólafur Haldórsson, i en Note udtaler følgende: »Berlins Ord i nævnte Skrift, S. 168 og fg., skyldes rimeligvis det, at han er Udlænding og derfor ikke ret ved, hvad han taler om«. Paa dette Forsøg paa at erstatte videnskabelig Argumentation med en Appel til hans islandske Læseseres nationale Fordomme, skal jeg dog ikke lægge videre Vægt. Derimod bør Arnórssons Opførsel overfor en anset islandsk Videnskabsmand, der har haft Mod til at optræde imod ham, skarpt paatales. Fordi Prof. Finnur Jónsson fandt sig opfordret til i islandsk Videnskabs Navn at tage skarpt til Genmæle imod hans Forsøg paa at lægge en Betydning ind i nogle velkendte Ord i Biskop Arnes Saga, som ingen nogen Sinde før er faldet paa, drister Arnórsson sig til i »Lögrjetta« for 28. Septbr. 1910 at udtale, at Prof. Finnur Jónsson ikke skulde være i Stand til som enhver »nogenlunde forstandig Islænder« at forstaa islandske Ord i gamle islandske Skrifter, skønt Prof. Finnur Jónsson i en Menneskealder har været Lærer ved Universitetet i islandsk Sprog og Literatur og sikkert er Nutidens ypperste Kender af Islands gamle Literatur. Og utilbørligt er det ligeledes, naar Arnórsson i »Andvari«, S. 79, fordi den norske Prof. i Retshistorie, Dr. juris A. Taranger i sin »Udsigt over den norske Rets Historie« af 1904 udtaler, at Island i 1264 »blev et Norges Skatland«, tror at kunne affærdige denne en upartisk Trediemands Dom ved den flotte Udtalelse, at Prof. Tarangers Forelæsninger over den norske Retshistorie synes nærmest at være skrevet for Born«. Ved Udtalelser som disse gavner Arnórsson tilvisse hverken sig selv eller den Sag, han vil forsvare.

Slutning tillade mig at anføre en Udtalelse af den med Rette højt ansete islandske Videnskabsmand, Prof., Dr. Björn Magnússon Ólsen, der er den anerkendt første, ja vel endnu egentlig den eneste anerkendte videnskabelige Kraft ved Islands ny Universitet. I sin i 1909 udkomne Kritik af mit Skrift om »Islands statsretslige Stilling« af 1909 har han som tidligere anført i det hele tiltraadt min Skildring af Rigsraadets Stilling til Island. Han slutter sig saaledes ogsaa til min Opfattelse af, at de »bedste Mænd« allerede i Jonsbogen utvivlsomt sigter til det norske Kongeraad¹⁾. Og selv om han endnu her mener at maatte anse det for paa ingen Maade usandsynligt, at nogle eller maaske de fleste af de islandske Bønder, der samtykkede Jonsbogen i 1281, kan have forstaaet de »bedste Mænd« som sigtende til Islændere, ja mener — som ovenfor anført sikkert med Urette —, at Islænderne i Nævndermændssamtykket af 1302 har gjort denne Forstaaelse gældende, saa indrømmer han dog selv, at der i Virkeligheden kun findes lidt, der kan støtte denne Opfattelse. »Men ellers«, udtaler han, »findes der kun lidt, der tyder paa, at Islænderne har krævet sligt af Kongen. Lidt efter lidt opnaaede Kongeraadet mere Fasthed, især mens unge og umyndige Konger sidder paa Tronen, og bliver til Rigsraadet.« Og han slutter saaledes: »Og ingen, *der vil tale Sandhed*²⁾, kan nægte, at Islænderne har siden, Tid efter anden, direkte eller indirekte anerkendt dette norske Rigsorgans Medvirkning i Islands Sager«³⁾.

Denne Udtalelse, der indirekte bryder Staven over hele Arnórssons Fremstilling, er vel fremsat forinden Fremkomsten af Dr. Jón Thorkelssons og Einar Arnórssons fælles Afhandling i »Andvari« 1910. Men efter dennes Udkomst har Prof. Björn M. Ólsen i en længere Anmeldelse i »Skírnir« for 1910 udtalt følgende om Arnórssons Afsnit om Rigsraadet: »Ellers er der meget oplysende i det, som Forf. skriver om Rigsraadets Deltagelse i Islands Styre i den senere Tid. *Men deraf kan man dog alene faa den ene Ting ud, at Raadet meget ofte har givet sig af med islandske Sager, og at Islænderne selv har baade direkte og*

---

¹⁾ Björn M. Ólsen, Enn um upphaf, S. 69.

²⁾ Udhævet af mig.

³⁾ »Enn um upphaf«, S. 71.

indirekte anerkendt dets Ret i saa Henseende.» Og han slutter derfor sin ret hvasse Kritik af hele Afhandlingen i »Andvari« med at udtale »det oprigtige Ønske, at hvis Forfatterne har til Hensigt at skrive mere om dette Æmne, det da maa blive af saadan Art, at det kan blive dem selv og vort Land og Folk til Ære, men ikke til Skam«.

Til dette Ønske kan ogsaa jeg af et oprigtigt Hjærte slutte mig, ikke blot for Islands egen Æres Skyld, men ogsaa fordi Fortsættelsen af en Debat, der ikke fra begge Sider fores med blanke videnskabelige Vaaben, i Længden er uden Tilløkkelse.
